

Artur SULA

Adriatik DERJAJ

Hakan ARIDEMIR

INTERNATIONAL REGIONAL STUDIES AND TURKISH LANGUAGE CONGRESS

Kongres ndërkombëtar,

organizuar në Fakultetin e Gjuhëve të Huaja të UT-së

nga Departamenti i Gjuhëve Sllave dhe Ballkanike - Dega e Gjuhës Turke

në bashkëpunim me universitete të Afro-Euroazisë

Tiranë, 2020

EDITORË:

Artur SULA

Adriatik DERJAJ

Hakan ARIDEMIR

KOPERTINA:

Flamur SOKOLAJ

DESIGN:

Flamur SOKOLAJ

ISBN 978-9928-4618-3-4

© Copyright: CHAIRMAN OF THE CONGRESS

Editors

Prof.Dr. ARTUR SULA

Assoc.Prof.Dr. ADRIATIK DERJAJ

Dr. HAKAN ARIDEMIR

**We would like to thank everyone working in the organization of the
Congress...**

COORDINATORS OF THE CONGRESS

Dr. Hakan ARIDEMİR	Dumlupınar University	Turkey
Assoc.Prof.Dr. Adriatik DERJAJ	Tiran University	Albania

ORGANIZATION COMMITTEE

Prof.Dr. Artur SULA	Tiran University	Albania
Assist.Prof.Dr. Albana SHIJAKU	Tiran University	Albania
Assist.Prof.Dr. Rudina Vrioni	Tiran University	Albania
Assist.Prof.Dr. Alban Foci	Tiran University	Albania
Assoc.Prof.Dr. Adriatik DERJAJ	Tiran University	Albania
Assoc.Prof.Dr. Sofia DELIJORGJI	Tiran University	Albania
Assoc.Prof.Dr. Eda SHEHU	Tiran University	Albania
Assoc.Prof.Dr. Raqi BELLO	Tiran University	Albania
Assoc.Prof.Dr. Yusuf SAYIN	Necmettin Erbakan University	Turkey
Assist. Prof.Dr. Daniela Carmen Stoica	Korca University	Korca
Assist.Prof.Dr. Hakan ARIDEMİR	Dumlupınar University	Turkey
Assoc.Prof.Dr. Monika Hasani	Vlora University	Vlora
Assoc.Prof.Dr.Qalib SAYILOV	Milli İllimler Akademisi	Azerbaycan

SCIENTIFIC and REFEREE COMMITTEE

Prof.Dr. Artur SULA	Tiran University	Albania
Prof.Dr. Fadil HOCA	International Vision University	North Macedonia
Prof.Dr. Akmatoli ALIMBEKOV	Kyrgyz-Turkish Manas University	Kyrgyzstan
Prof.Dr. Elmira JAFAROVA	Baku State University	Azerbaijan
Prof.Dr. Mustafa BALCI	İstanbul University	Turkey
Prof.Dr. Mustafa PAKSOY	Kilis University	Turkey
Prof. Dr. Galiimaa NYAMAA	Mongolian University of Sci& Tech	Mongolia
Prof.Dr. BoraşSmailoviçti MIRZALIEV	AkhmetYassawi University	Kazakhstan
Prof.Dr. Gulnar NADIROVA	Al-Farabi Kazakh National University	Kazakhstan
Prof.Dr. Hilmi DEMİRKAYA	Akdeniz University	Turkey
Prof.Dr. Sheripzhan NADYROV	Al-Farabi Kazakh National University	Kazakhstan
Prof.Dr. Gulnara NYUSSUPOVA	Al-Farabi Kazakh National University	Kazakhstan
Prof.Dr. Nagy HENRIETTA	SzentIstván University	Hungary
Prof.Dr. József KÁPOSZTA	SzentIstván University	Hungary
Prof.Dr. Kubatbek TABALDIYEV	Kyrgyz-Turkish Manas University	Kyrgyzstan
Prof.Dr. Fahri UNAN	Kyrgyz-Turkish Manas University	Kyrgyzstan
Prof.Dr. Anarkül URDALETOVA	Kyrgyz-Turkish Manas University	Kyrgyzstan
Prof.Dr. Alaeddin YALÇINKAYA	Marmara University	Turkey
Prof.Dr. Bayan ZHUBATOVA	Al-Farabi Kazakh National University	Kazakhstan
Prof.Dr. Celaledin SERİNKAN	Pamukkale University	Turkey
Prof.Dr. Mirjana TEODOSIJEVIC	Belgrade University	Serbia

Prof.Dr. Omer SHAHIN	Alger University	Algeria
Assoc.Prof.Dr. Adriatik DERJAJ	Tiran University	Albania
Assoc.Prof.Dr. SOFIA	Tiran University	Albania
Assoc.Prof.Dr. Eda SHEHU	Tiran University	Albania
Assoc.Prof.Dr. Raqi BELLO	Tiran University	Albania
Assoc.Prof.Dr. Yusuf SAYIN	Necmettin Erbakan University	Turkey
Assoc.Prof.Dr. Elmira ADİLBEKOVA	AkhmetYassawi University	Kazakhstan
Assoc.Prof.Dr. Ceenbek ALIMBAYEV	Kyrgyz-Turkish Manas University	Kyrgyzstan
Assoc.Prof.Dr. Ulugbek KHASANOV	Un. of World Economics & Diplomacy	Uzbekistan
Assoc.Prof.Dr. Mehmet ARSLAN	Al-Farabi Kazakh National University	Kazakhstan
Assoc.Prof.Dr. Nursaule AYTBAJEVA	AkhmetYassawi University	Kazakhstan
Assoc.Prof.Dr. Muhittin DEMİRAY	Gaziosmanpaşa University	Turkey
Assoc.Prof.Dr.Qalib SAYILOV	Azerbaijan Milli İllmlerAkademisi	Azerbaijan
Assoc.Prof.Dr.Amina Siljak JESENKOVIĆ	International University of Sarajevo	Bosnia
Assoc.Prof.Dr.Besire AZİZALİYEVA	Azerbaijan Milli İllmlerAkademisi	Azerbaijan
Assoc.Prof.Dr. Nelya POTAPOVA	University of World Eco and Dipl	Uzbekistan
Asst.Prof.Dr. Hakan ARIDEMİR	Dumlupınar University	Turkey
Assit.Prof.Dr. Albana SHIJAKU	Tiran University	Albania
Assit.Prof.Dr. Alban FOCI	Tiran University	Albania
Assit.Prof.Dr. Rudina VRIONI	Tiran University	Albania
Assist.Prof.Dr. Serexho RAMA	Tiran University	Albania
Asst.Prof.Dr. Roza ABDIKULOVA	Kyrgyz-Turkish Manas University	Kyrgyzstan
Asst.Prof.Dr. Raziya ABDIYEVA	Kyrgyz-Turkish Manas University	Kyrgyzstan

Asst.Prof.Dr. Zuhra ALTIMIŞOVA	Kyrgyz-Turkish Manas University	Kyrgyzstan
Asst.Prof.Dr. Cengiz BUYAR	Kyrgyz-Turkish Manas University	Kyrgyzstan
Asst.Prof.Dr. Yavuz CANKARA	BilecikŞeyhEdebali University	Turkey
Asst. Prof. Dr. Mariya S. BAGASHEVA	South-West University of NeofitRilski	Bulgaria
Asst.Prof.Dr. Mahmut ERDOĞAN	Kyrgyz-Turkish Manas University	Kyrgyzstan
Asst.Prof.Dr. Azamat MAKSÜDÜNOV	Kyrgyz-Turkish Manas University	Kyrgyzstan
Asst.Prof.Dr. Seyil NAJIMUDINOVA	Kyrgyz-Turkish Manas University	Kyrgyzstan
Asst.Prof.Dr. Sadık AKYAR	Girne American University	TRN Cyprus
Asst.Prof.Dr. Ozan ÖRMECİ	Girne American University	TRN Cyprus
Asst.Prof.Dr. Nurdin USEEV	Kyrgyz-Turkish Manas University	Kyrgyzstan
Dr. Nazim CAFEROV	Azerbaijan State University of Economics	Azerbaijan
Dr. Altınbek COLDOŞEV	Kyrgyz-Turkish Manas University	Kyrgyzstan
Dr. Abdallah SAFTI	Cairo	Egypt

KEY SPEAKERS

Prof.Dr. Alaeddin Yalcinkaya -- Marmara University TURKEY

Prof.Dr. Nimetullah Hafizi -- Prishtina University KOSOVO

CHAIRMAN OF THE CONGRESS

Assoc.Prof.Dr. Adriatik DERJAJ

University of Tirana

Albania

Supports

AFRO AVRASYA
- GAZETECİLER DERNEĞİ -

Instituti i Studimeve
Afro-Euroaziatike

PËRSHENDETJE PËR PJESËMARRËSIT

I nderuar Dekan i Fakultetit të Gjuhëve të Huaja, Prof.Dr. Artur Sula

E nderuar Zv.Ministre e Arsimit Znj. Lorela Haxhiu.

Të nderuar Shkëlqësi dhe Atashe të Trupit Diplomatik të Akredituar në Tiranë

Të nderuar profesorë e drejtues të Universitetit të Tiranës, Durrësit, Vlorës, Korcës, Elbasanit, Prizrenit, Prishtinës, Shkupit, Beogradit, Selanikut, Sarajevës, Sofies, Stambollit, Kajros, Algjerit, Sudanit, Bakusë, Tashkentit, Astanës, Bishkekut, Tashkentit.

Shumë të respektuar miq dhe akademikë të ardhur nga i tërë rajoni i Afro-Euroazisë, që nga Dagistani i largët, nga Azerbajxhani, Kazakistani e Uzbekistani, nga Turqia, Greqia, Egjipti, Algjeria, Gjermania, Bosnia e Hercegovina, Serbia, Maqedonia e Veriut, Bullgaria dhe Kosova,

Të dashur studentë dhe dashamirës,

Mirëseerdhët ne Kongresin e Parë Ndërkombëtar të Gjuhës Turke dhe Studimeve Rajonale, i cili u iniciua nga kolegët e Degës së Gjuhës Turke me rastin e 20 vjetorit të themelimit të saj, gjeti perkrashjen e të gjithë kolegëve të Departamentit të Gjuhëve Sllave dhe Ballkanike dhe mbështetjen e plotë të Dekanatit të Fakultetit të Gjuhëve të Huaja, përkatësiht të profesorit tonë Prof.Dr. Artur Sula, të cilin e falenderojmë.

Ky kongres nuk është vetëm një përkujtimore e një date të shënuar, por është fryti i një pune mbi 20 vjetore të turkologëve të degës sonë, të cilët pavaresisht rrethanave ekonomike/sociale të vendit tonë në këtë çejrek shekulli që po lëmë pas, i kanë dhënë shkencës së turkologjisë vepra shumë të çmuara.

Bëhet fjalë për një volum pune mbi 20.000 faqesh të lëvruar nga turkologët shqiptarë në kumtesa e artikuj shkencorë, në dispenca leksionesh, në përkthime librash, fjalorë e metoda dhe në vepra të pashoqe sic është Antologji e përzgjedhur e Letërsisë Turke, Bibliografi e botimeve dhe autorëve shqiptaro-turk etj të cilat janë pasaportat e turkologjisë shqiptare.

Megjithëse pjesa dërmuese e këtij thesari në punë të turkologjisë është endur me duart e cdo turkologu të degës sonë, shumë prej tyre nuk do të shihnin sytë e lexuesit nëse nuk të kishim mbështetjen e pandarë të Instancave më të larta përfaqësuese të Turqisë në vendin tonë, si Ambasada e Republikës së Turqisë në Shqipëri, Agjensia për Zhvillim dhe Koordinim TIKa, instituti edukativ dhe kulturor Yunus Emre, Instituti Maarif, institucioni YTB etj.

Dega e Gjuhës Turke është shtëpia e cdo turqishtdashësi dhe e çdo të riu që aspiron për një jetë të vëtetë studentore dhe akademike.

Dega e turqishtes ka një kontigjent prej 95 studentësh në vit, të cilët studiojnë në nivelin bachelor dhe master.

Jemi i vetmi institucion arsimor i cili me kurrikulën e tij të përparuar arrin të mësojë gjuhën turke në nivel B2 brenda 12 muajve. Maturantët e degës sonë janë ambasadorët më të denjë të turqishtes në të gjithë rajonin e Afro-Euroazisë.

Tregues i qartë i kësaj të fundit është pjesëmarrja dinjitoze e tyre ndër vite në të gjitha aktivitetet edukative e kulturore të ndërmarra nga Instituti Yunus Emre, YTB etj në të cilat kanë marrë çmime të para në letërsi, diadktikë etj.

Ndërkaq, theksoj që dega e gjuhës turke, ka përkujdesjen më të madhe të shtetit dhe qeverisë shqiptare, dhe ka vëmendjen maksimale nga institucionet më të larta të shtetit e të qeverisë turke.

Agjensia për Zhvillim dhe Bashkëpunim TIKa ka qenë dhe mbetet aleatja më e mirë e Turkologjisë Shqiptare.

Si një Kongres i Gjuhës ky event krahas prurjeve shkencore në fushën e didaktikës dhe edukimit, është padyshim edhe një burim përvojë, estetike dhe dinamike të kulturës që gjuha bart, në rastin tonë turqishtes.

Një studiues mund t'i qaset qëmtimit të një gjuhe, natyrisht, mund ta vështrojë nga një tërësi perspektivash, porse, nëse nuk është njohës i kulturës së saj, do të mbetet gjithnjë -një *outsider*-, një huaj, i ngjashëm me dikë që mban leksione rreth notit pa përshkuar qoftë edhe një herë ujërat e thella, apo si një i verbër që na mban leksione për dritën duke u nisur nga çfarë *ka dëgjuar* rreth saj.

Gjuhën, nuk mund ta zbulosh dhe ta shpalosësh vetëm përmes fjalës, – së paku jo vetëm përmes gjuhës librore, – por përmes të jetuarit dhe të përjetuarit. Të jetuarit dhe të përjetuarit janë të vetmet mjete përcjellëse të tërë sa përbën thelbin, natyrën, përmasat dhe gjithçka tjetër në shkencat gjuhësore e humane

Në sesionet e tij, organizatorët kanë vendosur dhe gërshtuar bashkë jo vetëm ligjerata në lidhje me glosodidaktikën por edhe ligjerata në lidhje me sfera të tjera, si sociolinguistika, leksikologjia, leksikografia, terminologjia islame, kontaktet gjuhësore, dialektologjia etj, që lidhen ngushtësisht me mësimdhënien e gjuhës së huaj:

1- njohja e gjuhës; 2-të bërit përmes gjuhës – siç do të shprehej Xhon Ostin -; 3- të dish të bësh përmes gjuhës. Pamje të cilat do të trajtohen gjerësisht dhe shkencërisht nga 95 referuesit e këtij kongresi interkontinental, prej te cilëve 44 vijnë nga 18 universitet më në zëtë botës.

Gjejrastin të përshëdes këtu, Turkologët më në zë të gadishillit ballkanit Prof.Dr. Amina Shiljak Jesenkovic nga Bosnia-Hercegovina, Prof. Dr. Mirjana Teodosiyeviç nga Serbia, babain e Turkologjisë së ballkanit Prof.Dr. Nimetullah Hafiz dhe shoqen e tij të jetës dhe të shkencës Prof.Dr. Taxhida Hafiz të cilët në pamundësi të moshës mëdeleguan që ti përcjell kongresit dhe pjesëmarrësve të nderuar përshëndetjet e tyre më të përzemërta.

Me nesot është edhe turkologu i ri, mik i degës sonë, profesor Mumin Mumin nga Trakya Perëndimore.

Pjesëmarrës në kongresin tonë është akademiku Galip Sayilov nga Azerbajxhani, turkologu dhe profesori i fonetikës turke Prof. Dr.Taşpolot Sadikovnga Kirkizistani.

Turkologë nga Kazakistani, Uzbekistani, Turkmenia etj.

Linguisti Abdullah Safti nga Egjipti, Teologu nga instituti i studimeve të larta Islamike Prof.Dr. Omar Shabani nga Algjeria, studiues nga Universitat Hagen të Gjermanisë etj.

Miq të tanë, sivëllezërit tanë Turq, nga Universiteti Gaziantep, Universiteti i Konyas, Partneri ynë Universiteti Medeniyet, profesori i diplomacisë Yusuf Sayin nga Univeristeti Necmeddin Erbakan.

Kongresin e përshëndet edhe profesori ynë Mustafa Ballci nga Instituti i Kërkimeve Turkologjike Universiteti i Stambollit etj

Na nderon gjithashtu me pjesëmarrjen e tij sot Prof.Dr.Aleddin Yalcinkaya nga universiteti Marmaras, Dekani i Universitetit te Kilisit, Prof.Dr. Mustafa Paksoy, dhe Rektori i Universitetit Vizyon Fadil Hoxha.

Punimet e kongresit i përshëndet nga Stambolli, edhe drejtori i Institutut të Studimeve Afro-Euroaziatike Z. Hakan Aridemir.

Në 3 ditë do të mbahen 24 seanca dhe do të kumtohet në të gjitha gjuhët e botës.

Kumtesat do të shtypen në prociding e më pas do të botohen në revistat më prestigjioze të turkogjisë, si Turkophone, Bal-Tam, Revista e Studimeve Turkologjike Stamboll, etj.

Në përfundim të kongresit Bordi Shkencor do të përzgjedhi edhe 5 kumtesat më të mira të cilat do të fitojnë cmimet e kongresit në Gramatikë, Leksikologji, Lesikografi, Didaktikë e Turqishtes, Kontaktet Gjuhësore.

Dikur osmanët përdornin një shprehje “ Adriyatikten Cin seddine acildik ya yayildik..” dhe të parët tanë shkuan dhe treguan afësisë e tyre në çdo cep të globit.

Sot kemi kënaqësiën e rrallë të kemi të gjithë globin këtu.

Natyrisht që ky kongres mëton të jetë vetëm një hallkë e shëndoshë e zinxhirit të dekadave që lamë pas, që nga konsulta e Prishtinës më 1968, Kongresit të drejtshkrimit më 1972 e më tej, në të cilat turqishtja dhe çështje të turkologjisë kanë qenë temat më të spikatura të studiusve tanë më të mëdhenj si Çabej, Kostallari, Dizdari etj.

Jemi këtu për ti thënë tukologëve dhe studiuesve të fushës që referenca më e mirë, e më kulluar lidhur me kontaktet gjuhësore ndërmjet turqishtes dhe gjuhëve të ballkanit janë librat e Çabej.

Turqizmat, dhe elementet leksiko-gramatikore të përbashkëta ndërmjet shqipes dhe turqishtes janë pasuri e vyer qëna bashkon. Ato janë lëvruar më së miri në veprat e të madhit Çabej, janë pasuri kombëtare. Që sote tutje ato nuk do të përdoren mësi “mall në këmbim të ndonjë titulli a grade shkencore” të DonKishotëve prof.dr.”

Në këtë kongres do të vihen pikat mbi “I” lidhur me shumë çështje të shkencës së turkologjisë. Lidhur me Turqizmat e Shqipes dhe Turqizmat Balkanikë

Rezultatet e kongresit të cilat do të marrin akreditimin e autoritetit absolut të 18 universiteve, do ti paraqiten institucionit më të lartë të Turqishtes TDK, YOK, dhe do të jenë e vetmja pikë e saktë referimi për studiuesit e rinj.

Megjithëse nga fusha bazë filologjike studimi të ndryshme ky kongres ka mbledhur studiuesit tanë më të mirë, të Universitetit të Tiranës, Universitetit të Durrësit, Të Elbasanit dhe miqtë e turkologjisë shqiptare filologët e Universitetit të Vlorës.

Vlen të përmend vetëm dy tre tituj të kolegëve të mi nga degët e gjuhëve perëndimore si “*Strategji të përkthimit të turqizmeve nga Shqipja në Anglisht*” e koleges Rudina Xhillari, apo “*Turqizmat në çamërishte*” e koleges Hasani nga Universiteti i Vlorës, të cilat gjej rastin të përshendes, janë shembull i angazhimit serioz dhe një mbështetje për turkologjinë shqiptare.

Osmanishtja, si gjuha mëmë e turqishtes, ka një vend të rëndësishëm në turkologjinë shqiptare. Krahas studimit tëletërsisë osmane dhe asaj shqipe të shkruar më alfabet osman e cila trajtohet gjerësisht në kurrikulën tonë, Dega e Gjuhës Turke ka iniciuar që përpa 5 vitesh projektin e shkollës verore të osmanishtes dhe ka 3 vjet që e zbaton atë në bashkëpunim të plotë me Institutin Junus Emre dhe Universitetin e Stambollit. Ndërkaq jemi e vetmja degë që kemi Master në Osmanisht.

Dhe 1 fajlë të fundit:

Nga sa më sipër, kemi bindjen e plotë që si rezultat i këtij kongresi institucione edukative e kulturore të promovimit të letërsisë së vjetër e bashkëkohore Turke siç është TEDA etj., do të gjejnë tashmë limanin e duhur për të ankoruar anijen e tyre, në hambarët e të cilave transportojnë vlerat më të mira të turkologjisë.

Ky liman i Turkologjisë Shqiptare është në Universitetin Shtetëror të Tiranës, në Fakultetin e Gjuhëve të Huaja, është Dega e Gjuhës Turke.

Prof.As.Dr. Adriatik Derjaj

Përgjegjës i Departamentit të Gjuhëve Sllave dhe Ballkanike

Kryetar i Kongresit

The Honorable Dean of the Faculty of Foreign Languages, Prof. Dr. Artur Sula;

**The Honorable Deputy Minister of Education, Mrs. Lorela Haxhiu;
Excellencies of the Accredited Diplomatic Corps in Tirana;**

Distinguished professors and heads of the Universities of Tirana, Durrës, Vlora, Korça, Elbasan, Prizren, Pristina, Skopje, Belgrade, Thessaloniki, Sarajevo, Sofia, Istanbul, Cairo, Algeria, Sudan, Baku, Tashkent, Astana, Bishkek;

Dear much respectable friends and academics coming from all over the Afro-Eurasian region, from distant Dagestan, from Azerbaijan, Kazakhstan and Uzbekistan, from Turkey, Greece, Egypt, Algeria, Germany, Bosnia and Herzegovina, Serbia, Northern Macedonia, Bulgaria and Kosovo;

Dear students and friends,

Welcome to the First International Congress of Turkish Language and Regional Studies, which was initiated by colleagues of the Turkish Language Branch on the occasion of the 20th anniversary of its establishment, found the support of all colleagues of the Department of Slavic and Balkan Languages and the full support of the Dean's Office of the Faculty of Foreign Languages, respectively of our dean Prof. Dr. Artur Sula, whom we thank.

This congress is not only a memorial of a marked date, but it is the outcome of over 20 years of work of the Turkologists of our branch, who despite the economic/ social circumstances of our country in this quarter of a century we have left behind, have given the science of Turkology very precious works.

It is a work volume of over 20,000 pages produced by Albanian Turkologists in papers and scientific articles, lecture collections, translations of books, dictionaries and methods and unique works such as Selected Anthology of Turkish Literature, Bibliography of Albanian-Turkish publications and authors, etc. which are the passports of the Albanian Turkology.

Although the vast majority of this treasury in the work of Turkology is woven by the hands of every Turkologist in our branch, many of them would not have reached the readers if we did not have the constant support of the highest representative Instances of Turkey in our country, such as the Embassy of the Republic of Turkey in Albania, TIKa Development and Coordination Agency, Yunus Emre Educational and Cultural Institute, Maarif Institute, YTB Institution, etc.

The Turkish Language Branch is home to every person passionate about Turkish language and every young person aspiring to a truly student and academic life.

The Turkish branch has a contingent of 95 students a year, who study at the bachelor's and master's level.

Ours is the only educational institution that with its advanced curriculum manages to teach the Turkish language at B2 level within 12 months. Graduates of our branch are the most worthy ambassadors of Turkish language in the entire Afro-Eurasian region.

A clear indicator of the latter is their dignified participation over the years in all educational and cultural activities undertaken by the Yunus Emre Institute, YTB, etc. in which they have received first prizes in literature, didactics, etc.

Meanwhile, I would like to point out that the Turkish language branch has the greatest care of the Albanian state and government, and has maximum attention from the highest institutions of the Turkish state and government.

TIKA Development and Cooperation Agency has been and remains the best ally of Albanian Turkology.

Being a Language Congress, this event, in addition to scientific contributions in the field of didactics and education, is undoubtedly a source of experience, aesthetics and dynamics of the culture that the language carries, in our case Turkish language.

A scholar can approach the research about a language, of course, he/she can look at it from a set of perspectives, but if he/she is not familiar with its culture, he/she will always remain an outsider - a stranger, similar to someone who lectures on swimming without going through the deep waters not even once, or as a blind man who delivers lectures on light based on what he/she has *heard* about it.

You cannot discover and reveal language only through speech, at least not only through bookish language, but through living and experiencing. Living and experiencing are the only means of conveying the whole essence, nature, dimensions and everything else in the linguistic and human sciences.

In its sessions, the organizers have decided to combine not only lectures on language teaching but also lectures related to other fields, such as sociolinguistics, lexicology, lexicography, Islamic terminology, linguistic contacts, dialectology, etc., which are closely related to foreign language teaching: 1- acquaintance with the language; 2- doing with words - as John Austin would put it; 3- knowing how to do with words- views that will be treated broadly and scientifically by the 95 speakers of this intercontinental congress, of which 44 come from 18 most famous universities in the world.

I take this opportunity to greet the most renowned Turkologists of the Balkan Peninsula: Prof.Dr. Amina Shiljak Jesenkovic from Bosnia and Herzegovina; Prof. Dr. Mirjana Teodosiyevic from Serbia; the father of Balkan Turkology, Prof.Dr. Nimetullah Hafiz and his life and science friend, Prof. .Dr. Takhida Hafiz who, because of their old age could not be here today, delegated to me to convey their heartfelt greetings to the congress and the honorable participants.

With us today is also the young Turkologist, friend of our branch, Professor Mumin Mumin from Western Thrace.

Participants in our congress are academician Galip Sayilov from Azerbaijan, and the turkologist and professor of Turkish phonetics Prof. Dr. Taşpolot Sadıkov from Kirgizstan.

There are also Turkologists from Kazakhstan, Uzbekistan, Turkmenistan, etc

There is also the linguist Abdullah Safti from Egypt, the theologian from the Institute of Higher Islamic Studies Prof. Dr. Omar Shabani from Algeria, researchers from the Hagen University of Germany, etc

There are also our friends, our Turkish brothers, from Gaziantep University, Konya University, our partner, Medeniyet University and the professor of diplomacy Yusuf Sayin from Necmeddin Erbakan University,

Our professor Mustafa Ballci from the Institute of Turkological Research, University of Istanbul, etc. also greets the congress.

Prof.Dr.AlaeddinYalçınkaya from Marmara University, the Dean of the University of Kilis, Prof.Dr. Mustafa Paksoy, and the Rector of Vizyon University Fadil Hoxha also honor us with their participation today.

Director of the Afro-Eurasian ResearchesInstitute mister HakanAridemir, from Istanbul, greets the congress too.

In 3 days 24 sessions will be held and it will be lectured in all languages of the world.

The papers will be printed out in proceedings format and then they will be published in the most prestigious journals of Turkology, such as Turkophone, Bal-Tam, Istanbul Journal of Turkish Studies, etc

At the end of the congress, the Scientific Board will select the 5 best papers which will win the congress awards in Grammar, Lexicology, Lexicography, Didactics of Turkish, and Linguistic Contacts.

The Ottomans once used the phrase "Adriyatikten Cin seddine acildik ya yayildik .." and our ancestors went and showed their skill in every corner of the globe.

Today we have the rare pleasure of having the whole globe here.

Of course, this Congress seeks to be just a sound link in the chain of decades we have left behind, since the Pristina consultation in 1968, the Spelling Congress in 1972 and beyond, in which Turkish and issues of Turkology have been the most prominent topics of our greatest scholars such as Çabej, Kostallari, Dizdari, etc

We are here to tell Turkologists and scholars in the field that the best, purest reference to linguistic contacts between Turkish and the Balkan languages are Çabej's books.

Turkisms, and common lexical and grammatical elements between Albanian and Turkish, are valuable assets that unite us. They are best addressed in the works of the great Cabej, they are national treasures. From now on, they will no longer be used as "goods in exchange for a scientific title or degree" by Don Quixotic professors and doctors of philosophy.

At this congress, we will dot the i's regarding many issues of the science of Turkology, in terms of Albanian Turkisms and Balkan Turkisms.

The outcomes of the congress, which will receive accreditation from the absolute authority of 18 universities, will be presented to the highest Turkey's institution, TDK, YOK, and will be the only accurate reference point for young scholars.

Although coming from various basic fields of philology studies, this congress has gathered our best researchers of Tirana University, Durrës University, Elbasan University and the friends of Albanian Turkology, the philologists of Vlora University.

It is worth mentioning only two or three titles of my colleagues' papers from the branches of Western languages such as "Strategies in translating Turkish loanwords from Albanian into Turkis" by my colleague RudinaXhillari, Or “Turkisms in Cham Albanian dialect" by my colleague Hasani from Vlora University, whom I take the opportunity to greet, they are an example of serious commitment and support for Albanian Turkology.

The Ottoman language, as the mother tongue of Turkish, has an important place in Albanian Turkology. In addition to studying Ottoman and Albanian literature written in the Ottoman alphabet, which is widely covered in our curriculum, the Turkish Language Branch initiated the Ottoman Summer School project 5 years ago and has been implementing it for 3 years in full cooperation with Junus Emre Institute and Istanbul University. Meanwhile, we are the only branch that grants a Master's degree in Ottoman language.

And now one last word.

From the above, we are fully convinced that as a result of this congress, educational and cultural institutions promoting old and contemporary Turkish literature such as TEDA, etc., will already find the right harbor to anchor their ship, the cargo holds of which transport the best values of Turkology.

This harbor of Albanian Turkology is located at the State University of Tirana, at the Faculty of Foreign Languages, it is the Turkish Language Branch.

Thank you!

Prof.As.Dr. Adriatic DERJAJ

Head of the Department of Slavic and Balkan Languages

President of the Congress.

TABLE OF CONTENTS

Assoc.Prof.Dr. ADRIATIK DERJAJ	1
Turkish As A Business Language In Afro-Eurasia Region	1
Prof. Asc. LEONARD XHAMANI.....	6
Latinizmat në terminologjinë shkencore shqipe	6
Assoc.Prof.Dr. ADRIANA DERVISHAJ.....	15
Practicality of the differing forms of applied theatre and interactive drama in creative education teaching	15
Prof.Asoc.Dr. Aida Gjinali AND Sonila Piri	28
Materiali autentik, ura ndërlidhëse e studentit LS me tekstin letrar.	28
Prof.Dr.ALAEDDİN YALÇINKAYA	29
Osmanlıca ve Ermeni Soykırım İddiaları	29
Prof.Dr. ALAEDDİN YALÇINKAYA	30
Ottoman Language and the so-called Armenian Genocide	30
ALBA BEQAJ	46
Valoraciones sociolingüísticas sobre la lengua y el genero.....	46
ARAZAHMADOGLU.....	51
The Heroic Codes in the Book of Dada Qorqud.....	51
PhD stud. AYGUN SAMADZADA	52
In the study of folk names an Onomastic principle with comparative-translation.....	52
PhD stud. AYGUN SAMADZADA	53
In the study of folk names an Onomastic principle with comparative-translation.....	53

DR. MALIK AL MAHDI	58
The importance of today Turkish and its connection to the future, a brief paper	58
PROF.ASSOC.DR. EDA SHEHU	59
THE VERBS OF MOVEMENT OF RUSSIAN COMPARING WITH ALBANIAN AND ENGLISH	59
Dr. ELVIS BRAMO	73
Pasuri të vargjeve sinonimike emërore nga Fjalori i Orientalizmave në gjuhën shqipe, të T. Dizdarit, Tiranë, 2005.	73
Assist. PROF. EMBIEK YAZIMOVA	74
COMPARATIVE ANALYSIS OF THE METHODS USED IN WRITING TURKISH AND BULGARIAN GRAMMARS PUBLISHED IN ISTANBUL DURING THE OTTOMAN PERIOD	74
Dr.ESMERALDA STORI	75
Shprehje frazeologjike të ndërtuara me turqizma në gjuhën shqipe.	75
Dr. ESMERALDA SUBASHI	76
Themes of violence and death in Tennessee Williams’s drama	76
FATIMABIBI N. DAULET	82
“FACE” AS A KEY CONCEPT OF THE CHINESE GENETIC CODE (LINGUACULTUROLOGICAL ANALYSIS)	82
Doç. Dr. GALIB SAYILIOV	83
“FOLKLOR VE İSLAM” PROBLEMİNE ARKAİK-MİTOLOJİ DÜŞÜNCE KONTEKSİNDE BAKIŞ.....	83
GULSHAN EMINOVA	91
Methodology of Primary Education.....	91

Influence Of Reputation To The Formation Of Teacher Pupil Conflicts	91
H. MUSTAFA PAKSOY - SADETTIN PAKSOY - B. DILEK ÖZBEZEK	96
A Conceptual Research On Trade Ethics In Turkish Culture	96
HAKAN ARIDEMİR & HACER ZORLU UĞUR.....	99
<i>Layers of Turkish in Balkan Languages and Examples of Turkishism in Some Regional Languages</i>	<i>99</i>
Ph.d., HMDALLAH SAFTI.....	110
Al-Eaz'har University, Kahire EGJYPT	110
مظاهر الارتباط	111
بين اللغة العربية واللغة العثمانية	111
بقلم: د. حمد الله حافظ الصفتي	111
جامعة الأزهر الشريف	111
HÜSEYİN HILMI YILDIRIM	114
EğitimPsikolojisindeGüncelGelişmeler	114
Dr. HYSNIE HAXHILLARI	115
Nyja e emrit në rasën gjinore në shqipe dhe rumanishte	115
Dr. IVELINA EFTIMOVA.....	116
The role of regional cultural institutions in the preservation and promotion of Turkish language and culture among the Bulgarian Turks in Razgrad and Razgrad region	116
PROF. AS.DR. MELEQ SHOPI	117
DR. DENIS HIMCI.....	117
Studiuesit shqiptarë dhe huazimet turke në gjuhën shqipe	117
DR. MEMISHMERDAN.....	126
Turkish philology specialty at Konstantin Preslavski University of Shumen	126

DR.MERYEMSALIM-AHMED	127
The History of the Literary Turkish as a Field of Study of the Turkish Language Researchers in Bulgaria.....	127
Prof.Dr. MIRJANA TEODOSIJEVIĆ	128
Đorđe /Đorđije) M. Puljevski'nin “I. Српско -Албански II. Арбански-Арнаутски III. Турски IV. Грчки” Adlı Dört Dilli Sözlük Üzerine	128
TÜRK DİLİNİN SÖZ VARLIĞI TÜRKİYE ÖZBEKİSTAN LEHÇELERİNE KISA BİR BAKIŞ.....	131
DR. MUKADDER GÜNERİ	132
The Vocabulary Of Turkish Language Turkey And Uzbekistan To The Turkish Brief Overview.....	132
Mümin MÜMİN	133
In Ottoman Centuries, The Lives Of The Poetry And Writers Who Lived In The Cities Of Greece	133
Assoc.Prof.Dr. NELYA POTAPOVA	135
Report, Comparative analysis of American public diplomacy and South Korean public diplomacy in the field of fine arts	135
Assist.Dr.Nevrie Chufadar	140
Mitological Indicators Of A Horse In Koroglou Epic	140
Dr. RudinaXhillari	141
Strategies in Translating Turkish Loanwords from Albanian into English	141
أهداف تدريس اللغة التركية بالجامعة:	142
1-الاطلاع على المخزون الحضاري والتراث التاريخي والثقافي والسياسي المشترك بين البلدين وترجمته إلى علاقات ودية مع الدولة التركية.	142
مراحل تدريس اللغة التركية بالجامعات الجزائرية.....	143

الدفعات المنتسبة بجامعة الأمير عبد القادر:	143
برنامج تدريس اللغة التركية بجامعة الأمير عبد القادر	144
تأطير اللغة التركية بجامعة الأمير عبد القادر للعلوم الإسلامية:	145
الصعوبات التي تواجه تعلم اللغة التركية بجامعة الأمير عبد القادر.	146
المأمول والغايات:	149
Phd C. SEYHAN MURTEZAN İBRAHİMİ	151
Luan Starova'nın Eserlerinde Sinira Bağlı (Maruz) Kalan Ve Yasanın Eşiğinde Bekleyen “Baba” Özet	151
Prof. Dr. Taşpolot Sadıkov	152
TÜRKÇEDEKİ ÜNLÜLERİN SES TÜRETİM TABANI ÜZERİNE	152
YUSUF SAYIN & ZEHRA KORKMAZ	159
The Fact Of International Immigration And The Leading Effects: The Example Of Syrian Migration	159
ZEHRA KORKMAZ KÖKDERE	160
Turkish Tv Series As A Tool Of Soft Power	160
ASSOC.PROF.DR. ZULFIYYA MAHARRAM KARIMOVA	161
Middle ages and Azerbaijan travelers	161
<i>Middle ages and Azerbaijan travelers</i>	162

ASSOC.PROF.DR. ADRIATIK DERJAJ
University of Tirana, Faculty of Foreign Languages, Tiranë

ALBANIA

TURKISH AS A BUSINESS LANGUAGE IN AFRO-EURASIA REGION

ABSTRACT

Turkey is one of G20 and OECD countries, Turkish companies in some Afro-Eurasian regions are the most voluminous investors, the spread of Turkish business shows a big potential in banking, that's increased the employment in the region and made Turkish as the first choice of international communication as Business Language level.

In addition to this, the world view of the Oghuz –Turk – Islamic trilogy, which was founded during the Middle Ages, continues to exist especially in Balkan region. All human relations of these towns have been intensified with the above world view; business and commercial life is covered with Turkish expression and business terminology too.

Key word: Turkish Business Language, Turkism, Economy, Development

Bu etüdümüzde Afro-Avrasya rejyonunda Türkçenin bir **iş dili** olduğunu, dilbilimsel verilerle ispatlamaya çalışacağız, Türkçenin söz konusu bölgelerin dillerine kazandırdığı dilsel değerlerde odaklanmaktayız. Ortaçağ Türkçesi Dönemi olarak adlandırmak istediğimiz Oğuzca-Osmanlıca dil unsurlarının, Akdeniz dillerinin en eskisi olan Arnavutçadaki tazeliğini tıpkı ilk konuşanlarının ağzından çıktığı gibi koruduğunu dile getirmek: tespitlerimizi Türkiyat araştırmalarına armağan etmektir.

Araştırmamız Türkoloji alanında olup, Türkçenin özellikle Akdeniz Dilleriyle ilişkisini içermekte. Ancak hemem başta vurgulamamız gerekir ki, tespit ettiğimiz bir başka gerçek ise, en başarılı veya en profan çalışmalarda Akdeniz Dilleri sözcük öbeğinin apayrı bir anlamda kullanımıdır. Akdeniz Dilleri sözcük öbeği bir dilsel terim değildir. Bu dillerin tümü Hint Avrupa dil kolundalar ama farklı dil ailelerinde yer almakta; Arnavutça ve Arpça gibi diller ise bu kolda tek başındalar. Araştırma konumuzun dilleri, yani, Arnavutça, Türkçe, Yunanca, Bulgarca, Sırpça, Hırvatça, Karadağca, Boşnakça, Slovence, İtalyanca, İspanyolca, Swahili, Arapça, aynı coğrafyayı paylaştıkları için Akdeniz Dilleri adını almışlar. Bu doğrultudayken ve Coğrafya Dilbilim ilkelerine dayanırsak eğer, Akdeniz sözcük öbeği içerisinde Prizren Türkçesi, Trakya veya Batı Trakya Türkçesi, Gostivar Türkçesi, Kuzey Afrika Türkçeleri ve sözkonusu coğrafyada yaşayan diğer Türkçeleri de içermeli. Akdeniz ülkeleri ve hatta daha da doğru söylemek gerekirse Akdeniz Halkları, Türkler ile uzun bir süre içinde temasta olduklarından dolayı, sadece iktisadi ve siyasi ilişkilerde kalmamışlar: aralarındaki

bütün beşeri ilişkiler, Dünyada eşi olamayan bir Kültürel İplik doğurmuş. Bu iplikle ise dillerini örten Dünya Görüşü dikilmiştir. Sözcük ve dilbilgisel alış-verişleri yanı sıra da, özellikle XIV y.y sonlarında ve XV.y.y başlarında, türkler Batı Balkan coğrafyasına yeni devlet idaresi, yeni kurumlar, yeni sosyal düzen ve yeni anlambilimsel değerleri taşıyan, balkan halklarının yeni tanıştığı bir din, İslam dinini de getirmişlerdir.

Gerçeği net ve apaçık söylemek gerekirse, Türkçe – Arnavutça, Yunanca, Boşnakça, Hırvatça, Karadağca, Slovence dilsel çalışmaların çoğu sözcükbilimsel alanında kalıp, birbirinin kötü kopyası olan zayıf çalışmalardır. Özellikle, Balkan dillerini hiç bilmeyen araştırmacılar tarafından ortaya çıkan “güzel çalışmalar” ise hiç iç açıcı değildir.

Araştırmamız ise, güncel verilere dayanarak, saha çalışmalara ve önceki salt incelemelere dayanarak, Türkçenin Akdeniz Dilleri ve Güneydoğu Avrupa için bir Lingua Franka olduğunu ortaya çıkarıyor. Araştırmamız, dilbilgisel tespitleri baz alarak morfo-sentaktik kriterlere başvurur, Türk Dili Tarihi, Turkoloji, Türk Dilbilgisi, ve Türk Ad Bilim alanına da katkı sağlamakta.

Ortaçağ Türkçesinin dil özelliklerini tespit ederek, bu dilsel özelliklerin en pak olarak canlılığını korudukları Arnavutçadaki işlevini dile getirmeye çalışacağız

Yapılan bu araştırmanın evrenini Balkan Yarımadasında konuşulan 11 dil ve lehçeleri ve bunların yanı sıra Akdeniz sahilinin dilleri oluşturuyor .Bu dillerde yazılmış sözlükler ve dilbilgisi kitaplar incelenmiş ve bunun yanında bölgenin en eski dillerinden olan Arnavutçanın dilbilgisel veri tabanı taranmıştır.

Sınırlıklarımız: Araştırma yüksek maliyet ve zaman gerektirdiğinden, farklı İç Balkanlar adlandırmak istediğimiz Bulgaristan, Romanya ve Slovenya’da basılan eserleri baz alan çalışmalara önem verilmiş, Güney-Batı Balkanlar diller ve Balkanlarda konuşulan Anadolu Ağızlar için ise asıl kaynağına başvurulmuş.

Güneydoğu Avrupa Dilleri Ortaçağ Türkçesinin dil özelliklerinin en iyi bir şekilde saklandığı ve korunduğu yuvadır.Bu dilsel özellikler bölgedeki farklı halkların birbirlerini anlamaya birer kod’tur. Bu gerçek , Türkçenin Bir Lingua Franka olduğunu kanıtlayan en temel delildir.

Özellikle Arnavutçanın tabakalarında tespit ettiğimiz pambuk-pamuk, muşamba-mushama mb sesbirliğinin korunması, kusu-kusi, kuru-kumri ve ahenk-aheng, bey-bek-beg Ortaçağ Türkçesinde kullanılan türkçe kelimelerin asıl biçimin yaşaması, Hamza, Ahmed, Ramadan, islam isimleri olan kişi adlarının yayılması, U rrokullis tenxherja dhe gjeti kapakun - tencere yuvarlandı kapak’ını buldu vb, deyimlerin Ortaçağ Türkçesinden motamo olarak alınıp Arnavutça olarak kullanımı tespit edilmiştir.

Araştırmamızda, Türk Dili Tarihi Gelişimi temalı tartışmalarına ve Tarihi Türk Dilbilgisi kitaplarına yer verilmeyen Türkçe – Akdeniz ve Güneydoğu Avrupa Dilleri ilişkileri incelemelerinin önemini açığa çıkarmaya çalıştık. Arnavutça’da tespit ettiğimiz türkizmaların yani türkçe kökenli dilbilgisel unsurların Türk Dili için tarihsel dilbilim çalışmalara katkı olmalarını sağladık ve çalışmamızın ana teması olan İş Dili Türkçe için ışık tutmasını sağladık.

Akdeniz ve Güneydoğu Avrupa dillerinde kullanılan Türkçe alıntılarının sağlam bir şekilde belirlenmesinde ve arapça alıntılarının ayırmasında, bu dillerin farklı özellikleri büyük bir destektir.

Bilindiği gibi türkçenin sesbirimlerinde –th ث ve –dh ذ bulunmamaktadır, bu fonemlere karşın türkçe –s س ve –z ز sesbirimlerini kullanır. Arapçada ise ذ ve -ث fonemlerini görmekteyiz; bunun için, doğu kökenli sözcüklerde bu fonemlerin bulunması, alıntının orijinini belirlemede kesin-değer bir kriter olarak yardımcı olabilir. Arnavutçada, Muhammed a.s. Peygamberin sözü, emri veya tavsiyesi anlamına gelen hadith sözcüğünü, hadis şekilleriyle de bulmaktayız. Bu durumda –th’li şeklinin direk olarak arapçadan, –s’li şeklini ise türkçeden geldiği sonucuna varmak zor değil. Aynı şey bir başka ‘arabizm’ olan ve türkçe üzerinden arnavutçaya giren sevap sözcüğü için se söylenebilir. Arnavutçada thevap olarak da geçmekte.

Aynı şekilde türkçede ve farsçada bulunan ç sesbirimin alıntılarda yer alması, bu dillerden alıntılarını arap kökenlilerinden ayırmasında bize yardımcı olmakta. Çengel, çoban, çekiç, çarçaf, çati, kiç v.b., sözcüklerin türkçeden geldiklerini inanmaktayız. İlginç bir başka özellik de ç sesbiriminin, aslı arapça olduğu bilinen sözcüklerde görülmesidir. Çorap ve ilaç sözcükleri bu grup alıntılara ait olan ve arnavutçaya türkçe üzerinden giren sözcüklerdir. Arapçada bu sözcükler xhurab ve ilaxh olarak çıkmakta. Arapçada –p پ sesinin bulunmadığı doğrudur ama; –p sesbiriminin yer aldığı türkçe sözcüklerde arapça –b ب sesi ile karşılar. Bunun için pazar, patëllxhan, paha, pasha gibi sözcükler de kanatımızca türkçeden girmiştir.

–gj گ sesi ile (kafî farisi) durum daha da farklılaşır. Bu sesbirim türkçe ve arapçada bulunmayıp, farsçada görmekteyiz. Bu sesbirimi taşıyan doğu kökenli sözcüklerimiz, az değildir. Alternatif olarak başka delilimiz olmadığı için bu sözcükleri ‘persizm’ saymaktayız. Ama diğer doğu kökenli sözcüklerde gjergjef, gjol, gjemi, gjerdek, gjerdan, gibi, –gj sesini içeren ve türkizm olarak nitelendirilen alıntılarımızda, –g گ sesinin –gj’ye dönüşmesi eylemini görmekteyiz. Bunu da arnavutçanın iç gelişimi olarak değerlendiriyoruz. Bunun örneklerini, arnavutçanın diğer komşu dillerinden alıntılarında da rastlamaktayız. Örnek olarak, yunanca gymnasio alıntısı, arnavutçada gjimnaz olarak çıkıyor.

Ünlülerin sisteminde ise, –ü ünlüsünün arapçada olmayışı, bize, bu sesbirimini taşıyan doğu kökenli sözcüklerimizin türkçe kökenli veya türkçe aracılığıyla giren sözcükler olduğuna kesin bir delildir. Yrysh, dyshek, hyqymet, bize göre türkizmdir, ve aynı zamanda myfti ve mysliman dolaysız alıntı olarak nitelediğimiz.

Alıntıların giriş yollarına gelince, onları iki büyük grupta topladığını biliyoruz, dolaylı ve dolaysız. Türkçe birçok sözcük için jorgan, jastëk, çakmak, çekiç, çati, bosh, gibi veren dil olmuştur; bazıları için, bunlardan: vakt, nur, selam, zaif, pazar, gibi sözcükler, taşıyıcı dil rolünü oynamıştır. Türkizmaların diğer komşu ülkelerimizden girmesine rastlamıştır. Arnavutçanın lehçelerindeki türkizmalarda görülen ezgi değişikliği bu konu üzerinde çalışan dilcilerin delili olmuştur; *penxhére, káfe, - penxheré, kafé*.

Arnavutçadaki türk sözleri ve kalk-alıntılar ile ilgili, iki türlü olduklarını söyleyebiliriz:

--ilk ve en belirginleri direk olarak türkçeden giren deyimlerdir, bunlardan: *me të pyetur gjen Stambollin*, (sora sora Bagdad bulunur), *u rrokullis tenxherja dhe gjeti kapakun*, (tencere yuvarlandı

kapağını buldu) v.b., ve türkçe alıntılı deyimler, *ma bëj hall*, (I forgive you), *mere badjava*, (take it for free),.

--İkincileri ise, türkçe kökenli sözcüklerini arnavutçasını ile değiştirme çabalarında ortaya çıkan sözcüklerdir, bunlardan; orëndreqës – saatçi, argjendar – kujumxhi, duqan – shitore, gibi sözcükler.

Güneydoğu Avrupa dillerinde tespit edilen Türkçe unsurların yerleşmesindeki şehirlerin – yani toplu insan kümelerinin – oynadığı başrolü görmek/ incelemek bir özetleyici ayna yani bir betimleyici çalışma, önemli bir katkı sağlayacaktır. Böylesi detaylı bir betimleme, Arnavutça’nın söz varlığında yerleşen unsurların oranını belirlemekte yardımcı olmasının yanısıra, söz konusu unsurların Arnavut insanının toplum hayatındaki belirleyici faktörleri tespit etmede etkin bir rol oynayacaktır

Bu tür çalışmalarla tipolojik ve topolojik betimler yapmaya çalıştık.Bu konuda en azından iki yüz sayfalık bir eser ortaya çıkmıştır, ancak gerçeği söylemek gerekirse bu çabalar sonucu, altı yüz yıllık bir beraberliğin doğurduğu bağ ve bahçelerden sadece bir iki meyve ortaya çıkarılabılır.

Çalışmalarımızda, Arnavut-Türk beraberliğinden ortaya çıkan ilk belirtiler insanımızın ruhsal yapısını davranışını ilgilendiren unsurlardır.“Her sözcük bir dünyadır” sözüne dayanacak olursak sözcüklerde saklanan dünya, Arnavut insanımızın dünya görüşündeki ilk dönüm noktasıdır, kanatindeyiz.

4.SONUÇLAR

Yukarıda açıkladığımız gibi, ortaçağ döneminden günümüze kadar Türk Dili, Afro-Avrasya rejyonuiçin bir prestij dil hükmünde. Bu prestij hayatın tüm sosyo-kültürel dallarında tespit edildiği gibi, ekonomik düzleminde de görülmektedir. Söz konusu coğrafyada ta *Barbarosa* döneminde yerleşen deniz ve marina sözcükleri bölge halkları arasında iletişimin düğmeleri konumunda, bunlardan **kiç**, **baş**, **direk**, **ambar/hambar**, **liman**, **far/fenerakdeniz** marina için temel iletişim sözcükler olup yunan , arnavut, hırvavat vb denizcilerin göndergeleridir.Bunun yanısıra ticaret hayatının ayrılmaz unsurları olan türkçe kökenli alışveriş terimleri alışveriş, pazarö pazarlık, bahşiş, rüşvet, para, kuruş, kusur, qıra/kira, qiraxhi/kiracı, matrapaz, haydut, söz konusu coğrafyada yayılan türk ekonomik ve ticaret terminolojisinin en belirginlerindendir.

Yukarıdaki örnekler kadim oğuz – türk mirası olup yüzyıllardır türkçenin egemenliğinin belirtileridir. Günümüz gelişmelerine gün ışığı ile bir göz atınca Türk ekonomisi, bankacılık, madencilik, eğitim, medya, otoban ve havaalanı inşaatı, liman ve tersane, uluslararası taşımacılık ve turizm hizmeti, medya ve televizyonculuk ve ekonominin birçok kurumlarıyla tam 20 yıldır söz konusu coğrafyada bir önderdir: hatta Güneydoğu Avrupa ülkelerinde starejik partener olan Türkiye tarihte ciddi izler bırakmış Rus ekonomisi, Yugoslav ve Çin ekonomisinin yerini almıştır.

Bütün bu sosyo-ekonomik gelişmeler Türkçeyi bir İş Dili durumuna yükseltmiştir. İstihdam vesilesiyle Türkçeyi bir iş dili olarak ortaya çıkmasının en temel etmenlerdir. *Artık iş mülakatı inglizce, italyanca veya fransızca değil, Türkçe yapılmaktadır.*

Türkçe bilen iyi bir iş bulur sloganı bir kampanya manşeti değil, istihdanamın temel kaidesidir.

KAYNAKLAR

BAHTIN M.(1996), **The World and the Word**, MIT, New York, 45-67

ÇABEJ E. (1975), **Për një shtresëzim kronologjik të turqizmave në shqipen**, SF, No.4.166-167

DERJAJ A. (2008), **Rreth drejtshkrimit të turqizmave dhe emrave vetjakë me origjinë turke**, Konsulta e Prishtinës, ASHAK, 35-39.

GJINARI J., SHKURTAJ Gj., (2003), **Dialektologjia**, SHBLU, 211-212.

Polisi, M., *Leksiku İslam, Pjesë përbërëse e leksikut të shqipes*, ASHAK, Prishtinë 2006

MEYER, G. **Etymologisches Wörterbuch der albanicshes Sprache**, Strassburg, 1891.

SHKURTAJ, Gjovalin. (2008) **Si të shkruajmë shqip**, Botimet Toena, 34-35

PROF. ASC. LEONARD XHAMANI**Fakulteti i Gjuhëve të Huaja, Departamenti i Gjuhës Italiane****LATINIZMAT NË TERMINOLOGJINË SHKENCORE SHQIPE****Përmbledhje**

Elementët gjuhësorë tipikë të latinishtes që futen në një gjuhë tjetër, veçanërisht në gjuhët shkencore, duke u bërë pjesë e terminologjisë së tyre, quhen latinizma. Fjalët latine janë futur në terminologjinë tekniko-shkencore shqipe në formën e huazimeve. Këta terma dallohen nga një leksik i veçantë dhe nga tipare të përcaktuara morfosintaksore dhe tekstuale, për të dhënë një mjet shprehjeje dhe komunikimi sa më të efektshëm. Për mbi 10 shekuj, gjuha latine shërbeu si mjet ndërkombëtar komunikimi mes shkencëtarësh dhe filozofësh, duke e ngritur në nivelin e gjuhës universale. Ky mbizotërim i gjatë i latinishtes, bëri që e gjithë ajo pasuri e grumbulluar në të gjitha fushat e dijes dhe të shkencës, t’u shërbente më pas të gjitha gjuhëve kombëtare. Gjurmë të drejtpërdrejta të saj i gjejmë sidomos në terminologjinë shkencore. Si në çdo gjuhë tjetër, edhe në shqipe terminologjia shkencore karakterizohet nga shumë fjalë me burim latin. Në këtë referat do të përqendrohemi konkretisht te terminologjia në fushën e mjekësisë, të informatikës dhe tek ajo juridike. Mendojmë se kjo është një çështje me interes për të gjithë ata që merren me gjuhët tekniko-shkencore.

The Latinisms in the scientific Albanian terminology**Abstract**

The typical linguistic elements of Latin that enter another language, especially the scientific languages, becoming part of their terminology, are called Latinisms. The Latin words have entered the technical scientific terminology in the form of borrowings. These terms are distinguished by a particular lexis and definite morphological syntactic and textual characteristics in order to provide a much more effective means of expression and communication. For over 10 centuries, Latin language served as an international means of communication among scientists and philosophers, raising it to the level of a universal language. Since Latin had a long-term dominance, its accumulated wealth in all the fields of knowledge and science served all the other national languages. Its direct traces are particularly seen in the scientific terminology. Like any other language, Albanian scientific terminology is also characterized by lots of words of Latin origin. This presentation will actually focus on the terminology of fields of medicine, computing and law. We think that this is an issue of interest to all those who deal with technical scientific languages.

Key words: scientific terminology, Latin borrowings, medicine, computing, law.

Hyrje

Prof. Xhevat Lloshi, në varësi të aftësisë që kanë mjetet shprehëse në gjuhën shqipe bën një ndarje të gjuhës në dy pjesë përbërëse kryesore: **a) ligjërimin e përgjithshëm**, (ku mjetet shprehëse të gjuhës karakterizohen nga ngjyresat stilistikore)¹ i cili ka në bazë stilin e letërsisë artistike dhe pjesërisht stilin politiko-shoqëror me karakter ndikues (politik) dhe sugjestiv (fetar) **b) ligjërimin e specializuar**, (ku mjetet shprehëse janë të zhveshura nga ngjyresat stilistikore) i cili bashkon dy stile me karakter të mirëfilltë special, stilin shkencor-teknik dhe atë juridik-administrativ, si dhe pjesët me përdorim të mjeteve gjuhësore, të zhveshura nga efektet ndikuese d.m.th. stilin politiko-shoqëror dhe sugjestiv (fetar).

Prof. Agron Duro vë në dukje se, për shkak të terminologjisë ende të papërcaktuar mirë, në disa gjuhë të huaja dhe në shqipe, *ligjërimin e specializuar* apo *variantet gjuhësore*² (gjuhët) i gjejmë me emra të ndryshëm si: gjuhë tekniko-shkencore, gjuhë specialiteti, gjuhë sektoriale, nënkode të gjuhës, kode specialiteti, gjuhë speciale, etj.

Duke u bazuar te përkufizimi i Cortelazzo-s³, me gjuhë specialiteti apo shkencore do të kuptojmë një variant funksional të një gjuhe natyrore, që varet nga një sektor njohurish apo nga një sferë e specializuar aktiviteti dhe që përdoret nga një grup folësish më i vogël në numër sesa tërësia e folësve të kësaj gjuhe, për të plotësuar nevojat komunikuese (në radhë të parë ato referenciale) të atij sektori të specializuar.

Dy nga karakteristikat e ligjërimit të specializuar janë:

1. Reflekton përgjithësisht një dije të veçantë, që ndahet mes një pakice ekspertësh, dhe ka si synim të favorizojë dhe lehtësojë komunikimin në këtë grup;
2. Ka prirjen, në ndryshim nga ligjërimi i përgjithshëm – polisemantik nga natyra – të vendosë një raport të saktë dhe të qëndrueshëm mes fjalëve dhe gjërave.

Gjuhët tekniko-shkencore dallohen nga një leksik i veçantë dhe nga tipare të përcaktuara morfosintaksore dhe tekstuale, për të dhënë një mjet shprehjeje dhe komunikimi sa më të efektshëm. Për të formuar leksikun tekniko-shkencor të një disipline janë ndjekur dhe ndiqen tri rrugë: **Huazimi gjuhësor, fjalëformimi dhe lëvizja semantike**⁴: Nga këto, huazimi është mënyra më e lehtë për të plotësuar nevojat e shqipes apo të një gjuhe tjetër për terminologjinë shkencore. Siç do ta shikojmë edhe në vijim të këtij punimi, një pjesë e konsiderueshme e huazimeve janë me burim latin, pavarësisht se në gjuhën tonë janë futur me anë të gjuhëve të tjera. Latinishtja apo greqishtja e vjetër vërtet që sot nuk

¹ Lloshi Xh, (2001) *Stilistika e gjuhës shqipe*, shblu Tiranë fq. 147-283.

² Duro A, (1997) *Terminologjia në ligjërimin e specializuar*, Studime filologjike, Nr. 1-4, fq. 71-78.

³ M.A. Cortelazzo, *Lingue speciali. La dimensione verticale*, Padova, Unipress, 1994, f. 8.

⁴ Thomai J, (2002) *Leksikologjia e gjuhës shqipe*, shblu Tiranë, fq. 88, 229-230.

janë kontribueset kryesore të termave, por nga këto gjuhë kemi siguruar korrespondencën më të plotë të mundshme ndërmjet shprehjes origjinale dhe asaj metalinguistike të përkthyer.⁵ Gjithsesi, pavarësisht se po flasim shumë shekuj pas Krishtit, duhet nënvizuar se një pjesë e mirë e termave shkencorë janë futur në leksikun e shqipes drejtpërdrejt nga antikiteti, duke shmangur edhe mbizotërimin e anglishtes në këto dekada të fundit. Këtu mund të përmendim terminologjinë në fushën e mjekësisë, të informatikës dhe të asaj juridike, të cilat do t'i prekim konkretisht.

Latinizmat në terminologjinë tekniko-shkencore

Terminologjia mjekësore lindi dhe u formua që në kohët e vjetra, në Greqinë dhe Romën e lashtë, nga mjekët dhe shkencëtarët, duke pasur në themel fjalët e greqishtes së vjetër dhe latinishtes. Shumë terma i përkasin epokës antike, të tjera janë sajuar në mesjetë dhe në kohën e Rilindjes, madje vazhdojnë të sajohen edhe sot në kohën tonë. Këtë e dëshmojnë terma si *arteriosclerosis*, *neurosis*, *secretion hormonum*, *hypertonia*, *streptocidium*, *sulfidinum*, *penicillinum*, etj., që janë relativisht krijime të një periudhe të vonshme. Çdo risi në këtë fushë, zbulimi i sëmundjeve të reja, përcaktimi i terapive e medikamenteve që nevojiten për to, nxjerr si nevojë krijimin e emërtimeve të reja, të cilat formësohen në bazë të leksikut greko-latin. Terminologjia e mjekësisë shqiptare vjen në ditët e sotme në shqipe me një rrënjë të pandryshuar, ashtu siç përdorej në antikitet. Ajo është ngjizur përgjithësisht mbi bazën e huazimit.

Edhe në fushën juridike mbizotërojnë huazimet nga latinishtja. Kjo, sepse e drejta romake është ndër të drejtat që mbretëruan në antikitet dhe që ka ndikuar më shumë në evolucionin e mendimit dhe të koncepteve juridike të epokave të ndryshme historike. Gjurmët e saj i gjejmë ende “të padëmtuara” në rendin juridik modern të vendeve latino-gjermanike, por kjo nuk do të thotë se ato mungojnë në sistemet e tjera të së drejtës⁶. Ky ndikim, pa dyshim, është ndjerë edhe në të drejtën në Shqipëri. Marrim si shembull Kodin Civil Shqiptar të vitit 1929, i cili u hartua nën ndikimin e drejtpërdrejtë të modeleve romaniste të së drejtës private⁷. Legjislacioni ynë i pas viteve '90 kategorizohet në sistemet e së drejtës në tranzicion, të ndikuara nga sisteme të ndryshme. Nuk mungojnë pra edhe huazime nga gjuhë të tjera.

⁵ Rrahman Çaparizi, Qasja sociokognitive në terminologji – mediet e reja dhe teknologjia, fq 63, SEMINARI XXXII NDËRKOMBËTAR PËR GJUHËN, LETËRSINË DHE KULTURËN SHQIPTARE, Prishtinë 2013.

⁶ Mandro A, (2006) *E drejta romake*, Tiranë, fq. 27.

⁷ Nuni A, (2006) *Hyrje në të drejtën civile*, Botimet Morava, Tiranë, fq. 30

Megjithëse bëhet fjalë për një shkencë të re si informatika, depërtimi i latinishtes nuk është i paktë. Fjalët latine kanë bërë një rrugë të gjatë në kulturën perëndimore, për të arritur në ditët e sotme herë-herë të risemantizuara, siç i kemi në rastin konkret në fushën e informatikës, por duke ruajtur bërthamën e tyre semantike.

Huazimet e përdorura në informatikë e kanë origjinën nga leksiku anglez, çka e bën këtë fushë mjaft universale. Ky fenomen ka përfshirë si gjuhën e folur mes specialistësh të ndryshëm të fushës, ashtu edhe gjuhën e shkruar të këtij sektori: artikuj në revista, manuale, fjalorë teknikë, etj. Por e veçanta është se këto nuk janë të gjitha terma të gjuhës angleze. Shumëkujt mund t’i duket e çuditshme që një pjesë e mirë e termave në fushën e informatikës janë me origjinë latine. Kjo për vetë faktin që latinishten e konsiderojnë gjuhë të vdekur dhe nuk shohin ndonjë pikë lidhjeje me një shkencë të re si informatika. Faktikisht latinishtja nuk ka qenë kurrë e papërfillshme dhe ka vazhduar të ndërveprojë brenda gjuhëve kombëtare, neolatine, pa u bërë gjuhë mbizotëruese, si anglishtja sot.

Kushdo që lundron në internet, kryen një sërë veprimesh duke kaluar nga një faqe në një tjetër, por pa i kushtuar rëndësi origjinës së termave. Kjo mbetet detyrë e gjuhëtarëve që t’u bëjnë një analizë termave të çdo gjuhe shkencore, aq më tepër gjuhës së informatikës, e cila ka një përhapje të gjerë në shoqërinë e sotme.

Huazimet më të zakonshme dhe më të përhapura në gjuhën shqipe janë huazimet e fjalëve bashkë me sendet a me konceptet e reja. Në qoftë se për ne bëhet i njohur një objekt ose koncept i panjohur, atëherë në leksik hyn edhe emërtimi për të, sipas gjuhës nga e cila vjen⁸.

Trifone dhe Dardano dallojnë :

1. Huazime të paintegruara apo **huazime të plota**⁹, kur fjalët merren në formën e tyre origjinale. Pra, përdoren në gjuhën pritëse me të njëjtën formë siç janë përdorur në gjuhën dhënëse:

Në gjuhën e mjekësisë kemi:

Cito = shpejt¹⁰

citissime - sa më shpejt, urgjentisht

ex tempore - jashtë kohe, në çast

Misce Da Signa = Përzje, Jep, Shëno, që nëpër recetat e sotme e hasim në formën e saj të shkurtuar M.D.S.

Lege artis - sipas rregullave

pro narcosi - për narkozë

⁸ Thomai J, (2002) *Leksikologjia e gjuhës shqipe*, shblu Tiranë, fq. 88, 229-230.

⁹ Dardano M, Trifone P, (1997) *La nuova grammatica della lingua italiana*, Zanichelli, Bologna, fq. 566-567

¹⁰ Kosta Qiriazati, *Gjuha latine*, Shblu, Tiranë, 1996, f., 108.

arteria meningeae – arteria e cipës së trurit
ad usum externum - për përdorim të jashtëm
ad usum internum - për përdorim të brendshëm
quantum satis - aq sa nevojitet, aq sa duhet¹¹
raptus - atak i menjëhershëm psikonervor
rigor mortis – ngrirje kufome

Në gjuhën juridike kemi:

actus legitimi – veprime juridike të pastra
ad hoc – për këtë, rreth kësaj
ad probationem – për provueshmëri
ad substantiam - për vlefshmëri
causae cognitio – shkak i fshehur
communis opinio doctorum – opinioni i përbashkët i dijetarëve
condicio iuris – kushti ligjor
contra constitutionem – në kundërshtim me kushtetutën
de facto – realisht
de jure – ligjërisht
ex officio – zyrtarisht
ipso facto – për vetë faktin
inter vivos – mes të gjallëve
lex rei sitae – padia ngrihet në gjykatën e vendit ku ndodhet sendi
mala fides – keqbesim
mortis causa – për shkak të vdekjes
ne bis in idem – jo dy herë për të njëjtën gjë
stare decisis – vendimet e marra sipas parimit të precedentit juridik
status quo – gjendje aktuale
sub judice – para drejtësisë
subpena – fletëthirrje për gjyq

Në gjuhën e informatikës kemi:

Administrator – përdoret me të njëjtin kuptim si në gjuhën latine, *administrator*, *oris*, administrues, drejtues, ndihmës, shërbyes.

¹¹ Sezai Braho, Viron Xhillari *Receptar për mjekët dhe farmacistët*, Drejtoria e Edukimit Shëndetësor, Tiranë, 1983, f. 109.

Area – zonë, sipërfaqe, hapësirë. Vjen nga po latinishtja *area, ae*, - shesh i lirë, oborr, sipërfaqe.

Error – gabim, defekt në program. Vjen nga emri *error, erroris* – gabim, faj

Forum – tregon një hapësirë diskutimi rreth një argumenti të caktuar ndërmjet përdoruesve. Vjen po nga fjala *forum, i*, - shesh, vend i seancave gjyqësore, vend ku mbahen ligjërata, etj.

Status – përdoret me të njëjtin kuptim si në gjuhën latine *status, us*, - gjendje, qëndrim, pozicion, etj.

Virus – përdoret me të njëjtin kuptim si në antikitet, virus, mikrob.

2. Huazime të integruara apo huazime strukturore¹², kur fjalët e huazuara u nënshtrohen rregullave të fonetikës dhe të morfologjisë së gjuhës shqipe. Ndryshojnë disa fonema, shtohet ndonjë mbaresë dhe hyjnë kështu në kategoritë e ndryshme leksiko-gramatikore të gjuhës shqipe. Duhet thënë se huazimet e integruara me prejardhje nga gjuha latine janë futur në atë shqipe përmes gjuhëve të tjera. Një shembull shumë i qartë janë termit e gjuhës së informatikës, por edhe të gjuhët e tjera tekniko-shkencore gjejmë shembuj të tillë. Kështu kemi:

Në gjuhën e informatikës:

Mund ta nisim fare mirë me fjalën **Kompiuter**, origjina e kësaj fjale është nga folja latine *computere*, që do të thotë llogarit, numëroj. Kështu kompjuteri, nëpërmjet veprimit të të numëruarit, llogaritjes (*computere*), na ndihmon të eksplorojmë (nga folja *explorare*) botën. Kjo e fundit na kujton eksploratorët e Cesarit në luftën galike, për të bërë një lëvizje taktike ndaj kundërshtarit¹³.

Kursori që përdoret për të klikuar është ripërcaktimi semantik i fjalës romane *cursor, cursoris*: personi që e bënte në këmbë të gjithë rrugën mes Romës dhe Tuskulumit (zonë e Lacios) para shtratit të lëvizshëm të padronit, vetëm e vetëm që të arrinte sa më shpejt të tuskulanët e vet. Në të kundërt vraponte sa andej-këtej për të çuar letrat e mesazhet që shënuan historinë e Romës.

A.M. dhe **P.M.** – që tregojnë orën në të djathtë të kompjuterit janë shkurtimet e fjalëve latine: *Ante meridiem* – para mesditës dhe *Post meridiem* – pas mesditës.

Amplifikator - përdoret me të njëjtin kuptim si në gjuhën latine, *amplificator, oris*, - rritës, zmadhues.

Circuit – rrethojë, qark, kontur; vjen nga emri latin *circuitus, us*, - rrotullim, rreth, rrethet e një qyteti.

Database – baza e të dhënave, baza e shënimeve: një tërësi informacionesh për përdoruesin. Vjen nga mbiemri *datus, a, um* (i/e dhënë) dhe fjala *basis* (bazë).

Delete – përdoret me të njëjtin kuptim si në gjuhën latine, prish, shkatërroj, fshij: vjen nga folja *delere*.

Disk – disk magnetik, disk optik: origjinën e ka nga emri latin *discus, i*, - disk, rrasë, rreth metali.

Faksimile – kopje, riprodhim: vjen nga fjala latine *fac*, e cila është urdhërorja e foljes *facere* (bëj) dhe mbiemri *similis* (i ngjashëm).

¹² Dardano, Trifone, vep. E cituar

¹³ www.russell-nweton.it, I linguaggi settoriali e il latino.

Fatal error – gabim kritik, i pandreqshëm, defekt në program që mund të çojë në fikjen e sistemit (gabim vdekjeje). Vjen nga emri *error, erroris* – gabim, faj; dhe mbiemri *fatalis, e* – vdekjeprurës, ogurzi (annus fatalis ad interitum urbis – vit ogurzi për shkatërrimin e Romës).

Fibre – fibër, fije: vjen nga emri latin që ka të njëjtin kuptim *fibra, ae*, - fije, fibër.

Ikon – përdoret me të njëjtin kuptim si në gjuhën latine, *icon, iconis*, - ikonë, figurë.

Indeks – përdoret me të njëjtin kuptim si në gjuhën latine, *index, indicis*, - tregues, dëshmi, shenjë.

Monitor – monitor, vëzhgues. Vjen nga fjala emri latin *monitor, monitoris*, që do të thotë paralajmërues, mbikëqyrës, kontrollor.

Skaner – skaner, analizues, (nga folja latine *scandio, is; scansio, scansionis* lexoj shkoqur vargjet, rrokje për rrokje), e cila pavarësisht se s’vjen me qëllimet e metrikës latine, na ndihmon të realizojmë një tjetër tip teksti apo imazhi, fjalë e cila rrjedh po prej latinishtes (*imago, imaginis*).

Server (nga folja folja *servire*) edhe pse në këtë rast s’është skllavi tradicional, na shërben për mirëmbajtjen e rrjetit.

Video – përdoret me të njëjtin kuptim si në gjuhën latine, vjen nga folja *videre*, shikoj, vërej, këqyr.

Në gjuhën e mjekësisë:

Në **gjuhën e mjekësisë shqipe** huazimet e integruara vijnë kryesisht nga gjuha latine apo italiane. Si për shembull¹⁴: *paediatrica*, ku diftongu *-ae-* i gjuhës latine, është zhbërë në shqip për t’u zëvendësuar me zanoren *e*, për të dhënë në shqip fjalën *pediatrica*. Në të njëjtin model shkojnë edhe fjalët e tjera si *psikiatria (psichiatria)*, *skopia (scopia)*, *pulmonit (pulmonitis)*, *laringit (laryngitis)*, *okulist (oculista)*, *infarkt (infarctus)* *kancer (cancer)*, *recetë (receptum)*, *grip (gripalis)*, *leucemi (leucaemia)*, *acid (acidum)*, *transfuzion (transfusio)*, *klavikula (clavicula)*, *nerv (nervus)*, *muskul (musculus)*, *abort (abortus)*, *infeksion (infectio)*, *periudhë (periodus)*, *ekstrakt (extractum)* etj. Apo të tjera akoma si:

Në gjuhën juridike:

prokurë = vjen nga lat. *procurare*, kujdesem, administroj (përfaqësim)

dispozitë = nga lat. *dispositio -onis*, që rrjedh nga *disponëre*, urdhëroj, vendos, rregulloj

kirograf = nga gre. *chirogrāphum* dhe nga gr. *kheirógraphon*, i shkruar me dorë

uzufukti = nga lat. *ususfructus*, ‘uso e frutto’, përdorim dhe fryt

subsidiar = nga lat. *subsidiarius*, që rrjedh nga *subsidium* ‘sussidio’, ndihmë

(veprim) nul = nga lat. *nullus* ‘nessuno’, askush

¹⁴ shiko Leonard Xhamani, «Vërejtje rreth leksikut terminologjik në fushën e mjekësisë», kumtesë e mbajtur në Konferencën Kombëtare «Studime të avancuara në inxhinierinë matematike, fizike dhe kimike», Seksioni i Gjuhëve të Huaja, Universiteti Politeknik i Tiranës, Tiranë 28 tetor 2011.

derogimi = nga lat. *derogare*, kufizoj fuqinë, pakësoj

rekuizimi = nga lat. *requisitus*, pjesore e *requirëre*, kërkoj

uzufuktari = nga lat. *usufructuarius*

deponoj = nga lat. *deponëre*, dëshmoj

kazus = nga lat. *càsus*, ‘cadere’, rënie

ekstrakte = nga lat. *extrahëre*, nxjerr jashtë

reskripte = *rescriptum*, asnjans i pjesores së *rescribëre* ‘rispondere per scritto’ të përgjigjesh me shkrim

rekurs = nga lat. *recursus -us*, që rrjedh nga *recurrëre*, i drejtohem dikujt

ratifikim = nga lat. *ratificare*, që rrjedh nga shprehja *ratum facëre*, bëj të vlefshëm

revokim = nga lat. *revocare*, që rrjedh nga *vocare* ‘chiamare’ thërras, me parashtesën *re-*

posedim = nga lat. *possessus -us*, nga pjesorja e *possidëre*, zotëroj, kam

amendim = nga lat. *emendare*, që rrjedh nga *mendum* ‘pecca, difetto’ e metë, gabim, me parashtesën *ex-* ‘fuori’ jashtë

ekstradim = nga gjuha frënge *extradition*, që rrjedh nga lat. *traditio -onis* dorëzim, parafjalën *ex-* jashtë

sanksione = nga lat. *sanctio -onis* ‘prescrizione’, që rrjedh nga *sancire* ‘sancire’, sanksionoj

integritet = nga lat. *integritas -atis*, që rrjedh nga *intëger -gri*, i plotë, i pacënuar

diskriminim = nga lat. e vonë *discriminatio -onis*, që rrjedh nga *discriminare*, dalloj (gjendje kritike, rrezik)

mandat = nga lat. *mandare* ‘affidare’, e përbërë nga *man(um)* dorë dhe nga *dare* ‘dare’ jap

prezumim = nga lat. e vonë *praesumëre*, që rrjedh nga *sumëre* ‘prendere’ marr, me parafalën *prae-* ‘pre-’

Përfundime

Në mbyllje mund të themi se qëllimi i këtij punimi ishte të hidhte një vështrim të përgjithshëm në terminologjinë e disa prej ligjërimeve të specializuara (të gjuhëve tekniko-shkencore) për të vërejtur praninë në to të fjalëve me origjinë latine.

Mund të pohojmë pa asnjë dyshim se prania e termave me origjinë latine është e madhe. Latinishtja ka dhënë dhe vazhdon të japë një kontribut të madh në fushën e gjuhëve shkencore dhe nuk ka qenë kurrë e papërfillshme, madje ka depërtuar edhe në disiplina të reja. Fjalët latine janë rikthyer në një kontekst të risemantizuar, por duke ruajtur bërthamën e tyre semantike.

Termat latinë janë futur në gjuhën shqipe në formën e huazimeve dretpërdrejt nga latinishtja apo edhe nga ndonjë gjuhë tjetër perëndimore. Huazimet (qofshin këto latine apo jo) janë të domosdoshme në terminologjinë shkencore për vetë faktin se mënyra e parë e formimit të

terminologjisë në gjuhën e specializuar është pikërisht huazimi. Madje mund të themi se janë të pazëvendësueshme po të kemi parasysh ato huazime të cilat kanë hyrë në gjuhën shqipe së bashku me sendin apo fenomenin që shenjojnë dhe bëjnë tashmë pjesë me të drejtë në terminologjinë e fushës përkatëse.

Por ajo për të cilën duhet tërhequr vëmendja edhe një herë është përdorimi i të **ashtuquajturave huazime**, që në fakt nuk janë gjë tjetër veçse mungesë kompetence gjuhësore nga ana e hartuesve të teksteve të këtyre fushave, ose neglizhencë për ta përshtatur me shqipen. Për këtë qëllim do të sugjerohet që tekstet tekniko-shkencore të kenë patjetër një redaktor të mirëfilltë gjuhësor, i cili mungon në pjesën dërmuese të tyre. Kjo do të ishte me vend për formimin e vetëdijes gjuhësore dhe për një përkujdesje më të madhe ndaj gjuhës sonë.

Bibliografi

- Agron Duro (1997), *Terminologjia në ligjërimin e specializuar*, Studime filologjike, Nr. 1-4.
- Alessandro Verwey (2007), *Problemi nella traduzione di una terminologia giuridica*, Universiteit van Utrecht.
- Ardian Nuni (2006), *Hyrje në të drejtën civile*, Botimet Morava, Tiranë.
- Arta Mandro (2006), *E drejta romake*, Tiranë.
- Jani Thomai (2002), *Leksikologjia e gjuhës shqipe*, Shblu Tiranë.
- Kosta Qiriazati (1997), *Gjuha latine*, Shblu, Tiranë.
- Leonard Xhamani (2011), *Vërejtje rreth leksikut terminologjik në fushën e mjekësisë*, kumtesë e mbajtur në Konferencën Kombëtare «Studime të avancuara në inxhinierinë matematike, fizike dhe kimike», Seksioni i Gjuhëve të Huaja, Universiteti Politeknik i Tiranës.
- Luljeta Buza (2010), *Fjalor terminologjik për drejtësinë*, Geer, Tiranë.
- Maurizio Dardano, Pietro Trifone (1997), *La nuova grammatica della lingua italiana*, Zanichelli, Bologna.
- Michele. A. Cortelazzo (1994), *Lingue speciali. La dimensione verticale*, Unipress, Padova.
- Rrahman Çaparizi (2013), *Qasja sociokognitive në terminologji – mediet e reja dhe teknologjia*, SEMINARI XXXII NDËRKOMBËTAR PËR GJUHËN, LETËRSINË DHE KULTURËN SHQIPTARE, Prishtinë.
- Sezai Braho, Viron Xhillari (1983), *Receptar për mjekët dhe farmacistët*, Drejtoria e Edukimit Shëndetësor, Tiranë.
- www.russell-nweton.it, I linguaggi settoriali e il latino.
- Xhevat Lloshi, (2001) *Stilistika e gjuhës shqipe*, Shblu Tiranë.

ASSOC.PROF.DR. ADRIANA DERVISHAJ
University of Tirana, Foreign Languages Faculty, Tiranë

ALBANIA

PRACTICALITY OF THE DIFFERING FORMS OF APPLIED THEATRE AND INTERACTIVE DRAMA IN CREATIVE EDUCATION TEACHING.

Abstract

The main point of this paper is to warm up the reader to thinking about that dimension of social life that has to do with performance, the relative degrees of awareness, attitudes, and mental flexibility of both actor and audience, and how these dynamics play out at the level of the psychology of the individual, in the interpersonal and group dynamics involved, and even in the sense of the community and culture as Bertolt Brecht did, that drama and theatre is a tool to make a better life by helping people explore their communities. Drama teachers and Theatre professionals throughout the world are working to bring their skills to the class as awareness builders, and as empathy masters to the personal and social needs of a world hungry for connection. Still, the differing forms of applied theatre and interactive drama are varied enough that even terminology remains a difficulty. Theatre-in-Education, Drama-in-Education, Non-Scripted Theatre, Sociodrama, Forum Theatre, Community Theatre are related to several major areas of interest such as: Drama Therapy, History of Theatre, Playback Theatre, Psychodrama, Radical Theatre, Sociodrama, Theatre in Education, Training and Development. Communications has also become a complex umbrella field that includes many sub-fields, from the design of types of alphabets (“fonts”) to the study of non-verbal communications. All these are also related to performance.

Key words: Training and Development, performance studies, problem-solving, Play building, Drama-in-Education

Introduction

In the 1980s, a new field, performance studies, emerged as a similar umbrella to explore the common dynamics noted in anthropology, social psychology, theatre arts, and to lesser degrees, politics, history, neuroscience, cultural criticism, postmodernist philosophy, and other fields. Other related fields include the dramaturgical approach in social psychology, such as Erving Goffman's writings about role and performance; role theory in general, with its roots in psychodrama; narrative psychology; the study of play—especially imaginative play and the social negotiation of play in childhood; the study of rituals and the growing idea of creating and designing new rituals, and so forth.

It is worth mentioning drama teachers working recently on promoting ideas and approaches that support the development of skills of self-awareness, communications, and problem-solving in the general population, the enhancement of vitality, imaginativeness and spontaneity, and the methods that can help to achieve these ends.

The writings and workshops of Augusto Boal have influenced many theatre makers and social change organizations around the world. Combining many of the aspects of theatre improvisation with some of the techniques associated with J.L. Moreno's concept of Sociodrama, Boal's unique synthesis extends Brecht's Epic Theater concepts into a new realm of practicality. Boal techniques for the Theatre for the Oppressed include: Forum Theatre, Invisible Theatre, Rainbow of Desire, and Legislative Theatre.

Playback Theatre is an original form of improvisational theatre in which audience or group members tell stories from their lives, and watch them enacted on the spot. Whether in public theatres, workshops, educational or clinical settings, Playback Theatre affirms the importance and dignity of personal experience, enables people to view their lives in new ways, and draws people closer as they see their common humanity. First created in 1975, the form was developed by Jonathan Fox and Jo Salas and the original Playback Theatre company in the Hudson Valley of New York.

Sociodrama is J.L. Moreno's term for the application of psychodrama techniques to group, community, or organizational situations. It is a broad term that can probably be used to subsume all the other categories. Sociodrama is used with groups wishing to explore common issues in training, organizations, community, educational and political contexts. It uses many of the same techniques as psychodrama to enable individual and group learning and change. Whereas psychodrama focuses on an individual's personal concerns, sociodrama addresses the group's issue.

Play building, Training and Development

There are many training and development opportunities for people who want to work in the various applied and interactive theatre formats. Training activities range from short workshops organized by teachers or lecturers to full-featured university degrees.

Forum Theater techniques, Sociometry, improvisation, role-playing, or other techniques specialize in human dynamics and/or human resource training for corporate or organizational development.

According to Fred Newman, every Performance of a Lifetime program focuses on learning and practicing the skills of improvisational performance, and applying them to the many challenges of the business world and workplace.

Psychodrama methods are in use throughout the world and with a variety of personal, interpersonal and social problems. This is one of three closely connected categories concerned with the therapeutic qualities of theatre. The others are Sociodrama and Drama Therapy.

Drama Therapy uses a drama/theatre process to achieve the therapeutic goals of symptom relief, emotional and physical integration, and personal growth. Using role-play, theatre games, mime, puppetry, and other improvisational techniques, drama therapists work in a wide variety of settings, including hospitals, schools, mental centers, prisons, and businesses.

Huge changes in society evoked by Radical Theatre

Radical theatre aims to make extreme changes in existing views, habits, conditions, or institutions. Throughout the 20th-Century, avant-garde theatre has been concerned with politics or activism in one way or another. From the actions of the Futurist Movement through to the groundswell in political theatre after the 1960s, radical thought has always been applied to theatrical forms.

Over the past four decades, activist groups have used ritual concepts, often including participation of the spectator, taken to the streets, and organized festivals and spectacles presenting ideas marked by a considerable departure from the usual or traditional. Both historical and current trends in radical theatre are listed under this category, putting the other aspects of applied and interactive drama presented in a specific historical context.

History of Theatre

The origins of theatre are embedded in ritual, dancing, storytelling, and play-acting. The world's earliest recorded dramatic activity took place on the banks of the River Nile in Egypt. Ancient Chinese, Indian and Greek drama also indicate a long tradition of theatrical activity. The various theatre histories undoubtedly help the student or practitioner of applied theatre and interactive drama styles to better understand the wealth of knowledge and experience that has been handed down to us over the ages.

Joel Plotkin's interest in alternative drama came from a personal need for spiritual, moral, and ethical purpose in focusing his vision and energy.

Performance awareness involves the awareness that one’s behavior is being noticed and to some degree evaluated by others. It might also involve the awareness of someone watching (or listening) that the performer seems to be aware of his or her performance. The point is that it is useful for people—everyone, not just actors—to more clearly recognize when and how they are performing. To this end, this paper will identify the variables operating in performance; and offer some context that can make these ideas more meaningful. It is worth noting the way performance awareness develops from infancy into adulthood--see the development of performance awareness.

Some social psychologists and anthropologists, such as Erving Goffman or Victor Turner, have used the concept of performance more in a descriptive way, noting how people behave within a general social system of agreed-upon signs and symbols. This approach uses what is known as a “dramaturgical model” for understanding the nature of social and cultural interactions, viewing people as if they were actors in a play. This approach has advantages, but also limitations, especially insofar as it under-emphasizes the degrees to which the people involved are specifically aware of their own performance or feel free to reflect on and modify their own performance. So this paper emphasizes the individual and social psychological dimensions that come with a slight raising of consciousness about such dynamics.

Views on Non-Performance

Seeing everything as performance is too generalized and thus uses its utility. It’s better to recognize that much behavior is, for all practical purposes, non-performance. Behavior done alone tends to be non-performance, and routine transactions in public are low in this dynamic. There is a related category of behaviors that are performance only insofar as they adhere to common social norms, such as behavior on a public transportation vehicle. As long as one stays within certain parameters, no one is noticing how “well” one is performing that role—i.e., it performance only in the sense of sociological description, but not in the sense of performance awareness. In other words, if there is no awareness of being perceived and evaluated, it is hardly useful to consider it a performance.

The audience may be someone actual and present or someone imagined. The imagined other might be a real person not present, someone from the past or future, or a person-like other “being,” an ancestor spirit, a saint or guru, or some divine figure. It may be one’s ancestors or guardian angels, one’s tempting devils or chorus of wished-for admirers—and so forth. Thus, some people’s behavior, even when alone, may be significantly performed for a watching and judging God or some other spiritual entity. Thus, the dynamic of performance depends on the degree and type of self-consciousness of the performer.

Performance varieties

To illustrate how the degree of performance can fluctuate in time, I might be, say, just doing a task, unaware that there is anyone watching, unconcerned about how others will assess my behavior. I construct these sentences on my computer's word-processing program, and most of me is just trying to get my thoughts clear and finger movements accurate. (This would be closer to non-performance.) As I re-read what I am writing to see if it makes sense, I begin to imagine the viewpoint of the reader. At this point, I am engaging in a mild type of performance. I edit these words, take out redundancies, re-structure sentences. Sometimes it occurs to me that the reader is not just following my thinking, but may (or may not) be impressed with my style, and the cleverness—nay, brilliance—of my observations! Aha! I'm in performance mode!

In other words, the degree of performance may vary according to the extent that I reflect on how these words will be received. So, it's not an either-or, on / off phenomenon; there are many degrees and types of awareness. Also, sometimes these impressions, thoughts and assumptions are mistaken. They may be flat wrong, over- or under-estimating the type and degree of awareness—especially by the supposed audience.

A person may become aware that one's own behavior is a performance, or that another person's behavior is a performance. This awareness can vary in intensity from vague impression to sharp focus and conscious intent. Some variations include:

- * I am aware that you are consciously thinking of yourself as performing for me.
- * I am aware that you are not even aware (or hardly aware) that I am watching and evaluating your behavior.
- * I am not aware that you or anyone else is watching me, or if you are generally looking in my direction, you probably are not noticing or evaluating what I do—at least if I don't do anything out of the ordinary.
- * I am aware that I am being watched and evaluated, and I am adjusting my behavior so that you will think well of me.
- * I am intending to make an impression on you, though I am not admitting it to myself.
- * I am explicitly aware that I want to make an impression on you as my audience.
- * I am hoping that you will find me inoffensive, pleasant to look at, seemingly sincere, charismatic, shockingly weird, dismayingly grubby, pitiful and in need of your aid, amusing enough for you to feel the admissions price was well worth it, awe-inspiringly gifted, sweetly silly, and/or so forth.

* I am aware that you may be performing in a way designed consciously or unconsciously to get a reaction from me.

* I am neurotically hypersensitive and think others notice aspects of my body, my nose, eyebrows, thinning hair, any feature--even my body smells--, when in fact no one does notice, or if they do, they hardly care.

* Alternatively, I’ve gotten so used to my facade, my appearance, maybe even my smell, that I fail to notice that in fact, I have indeed made others uncomfortable because of my smell, dress, or behavior.

* In some countries, a man reading a pornographic “Manga” comic book on a train may not be noticed; in other countries, that behavior would be offensive to others.

* I discover to my dismay that my fly was open; I wonder if this was noticed by anyone else, or only perhaps by a few who didn’t really care, and other waves of embarrassment and confusion run through my mind.

Based on our becoming more aware of the potential impact of our behavior on others, we may choose to change some behavior from it being a vague “acting-out” of some half-unconscious impulse to either stopping it, or perhaps doing it more intentionally and even dramatically, the better to effect our purposes. This might involve becoming more aware of our own nonverbal telltale facial expressions and gestures, voice tone and posture, and so forth.

If we become aware that others are performing, we may wish to reinforce it by paying attention in a less distracted, more nonverbally coherent way. Some medical students and physicians are being helped to better their “bedside manner” by learning this skill. In other settings in which we recognize that we’re bored, we might wish to gently shift our behavior to minimize the shock to the performer as we move away or change the topic. This is considered tact or graciousness.

We may wish to modify the tendency towards stage fright or over-self-consciousness, countering its inhibiting power and turning again to the techniques we’ve learned to overcome these inhibitions. Actors do things like imagining that the audience is all naked.

We may exaggerate our presentation in certain ways, and play down certain other behaviors, as do public speakers who wish to exercise the power of their rhetoric, their art of persuasion.

We may recognize that we are off stage, and observe the layers of pretense and facade that can fall away, melt away, in less formal situations. (Some folks have a hard time doing this, and it may be helpful to consciously engage in a de-role-ing process.)

We may find an optimal level of performance is a good thing in informal, home situations—just enough so that we make sure we express appreciation and affection to those who need these gestures. (All too often, alas, people fall into taking each other for granted, neglecting these little expressions of grace, courtesy, and sweetness. A little bit of performance-awareness can be helpful: Hey, there are people around you who want to know that you know they exist and that you like them! Awareness of awareness.)

These and other examples illustrate the way having the idea of performance in your mind can serve as a category for self-management. The goal is not to amplify this dimension so that one becomes paralyzed by self-doubt, but rather to find the optimal ranges for its exercise. Indeed, recognizing how many situations are not performances—noticing the many situations in which no one else really cares, for example—can be helpful a bit in reducing patterns of social phobia.

Most people hardly think about these things, other than in passing, and with little explicit analysis. The culture as a whole has only begun to recognize this profoundly important dimension of social psychology. The point here is that the more one knows about the differences in degree and type of awareness associated with behavior, the more one can utilize this knowledge effectively and creatively.

Awareness Inhibitions

This conscious attention to how we perform and react to others' performances might seem a little manipulative—it would have to me forty years ago. At that time, there was a premium given to un-self-conscious spontaneity, authenticity, and the avoidance of phoniness. Grown-ups were viewed as being more phony, living according to a facade. There was a little truth to this generation gap in the mid-1950s, but it was also an adolescent over-generalization. Alas, the attitude, along with a misunderstanding of the issues, is still common.

Part of that attitude was a mixed message many children were given at that time. On one hand, many were asked to perform in holiday school pageants, although when not explicitly onstage, they were told, “Don’t show off.” It was a bit confusing, because show-offs—better known as movie stars and celebrities—were granted fame and fortune. What was missing was a more nuanced message: It is good to show off sometimes, and it is useful to learn when and how to show off. While there is indeed such a thing as **too much showing off, there is also such a thing as too little**—and too few people learn this lesson.

We get similarly mixed messages about play, imagination, improvisation, making things up, creativity, spontaneity, physical exuberance, curiosity, and other qualities. This is because the grown-ups haven’t themselves thought such things through. Instead, the mythic foundation of Western culture has been on the idea that acquisition of knowledge will suffice. It is part of what has become recognized as an imbalance, an over-emphasis on the cultivation of the abilities of the left hemisphere of the cerebral

cortex (“left brain” for short), and a corresponding under-valuing of the potentials of the right brain. Consequently, there has arisen an interest in the study of creativity, play, empathy, more balanced and integrated living, and the like—and as part of this trend, I am suggesting that we include a sharper awareness of the dynamics of performance.

Another aspect of the inhibition of performance is that it was thought to be associated with insincerity, “con men,” and manipulation. This confuses the method with the intent. Occasionally, there are phonies who are unethical. Even more common are those who are sincere in their folly or short-sighted endeavors, and much wickedness and harm has been perpetrated by people who thought themselves noble and forthright. It’s not just the degree of performance that is the problem, but the whole complex of degrees of wisdom, empathy, imagination, and so forth.

Triadic Dynamics

The term “triadic” involves a slight complexification of this, an imagining of how three people in a situation might be thinking about each other. This involves a capacity to imagine another person’s viewpoint, an extension of what Dan Goleman (2006) calls “social intelligence.” Virginia Satir, one of the pioneers of family therapy and an extension of this she called “people-making,” noted that it can be useful to think and operate in groups of three, which expands the more commonly-used method of dialogue in some interesting ways.

When a third person is recognized as present, there is a natural shifting of viewpoints and modes of discourse: A speaks directly to B. A asks C if his approach to B was effective, using C as a type of mirror or source of feedback. B and A dialogue for a bit and then ask C for a comment. A and C have a side dialogue about B, letting B overhear, then ask for B’s comments. And so forth. What comes of all this is a heightened sense of thinking and communicating about the ways the participants are thinking and communicating, as well as about whatever the actual content of the discussion may be. (This is called “meta-cognition” and “meta-communication.”)

Such discussions may note that the nonverbal communications of one of the parties may have been confusing or misunderstood by another party, or that the pacing and choice of words may have had a counter-productive effect. Opportunities for mediation, checking out, re-play, and healing, reassurance and questioning, all are expanded in this mode.

In the theatre, this triadic dynamic is played out when the actors figuratively break through the “proscenium arch,” that invisible “fourth wall” between the events on stage and the audience, and make asides, or give a soliloquy. The students acting as real audience are thus included as a third party in the seeming dialogues between the main actors on stage. In family therapy, the therapist may have the family members talk directly with each other sometimes, and at other times, mediate or comment.

The point here is that this dynamic of the third or outside viewpoint, the audience and critic and performer, or other triangular interactions, all may be consciously used by people to enhance their communications.

Another triangle involves the perspectives of time, space, shifts of frame of reference. Thinking about what is good for “the bottom line” of short-term profit may thus also be viewed from the criterion of what is most ethical or spiritually righteous. What is convenient in the moment may be compared with longer term consequences for the people involved.

Significant Related Dimensions

The tendency to break things into different compartments is a convenience, but the problem is that people forget this and begin to think that, for example, chemistry is completely different from physics, because they are different subjects in school. Or they might imagine that electricity is different from optics. In fact, phenomena overlap to various degrees, and differences aren't that sharply drawn. This is even more pronounced in the realms of mind and culture, themes and dynamics. In this sense, performance is one kind of social phenomenon, and its dynamics are influenced heavily by other dimensions:

The sense of rapport, connectedness, or what a student (in his role as the inventor of sociometry) called “tele,” all influence the degrees to which he cares about the audience’s reaction (and similarly, the audience’s awareness or caring for the performer.)

Who is perceived to have authority or power over others, status influence, and the like, further affect the dynamics of performance.

Larger group dynamics also are important: The sense of group unity or disunity, cohesion or fragmentation, high morale or desperation, cooperation as a norm or every-man-for-himself, these elements also affect any associated performer-audience dynamic. The demagogue who galvanizes a mob or the police officer who is able to turn a threatening mob into a friendly crowd—such acts of leadership are also performances.

The purpose of the interaction matters, also. Is this fantasy or “for real”? Are there opportunities to experiment, try out alternatives, or is every move recorded and every casual word reported on and made into occasions of judgment by spin-doctors speaking to a wider audience. (This happens all too often in politics.) What is play, what is serious, what is safe, what is dangerous, such context considerations are also part of performance.

Often the arts act as intermediaries, offering experiences for audiences in which the aforementioned variables are mixed in interesting ways. Perhaps that is why the arts—and especially forms of drama—may be of great use.

The audience becomes part of the total process, for laughter, tears, whatever the joint catharsis.

Implied and hidden evidence

Many dimensions in social psychology are still generally unknown to most of the lay public, and to many who are in other ways fairly educated. It takes a while for new ideas to diffuse into the mainstream, and even longer if there are common misunderstandings and sources of cultural inhibition. Psychology itself still is burdened by its association with mental illness and the widely perceived weirdness of psychoanalysis, the cartoon image of the odd patient on the couch and the even odder bearded psychiatrist. These images interfere with the recognition of psychology as a technology that needs to become as mainstream as reading and writing.

Most people not only don't know how to maneuver within the more subtle realms of interpersonal relations—in marriages, with parents or children, relatives, in committees, etc.—, but don't know that there exist a number of most useful concepts and techniques that can facilitate these relationships. Even the language of psychology is outmoded, full of misleading and emotionally loaded jargon. (That's why applied role theory offers a more neutral and user-friendly language, and why drama offers a number of applications that can help to bring the best insights of psychology into common use.)

Certain ideas exist at the edge of awareness, and naming these phenomena calls them forward into attention. Talking about rapport, performance, status, conflict resolution, and the like, all begins to bring these themes from a vague and seemingly complex cloud of background feeling into more focused thought. Having words for the various dynamics helps. Thus, talking about performance will increase the usefulness of the concept as more people become familiar with its terminology.

Implications

If one becomes more aware of the dynamics of performance, what might come from such awareness?

Not everything should be thought of as performance. Indeed, there are situations in which performance should be allowed to disappear. In working on a task, a student said, “Please excuse me. I may get so involved that I forget the social niceties. I may get a bit bossy or seem preoccupied.” That was a nice way of saying, in effect, that she was forgetting the dynamic of performance, and if it were important to me at any point, she could be called back into the social field. It also illustrates that there are many times when we work alone and even together and are basically doing stuff and unaware and unconcerned about others. Performance is not to any degree an operative function.

Knowing about performance may help us in countering the influences of advertisers and politicians. For example, there is a trend that suggests to ever-younger audiences that looking “cool” and fashionable is of primary importance in order to gain peer-group status. This exploitation of the dynamic of performance in elementary-school-age kids has the impact of prematurely hypersensitizing youngsters to the pseudo-importance of outward appearance.

In thinking about performance, a wide range of factors may be considered: How is the performer using dress, voice tone, gesture, choice of wording, and other subtleties of self-presentation. The performer might wonder, “Is this even the audience I want to play to, or might I do better leaving and finding another venue?” The point here is that most people, when self-conscious, tend to focus only on one or a few variables, and rarely take into consideration others. Thinking about the dynamics of performance might help to make these people more effective.

For example, one might meet a person who is very fashionable, either quite chic or perhaps, keeping with current teen trends, even shockingly slovenly, with torn jeans (very carefully shaped tears at the knees), baggy pants, and so forth. But the voice tone or thickness of dialect may be problematic enough to interfere with the capacity to relate well to this person. In today’s educational system, “elocution,” which requires attention to clear pronunciation, tends to be neglected, and many young people speak with accents, slang, inflections, and speed that make them ineffective in their jobs as, say, telemarketers. On the other hand, I suspect that there are increasing numbers of classes in the reduction of dialect and accent for people in other countries who are doing “outsourced” work that involves telephone conversations. (Perhaps we should bring such class techniques into our own high school classrooms, emphasizing understandable speech as being more important than a knowledge of literature. The problem is that it takes more time than what is needed on paper-and-pencil tests.)

A knowledge of performance fosters mental flexibility. One becomes more sensitive to the appropriateness of different types and intensities of behavior in different contexts, and begins to assess the audience accordingly. More lightness, vocal inflection, drama, and silliness is appropriate for younger children than it might be for strangers. Behavior in a crowd is generally most appropriate if one is low-key, unless one is seeking attention as a performer—a singer, a clown-- in a subway station or on a street corner. Matter-of-fact task-orientation needs to shift quickly to interpersonal sensitivity as a doctor enters the patient’s room in the hospital. (Alas, too often this transition doesn’t happen.) A manager’s or supervisor’s irritation must be modulated in the modern workplace, because in recent years the boss “blowing up” becomes interpreted as unacceptable, loss of control, emotional incontinence, uncool, or more simply, “jerk.”

There is no one way to be. There is no true authenticity, a simple, steady, one-size-fits-all personality stance. The desire for this “right answer” betrays a type of mental laziness mixed with a childish illusion that it is possible to get “there.” Rather, the dynamics of performance is part of a larger and

growing world-view that recognizes the intrinsic dynamism of life, of systems, of evolution and historical process. What might have worked and seemed true yesterday may not work today because there are new technologies, theoretical perspectives, paradigms, people from different backgrounds, and predicaments involved.

Recognizing yourself as a performer in some situations, you can more consciously choose your degrees of dramatic emphasis— how much one expresses emotionality, amazement, poignant sympathy, triumph, and so forth. In some groups, such as military or astronaut activities, where tasks are paramount and complex, there is little place for these aesthetic additions. With kids and some friends, these exclamations lend spice and vitality.

There may be a variation of degrees of spontaneity allowed. In some contexts, others are expecting and perhaps even needing or demanding that you pretty much stick to the explicit or implicit script. Deviations will be experienced as confusing, shocking, irreverent, or in other ways deeply disturbing. Reactions can include not only mere confusion of the audience, but anger, hate, rage. In other situations, the context is more playful and your improvisations and playing your hunches are just what’s called for. This, then, is another variable that you should be flexible about, and you can ask yourself, “What degree is spontaneity useful in this setting?”

Clarification of Context is another variable. In some settings, the context is clear—it’s a humor setting, everyone is cracking jokes. In another setting, only some people are joking, and it may or may not be “appropriate” for you to put in your own jokes. In many settings, you need to let folks know that you want to joke, find out if it is okay—it often is not—and be sure the others know you are joking. Otherwise your performance may evoke a reaction very different from your hoped-for desire.

Summary

In the song, “Do, Re, Me,” in the Broadway musical, “The Sound of Music,” there’s a verse that goes, “When you know the notes to sing, you can sing most anything.” Identifying the components of a process makes it possible to work with those components more creatively. This is true not only of physical materials, chemistry, metallurgy, but also music and communications. In ancient Greece, rhetoric was a basic part of the curriculum. Rhetoric is the art of persuasion, and it deals with argument, plus a knowledge of the manipulations, logical fallacies, and devices now prevalent in advertising and political propaganda. Rhetoric should be taught in our schools as part of any plan to instill the capacity for critical thinking, and it relates to the dynamics of performance.

Reference

International University Theatre Association www.aitu.suroit.com Established at Université de Liège (Belgium) in 1994 to develop and promote recognized post-secondary activity in theatre training, creation, research and theoretical and practical research, throughout the world, at the level of university or higher studies.

www.tonisant.com/aitg

Adam Blatner HeaderImage

Toni Sant, Posted, September 22, 2006

Joel Plotkin

www.theatrehistory.com

Theatre of the Oppressed by John Sullivan & Adam Blatner

Drama Therapy by Sally Bailey

Dr Sue Jennings and Andy Hickson

American Society of Group Psychotherapy and Psychodrama www.asgpp.org founded in 1942 by Dr. J. L. Moreno. Performance of a Lifetime www.performanceofalifetime.com Created by Fred Newman

Playback Theatre by Hannah Fox

PROF.ASOC.DR. AIDA GJINALI AND SONILA PIRI
Fakulteti i Gjuhëve të Huaja Departamenti i Gjuhës Italiane

ALBANIA

MATERIALI AUTENTIK, URA NDËRLIDHËSE E STUDENTIT LS ME TEKSTIN LETRAR.

Abstrakt

Realiteti i sotëm i një zhvillimi global gjithnjë e më frenetik ku koncepti kohë ka ndryshuar përceptimin e tij dhe ku prania gjithnjë e më intensive e multimedias dhe teknologjisë që ecën me hapa galopante, ka sjellë një konceptim ndryshe të të lexuarit dhe qasjes së studentit me tekstin e shkruar dhe me përfrimin e tij me tekstin letrar dhe letërsinë në përgjithësi. Ajo që vihet re është zhvillimi i munguar i një mendimi kritik tek studenti duke sjellë varfërimin e tij në reflektim dhe arsyetim dhe në formimin e tij të përgjithshëm duke krijuar kështu një kategori studenti që priret drejt një formimi strummental më shumë se sa drejt një formimi kulturor. Aq më shumë kjo vihet re tek ajo kategori studenti që merret me studimin e gjuhës së huaj. Kjo pasi në epokën në të cilën jetojmë gjuha e huaj shihet më shumë si një mjet për t'u përdorur se sa si një aspekt i rëndësishëm me formimin humanistik të përgjithshëm të tij si qenie njerëzore të lidhur me botën që e rrethon dhe me konceptimin rreth saj.

Ndaj kjo kumtesë duke u bazuar në çka qasjet umaniste- afektive na diktojnë, ka si qëllim të ofrojë një model që i mundëson studentit të gjuhëve të huaja që me anë të përdorimit të materialit autentik të gjejë një qasje të re drejt zbulimit të tekstit letrar, i cili ka si objektiv jo vetëm ta orientojë atë drejt një reflektimi më të detajuar, por edhe drejt krijimit të një mendimi kritik më të rafinuar si dhe drejt përjetimit të një kënaqësie më të thellë personale, si shkak i një kërkimi më të orientuar dhe më efektiv që realizohet duke i ofruar atij çelësat e duhur që i mundësojnë hapjen e portave drejt një bote më të bukur dhe të sofistikuar

Fjalët kyç: teksti letrar, linguistikë, shqip, italisht.

PROF.DR.ALAEDDİN YALÇINKAYA
Marmara University, İstanbul

TURQI

OSMANLICA VE ERMENİ SOYKIRIM İDDIALARI¹⁵

Özet

Stratejik hedefler ile sonuçlar arasındaki tezatlar tarihin birçok olayında karşımıza çıkmıştır. Osmanlı İmparatorluğu bünyesindeki Ermenilerin bağımsız devlet kurma amacıyla devletine isyan edip asırlardır güven ve huzur içinde yaşadıkları topraklarını terketme durumunda kalmaları bu tezatlardandır. Aynı süreçte yaşanan diğer bir tezat ise Anadolu’da Müslümanlara karşı girişilen katliam üzerine alınan tehcir kararından yarım asır sonra ortaya atılan “Ermeni Soykırım” iddialarının, birçok nedenden dolayı atıl durumdaki Osmanlı Arşivlerinin açılmasına yol açmasıdır. Soykırım iddialarına belgeler üzerinden cevap vermek üzere sadece arşivler tasnif edilip araştırmaya açılmamış, aynı zamanda Osmanlıca, antik dillerden biri haline gelmek üzereyken birçok kurum ve kuruluşlar tarafından öğretilmesi, yaygınlaştırılması gereken bir dil kabul edilmiş, programlar yapılmış ve bu alanda önemli başarılar elde edilmiştir. Dünyanın en zengin arşivlerinden kabul edilen Osmanlı Arşivi belgelerinin tasnif edilip hizmete açılmasıyla sadece Soykırım İddialarına karşı gerçekler ortaya çıkmamış aynı zamanda Osmanlı’nın hâkim olduğu Balkanlar, Kafkasya ve Orta Doğu ile ilgili Oryentalist çarpıtmalara karşı cevapların da belgeler üzerinden ortaya konması sağlanmıştır. Bu bağlamda diğer komşu ve bölge ülkeleri için olduğu gibi Osmanlı dönemi Arnavutluk tarihi, kurumları, ilişkileri ile idari ve coğrafi özellikleri konusunda yeni tarihi belgeler tasnif edilerek araştırmacıların hizmetine sunulmuştur.

Bu tebliğde, Ermeni Soykırım İddialarının temelini oluşturan 1915 Tehcir Kararnamesi’ne dayanan iddialar kapsamındaki uluslararası mahkeme kararları özetlenecek ve “Milli Arşivlerin Korunması ve Değerlendirilmesi” sürecindeki gelişmeler ele alınacaktır. Bu bağlamda Ermeni ASALA terör eylemleriyle başlayan saldırıların, Osmanlı tarihi, kültürü, siyaseti, sanatı, diplomasisinin doğru bir şekilde ortaya çıkmasına yol açması değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler:Osmanlıca, Osmanlı Arşivleri, Osmanlı Tarihi, Ermeni Soykırım İddiaları, 1915 Tehcir Kararnamesi, ASALA Terör Örgütü

¹⁵ 28-30 Mart 2019’da Tiran’da düzenlenen Turkish Language and Regional Studies’de tebliğ olarak sunulan bu bölüm, Marmara Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeler Birimince desteklenen SOS-D-130219-0055 nolu proje desteği ile hazırlanmıştır.

PROF.DR. ALAEDDİN YALÇINKAYA
Marmara University, İstanbul

TURKEY

OTTOMAN LANGUAGE AND THE SO-CALLED ARMENIAN GENOCIDE

Abstract

The contradictions between the strategic objectives and the results came up in many events of history. The Armenians in the Ottoman Empire rebelled against the state for the purpose of establishing an independent state. So that, they had to leave their land where they lived in peace and security for centuries. This is the contrast between strategies and results. The Armenian Genocide allegations, which were raised after half a century, led to the opening of the Ottoman Archives, which had been inactive for many reasons. This is another contrast in the same process. In order to respond to the genocide allegations through documents, the archives were classified and explored, and the Ottoman language was revived. Ottoman language has also been accepted as a language to be taught and disseminated by many institutions and organizations. For this purpose, programs have been made and significant success has been achieved in this field. The Ottoman Archives, which were accepted as one of the richest archives of the world, were classified and put into service, not only against the genocide allegations, but also to the Orientalist distortions about the Balkans, the Caucasus and the Middle East, which were dominated by the Ottomans. In this context, as in other neighboring and regional countries, new historical documents on the Albanian history, institutions, relations and administrative and geographical characteristics were classified and presented to the researchers.

This paper will summarize the genocide allegations based on the Decree of 1915 Relocation. International courts decisions in this issue will be addressed. Finally, the legislation on the Protection and Evaluation of National Archives and the classification of archive documents and the process of opening to research will be discussed. In this context, it will be evaluated that the events that started with the Armenian ASALA terror attacks lead to the correct emergence of Ottoman history, culture, politics, art and diplomacy.

Key words: Ottoman Language, Ottoman Archives, Ottoman History, So-Called Armenian Genocide, Decree of 1915 Relocation, ASALA Terrorist Organization

Giriş

Osmanlı Arşivleri, sadece Türkiye’nin değil siyasi, tarihi, kültürel ve genel olarak jeopolitik boyutlarıyla Ortadoğu ve Kafkasya’daki Osmanlı coğrafyasının, bütün Balkanların bu kapsamda Bulgaristan, Yunanistan, Arnavutluk, eski Yugoslav cumhuriyetleri ile Orta Avrupa’ya uzanan diğer bölge ülkelerinin hafızasıdır. Bu yüzden Osmanlı Arşivlerinin dikkate alınmaması, bu arşivdeki belgelerin çok azı hariç tamamına yakının 1980’lere kadar depolarda âdetâ çürümeye terk edilmesi, sözkonusu alanlardaki tarihi, ilmi ve hukuki verilerin yok edilmesi demektir. Aynı gerekçe ile Osmanlıcanın unutulması da bu dev coğrafyadaki ülkelerin tarihi ve toplumsal temelleriyle kopması anlamına gelmektedir.

Balkanlar tarihi, Türk tarihinin ayrılmaz bir parçası olup “Balkan” kelimesi dahi, sıra-dağ veya dağlık anlamına gelen Türkçe bir sözcüktür. Esasen Balkan Yarımadası, VI.Yüzyıldan itibaren farklı Türk kavimlerinin yerleştiği bir yurt olmuştur. Daha Osmanlı Türkleri Balkanlara girmeden, XII-XIV.Yüzyıllarda Kıpçak/Kumanların bölgede üstün tarihi rolü sözkonusudur.¹⁶ 14. ve 15. yüzyılda Balkanları istilâ eden Haçlı orduları, Hristiyan köylülerin toptan ayaklanıp kendilerine katılmalarını bekledikleri halde hayal kırıklığına uğradılar. Çünkü bölgedeki köylüler bu toprakları mîrî sistem ile devlet kontrolü altına alan ve angaryaları asgarî düzeye indiren Osmanlı yönetimine karşı Haçlı feodallerin yanında yer almak için bir sebep görmemişlerdir.¹⁷

Osmanlı coğrafyasında yönetilen, önemli bir kısmı günümüzde farklı devletlerin egemenliği altında yaşayan halkların hemen tamamı, Oryantalist çarpıtmalar çıkarıldığında imparatorluk dönemini saygı, hatta bir kısmı hasretle anarlar. “Osmanlı’dan sonra sahipsiz kaldık, barış yüzü görmedik” diyenlerin oranı oldukça yüksektir. Bunlar arasında yer alan Ermeni toplumu, “Millet-i Sâdika” olarak devletin güvenini kazanıp nüfus oranının üstünde önemli mevkileri işgal ederken aynı zamanda ticaret ve sanat alanında ayrıcalıklı ve varlıklı yönleriyle temayüz etmiştir. Bununla beraber 1875 Berlin Kongresi’nden sonra başlatılan süreçte batılı güçlerin desteği ile isyan ve terör hareketleri başlamıştır. I.Dünya Savaşı’nda ise gerek savaş bölgesinde düşmanla işbirliği gerekse ulaşım yollarında demiryolu ve telgraf hatlarına yönelik tahribatları sebebiyle 1915 Tehcir Kararnamesi ile savaş dışı bölgelerde geçici olarak iskân edilmiştir.

1915 Tehcirinden yarım asır sonra gündeme gelen Ermeni soykırım iddiaları, 2019 itibariyle siyaset ve hukuk arasında sıkışmıştır. Deliller ve belgelerle bağlı olan hukuksal kararlar için tarihi kayıtlar, dolayısıyla arşiv belgeleri birinci derecede önem taşımaktadır. Soykırım yapıldığını savunanlar, tarihi gerçekler yerine siyasi alanda propaganda ve kulis faaliyetlerini tercih ederek hedefe ulaşmayı tercih etmişlerdir. Buna karşın 1980lerle birlikte Türkiye, Osmanlı Arşivi belgelerinin önemli bir kısmını araştırmacıların hizmetine açarak kendini savunma yoluna gitmiştir. Öte yandan soykırım iddialarına

¹⁶ Halil İnalıcık, “Türkler ve Balkanlar”, Bal-Tam Türklük Bilgisi, 3, Prizren, Eylül 2005, s.20.

¹⁷ Halil İnalıcık, s.29

karşı uluslararası mahkemelerde önemli sonuçlar alınmıştır.Bu bağlamda 2015 kararı ileAvrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) son sözü söylemiştir.

Tebliğde, Ermeni iddialarına karşı Türkiye’nin gerçekleri savunmak üzere Osmanlı Arşivlerini araştırmaya açması, bu süreçteki gelişmeler ve sonuçları ele alınmaktadır. Soykırım iddialarının ne derece geçersiz olduğu yanında, bu iddialar ile karşı savunmada kullanılan yöntemler, siyaset, propaganda ve yargı ve belegelerin rolüne temas edilmektedir.Bütün bu süreç boyunca gerek Türkiye’de gerekse başta Osmanlı coğrafyası olmak üzere dünyanın birçok akademik ve bilimsel kuruluşlarında Osmanlıcaya olan ilgi ve Osmanlı Arşiv belgeleri üzerinden hemen her alanda çalışmaların ve yayınların artmasına dikkat çekilmektedir.

Soykırım iddialarını siyasi zeminlerde gündeme getirirken devlet, hukuk ve bilim arasındaki ilişkilerin dikkate alınmadığı görülmektedir.Bu bağlamda “Siyaset adamı gelecek seçimleri düşünür, devlet adamı gelecek nesilleri düşünür” vecizesindeki devlet adamı, siyasi kimliği yanında hukuk, düzen, adalet gibi kaygılarla da yüklenmiştir.Siyaset adamının (devlet adamı vasfı olmayan) önceliğinde etik veya bilime aykırı da olsa tercih ettiği hedefler, ulaşmak istdiği neticeler vardır.Diğer olgular sadece araçtır.Devlet adamı ise öncelikle ihtiyaçlar ile çevre imkanlarına, bunun ötesinde toplumu ayakta tutan düzenin temellerine, hakkaniyete bakar.Herhangi bir hedefe ulaşmak için toplumu ayakta tutan değerleri feda edemez.Çünkü temel unsurlar yıkılınca toplum yok olma sürecine girecektir.Bu durumda, yok olan bir toplumun çıkarı veya geleceği de sözkonusu olamaz.

Ermeni soykırım iddiaları 1960larda terör hareketleriyle dünya kamuoyu gündemine gelmiştir.Bu süreçte diaspora önderleri için hedef birtakım çıkarlar olup, diplomatik görevlilerin veya yakınındaki insanların hayatına son vermek sıradan bir iştir.¹⁸1980lerde terörist saldırılar sona ermiş, parlamentolarda tanıma kararları aşamasına geçilmiştir.

Türkiye 1965’ten itibaren terrorist saldırılar vepropaganda faaliyetleriyle gündeme gelen soykırım iddialarına karşı bir müddet ne yapacağına karar verememiştir.1980lerle birlikte Osmanlı Arşivi belgeleriyle kendini savunmayı tercih etmiştir.Geçen süre zarfında açılan belgelerin dünya kamuoyuna ve uluslararası politik arenaya ulaşmasında beklenen başarının gösterildiği tartışılabilir.Bu süreçte milyonlarca belge tasnif edilerek hizmete sunulmuştur.Osmanlı Arşivleri yanında Rus, Alman, İngiliz ve diğer ülke ve kurum arşivi belgelerinden oluşan derleme ve araştırmalar da hız kazanmıştır.Bu aşamada büyük güçler yanında Balkan ülkelerindeki arşivlere ilgi artmıştır. Bu anlamda Ermeni iddialarına karşı Türkiye’nin gerçekleri savunması, bir bakıma propaganda teknikleri ile arşiv belgeleri çatışması olarak karşımıza çıkmıştır. Osmanlıcanın başta Balkanlar ve diğer Osmanlı coğrafyası olmak üzere dünyada yeniden ilgi kazanması ise bu iddiaları başlatanların beklemediği bir sonuçtur.

¹⁸ Şükrü Serve Aya, **Soykırım Tacirleri, Soykırım Tacirleri ve Gerçekler: Türk Aleyhtarı ve Tarafsız Belgelerle Diaspora Yalanlarının İçyüzü**, İstanbul, Derin Yayınları, 2009.

Soykırım İddialarının Siyaset Ayağı

Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin iyileşme sürecine girdiği 2004'de diğer ülkelerin de aracılığıyla her iki taraf da ortak tarih komisyonu oluşturulması konusunda mutabakata varmış ve komisyon kurulmuştur. Viyana Türk-Ermeni Platformu (Viennese Armenian-Turkish Platform-VAT) adıyla oluşturulan komisyonun hedefi her iki tarafın sunacağı belgelerin tarafsız uzmanlarca değerlendirilmesiyle alınacak kararın Türkiye ve Ermenistan tarafından kabulü ve sorunun çözülmesiydi. Heyet, aralarında bir Ermeni ile bir Türk'ün de yer aldığı dört Avusturyalı tarihçi tarafından kurulmuştur. Böylece soykırımı olduğunu iddia eden Ermeni tarafı ile olmadığını savunan Türk tarafı söz konusu iddialarını uluslararası kamuoyu önünde dile getirecek, arkasından da belgelerin ışığında 1915'te yaşananların 'soykırım' olup olmadığına karar verilecekti. Böylece Türkiye Ermeni soykırımı iddialarına karşı bilimsel alanda kendini savunma imkânı bulacaktı. Ayrıca Ermeni tarihçilerin ellerindeki belgeler (varsa) yeterince bilinmediğinden bu buluşmada onların kaynaklarını da görme imkânı olacaktı. Toplantılar, kapalı oturumlar halinde gerçekleşecek ve sunulan belgeler Viyana Üniversitesi tarafından kitap haline getirilecekti.¹⁹

VAT Platformu çerçevesindeki ilk oturumda karşılıklı olarak toplam 200 belge teatisi yapılmıştır.²⁰ Uzmanlardan oluşan komisyonun gerçekleştirdiği bu ilk görüşmelerle birlikte tepkiler gelmiştir. Ermeni diasporası bu görüşmelere baştan karşı çıkmıştır. Ermenistan'ın toplantıya katılmış olması sorunun çözümüne ilişkin olumlu bir yaklaşım olsa da gelen baskılar üzerine VAT'ın dört kurucusundan biri olan Ermeni tarihçi Dr. Artem Ohandjanian Platform'dan çekilmiştir.²¹ Mayıs 2005'de gerçekleşmesi planlanan ikinci aşama Ermeni tarafının söz verdiği belgeleri zamanında göndermemesi ve daha sonra da ikinci toplantıya katılmayacaklarını bildirmeleri üzerine iptal edilmiştir. Son olarak Ermeni tarafı bundan sonraki toplantılara katılmayacaklarını VAT'a bildirmiştir. Bununla beraber soykırım iddialarından vazgeçemediklerini deklare etmiştir.²² Bunun anlamı bilimsel alanda delillendirilmiş, dolayısıyla hukuksal olarak bu iddialarını sürdürme imkânı bulunmadığı halde siyaset zeminindeki güçlerini kullanmaktan vazgeçilmeyeceği demektir.

Siyasi zeminlerde istenen istikamette karar çıkartılması için kamuoyu, sivil toplum kuruluşları ve diğer ulusal ve uluslararası kuruluşlar nezdinde propaganda ve dezenferyasyon faaliyetlerinin çok daha

¹⁹ “Ermeni Sorununa Tarihçiler El koyuyor”, **Vatan gazetesi**, 07.02.2004, <http://www.gazetevatan.com/ermenii-sorununa-tarihciiler-el-koyuyor-22200-gundem/> Erişim Tarihi: 27.04.2015.

²⁰ Belgeler için bkz. Garabet Moumdjian ve İnanc Atilgan, **Archival Documents of the Viennese Armenian-Turkish Platform**, Weiser Verlag, ISBN 978-3-902713-04-9, January 1, 2009.

²¹ “Ermeniler masadan kaçtı”, **Hürriyet**, 19.01.2005, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/01/19/586854.asp>, Erişim Tarihi: 16.01.2015.

²² Kenan Dağcı, "Çatışma Çözümleri Açısından 2004 Viyana Türk-Ermeni Platformu'nun Anlamı", **Ceza Hukuku ve Uluslararası Hukuk Açısından Soykırım İddiaları Çalıştayı**, 25-26 Mayıs 2015, Marmara Üniversitesi, <http://hukukvesoykirim.etkinlik.marmara.edu.tr/ana-sayfa/> 23.01.2016

etkili olduğu ortaya çıkmıştır.Batılı ülkelerde bulunan Ermeni diasporası örgütlü olup siyasi zeminlerde de bu gücü kullanabilmiştir. Bunun yanında yönetim sistemi olarak demokratik olmasa da Lübnan, İran, Mısır gibi Ortadoğu ülkelerinde Ermeni nüfusu az olduğu halde örgütlenme başarısı ve batıdakilerle işbirliği sayesinde, bu ülkelerde de önemli başarılar elde etmişlerdir. Bu bağlamda siyaset veya propagandanın örgütlenme ve kurumlaşma sinerjisi ile diplomasi üzerindeki başarılı etkisi karşımıza çıkmaktadır.

Soykırımcı çevreler, iddialarını destekleyecek gerçek araçları bulamayınca sahte belgeler veya “ananne hikayeleri”yle zenginleştirilmiş büyük bir literatür oluşturmuş ve bunu dünya kamuoyuna yaygın bir şekilde pazarlayarak etki altına almıştır.Propaganda, yanlış bilgilendirme (dezenformasyon) şeklinde Soğuk Savaş döneminin yaygın siyaset aracı olarak kullanılmıştır.Günümüzde ise temel konularda bu dezenformasyonun kullanımı gittikçe zorlaşmaktadır.Çünkü iletişim çağında doğru bilgiye ulaşmak son derece kolay hale gelmiş olup yanlış bilgiler kısa sürede yalanlanabilmektedir.Bu anlamda arşiv belgeleri ile bunların çevirilerine önemli oranda dijital ortamda ulaşılabilmesi, dezenformasyon kapsamındaki propagandanın etkisini azaltmıştır.

Propaganda teknikleri sayesinde yanlış bilgi, tıpkı kalitesiz, hatta zararlı maddelerden üretildiği halde iyi bir reklam ile pazarlanabilen ürün gibi, kolayca kabul edilebilmektedir. Öte yandan Batıdaki (Hıristiyan dünyasında) Türk ve İslam düşmanlığı temelli önyargı, kültürel mirasın temelini oluşturmaktadır.Soykırım iddiaları açısından bu gerçek son derece önemli olup bu yönüyle gerçekleri anlatma veya tanıtım mücadelesine Türkiye bir adım geriden başlamaktadır.²³

Bu gerçek dikkate alındığında Türkiye'nin daha fazla akademik, bilimsel veya tanıtım alanında her ülkenin kendi diliyle neşriyat yapma zorunluluğu, arşiv belgelerine dayanan gerçekleri her dilden yayınlama zorunluluğu vardır. Belirtmek gerekir ki iddialara karşın gerçekleri ortaya koyan yayın oranı soykırımcı faaliyetlerin yaklaşık onda biri kadardır. Tarih, sosyoloji, siyaset bilimi gibi alanlarda gerçekdışı hikâyelerden oluşan kitaplara karşın Osmanlı Arşivleri yanında konuyla doğrudan ilgili ülkeler arasında yer alan Rusya, Almanya, İngiltere, ABD ile Ermenistan ve Taşnak arşivlerine dayanan araştırmaların çok daha fazla yayınlanması gerekmektedir. Bu anlamda Osmanlı coğrafyasında yer alan ülkelerle bilimsel ve akademik zeminlerde işbirliğinin önemi büyüktür.

Soykırım iddiacılarının siyasi zeminlerde elde ettikleri başarılar, 2019 itibariyle birçok ülke yanında AB Parlamentosu, Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi gibi örgütlerin soykırım iddialarını tanıma kararları almalarına yol açmıştır. AB Adalet Divanı kararında belirtildiği üzere parlamento kararlarının sadece o günkü siyaseti yansıtmakta olup hukuki anlamda bir kıymeti yoktur.

²³ Uluç Gürkan, **Ermeni Sorunun Anlamak: Nefretten Arınmak ve Önyargıları Aşmak**, İstanbul, Destek Yayınları, 2011.

Soykırım İddialarındaki Hukuka Aykırılık

Soykırım kavramı, II.Dünya Savaşı'ndan sonra gündeme gelmiştir.1948'de imzalanan Soykırımı Önleme ve Cezalandırma Sözleşmesi ile Uluslararası Hukuk literatürüne girmiştir.Bu gerçekten hareketler soykırım, öncelikle hukukun konusu olup imzalanmış sözleşmeler esastır.Belirtilen sözleşmede soykırım suçu ve cezalandırma usulü tanımlandığı gibi ihtilaf durumunda da başvurulacak usul ve kurumlar belirtilmiştir.

Evrensel ceza hukuu ilkelerinde olduğu gibi 1948'de imzalanan sözleşme ile tanımlanan soykırım suçu geriye yürümediğinden 1915 şartlarındaki bir olay için “soykırım suçu” demek mümkün değildir. Bununla beraber sözleşmenin geriye yürüyebileceğini varsayılsa dahi Tehcir Kararnamesi ile sözleşmedeki unsurların karşılaştırılması, savaş suçu veya etik durum açısından önemlidir.

Soykırım Suçlarının Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Hakkında Sözleşme'nin 2.maddesine göre soykırım,

“millî, etnik, ırkî veya dinî grubu, grup olarak, tamamen veya kısmen imha etme niyetiyle yapılan sıralanmış şu eylemlerden herhangi birisinin yapılmasıdır:

- (a) Grup üyelerinin katli;
- (b) Grup üyelerinin bedenî veya aklî melekelerine ciddî zarara sebebiyet verme;
- (c) Grubu, fiziksel olarak tamamen veya kısmen imhasını sonuçlayacak yaşama koşullarına kasden tâbi kılmak;
- (d) Grup içindeki doğumları önlemeye yönelik önlemler uygulanması;
- (e) Bir grubun çocuklarını zorla bir başka gruba nakletme.”²⁴

Sözleşmenin 6. maddesine göre ise soykırım suçu isnat edilenler suçun işlendiği ülke mahkemesi veya yetkisi kabul edilmiş olan bir uluslararası mahkeme tarafından yargılanırlar.Buna göre soykırım suçunun tespiti ancak mahkeme kararı ile mümkün olabilir.²⁵

9. madde ise soykırım iddiacılarının yönlendirdiği siyaset ve hukuk çatışmasına köklü bir çözüm getirmiştir::

"Sözleşmecî Devletler arasında bu Sözleşmenin yorumlanması, uygulanması veya yerine getirilmesi ve ayrıca soykırım fiillerinden veya Üçüncü maddede belirtilen fiillerin her hangi birinden bir Devletin sorumluluğu ile ilgili olarak çıkan uyuşmazlıklar, uyuşmazlığın taraflarından birinin talebi üzerine

²⁴Sevin Toluner, **Milletlerarsı Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunkarı**, Genişletilmiş 2. Bası, İstanbul, Beta, 2004, ss.584-585. 9 Aralık 1948'de BM Genel Kurulu tarafından kabul edilip 12 Ocak 1951'de yürürlüğe giren Jenosit (Soykırım) Sözleşmesi'ni Türkiye onaylamıştır; **Düstur**, Tertip III, 1950, cilt XXXI, s.1941; İngilizce metin, **United Nations Treaty Series**, V.78, s.277. Türkçe metin Aslan Gündüz, **Milletlerarası Hukuk**, İstanbul, Beta, 2003, ss.325-327'de aynen yayınlanmıştır.

²⁵Aslan Gündüz, a.g.e., s.326.

Uluslararası Adalet Divanı'na götürülür.”²⁶ Bu düzenleme ile Uluslararası Hukukun en temel ilkelerinden olan Uluslararası Adalet Divanı'nda ancak “ tarafların mutabakatıyla dava açılabilme” kuralı, soykırımdaki uyuşmazlıkların giderilmesine feda edilmektedir. Bu durumda Ermenistan tek başına Uluslararası Adalet Divanı'na giderek her zeminde şikayet ettiği “Türkiye'nin soykırımı kabul etmemesi” konusunda mahkeme kararı çıkartabilir. Buna karşın mahkemenin belge ve delille dayanarak karar vereceği gerçeği soykırım iddiacılarını bu yola başvurmaktan uzak tutmaktadır.

Öte yandan “Kanunsuz suç ve ceza olmaz” prensibinin Milletlerarası Hukuk'taki karşılığı olarak, suç ihdas eden sözleşmelerin geriye yürümezliği genel hukuk ilkesi olarak kabul edilmektedir.”²⁷ Bu bağlamda 1998 Roma Sözleşmesi ile Milletlerarası Ceza Mahkemesi'nin kuruluşu kararlaştırılmış, Mahkeme 2002'de kurulmuş ve 2003'te Lahey'de çalışmaya başlamıştır. Bu sözleşmenin 126. maddesine göre “60. onay belgesinin gelmesinden sonraki 60 günün ertesindeki ayın ilk günü sözleşme yürürlüğe girer” hükmü yer almaktadır. Buna göremahkemenin bu tarihten önceki olaylara bakma yetkisi bulunmamaktadır.²⁸ Öte yandan Soykırımı Önleme Sözleşmesi md.13“..20 nci onay veya katılma belgesinin tevdi tarihinden 90 gün sonra hüküm ifade edecektir” hükmünü getirir. Bu durumda sözleşmenin yürürlüğe girmesinden önceki olaylar bu sözleşmede tanımlanan suçlama ve cezalandırma usulleri kapsamına girmemektedir. Bu durumda sözleşmenin 1948'de imzalanıp 1951'de yürürlüğe girmesinden yaklaşık 30 yıl sonra 1915'de yaşanan olaylara uygulanamaz.

Öte yandan I. Dünya Savaşı öncesinden başlayıp savaş şartlarında şiddetlenen Ermeni terör olaylarını da hatırlamak gerekmektedir. Ermeni çetelerinin katliamları ile bu çetelerin arkasında bulunan Ruslar ve diğer güçlerin desteği ile sivil Müslümanlara karşı işlenen katliamın gündeme getirilmemesi, çeşitli işkencelere tabi tutularak katledilen, diri diri yakılan, tecavüz edildikten sonra derisi yüzülenlerin mevcut belgeler ışığında envanterinin dahi çıkarılamamış olması, Türkiye'nin ve araştırmacıların kusurudur. Gerekli Osmanlı gerek ilgili diğer ülkelerde belgeler arşivlerde beklerken gerçekler, siyaset dengesizliğine feda edilmektedir. Dolayısıyla arşiv belgelerinin daha yoğun ve kapsamlı bir şekilde siyasetin hizmetine (akademi, medya, kamuoyu aracılığıyla) sunulması gerekmektedir.

1878 Berlin Kongresi'nden sonra Ermenilerin oluşturduğu çetelerin sivillere karşı Osmanlı sınırları dahilinde gerçekleştirdiği katliam yüzünden iki milyona yakın Müslüman öldürüldüğü halde İttihat Terakki yönetimi bu çetelere müsamaha ile yaklaşmıştır.²⁹ Belirtmek gerekir ki Hınçak veya Taşnak benzeri terör çetelerinin mensupları Ermeniler olduğu halde, silah, mühimmat, para ve siyasi destek ile

²⁶ Aslan Gündüz, a.ge., s.326.

²⁷ Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökçen, A.Caner Yenidünya, **Ceza Hukuku: Genel Hükümler**, Ankara, Seçkin, 2002, s.216.

²⁸ http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/EA9AEFF7-5752-4F84-BE94-0A655EB30E16/0/Rome_Statute_English.pdf
04.02.2016

²⁹ Büyük devletlere aldanarak Osmanlıya karşı ayaklanan Ermenilere, Osmanlının müsamaha ile yaklaştığını Ermenistan'ın ilk başbakanı Kaçaznuni itiraf etmektedir. Ovanes Kaçaznuni, **Taşnak Partisi'nin Yapacağı Bir şey Yok (1923 Parti Konferansı'na Rapor)**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2005.

bunları ayakta tutan asıl güç Rusya, Fransa, İngiltere gibi devletler olup, Türkiye bunun hesabını henüz sormamıştır. Soykırım suçu bu dönemde belirlenmemiş olduğu halde cephe gerisinde Müslüman sivil halkı hedef alan Ermeni katliamlarının dönemin savaş hukukuna göre sorgulanması gerekmektedir. Öte yandan savaşta düşmanla işbirliği yapan, cepheden dönen askerlere ve yaralılara saldıran, cepheye gönderilen tren katarlarını imha eden, rayları ve telgraf hatlarını keserek ulaşım ve haberleşmeyi imkansız ve tehlikeli hale getirenlerin cezası savaş hukukunda genellikle idam olduğu halde İttihat ve Terakki yönetimi, Tehcir kararı ile bunları savaş bölgesi dışına yerleştirmiştir ki bunun bir yönetim suçu boyutu bulunmamaktadır.

1915'te uygulamaya konan Tehcir Kararnamesi kapsamında asayiş bozan 600 bin civarında Osmanlı vatandaşı, güney vilayetlerde geçici olarak zorunlu iskâna tabi tutulmuştur. Tehcir esnasında sivil ve asker görevliler ile diğer vatandaşlar hakkında zaman zaman şikâyetler gelmiştir. Bu kadar kişinin ortalama bin kilometre öteye taşınmasından dolayı bir takım usulsüzlüklerin veya suçların bulunması her zaman görülebilir. Bu şikâyetlerin gereği 1915-1916 yıllarında 1673 kişi tutuklanmış ve yargılanmıştır. Yargılama sonucunda 67 kişi savaş şartlarında olağanüstü mahkemece idam edilmiş, 524 kişi ise hapis veya benzeri cezalarla cezalandırılmıştır. İlginçtir ki askeri mahkeme bu süreçte işlenen gasp, rüşvet gibi suçlardan dolayı da görevliler hakkında idam cezası verebilmiştir. Bununla beraber yargılamaya konu suçlar arasında katil ve tecavüz gibi ağır suçlar da bulunmaktadır. Buradaki suçlar her ne kadar Soykırım Sözleşmesi'ndeki suç tanımına uymasa da savaş suçu olarak kabul edilebilecek eylemleri Osmanlı mahkemesi cezalandırmıştır.³⁰

Daha sonra İstanbul'un İngiliz işgali altına girmesinden sonra da bir mahkeme kurulmuştur. Her türlü iddiaya karşın savunma, itiraz, karar düzeltme gibi hukuksal yargılamanın olmazsa olmazları olmayan dolayısıyla aslında mahkeme vasfı taşımayan Nemrut Paşa Divanı, işgal yönetiminin talimatlarını yerine getirmiştir. Bu mahkemede “Ermeni öldürdü” şeklinde şikâyet edilenler hakkında savunma veya delile bakılmadan mahkûmiyet kararı verilmiştir. Delillere bakıldığında suçsuz olduğu anlaşılan olan mesela Boğazlıyan Kaymakamı gibi görevliler de idam edilmiştir.

daaaSoykırım iddialarıyla ilgili en önemli hukuk yolu Malta sürecidir. Osmanlı payitahtı İngiliz işgali altında iken İstanbul, Kars ve diğer bölgelerden Vali, Paşa ve diğer üst düzey görevliler Tehcir esnasında savaş suçu işledikleri gerekçesiyle Malta'da toplatılmıştır. Yargılamanın ilk aşaması olarak savcılık kovuşturması sürecinde, Kraliyet Başsavcısı görevlendirilmiştir. Savcılık, başta işgal altındaki İstanbul hükümet dairelerinden gönderilen belgeler ile Mavi Kitap gibi uydurma hikayelere dayanarak süreci başlatmıştır. Ancak iddianame hazırlamak üzere yeterli delil bulunamamış ve yaklaşık iki buçuk yıl kadar esir tutulan Osmanlı görevliler serbest bırakılmıştır.³¹ Tehcir bölgesinde konsoloslukları bulunduğu dikkate alınarak ABD'den de suçlamalar ile ilgili belge istenmiş, ancak böyle bir belge veya delil olmadığı cevabı gelmiştir. Böylece yargılamanın ilk aşamasında savcılık iddianamesi

³⁰Yusuf Sarımay, “Ermeni Tehciri ve Yargılamalar 1915-1916”, **Türk-Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri**, ed.: Hale Şıvgın, Ankara, 2006, ss. 257-265.

³¹ Uluç Gürkan, **Malta Yargılaması: Özgün İngiliz Belgeleriyle**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2014.

hazırlanmaya gerek görülmemiştir. Bu durum da söz konusu iddialara karşın bir beraat kararıdır. Savcılık makamına, İngiliz yönetiminin hiç değilse uluslararası bir mahkemede yargılanmalarını gerektirecek bir karar verilmesi talebi savcılık tarafından reddedilmiştir. Bu da Malta sürecinin “suçun işlendiği ülke mahkemesinde yargılanması” anlamına gelebileceğini göstermektedir. Belirtmek gerekir ki İstanbul’daki İngiliz işgal yönetimi usulüz bir mahkeme kurdurarak birçok suçsuz idam ettirebilmiştir. Ancak aynı İngiliz yönetimi kendi ülkesinin savcısına hukuk usulüne aykırı bir karar çıkarttıramamıştır.

Soykırım yapıldığını iddia eden yüzbinlerce makale ve kitabın dayandığı birincil kaynakların çoğu “anane hikayeleri”ne dayanmakta olup bunun yanında Mavi Kitap (Blue Book) gibi kaynaklar da söz konusudur. Bu kaynaklar arasında I. Dünya Savaşı esnasında ve öncesinde Osmanlı ülkesinde olayların yaşandığı bölgesi belgeleri ile Almanya, Rusya, İngiltere, Fransa ile Ermenistan ve Taşnak komitelerinin resmi veya yarı resmi, güvenliği kabul edilebilir yazışmalar, belgeler, talimatlar ve benzeri dokümantasyon yer almamakta, özellikle bundan kaçınılmaktadır. Bunun yerine örneğin İngiltere Savaş Propaganda Bürosu (Wellington House) tarafından I. Dünya Savaşı esnasında yayınlanan tamamen uydurma hikayelere dayandığı halde bunlara resmi belge görüntüsüyle sahte numara ve benzeri işlemler yapılmış olan kitaba dayanmaktadır. Malta yargılamalarının başlangıcında İngiltere’nin resmi bir kurumunca üretilmiş olan bu kitap, yine İngiliz Kraliyet Başsavcılığı’na delil olarak sunulmuş, ancak savcılık böyle uydurma belgelerin delil olarak kabul edilemeyeceğini beyan ederek tutsakların serbest bırakılmasına karar vermiştir.³²

Malta savaş esirleri statüsündeki Osmanlı sivil ve asker yöneticilerin maruz kaldığı yargılama ve netice itibarıyla serbest bırakılmaları ile Osmanlı yönetiminin 1673 kişiyi yargıladığı mahkeme 1915 Tehcir Kararnamesi’nden hemen sonra gerçekleşmiş yargısal süreçlerdir. Ve bu süreçte alınan kararlar, tartışma konusu soykırım iddiaları ile ilgili hukuksal boşluk bırakmayacak şekilde gerekli cevabı vermişlerdir. Buna karşın Tehcirden yarım asır sonra gündeme gelen ve Soykırım Sözleşmesi’ndeki usûle göre yargıdan kaçan soykırım iddiacıları açısından iki önemli yargılama daha gerçekleşmiştir: AB Adalet Divanı ve AİHM’de açılan davalar.

Hukuk, İddia, Delil ve Belge

Soykırımı Önleme ve Cezalandırma Sözleşmesi’ne göre soykırım yapanlar olayın gerçekleştiği ülke mahkemesinde veya o ülkenin kabul ettiği bir uluslararası mahkemede yargılanır. Bu bağlamda yargısal bir karar aldırarak ümidiyle soykırım iddiacıları ilginç bir dava yoluna başvurmışlardır. AB’ne tam üyelik başvurusu talebi üzerine 1999 yılında Türkiye’ye aday ülke statüsü verilmiştir. Bunun üzerine Fransa’daki Ermenilerden Gregoire Krikorian ile Suzanne Krikorian ve Marsilya’da kurulmuş

³² Enis Şahin, “Bir Ermeni Klasığı: ‘Mavi Kitap (Blue Book)’”, *Türkler ve Ermeniler, Tarih Boyunca Türk-Ermeni İlişkileri*, <http://turksandarmenians.marmara.edu.tr/tr/bir-ermen-i-propaganda-klasigi-mavi-kitap-blue-book/> 29.01.2016

olan Eour-Armenie ASBL isimli Ermeni derneği avukatları P. Krikorian vasıtasıyla AB Adalet Divanı nezdinde AB Komisyonu ile diğer ilgili organlara karşı dava açmışlardır. Davacılar göre, AB Parlamentosu’nun 1987 yılında aldığı soykırımı tanıma kararına karşın AB kurumlarının Türkiye’ye adaylık statüsü vermesiyle davacılar mağdur duruma düşmüşlerdir.³³ Bu mağduriyetin telafisi için 2003’te açılan davada davalı kurumlardan 1 euro sembolik tazminat ile avukat masraflarını talep edilmiştir. Bu davanın ilginç yönü ise davanın AB kurumlarına karşı açılmış olması, dolayısıyla Türkiye’nin kendini savunma imkanının olmamasıdır. Asıl davalı durumundaki Türkiye’nin kendini savunma imkanı olmaması nedeniyle Ermeni davacıların mahkemeden soykırım kararı çıkartma ümitleri oldukça güçlü idi. Nitekim davacılar 9 Ekim 2003’te sundukları dilekçe’de mahkemeden Türkiye’ye karşı tedbir kararı isteyerek adaylık sürecinin askıya alınmasını, bu sürecin tekrar başlayabilmesi için sözkonusu soykırım iddialarını Türkiye’nin tanıma şartının yerine getirilmesi istemişlerdir. Divan, Aralık 2003’te verdiği kararda AB Parlamentosu’nun 1987’de aldığı kararın siyasi bir karar olduğu, bunun her zaman değişebileceğini, hukuken bunun geçerli olamayacağını belirterek davayı reddetmiştir. Bunun üzerine davacılar davayı temyiz ederek üst daireye başvurmuşlardır. Bu daire de 29 Ekim 2004’de verdiği kararda ilk derece dairesinin verdiği kararı onanmış ve davacıların mahkeme masraflarını da ödemelerine hükmetmiştir.³⁴

Konuyla ilgili diğer uluslararası yargı kararı ise Perinçek-İsviçre davasında karşımıza çıkmaktadır. AB Adalet Divanı’ndaki davada Ermeni soykırım iddiacıları, Türkiye’yi savunma yapamaz durumda bırakarak bir yargı oyunu ile karşı karşıya bırakmak istedikleri halde Perinçek-İsviçre davasında Perinçek, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin (AİHM) konuyla ilgili karar vermesini sağlayacak bir yargısal yol kurmuştur. İsviçre’nin soykırımı inkâr yasasını çıkarması üzerine Doğu Perinçek bu ülkeye giderek konferanslarda soykırım iddialarının emperyalist bir yalan olduğunu söylemiş, bunun üzerine belirtilen yasa gereği mahkum edilmiştir. Perinçek iç yargı yollarını tükettikten sonra AİHM’de İsviçre’ye karşı dava açmıştır. Davanın özü, her ne kadar İsviçre’nin sözkonusu yasa ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin “İfade Özgürlüğü” maddesini ihlale dayansa da yargılamada asıl konu soykırım iddiaları olmuştur. Davaya Türkiye’de müdahil olmuş ve konuyla ilgili tarihi belgelere dayanan savunma ile gidilmiştir. AİHM’nin 17 Aralık 2014’de verdiği karar ile 1915 Tehcirinin Yahudi Soykırımı ile karşılaştırılamayacağı, Holokostun tartışılmaz bir gerçek olduğu, Ermeni soykırım iddialarının böyle olmadığını, bundan dolayı bu konudaki tartışmaların yasaklanamayacağı belirtilmiş ve İsviçre mahkum edilmiştir. Ermenistan’ın da İsviçre yanında müdahil olduğu dava AİHM büyük daireye taşınmış ve Ekim 2015’de verilen kararda ilk daire kararı onanmıştır.

³³ ORDER OF THE COURT OF FIRST INSTANCE T-346/03, article 2/1,
<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d68138bb6cdeb94ce3ab739c7f4e841fbd.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuOb3f0?text=&docid=48869&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=138905>
12.04.2019

³⁴ Alaeddin Yalçınkaya, “Soykırım İddialarına Karşı AB Adalet Divanı Kararlarının Önemi ve Tahlili”, **Yeni Türkiye, Ermeni Meselesi Özel Sayısı**, C. IV, S.60, Eylül-Aralık 2014, ss.3044-3055.

Belirtmek gerekir ki her iki dava ile, soykırım iddialarını savunan Ermenilerin 1960lardan beri siyasi zeminlerde gündeme getirdikleri, bu yönde güçlü ekonomik destek ile propaganda faaliyetleri yürüttüğü çabaları hukuk zemininde temelsiz kalmıştır. Bu bağlamda mesela Fransa Anayasa Mahkemesi'nin bu ülkede soykırımı inkarı cezalandırma yasasını iptal etmesi, ülkenin tamamen insan hakları ve özgürlükleri sisteminin bir yansıması olarak görülebilir. Bununla beraber bu kararda da Ermeni soykırım iddialarının siyasi bir mercide yargılanıp karşı tarafın mahkum edilemeyeceği belirtilmiştir. Nitekim karar metninde şu ifadeler yer almıştır:

“.. Yasama Organı, kendisinin soykırım olarak nitelendirdiği bir suçun varlığına ya da hukuki nitelendirmesine itirazı cezalandırarak ifade özgürlüğünü ihlal etmiştir. Konseye iptal başvurusuna konu olan kanunda hem nitelendirme hem de cezalandırma işleminin yasama organı tarafından yapılması/yapılacak olması Konseyi bu kanunu iptale sevk etmiştir. Bir başka deyişle Yasama Organı hem yasa koyucu hem de hüküm verici bir role soyunmuştur³⁵. Bu noktadan hareketle yetki aşımı yaparak yargı organının yetki alanına girmiştir. Bu yetki aşımının ifade özgürlüğü gibi hassas ve Konsey tarafından özen gösterilen bir alanda yapılmış olması Konseyin bu kapsamdaki işini bir bakıma daha da kolaylaştırmıştır. Şayet Anayasa Konseyi bu kanunu iptal etmemiş olsaydı, Anayasa'nın 34. Maddesiyle tanınmayan bir yetkiyi bu kanunla elde etmiş olacaktı. Bir başka deyişle bu kanundan aldığı anayasaya aykırı yetkiyle bundan sonraki olayları soykırım olarak niteleyebilecek ve bu nitelemeye aykırı görüş ve tutumları cezalandırabilecekti...”³⁶

Belirtmek gerekir ki Fransız Anayasa Mahkemesi, 28 Şubat 2012 tarihli karar gerekçesinde aynı zamanda ülke anayasal sisteminde yeri son derece önemli olan kuvvetler ayrılığını hatırlatmıştır. Buna göre yasama ve yargı organlarının soykırımı tanıma ve cezalandırma konusundaki yetkilerine işaret edilmiştir. Şüphesiz bu konunun uluslararası politika ile uluslararası yargı boyutları da bulunmaktadır. 1915'de Ermenilere yönelik soykırım yapıp yapılmadığının araştırılması ve suçluların yargılanmasından önce böyle bir araştırma ve yargılamanın nasıl yapılacağı büyük önem arz etmektedir. Nitekim Ceza Kanunu kadar önemli olan bir alan da Ceza Usul Kanunu'dur. Sadece Ceza Kanunu'nun hakkaniyete uygun olması, fakat usul kanunlarında adil olmayan düzenlemelerin bulunması, bu oranda ülkede adaletin olmaması anlamına gelmektedir.

³⁵ Charles Amson, « Loi sur la négation du génocide arménien : la décision du Conseil constitutionnel du 28 février 2012 ou l'impossible conciliation des lois mémorielles et de la liberté d'expression », **Gazette du Palais**, jur., 28-29 mars 2012, ss. 9-12.

³⁶ Ercüment Tezcan, “Soykırım Yasaları ve Anayasa'ya Uygunluk Tartışmaları: Fransa Örneği”, **Ceza Hukuku ve Uluslararası Hukuk Açısından Ermeni Soykırım İddiaları Çalıştayı**, 25-26 Mayıs 2015, Marmara Üniversitesi, http://dosya.marmara.edu.tr/etkinlik/hukukvesoykirim/tebli_ler.pdf 02.02.2015

Soykırım İddialarının Beklenmeyen Sonucu: Osmanlı Arşivleri

Dünyanın en zengin arşivi durumundaki Osmanlı Arşivi cumhuriyetin ilanı ve harf devriminden sonra yeni devlet için adeta bir yük haline gelmiştir. Esasen altı asırlık bir imparatorluğun bu zengin evrakı, diğer konularda olduğu gibi günün şartlarına göre tasnif edilememiştir. Her ne kadar geçmişten gelen evrak asırlar boyunca taş depolarda rutubet ve nem gibi faktörlere karşı muazzam bir teknikle korunmuş olsa da bunların araştırmacının hizmetine sunulması çok zordu. Harf devriminden sonra siyasi tercih ve ülkenin ekonomik şartları bunlara kaynak ve personel ayrılmasını mümkün kılmamıştır. Nitekim Osmanlı arşivi belgelerinin hurda kağıt olarak Bulgaristan’a satılması dahi gündeme gelmiş, bir kısmı önce satılmış, tepkiler üzerine daha sonra bundan vazgeçilmiş ve satılan evrak geri alınmıştır.

1980’lere kadar belgeler taş depolarda muntazam bir şekilde korunabildiği halde sadece özel izne tabi belirli araştırmacılar, oldukça sınırlı evraka ulaşabiliyorlardı. ASALA saldırıları ertesinde Ermeni lobisinin etkisinde kalan batılı ülkelerden Türkiye’ye gelen soykırımı tanıyıp gereğini yerine getirme talebi, yönetim kademesinde bir bakıma “sendemeleye” yol açmıştır. Yıllar süren tereddütten sonra 12 Eylül ertesinde Ermeni iddialarına karşı gerekli cevap verilmesi için Osmanlı Arşivlerinin daha geniş çerçevede tasnif edilip araştırmaya açılması zarureti ortaya çıkmıştır. Bir bakıma Arşivler, diplomatik savunmanın temel aracı haline gelmiştir. 1980lerde hazırlanan plan program dahilinde yüzlerce tasnif elemanı için cazip şartlarda kadro ihdas edilmiş, gerekli binalar temin edilmiş ve özellikle dönemle ilgili son derece önemli belgeler bir taraftan araştırmacı hizmetine sunulurken diğer taraftan translitere edilmiş, başta İngilizce olmak üzere başka dillere çevrilmiş, bir kısmı kitap olarak veya internet ortamında yayınlanmıştır.³⁷ Buna karşın 1915 Tehcir sürecinde yaşananlarla ilgili Ermeni Arşivleri (Taşnak, Beyrut ve diğerleri) araştırmadan, bilim dünyasından kaçırılmıştır.³⁸ Böylece Ermeni iddiaları ile buna karşı savunma bir bakıma arşivleri ortaya koyma ve bunlardan kaçma, bunları saklama mücadelesi haline gelmiştir.

Soykırım iddialarına karşı ortak çözüm konusunda siyasi zeminlerden karar çıkartmak yerine örneğin Elekdağ’ın önerisi de bu istikamette olmuştur: “Taraflar arşivlerini hiçbir kısıtlamaya tabi tutmadan açacakları hususunda teminat vereceklerdir. Sorunun tüm yönleriyle aydınlığa kavuşturulması için sadece Türkiye ve Ermenistan arşivlerinin incelenmesi yeterli olmayabilir. Bu bakımdan, Rus, Alman,

³⁷ Tehcir ile ilgili internet ortamındaki yayınlardan bir kısmına şu adresten ulaşılabilir:

<http://www.devletarsivleri.gov.tr/Search.aspx?s=Ermeni%20tehcir> 04.02.2016

Bu bölümün yazarı da bu yıllarda (1987-1996) Osmanlı Arşivi Tasnif Elemanı olarak görev yapmıştır.

³⁸ Şükrü Elekdağ, “Türkiye Ermeni İddialarını Çürütmek Amacıyla Nasıl Bir Strateji İzlemeli ve Bu Stratejiyi Uygulamak Amacıyla Nasıl Bir Yapılanmaya Gidilmelidir”, **Yeni Türkiye**, Sayı 60, 2014, ss.1-19.

Avusturya, Fransız, ABD Arşivleri ile Watertown Massachusetts’deki Daşnak Partisi arşivleri ve Kudüs Ermeni Patrikliği’ndeki arşivlerin de inceleme kapsamına alınması zorunludur.”³⁹

Soykırımla suçlanan Türkiye'nin bu iddiaları araştırmak üzere VAT örneğinde olduğu gibi ortak tarih komisyonu kurma teklifi son derece isabetli bir çıkış olmuştur. Türkiye halen ortak tarih komisyonu, yani arşiv belgelerine başvurma duruşunu sürdürmektedir. Türkiye'yi suçlayan Ermenistan ise "kesinlikle konu araştırılmadan belgelere bakılmadan Türkiye soykırım suçlusu olduğunu kabul etmeli" demektedir. Yani Ermenistan veya soykırımcı çevreler bilinçli olarak arşivlerden kaçmaktadır. Türkiye ise "madem böyle bir iddiada bulunuyorsunuz, bir ülkeyi ve halkını en ağır suçla itham ediyorsunuz, konuyu birlikte araştıralım" demektedir.

Avrupa'da Habeas Corpus hakkı yani "mahkûm etmeden önce yargılama" ilkesi 17.yüzyılda kabul edilerek batı hukuk sistemine girmiştir. Yargılamanın temelini ise deliller ve belgeler oluşturacaktır. Bu aşamada anlaşmazlığın ortak komisyon tarafından soruşturulması ile ilgili Türkiye'nin talebi birçok batı ülkesi tarafından gittikçe makul karşılanmakta iken diaspora bu gelişmelerden son derece rahatsız olmaktadır. Tarihi gerçeklere gözünü kapayan en temel hukuk ilkelerini yok sayan Türkiye'de dahi bazı kesimlerin "biz de soykırım yaptığımızı kabul edelim" türü çıkışlarının kısmen bilgisizlik kısmen de yaşadığı ülkeye, hukuka, bilime karşı sorunlu olma boyutu bulunmaktadır.

“...Şu anda ise Arnavutluk'ta devam etmekte olan dijitalleştirme çalışması çerçevesinde 400 bine yakın belge görüntüsü ülkemize kazandırıldı. Bu çalışma halen devam ediyor.Orada toplamda 500 binin biraz üzerinde belge görüntüsü var, bunları da 2-3 ay içerisinde bitirmiş olacağız.Bu projeler de hızımızı kesmeyecek. Hırvatistan, Bosna Hersek, Bulgaristan, Avusturya'da çalışmalarımız var, bunlarla ilgili projelerimiz de devam ediyor. “zorunludur.”⁴⁰

Balkanlar ve Ortak Kader

“Türkçeden alınmış kültür sözcükleri sayısı, bugünkü Balkan dillerinde bile, bölgesine göre 2000-5000 kelime arasında değişmektedir; giyim-kuşam, halk müziği, yeme-içmede ve davranışlarda bugün bile Osmanlı mirası göze çarpar bir kertedir.”⁴¹1992 sempozyumundan “Bugün tarihî günler yaşıyoruz. Balkanlarda, yüzyıllarca kader birliği yaptığımız insanları kendi talilerine bırakmayacağımızı sonunda anlamış bulunuyoruz. Ortak tarihimiz, İstanbul’da milyonlarca belgeyi içeren Osmanlı Arşivlerinde yatmaktadır. İlk defa bu arşivlerden on binlerece belgeyi mikrofilm olarak alan Bosnalı ve Sırp tarihçiler, şimdiye kadar çok değerli incelemeler yayınlamışlardır. Bugün arşivlerde belgeler hızla tasnif edilip araştırmacıların yararlanmasına sunulmakta... Ayrıca araştırmacılar için elverişli koşullarla yatıp kalacakları ve birlikte çalışacakları bir misafirhane kurulması, Balkanlı gençlerin daha çok sayıda

³⁹ Elekdağ, a.g.m., s.11.

⁴⁰ Uğur Önal, 22.02.2019, <https://www.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/Haberler/Haber/2143> Erişim Tarihi: 26.03.2019

⁴¹ Halil İnalıcık, s.31

İstanbul arşivlerine gelip çalışmaları teşvik edecektir.Balkanların her köşesinden gelecek araştırmacılar, İstanbul’da kendilerini kendi evlerinde hissetmelidir.”⁴²

Sonuç

Soykırımı savunan Ermenistan ile Diyaspora Ermenilerinin, kamuoyunu yanıltma yönteminin başında daha çok duygusal ağırlıklı ananne hikâyeler ile tarihi gerçeklerle ilgisiz, genellikle aykırı iddiaların yer aldığı bir takım yayınlar bulunmaktadır.Bu kaynaklara her geçen gün daha fazla atıfta bulunularak, yalan zincirine doğruluk sıfatı kazandırılmaya çalışılmaktadır.Bir kısmı akademik kurumular bünyesinde olan bu yayınlar, yüz yıl önce gerçekleşmiş olaylarla ilgili tarihi belgeleri bilinçli olarak kullanmamaktadır.Öte yandan soykırım iddiacıları yargı yollarına başvurmadan ısrarla kaçınmaktadır.Esasen belgelere veya yargıya başvurma, bir adım sonra aynı yola çıkmaktadır.

Bu gerçekler dikkate alındığında Tehcirinden yarım asır sonra gündeme gelen Ermeni soykırım iddiaları, siyaset ve hukuk/tarih bilimi arasında sıkışmıştır.Ermeni iddiaları ile karşı savunma bir bakıma arşivler ile propaganda/dezenfermasyon savaşına dönüşmüştür. Buna karşın 1960’larda terör eylemleri ile başlayan ve batı kültüründe önemli bir yeri olan Türk düşmanlığından beslenen soykırım iddialarının, bir çok nedenle ihmal edilmiş olan Osmanlı Arşivi belgelerinin tasnif edilerek araştırmaya açılmasına yol açacağı önceden kimsenin aklına gelmezdi. Böylece sadece konuyla ilgili değil fakat bütün bölümleri ve dönemleriyle Osmanlı ve bölgeyi doğru tanıma imkanı ortaya çıkmıştır. Bunun yanında Rus, İngiliz, ABD ve diğer ilgili ülke arşivlerinde uzmanlaşan kadrolar, yakın dönemin karanlık kalan birçok olaylarını aydınlatma araçlarına sahip olmuşlardır.

⁴²Halil İnalcık, ss.41-42.

Kaynaklar

Amson, Charles, “ Loi sur la négation du génocide arménien : la décision du Conseil constitutionnel du 28 février 2012 ou l'impossible conciliation des lois mémorielles et de la liberté d'expression”, **Gazette du Palais**, jur., 28-29 mars 2012, ss. 9-12.

Artuk, Mehmet Emin, Ahmet Gökçen, A.Caner Yenidünya, **Ceza Hukuku: Genel Hükümler**, Ankara, Seçkin, 2002.

Aya, Şükrü Serve, **Soykırım Tacirleri ve Gerçekler: Türk Aleyhtarı ve Tarafsız Belgelerle Diaspora Yalanlarının İçyüzü**, İstanbul, Derin Yayınları, 2009.

Dağcı, Kenan Dağcı, "Çatışma Çözümleri Açısından 2004 Viyana Türk-Ermeni Platformu'nun Anlamı", **Ceza Hukuku ve Uluslararası Hukuk Açısından Soykırım İddiaları Çalıştayı**, 25-26 Mayıs 2015, Marmara Üniversitesi, <http://hukukvesoykirim.etkinlik.marmara.edu.tr/ana-sayfa/> 23.01.2016

Elekdağ, Şükrü, “Türkiye Ermeni İddialarını Çürütmek Amacıyla Nasıl Bir Strateji İzlemeli ve Bu Stratejiyi Uygulamak Amacıyla Nasıl Bir Yapılanmaya Gidilmelidir”, **Yeni Türkiye**, Sayı 60, 2014, ss.1-19.

Ermeni Sorununa Tarihçiler El koyuyor”, **Vatan gazetesi**, 07.02.2004, <http://www.gazetevatan.com/ermen-sorununa-tarih-ciler-el-koyuyor-22200-gundem/> Erişim Tarihi: 27.04.2015.

Ermeniler masadan kaçtı”, **Hürriyet**, 19.01.2005, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/01/19/586854.asp>, Erişim Tarihi: 16.01.2015.

Gündüz, Aslan, **Milletlerarası Hukuk**, İstanbul, Beta, 2003.

Gürkan, Uluç, **Ermeni Sorunun Anlamak: Nefretten Arınmak ve Önyargıları Aşmak**, İstanbul, Destek Yayınları, 2011.

Gürkan, Uluç, **Malta Yargılaması: Özgün İngiliz Belgeleriyle**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2014.

<http://www.devletarsivleri.gov.tr/Search.aspx?s=Ermeni%20tehcir> 04.02.2016

http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/EA9AEFF7-5752-4F84-BE94-0A655EB30E16/0/Rome_Statute_English.pdf 2010-08-14

İnalcık, Halil, “Türkler ve Balkanlar”, **Bal-Tam Türklük Bilgisi**, 3, Prizren, Eylül 2005, ss.20-44.

Kaçaznuni, Ovanes, **Taşnak Partisi'nin Yapacağı Bir şey Yok (1923 Parti Konferansı'na Rapor)**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2005.

Moumdjian Garabet ve İnanc Atilgan, **Archival Documents of the Viennese Armenian-Turkish Platform**, Weiser Verlag, ISBN 978-3-902713-04-9, January 1, 2009.

ORDER OF THE COURT OF FIRST INSTANCE T-346/03, article 2/1,

<http://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?jsessionid=9ea7d2dc30d68138bb6cdeb94ce3ab739c7f4e841fb.d.e34KaxiLc3qMb40Rch0SaxuOb3f0?text=&docid=48869&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=138905> 12.04.2019

Önal, Uğur, 22.02.2019, <https://www.devletarsivleri.gov.tr/Sayfalar/Haberler/Haber/2143> Erişim Tarihi: 26.03.2019

Sarınay, Yusuf, “Ermeni Tehciri ve Yargılamalar 1915-1916”, **Türk-Ermeni İlişkilerinin Gelişimi ve 1915 Olayları Uluslararası Sempozyumu Bildirileri**, ed.: Hale Şıvgın, Ankara, 2006, ss. 257-265.

Şahin, Enis, “Bir Ermeni Klasığı: ‘Mavi Kitap (Blue Book)’”, **Türkler ve Ermeniler, Tarih Boyunca Türk-Ermeni İlişkileri**, <http://turksandarmenians.marmara.edu.tr/tr/bir-ermen-propaganda-klasigi-mavi-kitap-blue-book/> 29.01.2016

Tezcan, Ercüment, “Soykırım Yasaları ve Anayasa'ya Uygunluk Tartışmaları: Fransa Örneği”, **Ceza Hukuku ve Uluslararası Hukuk Açısından Ermeni Soykırım İddiaları Çalıştayı**, 25-26 Mayıs 2015, Marmara Üniversitesi, http://dosya.marmara.edu.tr/etkinlik/hukukvesoykirim/tebli_ler.pdf 02.02.2019

Toluner, Sevin, **Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunkarı**, Genişletilmiş 2. Bası, İstanbul, Beta, 2004.

Yalçınkaya, Alaeddin, “Soykırım İddialarına Karşı AB Adalet Divanı Kararlarının Önemi ve Tahlili”, **Yeni Türkiye, Ermeni Meselesi Özel Sayısı**, C. IV, S.60, Eylül-Aralık 2014, ss.3044-3055.

ALBA BEQAJ**University Of Tirana****Spanish Language Department****ALBANIA****Valoraciones sociolingüísticas sobre la lengua y el genero****Abstract**

Este es un trabajo que pretende iluminar un poco el tema del género y el sexo. Como seres humanos, en la vida cotidiana, solemos mezclar y tratar estos dos conceptos como sinónimos. Sin embargo, veremos a continuación que los numerosos estudios lingüísticos, sociolingüísticos y antropológicos han comprobado que se trata de dos conceptos totalmente diferentes: el primero se refiere a una realidad lingüística, un mecanismo gramatical propio de la mayoría de las lenguas del mundo. En cambio, el segundo, el sexo, tiene que ver con la fisionomía humana y como tal, no siempre representa el género.

This is a paper that aims to illuminate somehow the issue of gender and sex. As human beings, in everyday life, we often mix and treat these two concepts as synonyms. However, we will see below that numerous linguistic, sociolinguistic and anthropological studies have shown that these are two totally different concepts: the first refers to a linguistic reality, a grammatical mechanism typical of most of the world's languages. On the other hand, the second, sex, has to do with the human physiognomy and as such, it does not always represent gender.

Key Words: Language, gender, sociolinguistics

Primero, es necesario definir los términos, si queremos entendernos. En el caso de la relación entre el lenguaje y el género, la petición de Voltaire nos llega metodológicamente en forma de una condición *sine qua non*, una condición insuperable e inalienable. Los hablantes de albanés, pero también los de una buena parte de las lenguas occidentales, como en el caso del español, encuentran el término "el género" según su uso en el campo de la gramática; expresivamente, como un elemento diferenciador de

los sustantivos, adjetivos, formas verbales con función sustantiva o adjetiva, pronombres, etc. El hecho de que lo encontremos en la gran mayoría de las unidades lectivas, nos muestra con bastante claridad que existe una relación estrecha, inherente y esencial entre el lenguaje y el género. Al menos en aquellos idiomas en los que existe esta categoría léxico-gramatical.

Y, sin embargo, dado que el significado de la palabra está determinado no solo por su uso, sino también por la esfera del uso, que se aplica primero a las palabras-términos, en el caso del término "género", entre el significado que tiene en la esfera de la gramática y el significado que cubre en el ámbito del discurso social y antropológico, hay una diferencia fundamental. Esta diferencia también se observa en el ámbito de la lingüística, especialmente en el contexto de la sociolingüística y la antropología lingüística. En este sentido, los sociolingüistas y antropólogos defienden firmemente la idea de que el género no es lo mismo que el sexo; el sexo es un hecho biológico, mientras que el género es un hecho cultural; el sexo es algo con lo que nacemos y no podemos cambiar, mientras que el género es algo que adquirimos y podemos cambiar, como en el caso de las "*burrneshas*"⁴³ que encontramos en el norte de Albania; que el sexo es una forma de la naturaleza, mientras que el género es una forma sociocultural.

Según Penelope Eckert y Sally McConnell-Ginet⁴⁴, la definición de género como caracterización sociocultural se basa en tres principios fundamentales:

- 1) El género es algo que se adquiere;
- 2) El género es algo que se puede imponer desde fuera del individuo;
- 3) Las prácticas de género, según la apropiación interna y una imposición externa, están abiertas a la repetición.

⁴³ Gjecovi, S. 2010. El Kanun de Lek Dukagjini. Shkoder: Botime Franceskane. pg.125

<http://agrbes.freehostia.com/KanuniLekeDukagjinit.pdf> . Consultado por última vez 5.04.2019

⁴⁴ From Eckert, Penelope and McConnell Ginet, Sally. Language and Gender. Second Edition. Cambridge and New York: Cambridge University Press

[https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/566397/mod_resource/content/1/Eckert%2C%20McConnell-Ginet Language%20and%20Gender%202003.pdf](https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/566397/mod_resource/content/1/Eckert%2C%20McConnell-Ginet%20Language%20and%20Gender%202003.pdf)

Consultado por última vez 10.04.2019

Al ser parte de una sociedad, además de vivir de acuerdo con sus reglas y normas con respecto a las identidades y el papel del género, de hecho, recreamos el género siempre también constantemente, y esto en la medida en que sus reglas y normas cambian continuamente. En este sentido, la sociedad no solo crea, sino que también mantiene vivo y desarrolla el género y todo lo relacionado con él. De hecho, si un acto sexual no es realizado por miembros de la sociedad, ya sea hombre o mujer, tarde o temprano está destinado a desaparecer, por igual como sucede con las palabras o las expresiones lingüísticas. Dicho esto, es evidente que el género como categoría sociocultural no es una realidad independiente ni una realidad inherente; más bien, es una categoría que se desarrolla al lado de la sociedad, en todas las células y con todas sus otras categorías. Hombre no naces, te vuelves; así como no naces mujer, pero te conviertes en una.

2.El género y el idioma

Como en el caso del género, y como resultado de una serie de similitudes (ambas son formas de comportamiento, por ejemplo) y las relaciones inherentes y esenciales que tienen entre sí, incluso en el caso del lenguaje, filósofos, lingüistas, los sociólogos y antropólogos han planteado constantemente la cuestión de si el lenguaje es un producto biológico o sociocultural o, más directamente, si el lenguaje es un producto de nuestra realidad humana o es nuestra realidad humana la que crea el lenguaje⁴⁵.

Aunque todavía estamos bastante lejos de llegar a una respuesta final y definitiva, nadie puede negar que el lenguaje es como el acto de habla, que el lenguaje es como el discurso, es parte esencial de la existencia humana. *“El hombre es un hombre a través del lenguaje; sólo a través del lenguaje, el hombre es hombre,”*⁴⁶ dice Wilhelm von Humboldt, mientras que Martin Heidegger va aún más lejos, cuando afirma que *“El hombre habla. Habla constante e imparable. Habla cuando está despierto, así como cuando está dormido; tanto cuando está consciente como cuando está inconsciente”*, a partir de la cual Jacques Lacan formula su conocida visión, según la cual “el inconsciente se estructura como un

⁴⁵ En 1957, el lingüista Noam Chomsky publicó el libro revolucionario “Estructuras sintácticas”. Proponía la idea innovativa: Todos los seres humanos pueden haber nacido con un mecanismo innato para entender la lengua.

⁴⁶ LA TEORIA LINGUISTICA DE WILHELM VON HUMBOLDT pg. 171

http://dehesa.unex.es/bitstream/handle/10662/2679/0210-8178_17_165.pdf?sequence=1 Consultado por última vez 13.04.2019

lenguaje”⁴⁷. Además, nuestros pensamientos, ideas, puntos de vista y sentimientos se transmiten y adquieren significado para los demás simplemente a través de su transformación en sonidos, morfemas, palabras, frases, oraciones, textos. En resumen, en el discurso. Visto desde esta perspectiva, el lenguaje como acto de habla, el lenguaje como discurso, es una representación de la existencia (quien no existe no puede hablar) y la identidad del hablante. Y es aquí donde se inserta la cuestión del género, en la medida en que, dentro al tejido del discurso, aunque logra reforzar significativamente el dualismo básico masculino / femenino, en gran medida.

En algunos casos, el lenguaje parece anular u oscurecer la identidad del género del hablante o de la persona con la que se habla. Así, por ejemplo, cuando hablamos de un hombre y una mujer, usamos el pronombre masculino "ellos": el hombre y la mujer son criaturas de Dios; "gozan de igualdad de derechos", a pesar de la esencia de la afirmación, como se señaló, la igualdad entre ellos no existe en absoluto, al menos en términos de revelar su “identidad de género”, ya que “ellos” se usa incluso si tenemos dos hombres, ya sea en el caso de tener marido y mujer. Esto también se aplica cuando el hablante se expresa en primera persona. “Mi hijo y yo estábamos cansados, así que no vinimos”, dijo Linda.

Tal fenómeno se extiende inmediatamente al nivel léxico, como en el caso de los términos "hombre", "niño" o "hijos". En este sentido, hay incluso lenguajes que pacíficamente borran la identidad del género, como vemos en alemán, donde el término "niña" es del género neutro "*das Mädchen*". También notamos tal fenómeno en el plano expresivo; cuando queremos expresarnos sobre algo cuya identidad no conocemos, usamos un pronombre masculino.

Así, por ejemplo, la expresión que articulamos anteriormente, "el lenguaje parece evitar u ocultar la identidad de género del hablante o de la persona de la que habla", esta última casi siempre se encuentra en la forma "o de la persona que habla". En algunos casos, tal fenómeno es una cuestión puramente lingüística, relacionada con las reglas de la gramática; pero, en otros casos, es fruto de metas logradas

⁴⁷ CASALE, CARLOS. La interpretación fenomenológica de Heidegger de la escatología paulina. Teol. vida [online]. 2008, vol.49, n.3 pp.399-429. Disponible en: https://scielo.conicyt.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0049-34492008000200013&lng=es&nrm=iso ISSN 0049-3449. <http://dx.doi.org/10.4067/S0049-34492008000200013>. Consultado por última vez 13.04.2019

mediante el uso del lenguaje y sus mecanismos. Y las intenciones pueden ser negativas, como en el caso de Platón⁴⁸, quien para evitar el término "kalonìa", que es femenino, por el concepto de belleza, nombra la forma masculina del adjetivo "kalò", mientras que por el concepto de bueno, nombra la forma masculina del adjetivo "agathà", para evitar el uso del término "agathìa"; pero también puede haber intenciones positivas, como en el caso de Martin Heidegger⁴⁹, quien nombra la forma neutra del adjetivo para buena parte de los conceptos que entregó, entre ellos "sagrado" y "divino", que en la gran mayoría de lenguas occidentales se expresan mediante la denominación de la forma masculina de los adjetivos "sagrado" y "divino". Tal proceso, en su aspecto negativo, ha suscitado una serie de reacciones en las filas de los movimientos feministas, tanto que ha sido expresado incluso para una "castración" de la lengua, una reacción creada principalmente por la presencia de la masculinidad de una serie de elementos religiosos, principalmente el cristianismo (Padre, Hijo, etc.). Y, sin embargo, a nuestro juicio, incluso si tal cosa fuera posible, nuevamente esto de ninguna manera resolvería la esencia del problema.

En cambio, solo tendríamos un intercambio de asientos, un matriarcado lingüístico que reemplaza a un patriarcado igualmente lingüístico, que son tan peligrosos y problemáticos como sus contrapartes políticas y sociales. La única solución que enfrentamos actualmente en el horizonte es la de la entrega y desarrollo de las relaciones intergeneracionales, así como las formas de comunicación intergeneracional, que son cuestiones extralingüísticas, razones por las cuales requeriría otro espacio de investigación y análisis.

⁴⁸ PALAZON MAYORAL, María Rosa. La diferencia sexual en los diálogos de Platón (Antropología filosófica de la utopía). Nova tellus [online]. 2009, vol.27, n.1 pp.311-322. Disponible en: http://www.scielo.org.mx/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0185-30582009000100012&lng=es&nrm=iso . ISSN 0185-3058. Consultado por última vez 25.04.2019

⁴⁹ VILLARROEL, Raúl. Heidegger y la filosofía práctica ser y tiempo como un palimpsesto: Being and time as palimpsest. Rev. filos. [online]. 2006, vol.62 pp.81-99. Disponible en: https://scielo.conicyt.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0718-43602006000100006&lng=es&nrm=iso . ISSN 0718-4360. <http://dx.doi.org/10.4067/S0718-43602006000100006>. Consultado por última vez 29.04.2019

ARAZAHMADOGLU

Ph. D. candidate

Azerbaijan Languages University - Sahand Language School in Khoy

BAKU, AZERBAIJAN

THE HEROIC CODES IN THE BOOK OF DADA QORQUD

Hero is the main character in any literary work. The scholars who have studied heroes and heroism have nearly the same opinions about the subject. They consider the main character of any mytho-poetic work who has “sapientia et fortitudo” or extreme physical prowess and wisdom as “hero”. Some scholars even reject heroism and hero worship as it confines the concept of democracy and creates a culture of despotism. Therefore, answering “What is hero?” is like answering “What is literature?” The study of the heroic codes in the book of Dada Qorqud based on J. Campbell’s psychoanalytical approach would be capable of answering the question in an appropriate way.

Key words: Heroic codes, myth, Dada Qorqud, psychoanalysis, departure, initiation, return

PHD STUD. AYGUN SAMADZADA

Western Caspian University, Baku

AZERBAIJHAN

IN THE STUDY OF FOLK NAMES AN ONOMASTIC PRINCIPLE WITH COMPARATIVE-TRANSLATION

Abstract

The main point of this studying is an onomastic principle of folk names in linguistic and literature, as a scientific notion. The term Onomastics is explained in linguistics with two explanations:

1. Proper names in a language 2. Studying field of proper names in linguistics. Azerbaijani scholar and linguist A.Gurbanov collected two conceptions and called Onomastics as proper names in a language and as a scientific field he considered to call it as onomalogy. In this paper, I tried to analyze mostly legends as source, and tried to see translation from comparative point of proper names into target language not just with translation word by word but totally transferring the meaning and focusing on reception of translations in the receiving culture.

As I see translators follow norms, but they also consciously and unconsciously take liberties and invent, sometimes making implicit references more explicit, inventing new terms and expressions. The ethnic folklore, fairy – tales of the Oguz Turks are the Symbol of the culture and reveals also as an ethno symbolic discourse. Azerbaijani and Turkish - Turk fairytales reveal as representatives of the folklore genre, and their texts play the important role to learn the world`s language and other conceptual aspects.

Key words: Translation; Names; Linguistics; Onomastics

PHD STUD. AYGUN SAMADZADA

Western Caspian University, Baku

AZERBAIJHAN**IN THE STUDY OF FOLK NAMES AN ONOMASTIC PRINCIPLE WITH
COMPARATIVE-TRANSLATION**

The main point of this studying is an onomastic principle of folk names in linguistic and literature, as a scientific notion. The term Onomastics is explained in linguistics with two explanations:

- 1. Proper names in a language***
- 2. Studying field of proper names in linguistics.***

Azerbaijani scholar and linguist A.Gurbanov collected two conceptions and called Onomastics as proper names in a language and as a scientific field he considered to call it as onomalogy. (7,3)

In this paper, I tried to analyze mostly legends as source, and tried to see translation from comparative point of proper names into target language not just with translation word by word but totally transferring the meaning and focusing on reception of translations in the receiving culture.

As I see translators follow norms, but they also consciously and unconsciously take liberties and invent, sometimes making implicit references more explicit, inventing new terms and expressions.

The anthroponyms concept of the text is reflected in self – determined form and depends on the writer's individual style as proper noun – character - theme. As the ethnic folklore, fairy – tales of the Oguz Turks are the Symbol of the culture and reveals also as an ethno symbolic discourse. Azerbaijani and Turkish Turk fairytales reveal as representatives of the folklore genre, and their texts play the important role to learn the world's language and other conceptual aspects. (1,3)

This fairy – tales store the information of the world and identifying the knowledge and imagination explore the functions of the language units and determine their cognitive structure. At this period the text reveals as the connection of the language and culture. Only in a text we can determine the cognitive structures and explain the function of language signs in the position of the mental processes. In modern linguistics intending to verbal and a verbal means of cultural memory is very important for language users to study the advantages of the fairy-tales. The onomastic units appear in the fairy-tales (as in any text) to indicate the nation's culture. The name as the real and unreal world pattern, changing into the symbol of the national culture is used for the description of the nation's feelings, emotions, thought, ethic and aesthetic values. In general, the images of the onomastic units in the folklore are very strong. The structure of text in the fairy-tales is constructed so that onomastic unit here is not only the sign of a language, but is changed into the world motion of the whole nation. (1,3)

Onomastic research analyzed with various aspects and trends, which based in every country with its own aspect, depending on the characteristics and development of linguistic discipline and interest availability in each community concerning Onomastics. (8)

One of the famous anthropologist and linguist Edward Sapir quoted in the following point that – language as a `social reality` is a guide. As he proposed the view that a particular language we speak conditions our conceptualization of the world. (4,42-43) The proper names are barriers of important information: they can contribute to better understanding of historical events, society, time, location and categorical distribution. Proper names will be observed from semantic, cultural, social, translational angles. Proper names (personal and geographical) reveal lingual and cultural information adding specific meaning to mythological and folklore texts. Thus the informational field may include historical facts, time, location, categories and other details. (5)

Actually a toponymy also keeps the source of the history of any country and its language. As an example we can show Azerbaijani land Garabakh. Garabakh is one of

The ancient regions of Azerbaijan. The name of this inseparable part of Azerbaijan consists of two different Azerbaijani words: "gara" (black, big) and "bag" (garden, land). The association of these two combined words with the definite part of Azerbaijan in every part of the world is an oracle. The word Garabakh given by the Azerbaijan nation to a part of their native lands was used for the first time 1,300 years ago (in the

7th century). The history of the formation of Garabagh as a name of one particular region, provides a better scientific explanation for its etymology. The term Garabakh gets such meanings as "gara bag" (dark garden), that is "boyuk bag" (a large garden), "six bag" (a dense garden), "galin bag" (a thick garden), "safali bag" (a picturesque garden) and others. (6)

Azerbaijani great folklore, the epic of “Kitabi-Dede Gorgud”, “Oghuzname” is adopted in the world, as Y.Ismayilova noted it has own worth for every speciality. It is the indispensable source for historians, linguists, ethnographers, literary critics, psychologists etc. (2,24)

As an epic it has an unlimited potential. “Kitabi-Dede Gorgud” is not just a legend, as it is researched by Prof. Jafarov: "Epos", alongside with the meaning of epos, is exactly the saga of people, reflecting the mentality of people and emotional condition of that period. Although it is impossible to recover completely, it can be thought of on the basis of the obtained sources, and this idea or imagination is a linguistic issue. The concept of the “Kitabi Dede Gorgud” expresses the character of the genre, the epos, the level it has upgraded, and the national character it plays in history. Azerbaijani linguist prof. N.Jafarov calls it, "the masterpiece of Azerbaijani people". It also compares the history of this valuable example to our national history: "The history of Dede Gorgud is the history of the ethnic-cultural system of Azerbaijan from the ethnic-cultural system to common Turkic people" (3, 26-27)

The epic of Dede Gorgud, with a colorful artistic-poetic source, is another phenomenon. The poetic spirit of the work has been arranged so that the artistic means

Do not just follow one another, but also come together, give a completion, complete impression. The epic has an artistic, profound language, with simplicity and dynamic style of poetry. The book Dede Gorgud has been translated into German, Persian, English, Russian, Georgian, Latvian, Serbian and has been widely studied as a subject of research in world-class of Turkology. (14,144-145)

Though there is considerable research on the legendary "Kitabi Dede Gorgud" epic, and the issue of the translation of special names in English has not been the aim of the research. Translator and Phd. in the study of linguistics Sh.Nagiyeva, studied the problems of translating, the proper names into English language and tried to stay on the national remains. (9,20-21)

The study included three translation versions of the saga. In 1972, The Book of Dede Gorgud, published in London, The Book of the Oghuz Peoples or Legends Told and Sung by Dede Korkut was published in the United States and in Moscow, in 1971, the Progress publishing house, all English translations have been compared. (9,20-21)

As noted, the main difficulty in translating of special names is titles and epithets in the names of the heroes. According to the researcher, this issue of pity is that those who have been added to the person's names are sometimes forgotten or not translated correctly, and for this reason it causes a change in the meaning. (10,53)

A.Fyodorov, as a theoretical translating theorist, stated that the titles of the names, namely those that are not related to the names of historical figures, should be translated. Therefore, he offers the word "Charlemagne" as a basis for the idea of translation as "Karl Velikiy". According to Nagiyeva, this approach cannot always be translated in one form. The key issue is to stay true to the original text. In this episode, translators tried to keep titles and nicknames as if they were. Sometimes it is possible to see their translations. (11,54)

Sh. Nagiyeva conducted the research and analysis of the specific names in the "Introduction"(Müqəddimə) and on the sixth volume of the book "The story of Kan Turali, Son of Kanli Koja" (Qanlı Qoca oğlu Qanturalı). When analyzing and comparing, in all three translations, the translators were attentive to the translation of special names and tried to conform to the emotional and psychological spirit of the original text. According to the author, translators have transliterated the names in transmission and gave transcription in English. Also detailed explanations and comments were given to the reader to better understand the names. Some of the proper names had been translated. (12,79-80)

Ancient Roman philosopher and prose writer Siseron said that ***translation is not to count words, but transmit the context.*** English thinker Rocer Beckerson, one of the influential representatives of the Middle Ages philosophy, stated that during a translation, a translator should be aware of a period in which an original text was in existence, and a language to be translated must have a profound knowledge of the one who made it. (13,92-93)

Looking at and speaking in this or that language you may get a lot of information about culture and way of life of any community.

Generally, the core notion of translation as creative process cannot be really taught, it can be practiced through experience and feedback with professional translators, problems can be revealed and solutions emerge.

REFERENCES

1. Alieva D.T. (2015): About Cognitive-Contextual-Discursive Analysis of Onomastic Units in Azerbaijan and Turkish Fairy-Tales. Baku. Azerbaijan.p 3
2. Ismayilova Y., “Kitabi-Dədə Qorqud”un Azərbaycan Ədəbi Düşüncəsi Tarixindəki Yeri və Rolu (“Dədə Qorqud kitabı” və müasir Azərbaycan ədəbi düşüncəsi). Bakı, Elm,2011, s 24.
3. Ismayilova Y., “Kitabi-Dədə Qorqud”un Azərbaycan Ədəbi Düşüncəsi Tarixindəki Yeri və Rolu (“Dədə Qorqud kitabı” və müasir Azərbaycan ədəbi düşüncəsi). Bakı, Elm,2011, s 26-27.
4. John I.Saeed, SEMANTICS, (Sapir 1949b :162),1997,Great Britain p.42-43
5. Kim-Maloneya A., Antonina Kimb, Anna Tereschenko,Informational Field of Proper Names in Mythology and Folklore Alexandra, 2014
6. Mahmudov.Y., Shukurov. K. (2005): Garabagh - Real history, facts, documents, Baku-
<http://www.karabakh.az/news/?lang=en&i=1386>
7. Mikayilova A., Onomastik Vahidlərin Üslubi İmkanları, (2008), p 3
8. Mizani S. (2008) :Proper Names and Translation. Iran
9. Nağıyeva Ş., “Bədii tərcümə: Nəzəriyyə və Praktika” (Elmi-filoloji monoqrafiya), Bakı, 2009, s.20-21
- 10.Nağıyeva Ş., “Bədii tərcümə: Nəzəriyyə və Praktika” (Elmi-filoloji monoqrafiya), Bakı, 2009, s. 53
- 11.Nağıyeva Ş., “Bədii tərcümə: Nəzəriyyə və Praktika” (Elmi-filoloji monoqrafiya), Bakı, 2009, s. 54
- 12.Nağıyeva Ş., “Bədii tərcümə: Nəzəriyyə və Praktika” (Elmi-filoloji monoqrafiya), Bakı, 2009, s. 79-80
- 13.Nağıyeva Ş., “Bədii tərcümə: Nəzəriyyə və Praktika” (Elmi-filoloji monoqrafiya), Bakı, 2009, s. 92-93
- 14.Nərimanoğlu K.V., “Dədə Qorqud Kitabı” Dünya Epos Mədəniyyətinin Nadir Örnəyidir, (Dədə Qorqud Dünyası. Məqalələr), Bakı, Öndər Nəşriyyat, 2004, s. 144-145

DR. MALIK AL MAHDI
University of Hartum

SUDAN

**THE IMPORTANCE OF TODAY TURKISH AND ITS CONNECTION TO
THE FUTURE, A BRIEF PAPER**

PROF.ASSOC.DR. EDA SHEHU

Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Gjuhëve Të Huaja,
Departamenti I Gjuhëve Sllave E Ballkanike

ALBANIA

THE VERBS OF MOVEMENT OF RUSSIAN COMPARING WITH ALBANIAN AND ENGLISH

Përmbledhje

Ky studim (*vështrim leksiko-semantik*) synon të trajtojë anën semantike të leksikut të foljeve të lëvizjes në gjuhën ruse në përjasje me gjuhën shqipe dhe me atë angleze, si dhe të paraqesë disa dallime e veçori thelbësore ndërmjet formave gjegjëse ndërmjet gjuhëve përkatëse. Deri më sot nuk ekziston ndonjë studim i mirfilltë përjasës i foljeve të lëvizjes të rusishtes me shqipen, duke e vështuar për rusishten, si kategori specifike leksiko-gramatikore e semantike, me përjashtim të një punimi të kryer nga Ç.Bidollari. Në këtë punim me interes autori, duke nxjerrë në pah specifikën e këtij grupi foljesh në rusishte në krahasim me shqipen, gjatë mësimit të kësaj gjuhe nga studentët shqiptarë dhe anglezë. Vihet re se ato duken shumë të pazakonta për shqipfolësin dhe anglishtfolësin, saqë edhe kur përvetësohen mirë teorikisht në përdorimin praktik të tyre, studentët hasin në vështirësi të shumta për arsye të mungesës së kësaj kategorie në këto gjuhë.

Fjalë kyçe: foljet e lëvizjes, veçori, studim, krahasim, përdorim

PROF.ASSOC.DR. EDA SHEHU

Universiteti I Tiranës, Fakulteti I Gjuhëve Të Huaja,
Departamenti I Gjuhëve Sllave E Ballkanike

ALBANIA

THE VERBS OF MOVEMENT OF RUSSIAN COMPARING WITH ALBANIAN AND ENGLISH

Abstract

This study strives to view lexical semantics and is aimed at reviewing the placement of verbs of movement in the Russian, Albanian and English language. In addition, the purpose is to present some fundamental differences and features between the respective forms of each language. Interestingly, there has been no good analytical study, by an Albanian, for the specific grammar of the lexical and semantic category. However, Ç. Billollari, has attempted to highlight the specific group of verbs in Russian comparing them to Albanian ones. He did this while learning the language from Albanian and English-speaking students. However, the group encountered difficulties due to the lack of research in this topic for these specific languages. They felt reversed even when they used the verbs appropriately.

Key words: *the verbs of movement, feature, study, comparison, use*

Ky studim (*vështrim leksiko-semantik*) ka si objek trajtimin eanës semantike të leksikut të foljeve të lëvizjes në gjuhën ruse në përjasje me gjuhën shqipe dhe me atë angleze, sidhe të paraqesë disa dallime e veçori thelbësorendërmjet formave gjegjëse ndërmjet gjuhëve përkatëse. Deri më sot nuk ekziston ndonjë studim i mirfilltë përjasës i foljeve të lëvizjes të rusishtes me shqipen, si kategori specifike leksiko-gramatikore e semantike për rusishten, me përjashtim të ndonjë studimi a trajtimi për qëllime të mësimdhënies⁵⁰. Në këtë punim autori, duke u përqëndruar në specifikën e këtij grupi foljesh në rusishtë në krahasim me shqipen, nënvizon idenë se "gjatë mësimi gjuhës ruse si gjuhë e huajfoljet e lëvizjesduken shumë të pazakonta në procesin e të nxëniti të tyre në shqipe, saqë edhe kur përvetësohen mirë teorikisht, në përdorimin praktik të tyre, studentët hasin në vështirësi të shumta për arsye të mungesës së kësaj kategorie në gjuhëtpërkatëse⁵¹".

Foljet e lëvizjes kanë qënë dhe janë bërë objekt studimi nga këndvështrime të ndryshme teorike prej shumë sudiuesish, si në studime teorike të mirfillta, ashtu edhe në trajtime e zbatime praktike (në fushën e mësimdhënies, të hartimit të fjalorëve), pasi ato paraqesin shumë veçori leksiko-gramatikore e sidomos semantike, ç'ka bën, që në të gjitha studimet e kryera nga studiues vendës (rusë) e të huaj për ta, ato të veçohen si grup specifik foljesh, i mbyllur në vetvetenë krahasim me të gjitha foljet që shënojnë lëvizje. Atobartin shprehje gjuhësore të ndryshme të informacionit semantik në forma e në përmbajtje, sidomos në rrafshin e kundërvëniesme gjuhë të tjera dhe shfaqin sjellje të ndryshme sintaksore njëra në marrdhënieme tjetrën. Por, këtu duhet nënvizuar se, ndonëse, siç dihet, koncepti i lëvizjes është një kategori universale foljeve, megjithatë, "foljet e lëvizjes" përbëjnë një kategori më vete dhe me veçoritë e tyreshfaqindukuri specifike për gjuhën ruse në dallim nga gjuha shqipe, si edhe ajo angleze, të cilat kanë interes studimi në rrafshin përjasës jo vetëm për dy gjuhët e mësipërme, për shqipen dhe anglishten, por edhe për çdo gjuhë tjetër, të afërt apo të largët për të nga pikëpamja tipologjiko-strukturore në rrafsh përjasës.

Foljet e lëvizjes përbëjnë një grup foljesh me veçori karakteristike edhe në disa gjuhë, ose grup gjuhësh sllave dhe balltike, që dallohen për një varg tiparesh të spikatura në krahasim me të gjitha foljet e të çdo kategorie tjetër, qofshin edhe ato që shënojnë lëvizje në përgjithësi, çka do të thotë se tipari "lëvizje" tek to ka disa karakteristika që krijojnë veçoritë e tyre, dhe që i bën të mëvetësohen si kategori më vete. Pavarësisht nga natyra e tyre "arkaike dhe paaftësia fjalëformuese"⁵², ato vijnë të përdoren në mënyrë aktive në gjuhën ruse".

Interesi i gjuhëtarëve në foljet e lëvizjes shfaqet në disa rrafsh:

- Si një grup i mbyllur në rrethin e foljeve në përgjithësi;

⁵⁰Ç.Bidollari, "Semantikaefoljevetë lëvizjesnë rusishtedhebarazvlerësetetyrenë shqipe", në

"Studimeheartikujrrethteorisë epraktikës së mësimdhëniestë gjuhëvetë huaja", Tiranë, 1986.

⁵¹Shih 1.

⁵²В.А.Белашанкова, "Современный русский язык", Московский Университет, Москва, 1964.

- Si grup foljesh që zbulohen në çiftëzimin semantik e morfologjik të tyre;
- Si një grup me veçoritë spikatura brenda gjuhës ku ato funksionojnë, që krijohen nga tiparet themelore të elementeve përbërëse brenda grupit;
- Si grup i veçantë foljesh në gjuhët që kanë këtë kategori në shkallë të ndryshme shfaqjeje, më të fortë ose të butë.

Si grup foljesh me veçori të spikatura në atë gjuhë, ku tiparet dalluese e mëvetësojnë si kategori të veçantë, ku vendin e parë e zë gjuha ruse, motivon në mënyrë të veçantë studimet në letërsinë gjuhësore ruse nga studiues vendës (rusë) të shumtë, ndërmjet tyre gjuhëtarë shquar si V. Vinogradov⁵³, Shahmatov⁵⁴, Gallkina - Fedoruk⁵⁵, V.Porzhenskij⁵⁶, Shanskij, si në studime me karakter teorik, ashtu edhe në vepra me karakter praktik për fushën e mësimdhënies, si Pulkina⁵⁷ Potapova⁵⁸ etj. mbi të cilat është mbështetur kryesisht procesi i mësimi të gjuhës rusenë shkollën shqiptare. Ky grup foljesh, pothuajse në çdo vepër nga fusha e gramatikës ruse, veçohet e studiohet si kategori më vete, duke sjellë deri më sot një varg përfundimesh që kanë vlerë të madhe praktike, sidomos në procesin e mësimdhënies së gjuhës ruse si gjuhë e huaj për çdo të huaj që mëson gjuhën ruse, por edhe për çdo student rusë, që e mëson me një gjuhë tjetër të huaj, si, p.sh. një student rus në Rusi, që mëson gjuhën shqipe si gjuhë e huaj, ku mungon kjo kategori, në aktin e përkthimeve të mirfillta nga gjuha ruse në atë të huaj e anasjelltas dhe në hartimin e fjalorëve dygjuhësh etj. E njëjta gjë mund të thuhet edhe për këdo që mëson gjuhën angleze si gjuhë e huaj ose për ndonjë gjuhë tjetër të huaj, ku mungon kategoria e foljeve të lëvizjes, si kategori e veçantë dhe e mbyllur në vetvete. Studimi dhe trajtimi praktik e teorik i këtyre foljeve kanë zënë vend të veçantë, sidomos në librat mësimorë për mësimin e gjuhës ruse nga studentë shqiptarë për shkollën e lartë: N.Basha⁵⁹, A.Xhelili⁶⁰ etj. Edhe në tekstet shkollore për shkollën 7-vjeçare e të mesme, janë trajtuar dikur, pra viteve 80-të, si të tilla etj., Y.Basha, R.Konçi, Q.Hoxha etj.

Si bazë për studimin e tyre, sidomos në rrafshin përqasës, nga ana semantike gramatikore, shërbejnë sidomos foljet joparashtesore. Lidhur me semantikën e tyre si kategori leksiko-semantike V.Belloshankovës⁶¹ nënvizon: "Foljet joparashtesore të lëvizjes, - janë folje të aspektit të pakryer ", por ekzistojnë dallime aspektore të një lloji tjetër, të palidhura me sistemin e

⁵³В.Виноградов, "Русский язык" (Грамматическое учение о слове), Москва, 1972.

⁵⁴А.Шахматов, "Очерк современного русского литературного языка", Москва, 1954.

⁵⁵Е. Галкина - Федорук, Современный русский язык (часть II, Морфология, Синтаксис), Издательство Московского Университета, Москва, 1964.

⁵⁶В.Поржезинский "Возвратная форма глаголов в литовском и латышском языке", Москва, 1913.

⁵⁷И.М.Пулькина, "Учебник русского языка для студентов - иностранцев", Ленинград, 1957.

⁵⁸N.Potapova, "Gjuha ruse", Metoda I,II, Moskë, 1952.

⁵⁹N.Basha, M.Alimerko, R.Konçi, "Gramatika praktike e gjuhës së sotme ruse", Tiranë, 1982.

⁶⁰Shih 10.

⁶¹В.А.Белошанкова, "Современный русский язык", Московский Университет, Москва, 1964.

formave foljore të aspektit të pakryer dhe të kryer. Këto dallime përcaktohen nga fakti se lëvizja realizohet në hapësirë. Disa folje shënojnë lëvizjen të vetme (единичное), që kryhet në një drejtim të caktuar. Këto folje quhen folje të lëvizjes drejtvizore ose folje jo të shumëhershme (некратные) (të tipit *удму*), kurse të tjerat (grupi i dytë), shënojnë lëvizjetë pandërprerë ose shumëdrejtimshme (drejtime të ndryshme ose njëdrejtimshme, por tëndërprerë."

Veçoritë e këtij grupi foljesh të gjuhës ruse në përqasje me gjuhët shqipe dhe angleze, si dy gjuhë me natyra të ndryshme tipologjiko-gjuhësore, ku kategoria në fjalë, foljet e lëvizjes, projektohen në to në mënyrë të ndryshme dhe origjinale. Në vartësi nga karakteri i tyre i veçantë, ato pasqyrohen në vlerën që ata kanë nga ana zbatimore në procesin e mësimdhënies dhe në praktikën e hartimit të fjalorëve dygjuhësore (gjuhë amtare - gjuhë e huaj dhe anasjelltas) dhe që, siç është e nënvizuar edhe më lart, kjo lidhet kryesisht me tiparet që e veçojnë këtë dukuri semantiko-gramatikore specifike si kategori të veçantë.

Meqë foljet e lëvizjes si kategori e veçantë leksiko-gramatikore e semantike karakterizohen nga një varg anësh, që përbëjnë shumë rrafsh vështrimi (gramatikor: aspekti, kohët; leksikor: vështrimi si elemente të veçanta brenda grupit: aspekti semantiko-gramatikor, çka lidhet me anën kryesore të tyre), ne do të përqëndrohemi këtu vetëm në aspektin semantiko-gramatikor, ku do të vështrojmë ato tipare që përbëjnë problematika të veçanta, sidomos në procesin e përvetësimit (të nxënës dhe të të mësuarit nga studentët jorusë, shqiptarë dhe anglezë) dhe që përbën interes të veçantë në procesin e përqasjes në këto gjuhë.

Më tej mbi këtë bazë bëhen përqasje më konkrete e më analitike për të nxjerrë edhe përfundime që kanë interes për procesin e mësimdhënies së tyre dhe në praktikën e hartimit të fjalorëve dygjuhësh.

a) Foljet joparashtesore

Për ta bërë sa më të qartë vështrimin tonë nga ana kryesisht semantiko-gramatikore ose edhe thjesht semantike, por duke u mbështetur më tej edhe në marrëdhëniet sintaksore strukturore-semantike të foljeve joparashtesore të lëvizjes në gjuhën ruse, përqasur me ato të dy gjuhëve në shqyrtim (gjuhën shqipe dhe ato angleze), po sjellim disa shembuj në mënyrë përzgjedhëse me bazë përkthimi në dy gjuhët që shqyrtohen (në shqip dhe në anglishte), duke paraqitur semantikën e tyre në gjuhëpërkatese.

Për ta bërë sa më analitike dukurinë po sjellim si shembuj në disa fjali vetëm foljet *shkoj* në shqipe dhe *go* në anglishte, duke i krahasuar me barazvlerësit e tyre përkates në gjuhën ruse, prej të cilave dalin në pah mospërputhjet e barazvlerësve të foljeve *shkoj* në shqipe dhe *go* në anglishte, përqasur me ato të rusishtes, çka çon në vështirësi të mëdha sidomos në përkthimin e saktë të foljeve shqipe dhe angleze në rusisht.

1. Studentët **po shkojnë**(janë duke shkuar) në klasë. (shq.)

↓

1.2. Студенты **идут** в класс. (rus.)

2. Studentët **shkojnë**(çdo ditë) në klasë.(shq.)

↓

2.2. Студенты **ходят** в класс. (rus.)

3. Makina **shkon**(çdo ditë) në qytet. (shq.)

↓

3.2. Машина **едет** в город. (rus.)

1.1. Students **are going** in the class.(angl.)

2.1. Students **go** in the class.(angl.)

3.1. The car **goes** to the city. (angl.)

Kështu, p.sh., qysh në rastin 1. deri 3.2. vihet re, se **shkoje** shqipes dhe **go** e anglishtes, u përgjigjen në rusishte disa njësive me struktura të ndryshme semantiko-leksikore dhe gramatikore. Kështu, në rastet, 1. **po shkojnë** ose **janë duke shkuar** të shqipes dhe 1.1. **are going** e anglishtes i përgjigjen të njëjtës njësi në rusishte: **идут**, d.m.th. **po shkojnë** ose **janë duke shkuar** dhe **are going** = **идут**.

Në rastet 2. **shkojnë** e shqipes dhe 2.1. **go** e anglishtes i përgjigjen një strukturee tjetër në rusisht **идут**, çka lidhet me kuptimin e elementit të dytë të çiftit **идут-идти**, ndërsa në rastet 3. (**shkon**) dhe 3.1. **goes** të anglishtes, i përgjigjen një forme të çiftit **идти-идти** - **едет** dhe lidhen me mjetin që lëvizet, d.m.th., makina **едет** (**едет**).

Mund të shihet vështirësia që ndeshin studentët e huaj në zgjedhjen e foljeve barazvlerëse në gjuhën ruse (kur përkthimi bëhet nga shqipja ose nga anglishtja në rusishte) ndërmjet **идет** - **едет** - **едет** në vartësi të tipareve të këtyre njësive në gjuhën ruse. Nga këndvështrimet e mbështetura, gjatë përkthimit të këtyre njësive në rusishte, del se gjuha ruse ka prirje për të qënë më e diferencuar në krahasim me shqipen, duke dhënë kështu një informacion më të zbërthyer e kompleks, ose në disa raste përkundrazi shpreh informacion më pak kompleks. Po të marrim mënyrën e lëvizjes të foljet **летать** / **лететь** të gjuhës ruse (kur bëhet fjalë për zogjtë shtegtarë), gjuha shqipe, sikurse dhe anglishtja, japin vetëm drejtimin e lëvizjes dhe na lë të nënkuptojmë mënyrën e kryerjes së saj (**fluturoj** në shqipe dhe **fly** në anglishte). Pra, ajo që ka më shumë rëndësi për rusishten del e parëndësishme dhe nuk shprehet dhe në anglishte dhe në shqipe. Ndryshe ndodh që rusishtja priret ta japë disa herë në secilën fjalë, shqipja dhe anglishtja e japin vetëm një herë, ose mund ta nënkuptojë në kontekst. Çdo fjalë përmban në vetvete kuptimin, që përmbahet në kontekst, si pjesë e të cilit është vetë folja.

Lidhur me këtë problem po sjellim konceptimin e A.Sauvageot⁶² për sasisë e informacionit, të dhënë nga folja në përkthimin nga një gjuhë në tjetrën, ku, ai pohon se "sasia e informacionit duhet të mbetet e njëjtë gjatë përkthimit nga një gjuhë në tjetrën. Në qoftëse informacioni do të ndryshojë (shtohet apo pakësohet), atë informacion të cilin e japin elementet e veçantë të thënies, do të ndryshojë dhe vlera informuese e kontekstit (do të shtohet ose do të pakësohet). Pra do kishim një raport të zhdrejtë midis elementeve të informacionit." (Krahaso këtu: *udēm, xodum, ezdum* të rusishtes, me *shkon (ecën)* dhe *go* të anglishtes)

Siç del nga krahasimet, folja e rusishtes mbart më shumë informacion se ajo e shqipes, pasi saktëson e sqaron edhe detaje të tij, në ndryshim nga shqipja e anglishtja, e cila i jep me të tjera fjalë (analitikisht), ose nuk i shpreh ato. Mund të themi që konteksti në gjuhën shqipe e angleze ka një vlerë më të madhe dhe luan një rol më të madh se në gjuhën ruse.

Folja e shqipes dhe e anglishtes ka shumë lidhje me kontekstin dhe kuptohet në varësi të tij dhe shkalla e varësisë së saj përcakton dhe pavarësinë apo mëvetësinë e saj. Ndryshe ndodh me fjalën në rusisht, e cila është më e mëvetësishme nga pikëpamja e të zbuluarit të kuptimit të saj, sepse në vetvete ajo përmban më shumë elemente semantike, por megjithatë, në procesin e përdorimit është është shumë më pak e mëvetësishme, pasi me semantikën e saj të ngushtë e të përcaktuar i lë shkas ndryshimeve të shumëllojta sinonimike nga një togfjalësh në tjetrin. Fjala në gjuhën shqipe këtë mëvetësi, që rrjedh nga strukturat semantike e ka më të theksuar. Këtë fakt mund ta lidhim me konceptin e A.Martinesë⁶³, me ligjin e ekonomisë gjuhësore, ku sipas tij dallohen dy lloje të tij: sintagmatik dhe paradigmatic. Në rastin e parë pohon A.Martineja përdoret një shenjë më e shkurtër, në të dytin një listë më e shkurtër fjalësh, midis të cilave duhet bërë zgjedhja për ndërtimin si: *udēm - xodum - ezdum - edem* e thënies. Në rusisht, ku sinonimet japin modifikime të holla të konceptit themelor, kur synojmë të paraqesim një situatë, na duhet të zgjedhim një listë fjalësh më të gjatë se ajo e shqipes dhe e anglishtes. Ligji i ekonomisë gjuhësore në rusisht funksionon në mënyrë më të spikatur si në shqipe dhe në anglisht, kështu që folja sidomos në shqipe është më abstrakte, në kontekst ajo mund t'i japë të gjitha ato ngjyresakuptimore, të cilat rusishtja i jep me fjalë të veçanta si *udēm - xodum - ezdum*.

Këtu po paraqesim në mënyrë të modeluar semantikën që mbulon folja ruse e lëvizjes në raport me elementet e strukturave sintaksore, me të cilët ajo lidhet dhe foljet barazvlerëse në gjuhët shqipe dhe angleze.

1. subjekt - subjekt + folje + organ (në përgjithësi)

Я + иду + këmbë = *shkoj*(me këmbë) = *go*(on foot)

2. subjekt - objekt + folje + organ i veprimit

⁶²A. Sauvageot, "Portrait du vocabulaire français," P 1964, fq.53.

⁶³A.Martine, "Osnovy obshej lingvistiki" , Sbornik: Novoje v lingvistike, vypusk III. 1963, fq. 534.

objekt (mjet) + *edem* + mjeti = *shkoj* (me mjet ose mjeti)= *go*
Машина едет - *makina ecën*- car *goes*
 objekti (mjeti) *ездит* - *makina ecën*- car *goes*

3. subjekt - subjekt + folje + *drejtim i caktuarudem* - *shkon* - *goes*
 Ученик *идёт* в класс.

4. objekt + folje + *drejtim i caktuar* *edem* - *shkon* - *goes*
 subjekt + folje + *drejtim i pacaktuar*
 Машина *едет* в город.

ходит - *shkon* - *goes*

5. objekt + folje + *drejtim i pacaktuar*
 objekt (mjet) - *ездитshkon* - *goes*
 Машина *ездит* по площади.

6. subjekt + folje + *vajtje-ardhje*
 Ученик *ходит* в класс.
ходит *shkon e vjen* - *goes* - *comes*

7. objekt + folje + *vajtje-ardhje*
 Машина *ездит* в город.

ездит

8. subjekt + folje + në momentin kur flasim (kohë)
 Ученик *идёт* в школу *po shkon, është duke shkuar* - *is going*

9. objekt + folje + në momentin kur flasim
 Он *идёт* в школу (si fakt) *shkon, si fakt (shkon, go)*

По kështu po marrim brenda modeleve të strukturave sintaksore foljet вести -водит и везти -
 возить dhe лететь - летать.

вести - водить

subjekt / subjekt + *веду* + subjekt - objekt
 Он *ведёт* сына в школу. *çon* (shq.) - *take* (angl.)

Он *водит* сына в школу. *çon* (shq.) - *take* (angl.)

1. çdo ditë e *çon dhe e bie*

2. vajtje - ardhje

Он *ведёт* сына в школу - në përgjithësi

- në momentin kur flasim

- në drejtim të caktuar

çon (shq.) - take (angl.)

Он *водит* сына в школу.- në drejtim të pacaktuar

çon(shq.) - take (angl.)

- vajtje - ardhje

çon dhe sjell

2. subjekt - objekt + *веду* + куда? + Дорога *ведёт* в лес.

subjekt - objekt + *веду* + Дорога *водит* в лес

везти - возить

1. subjekt - subjekt + *везти* + me mjet

2. subjekt - objekt + *везти* + *возит* çon, dhe duke çuar

3. subjekt - subjekt + *возит* + mjet çon e sjell (shq.) - take (angl.)

4. subjekt - objekt + *возит* + куда?

лететь - летать

1. subjekt - subjekt + folje + me mjet Он *летит* на самолёте. fluturon (shq.) -

fly (angl.)

2. subjekt - objekt + folje самолёт *летит* + si aftësi

птица *летит*

плыть - плавать

бежать - бегать

1. subjekt - subjekt + folje

Он бежит - si veprim - ai vrapon

Он бежит - në drejtim të caktuar ai vrapon - run(s)

Он бегает - si aftësi ai vrapon (shq.) - run (angl.)

Он бежит- në momentin kur flasim; është

- vajtje - ardhje shkon me

duke vrapuar

vrap dhe vjen(shq.) - run (angl.)- në drejtim të pacaktuar vrapon (shq.) - run (angl.)

Një tipar shumë interesant është *aftësia për të bërë diçka*, çka shprehet në mënyra të ndryshme në rusishte, krahasuar me shqipen dhe anglishten.

1- Semantika e secilit element të çiftit është e njëjtë, por kundërvënia është në formë dhe në tipare, *drejtim i caktuar*, *drejtim i pacaktuar* (kemi kundërvënie në tipar)

2 - Format joparashtesore janë të aspektit të pakryer, dhe në këto raste kemi të bëjmë me aftësinë për të lëvizur, si për shembull:

- Ребёнок *ходит*. (jo: идёт)

(shq.)*ecën*- (angl.) *goes*

- Машина *ездит*. (jo: едет)

(shq.)*ecën* - (angl.) *goes*

- Самолёт *летаёт*. (jo: летит)

(shq.)*fluturon* - (angl.) *flies*

- Лодка *плавает*. (jo: плывёт)

- Спортсмен *бегаёт*. (jo: бежит)

(shq.)*vrapon* - (angl.) *run*

- Носит ребёнка. (jo: несёт)

(shq.)*mban* - (angl.) *carry*

- Машина *возит* людей. (jo: везёт)

(shq.)*mbart* - (angl.) *carries*

(shq.)*lundron* - (angl.) *navigates*

b) Foljet parashtesore

Lidhur me foljet e lëvizjes me parashtesa, jemi mbështetur kryesisht në dy fjalorët e cituar (rusisht-shqip)⁶⁴ dhe (rusisht-anglisht)⁶⁵, ku si bazë merret gjuha ruse; prej këtej dalin në pah veçoritë e foljeve parashtesore të lëvizjes në gjuhën ruse në përqasje me shqipen dhe anglishten:

rusisht - shqip

вбегать - *hyj me vrap*

влетать - *hyj me fluturim, fluturimthi*

вползать - *futem duke u zvarritur*

выбегать- *dal me vrap*

rusisht - anglisht

вбегать- *come running, run into*

влетать- *fly in, fly into*

вползать - *crawl (in, into; on up)*

выбегать - *run out*

входить- *hyj; futem*

выходить- *dal*

вылететь- *fluturoj; dal me vrull*

входить- *go in; come in*

выходить- *go out; go into*

вылететь- *fly out*

⁶⁴ M. Mançe, L.Dhimitri, Xh.Zykaj, L.Myrt, N.Malo, "Fjalor rusisht-shqip", Tiranë 2005.

⁶⁵ O.C.Ахманова, "Русско - Английский Словарь", Моска, 1959.

Nga pikëpamja e përdorimit të foljeve të lëvizjes me parashtesa gjuha ruse shfaq një karakter të theksuar sintetik (ka natyrë të spikatur sintetike).

Si të prejardhura historikisht nga parafjalët, të cilat i janë ngjitur foljeve përkatëse, parashtesat kanë një semantikë të qartë. Kjo duket edhe nga korrespondimet e një pjese me parafjalët si, p.sh.; *в* (si parashtesë) dhe *в* si parafjalë *входит* *в* , *выходит из* , *набежать на* , *подходить к*.

Në gjuhët që shqyrtojmë strukturat sintetike ruse u përgjigjen strukturave analitike. Në anglishte ka më ngjashmëri, si p.sh:

вбежать - run *in* , *выбежать* - run *out*

Në shqipe, realisht parashtesa në rusishte i përgjigjet kuptimit konkret, kurse folja që shpreh semantikën (anën semantike) jep mënyrën e kryerjes së veprimit.

вбежать

dal duke vrapuar

Në shumë raste përkthimi në shqipe dhe në anglishte bëhet ose duke iu referuar parashtesës ose foljes, ose në formë analitike, si p.sh.:

Птица *влетает* в комнату.

Zogu *hyn* në dhomë

Zogu *hyn duke fluturuar* në dhomë.

The bird *flies in* the room. (më afër rusishtes)

Мальчик *вбегает* во двор.

Djali *vrapon* për në oborr.

Djali *hyn me vrap* në oborr.

Djali *hyn duke vrapuar* në oborr.

The boy *runs in* the garden. (më afër rusishtes)

Për të përkthyer në mënyrë më të përpiktë (më afër rusishtes) në shqipe dhe në anglishte foljet e lëvizjes me parashtesa në format gjegjëse të tyre duhet të kemi parasysh drejtimin e lëvizjes, si dhe mënyrën e kryerje së saj. Kështu, për ta dhënë të plotë semantikën e foljes *прибегать* të rusishtes do të na nevojitet që për të gjetur barasvlerësin e saj në shqipe ku do të takojmë me foljen *vrapoj*, ku do të na shfaqet folja *vij*. Prandaj pohojmë se do të ishte përkthyer saktë në shqipe *vij me vrap*, edhe pse në shumë kontekste njëri prej përbërësve të strukturës semantike të foljes së rusishtes e të anglishtes, më dendur ai i mënyrës së lëvizjes mund të bëhet i panevojshëm për t'u interpretuar me mjetet e shqipes, atëhere kur mënyra e lëvizjes nënkuptohet nga natyra e subjektit që e kryen lëvizjen. P.sh. kur përkthejmë në shqipe frazën e rusishtes: *птица влетела в комнату*, nuk është aspak e nevojshme për të dhënë edhe mënyrën e lëvizjes, pasi nënkuptohet se zogu mund të hyjë diku fluturimthi, prandaj shqipja mjaftohet vetëm me dhënien e drejtimin të lëvizjes (*hyn, futet*).

Më tej po sjellim disa shembuj të nxjerrë nga punimi i Ç.Bidollarit, në të cilët dëshmohet për karakterin kompleks të foljeve të lëvizjes me parashtesa; transmetimi i semantikës së tyre si në shqipe, ashtu edhe në anglishte realizohet pa qënë e nevojshme drejtimi i lëvizjes. Autori Ç.Bidollari⁶⁶ jep si shembuj një varg përkthimesh fjalish nga rusishtja në shqipe, brenda së cilave përdoren foljet e lëvizjes me parashtesë "Në fjalinë e rusishtes, nënvizon ai, *Она невходила, она влетела как птица* vëmendja e lexuesit përqëndrohet në mënyrën e lëvizjes dhe jo në çastin, kur autori e ka vënë re këtë lëvizje. Në shqipe do të kemi: *Ajo nukecte*, por *fluturonte* si zog, kurse në anglishte: *She doesn't go, but flies like a birdetj*.

Në ato raste kur bëhet e domosdoshme që edhe në gjuhën shqipe dhe angleze të transmetohet si drejtim i lëvizjes, ashtu edhe mënyra e kryerjes së saj, ky aspekt i fundit do të shprehet jashtë foljes: a) me një ndërtim me parafjalë, p.sh.: *Ни пройти, ни проехать (Çehov)*. - *S'mund të kalojë as me këmbë as me ndonjë mjet*; - *I can't pass by on foot or with a mode of transporation like a car or bike* b) me një ndërtim me përcjellore, p.sh.: *Собаки подползали*,

⁶⁶Ç.Bidollari shih 1.

поджав хвосты. - Qentë afroheshin duke u zvarritur, me bisht ndër shalë; *The dogs would come closer and closer dragging themselves with their tails between their legs* - c) me një kallëzues të dytë *Он выбежал к комиссару.* - Ai doli e u nis me vrap drejt komisarit. - *He came out and started running straight to the commissary.*

Siç tregohet nga shembujt e lartëpërmendur një njësie të përbërë (një fjale të prejardhur) të rusishtes e anglishtes i përgjigjet në shqipe një njësi edhe më e përbërë, më e ndërlikuar, që është folje + rrethanor. Në këtë njësi të rusishtes dhe anglishtes elementi bazë, rrënja e foljes, tregon mënyrën e lëvizjes, ndërsa elementi plotësues, parashtesa, drejtimin e saj. Në anglishte kemi një formë më të afërt me rusishten, si *hyn duke vrapuar: is running in* (angl.) - *вбегая* (rus.). Pra, mund të themi që në këtë grup leksiko-semantik (foljet e lëvizjes) për rusishten më karakteristike dhe më e rëndësishme për semantikën e tyre është mënyra e lëvizjes; kurse në shqipen e anglishten, drejtimi i lëvizjes.

Kuptimet që mbart folja ruse varen edhe nga elementet e tjera të strukturës sintaksore të fjalisë (të disa nga elementet kryesore të saj: të kryefjalës (subjektit) dhe ndonjë nga elementet e tjera: (rrethanori), çka del nga modelet e strukturës sintaksore ruse, krahasuar me shqipen dhe anglishten, për të cilat folëm mësipër me të cilat kuptimet e foljeve gjegjëse nuk modifikohen nga ndonjë element i strukturave sintaksore, por përmbahen tek folja (shqipe, angleze dhe ruse) në vetvete. Nga sa del nga shembujt struktura kuptimore e foljeve ruse e angleze është më komplekse, dhe vihet, kështu në vartësi të shprehjeve prej tyre të diferencimeve në semantikën që shprehin (drejtim lëvizje) (mjet mënyrë etj.)).

Si përfundim, mund të ritheksohet, se foljet e lëvizjes së gjuhës ruse në përjasje me barasvlerësit e tyre në gjuhët shqipe dhe angleze përbëjnë një problematikë mjaft komplekse, sidomos nga ana e semantikës së tyre, çka motivohet me numrin e tyre më të madh se në gjuhët e tjera, me mospërputhje të shumta, që krijojnë vështirësi të shumta në përdorimin praktik të tyre nga jorusët, në praktikën e të mësuarit të gjuhës ruse, të hartimit të fjalorëve, në përkthim etj. Deri më sot ka rezultate të mangëta në metodikën e të mësuarit të tyre, si në nxënie, ashtu edhe në mësimdhënie. Në të ardhmen duhet ti kushtohet më shumë vëmendje sidomos foljeve joparashtesore të lëvizjes, sidomos "temave të tyre" në lidhje me subjektin si edhe me përshtatjen semantike.

LITERATURA

Bidollari Ç., (1986) "Semantika e foljeve të lëvizjes në rusishte dhe barazvlerëset e tyre në shqip", në "Studime dhe artikuj rreth teorisë e praktikës së mësimdhënies të gjuhëve të huaja", Tiranë.

Mançe M., Dhimitri L., Zyka Xh., Myrto L., Malo N., (1986), "Fjalor rusisht-shqip", Tiranë.

А.Шахматов, (1954), "Очерк современного русского литературного языка", Москва.

Аксенова М.П. (1994), Русский язык по-новому / Под ред. Р.А. Кульковой. СПб.: Златоуст.

Алексеева Н.Н., Иванова Э.И., Дефье Н.В. (1997), Время: Учебник русского языка для иностранцев (средний этап). М.: Баллас.

Богородицкий В.А., (2005), Общий курс русской грамматики. / Вступ. ст. В.К. Журавлева и И.В. Журавлева. - 6-е изд. - М.: Изд-во КомКнига. С. 238.

Будай В.Г., Багга Р.С., Менон Р.Н., (1994), Русский язык. М.: Изд-во "Русский язык".

Виноградов В., (1972), "Русский язык" (Грамматическое учение о слове), Москва.

Востоков А.Х. (1835), Сокращенная русская грамматика. - СПб., печатано при Императорской Академии Наук. Изд. 3-е. С. 53.

Галкина - Федорук Е., (1964), Современный русский язык (часть II, Морфология, Синтаксис), Издательство Московского Университета, Москва.

Грамматика русского языка. (1952), Т. 1 [Текст] / [Редкол.: В. В. Виноградов и др.]; АН СССР. - М.: Наука, С. 460.

Задорина А.И., Голубева А.В., Кожевникова Л.П., Лисицына Т.А., (1997), Сборник упражнений по грамматике русского языка (для иностранцев). СПб.: Златоуст. Вып. I.

Лихачева О.В., Груздева Н.Г. и др. (1994), День за днем. Русский язык: Учебник для иностранных учащихся I. Экспресс. М.: ИЛБИ, Прострэкс, изд-во "Самарский дом печати".

Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении. - 6-е изд. - М.: Учпедгиз, 1938. С. 121.

Поржезинский В., (1913), "Возвратная форма глаголов в литовском и латышском языке", Москва.

Пособие по русскому языку / Л.П. Шведова, С.Ф. Панова, Т.Н. Прокудайло, Е.П. Киракосова. Ростов н/Д.: Изд-во "Феникс".

Распопова Т.И., Олейникова О.Н., Новикова Т.Ю., Эйтингон Е.В., (1997), Твой собеседник: Учебник русского языка для иностранных студентов-нефилологов (средний этап обучения). Воронеж: ВГУ.

Русская грамматика. (1980), В 2-х т. Т.1 [Текст] / [Редкол.: Н. Ю. Шведова (гл. ред.) и др.]; АН СССР. Ин-т рус. яз.- М.: Наука, С. 591.

DR. ELVIS BRAMO

Universiteti i Tiranës. Fakulteti i Gjuhëve të Huaja. Departamenti i Gjuhës Greke.

ALBANIA

**PASURI TË VARGJEVE SINONIMIKE EMËRORE NGA FJALORI
I ORIENTALIZMAVE NË GJUHËN SHQIPE, TË T. DIZDARIT, TIRANË,
2005.**

Abstrakt

Në këtë ligjëratë do të vëmë në dukje një ndihmesë të madhe që mund të jepet në lëmë të studimeve leksikore, lidhur me dukurinë e sinonimisë aq të pasur që përmban Fjalori i orientalizmave të shqipes, gjatë shpjegimeve të thelluara të autorit, referuar një lekseme e duke kaluar në përdorimet e ndryshme me variante sipas krahinave shqipfolëse, deri edhe në idioma të veçanta.

Pa u ndalur në personalitetin kulturor e filologjik të Tahir Dizdarit, do të nxjerrim në pah rëndësinë e kësaj veprë gjuhësore për shpjegimin semantik të prurjeve të leksikut oriental, si fakt i njohur i historisë së gjuhës së folur e të shkruar, vëmendjes që u duhet kushtuar këtyre huazimeve, të cilat vazhdojnë të jenë ende jo aq në funksione kumtimi, por më së shumti në funksione stilistike, për rolin që luajnë në karakterizimin e personazheve, mendësisë dhe kulturës vetjake të tyre, koloritin e kohës dhe vendit për ngjarje të caktuara etj. Gjithashtu, nëpërmjet shembujve, do të njihemi me fushën semantike jo të njëjtë midis përbërësve leksikorë të vargjeve sinonimike, kufizimit a shuarjes së semantikës së tyre dhe përzgjedhjes që bëjnë krijuesit në kohën tonë, për disa të tjera. Në këtë punim, brenda përmasave kohore të një ligjërimi salle, çdo hulumtues arrin të bëjë jo vetëm dallimet e orientalizmave emra, sipas arealeve dialektore, sjellë nga Dizdari, por të shquajë edhe plot ndryshime në planin gjuhësor, sipas rrafsheve në fonetikë, morfologji e jo pak në bashkimet sintaksore, duke synuar të jepet edhe masa se sa e hapur ka qenë gjuha jonë për përthithjen e orientalizmave.

Në mbyllje të fjalës sonë, nuk mungon as nënvizimi se prurjet nga turqishtja, me shkëmbimet kulturore, nuk mungojnë as në kohën tonë, sidomos nëpërmjet mjeteve të medias, siç është Televizioni.

Fjalët kyçe: orientalizma, funksione stilistike, rrafshi fonetik-morfologjik-sintaksor, semantika.

ASSIST. PROF. EMBIEK YAZIMOVA
Konstantin Preslavsky University of Shumen

BULGARIA

**COMPARATIVE ANALYSIS OF THE METHODS USED IN WRITING
TURKISH AND BULGARIAN GRAMMARS PUBLISHED IN ISTANBUL
DURING THE OTTOMAN PERIOD**

Abstract

The Turkish and Bulgarian grammars published in the second half of the 19th c. and the beginning of the 20th c. played an important role in the historical development of the two languages. The grammars, which were published in Istanbul in both Bulgarian and Turkish languages were developed by application of innovative methods and set the beginning of the modern grammatical trends in both countries. Most of the authors completed their education in Istanbul and were aware of the then innovative practices in education. At the end of the 19th c. and the first half of the 20th c. there appeared some Ottoman (Turkish) grammars written and published in Bulgarian language. Undoubtedly, the serious interest of Bulgarians in studying and teaching Turkish was caused first of all by the commercial opportunities and the chances to take governmental positions in the Ottoman Empire. Therefore, these grammars and dictionaries were intended to facilitate the learning process and the practical use of Turkish. In addition, it is a well-known fact that during the nineteenth century some textbooks and aids for teaching Bulgarian were written in Ottoman language as well. These publications are historical sources illustrating the development of both Bulgarian and Turkish languages at all levels. They can be used to trace and describe some linguistic features and trends. This article tries to review the publications from the above period, and to present the methods used in writing Turkish and Bulgarian grammars, as well as the specific features of the processes of teaching Bulgarian and Turkish.

Key words: Turkish, Bulgarian, Ottoman period

DR.ESMERALDA STORI
Private Albanian University

ALBANIA

SHPREHJE FRAZELOGJIKE TË NDËRTUARA ME TURQIZMA NË GJUHËN SHQIPE.

Abstrakt

Shprehjet frazeologjike janë pasuri gjuhësore mjaft e rëndësishme për ç do gjuhë. Përdorimi i tyre është pjesë e ligjërimit tonë të përditshëm, e pasurojnë atë nga pikëpamja stilistiko-emocionale. Shprehjet frazeologjike zbërthejnë rrethanën e kryerjes së një veprimi, shpjegojnë një situatë të caktuar apo një gjendje, por mund të përcjellin edhe cilësi të një individi.

Qëllimi i këtij punimi shkencor është të paraqesë në mënyrë shteruese, ilustruar me shembuj konkretë, shprehje frazeologjike të cilat ndërtohen nga turqizma si: ia bëri hyzmetin; m'u bë sebep; s'ka haber; bëri hatanë; ia kishte bërë benë, etj mbështetur kryesisht në Fjalorin Frazeologjik të Gjuhës Shqipe, Jani Thomai (2010) dhe Fjalorin e Gjuhës së Sotme Shqipe (2002).

Fjalë kyç e: frazeologjizma, turqizma, ngjyrim stilistik, ligjerim i përditshëm, pasuri gjuhësore

DR. ESMERALDA SUBASHI

University of Tirana, Faculty of Foreign Languages, English Department

ALBANIA

THEMES OF VIOLENCE AND DEATH IN TENNESSEE WILLIAMS'S DRAMA

Abstract

This paper addresses the treatment of themes of violence and death in the works of Tennessee Williams, the most prominent American playwright of the second half of the twentieth century.

Although each of Tennessee Williams's plays is special and unique, it is easy to find a link between the themes treated in them. William's main concern was undoubtedly the influence of society on the outsider, the foreigner, but this central theme of his corpus is closely related to love and romance, desire and sexuality, parent-child relationship, and the predicament of the modern family, passing of time and fading of youth and beauty, isolation, guilt, loneliness, mendacity as well as illusion versus reality.

His plays also deal with the extremes of human brutality and (homo) sexuality: madness, rape, incest, cannibalism, nymphomania, as well as fantastic and violent deaths.

Williams himself often commented on the violence in his works, which he regards as an inseparable part of human nature; he was also aware that the violence presented in his plays was quite specific to American life. And not in a few cases, the violence in Williams's plays reaches its farthest and darkest extreme, death.

Key words: violence, death, love, sexuality, illusion, reality.

The renowned Hungarian-born British critic Martin Esslin (1962) held that drama contains an element of violence that is not something unknown to the dramatic genre as it is common with some other arts, but is inherent in the form itself. Within the concept of drama as a form of aggression or the concept of drama as naturally violent, the dynamic or organic nature of gender is accepted as true. The drama, which has been adapted especially for the creation and sensory and imagined recreation, is directly confronted with the human reaction to change. Violence has been present in drama throughout the history of literature. However, the violence displayed on the contemporary stage is directly related to the nature of art, humanity, and circumstances, while the earliest dramatic representations of violence functioned within a slightly narrower focus.

Though violence in contemporary drama may reflect the weight of moral principles and can serve to shake and disturb readers or spectators, it functions as a social but also as a deeply personal phenomenon, completely free from moral or religious connotations. The moral itself becomes an obstacle that the individual must overcome to rediscover the true human nature. In other words, morality can exert violence against human psyche. For this reason, it is of interest to drama, the literary form that reflects and inspires change. Contemporary dramatic violence shows that change in itself is something positive. Thus, moral or social restraints imposed on behavior must be overcome. The violence that comes as a result of the reaction to restraints is so widespread in society that drama often represents the hopeless individual trying to survive in a violent and hostile world to human nature. Therefore, violence in drama no longer presents the natural human tendency towards immorality or attempts aiming only to shock or entertain, but it deliberately embraces change, encourages acceptance of change, and seeks to attain the liberation of the human being from weakening restraints.

Tennessee Williams always endeavored to write emotionally complex plays, whose characters are set within a cosmic frame. Violence is not simply violence in Williams's work. Critics are often focused on the literal, theatrical representation of violence and sex in some of Tennessee Williams's plays. Despite the obvious shocking value of this representation, critics focus on the variety and intensity of sexual violence to explain Williams's dramatic style: critic Signi Falk (1951) noted that Williams's fascination with brutality shows how far he can go to achieve theatrical shock. Similarly, John Gassner (1966) commented that in *Orpheus Descending* (1958), violence prevails over meaning. Violence in Williams's plays can be explained as an attempt to experience a different kind of reality-a reality which ordinary circumstances prevent you from understanding. The individual trapped by circumstances tries to escape as they choke from the pressure of survival in a hostile society. However, Williams sees violence as a reaction to internal and external conflict.

Williams presents violence on stage, among other things, also through scenes of cannibalism, castration, and cruel killings. To Williams, the intellectual and physical natures of mankind are incompatible. Quite often, the intellect conflicts with feelings. Internal conflict is manifested when the personage feels trapped between these two aspects of human nature. In other words, this particular personage of Williams finds compromise to be extremely difficult and is consequently more likely to represent domestic conflict violently. Williams himself seems to prefer emotion to reason. His powerful and expressive characters react impulsively to the instantaneous situation and enjoy all sorts of indulgence and pleasure. This kind of indulgence and pleasure meets the immediate needs, though it is doubtful whether this activity offers a real fulfillment.

It seems that this is the only way to compromise and thus survive. Since the emotional response to the surrounding environment seems more active or livelier than the rational one, passion is the main vehicle in the dramatic style of Williams. Williams sees the inevitability of physical and psychological violence as a human expression resulting from living in a world of incompatibilities. He accomplishes this through the atmosphere, the tone, the symbols and the connotations of the discourse. Williams uses shocking scenes, images, and settings as an emblem of various emotional reactions to a hostile and mysterious environment. He presents external phenomena as potential threats to human need to find meaning in others and the surrounding environment.

Unsaid, unexpressed, unfamiliar, or unknown fears and emotions are explored through the reaction of the characters to stressful situations. Characters strive to perceive through passionate and violent actions a kind of reality that seems impossible to understand in any other way.

Rape, one of the forms of physical violence appearing in *A Streetcar Named Desire* (1947), represents Stanley's choice as a way to survive in society. Stella rationally does not accept Blanche's version and chooses not to believe that Stanley has raped her sister, who ends up in madness. The French dramatist Antonin Artaud (1958), one of the major figures of the 20th century theater and the European avant-garde, suggested that individuals who are treated in psychiatric hospitals often see the truth and are the only mentally sound human beings. Yet, society prevents these people from enlightening others by isolating them from society. Blanche's fate is to experience extreme violence to her psyche and body before she falls into a predestined existence for "strangers".

The courage to face the evil and the experienced violence that make Blanche shift from one extreme to the other are presented in a slightly different way in *The Night of Iguana* (1961). Shannon, a defrocked Protestant priest, cannot evade his destiny despite the desperate efforts to accomplish this. Unlike Blanche in *A Streetcar Named Desire* (1947), who chooses an

alternative that contradicts its very nature, Shannon seeks to avoid the choice between passion and reason. Since he hesitates and is trapped into the net of his irresolution, Shannon carries the potential of violence against others. Blanche at least channels some of her energy to passion and reason. Shannon, on the other hand, uses his energy to avoid his potential integration into society and to evade the obligation to choose another alternative. Both alternatives, the Church and the Costa Verde Hotel, are apparently equally attractive to Shannon; yet he is afraid of the dedication requirements of each extreme alternative.

In *Orpheus Descending* (1957), *Suddenly Last Summer* (1958) and *Sweet Bird of Youth* (1959), Williams explores the nature of the fear that underlies violence. Critics say the violence in these plays is the result of “sex-addicted souls” (Cohn, 1969) that are driven to behave aggressively. Also, in these plays the notion is revealed that sex and violence are somehow intertwined; yet this particular concept has less of a meaning in itself as merely a theme, rather than a deep concern for the fears that create the atmosphere and mood suitable for a violent behavior.

Through sensual drama, Williams conveys an essential message: violence is inevitable in a society that gives priority to the rational nature over emotional nature. He sees rational activity filtered through sensations and senses; so the human being is first of all an emotional, sensitive being, and second, a rational being who thinks. Trapped under circumstances beyond their control, Williams’s heroes evoke fear and consequently experience violence.

The violence of Williams' dramas often focuses as critic Louise Y. Gossett (1965) argued, on the destruction of the individual in a society, or more specifically in a family inattentive to his need to be loved and trusted. The Kowalskis could have saved Blanche who simply couldn't stay alone. The Venebles and the Hollies could have saved Catharine and Sebastian in *Suddenly Last Summer* (1958); The Pollitts could have saved Brick in *Cat on a Hot Tin Roof* (1955); and big families of human kindness could have saved Princess Kosmonopolis in *Sweet Bird of Youth* (1959), and Mrs. Stone in *The Roman Spring of Mrs. Stone* (1950).

In the generally polar and cyclical view of Williams, violence anticipates sex; man is angry with a thing or another - his isolation, his Mother, God - and then, to placate his rage, he turns to sex, which only increases his rage. Consequently, Williams experiences the romantic promise, the shock of alienation, the partial neo-romantic adjustment to frustration. Sex is violent in William’s work when its mark is one of utility and not of love. This is why Williams takes sex, violence and perversion, and transforms it into an existential metaphor of alienation to convey his message. The writer who is interested in Christian values will find in the modern world distressing distortions of it, and his concern will be to make the spectators see these distortions that they have so far seen as natural, as unacceptable; and he may be forced to use even more violent means to convey this vision to hostile spectators.

In Williams's plays, sex and violence confront the Western myths that hide the problems of human existence. Williams testifies through cruelty and exposure. He uses selective intuition to shed light on the fragmentation of modern man. He sees romantic evolution as disintegration of himself and of the other. He dramatizes this existential corruption to unveil it freshly as a fresh wound; he thinks that a new statement is needed as the old ways in which it has been seen are suppressed and accepted as normal. For the ordinary man, Williams simply simplifies the issue by portraying the fertile male as a medicine for curing hysteria; his metaphor of reality is a recipe according to which the exchange of true love can save us from existential hysteria, anger and alienation.

Although death is absolutely universal in human life, Williams's characters react with a horror almost insatiable to her. They have the sensation they did not lose with the fall of Eden; they recall that man was not created to die. The relationship of death to life is a causal connection of some indefinite parameter: death therefore insults, even mocks the integrity of man. Williams resists this disintegration, but since his view of God remains ambivalent, his attitude towards death is equally ambiguous. This ambivalence is not unique to Williams but is typical of humanity's psychology of death. Blanche cannot accept this paradox while fantasizing about her death as in movies, deaths that will end her extinction and evoke her lost love time. She hopes for a vague eternal life which is far more than eternal mechanical life. Everlasting life is the special hope of all mankind.

Up to this point Williams is a traditional Western writer who believes that created and creative life can be explained and understood really; he is not stuck in the sarcasm of a self-centered Stendhal, or in the overly parodying tradition of James Joyce, Marcel Proust and Franz Kafka; although in the late plays he, like these great writers, has created grotesque people with impossible names in the crazy worlds of his imagination, even in these stories and crazy plays, *The Knightly Quest* (1966) and *The Gnädiges Fräulein* (1967), the main concern remains the existential triumph over death through love.

Williams believes indeed that love is stronger than physical death, but the puritan element of his personality tends to deny the apparent power of love. His characters, just as they manage to find transcendental love, which liberates or can free their existence, are physically destroyed by literal death. It seems that his puritanical background insists on his commentary that the American dream of the physical Eden can never come true.

References

- Artaud, Antonin (1958). *The Theatre and Its Double*. Trans. Mary Caroline Richards. New York: Grove Press.
- Cohn, Ruby. (1969). *Currents in Contemporary Drama*. Bloomington: Indiana University Press.
- Esslin, Martin. (1962). *Reflections: Essays on Modern Theatre*. New York: Hill and Wang.
- Falk, Signi. (1961). *Tennessee Williams*. New York: Twayne Publishers, Inc.
- Gassner, John. (1966). *Theatre at the Crossroads: Plays and Playwrights of the Mid-Century American Stage*. Holt, Rinehart and Winston.
- Gossett, Louise Y. (1965). *Violence in Recent Southern Fiction*. Durham : Duke University Press.
- Williams, Tennessee. (1947). *A Streetcar Named Desire*. New York: The New American Library, Inc.
- Williams, Tennessee . (1955) *Cat on a Hot Tin Roof*. New York: The New American Library, Inc.
- Williams, Tennessee. (1958). *Orpheus Descending*. New York: New Directions. Williams, Tennessee. (1959). *Sweet Bird of Youth*. New York: New Directions.
- Williams, Tennessee. (1967). *The Gnädiges Fräulein*. Dramatists Play Service, Inc.
- Williams, Tennessee. (1966). *The Knightly Quest: A Novella & Four Short Stories*. New York: New Directions.
- Williams, Tennessee. (1961). *The Night of the Iguana*. New York: The New American Library, Inc.
- Williams, Tennessee. (1950). *The Roman Spring of Mrs. Stone*. New York: New Directions.

FATIMABIBI N. DAULET

Kazakh National University named after Al-Farabi

KAZAKISTAN

**“FACE” AS A KEY CONCEPT OF THE CHINESE GENETIC CODE
(LINGUACULTUROLOGICAL ANALYSIS)**

Abstract

The article is devoted to the ethnocultural specificity of the functioning of the concept “face” as a carrier of special meanings, determined by the Chinese somatic cultural code. The relevance of the study is due to the lack of research on the language units of the cultural codes of Chinese linguaculture in the lexical-semantic aspect and the increasing interest of modern linguistics to the somatic cultural code, in particular, - to the somatic metaphor. The purpose of the study is to identify the specificity of the implementation of the concept of "person" in the Chinese language and to establish its national peculiarities against the background of other ethnic cultures. The subject of the research is the linguocognitive, linguocultural and lexico-semantic properties of the concept “face” in Chinese. The results of the study clearly demonstrate that this concept, as a key unit of the somatic code of the Chinese ethnoculture, not only possesses general cultural, but also common language properties, which are enshrined in symbolic meanings in the lexical-semantic system of the Chinese language. The results of an associative experiment demonstrate that the concept “face” is culturally conditioned: the knowledge embodied in words, phraseology, paremia, aphorisms, and etc. language units have a lot of influence on Chinese speakers world view.

Keywords: Chinese language, linguistic worldview, somatic codes of culture, concept “face”, secondary semiotic system, associative experiment.

DOÇ. DR. GALİB SAYILIOV
AMEA Folklor Enstitüsü, BAKU.

AZERBAJXHAN

“FOLKLOR VE İSLAM” PROBLEMİNE ARKAİK-MİTOLOJİ DÜŞÜNCE KONTEKSİNDE BAKIŞ

Ö Z

“Folklor ve İslam” sorunu, araştırma konusu gibi karmaşık sorunları, özellikle de metodolojik yaklaşımları kapsar. Bu alandaki materyalist ve idealist yaklaşımlar birbirini reddeder. Din ve folklor - her ikisi de kamu bilinci olduğu için onlara felsefi yaklaşımda her zaman günceldir. Mitoloji, halk bilincinin tarihinde ilk aşama olarak kabul edilir. Mitolojik bilincin parçalanması ile ondan bir çok bilinç biçimleri gelişir. Din ve folklor da mitolojik bilinçten güncel değişme uğrayarak bağımsız tarihsel bilinç biçimlerine dönüşür. Mitoloji ve din birbirinden ayrılmaz fenomenlerdir ve onlar hem diakronik-tarihi, hem de sinkronik düzlemde aynı yaratılış gerçeğini kabul ederler. Folklor da mitoloji ve din gibi bir halk bilinci kavramıdır. Din, yaratılış ideolojisi, bakış açısı ve sosyal-kültürel davranış sistemi gibi folklor ile yakından bağlantılıdır. Vahiy dinleri, ilahi-kanonik olaylardır. Vahiy metinlerinin sözlü anlatımla tebliği onun folklor düzeyini oluşturur.

Anahtar kelimeler: folklor, mit, mitoloji, din, İslam, materyalizm, idealizm, toplumsal bilinç, mitolojik bilinç, tarihsel bilinç

A VIEW TO THE PROBLEM “FOLKLORE AND ISLAM” IN THE ARCHAIC-MYTHOLOGY THINKING CONTEXT

ABSTRACT

The problem of “Folklore and Islam” covers the complex issues, especially the methodological approaches as the research theme. The materialist and idealist approaches in this area deny one another. As the religion and folklore - both are of public consciousness, the philosophical approach to them is always actual. Mythology is considered the first stage in the history of public consciousness. Many of the forms of consciousness are developing through the division of mythological consciousness. Religion and folklore are transformed into the forms of independent historical consciousness by actual membership in mythological consciousness. Mythology and religion are inseparable phenomena, and they confirm the truth of the same creation in both diachronically-historical and synchronous stages. Folklore is a concept of public consciousness like mythology and religion. Religion is closely linked to folklore, such as the ideology of creation, its outlook and the social-cultural system of behavior. Revelation is the divine-canonical phenomenon. The propagation of the revelation texts by oral verbalism constitutes the level of folklore.

Key words: folklore, myth, mythology, religion, Islam, materialism, idealism, social consciousness, mythological consciousness, historical consciousness

1. FOLKLOR VE İSLAM: METODOLOJİK YAKLAŞMALAR

1.1. Din ve Folklor Materyalist ve İdeyalist Bakış Açısında

“Folklor ve İslam” sorunu, araştırma konusu gibi karmaşık sorunları, özellikle de metodolojik yaklaşımları kapsar. Bu alandaki materyalist ve idealist yaklaşımlar birbirini reddeder. Din ve folklor - her ikisi de kamu bilinci olduğu için onlara felsefî yaklaşım daima günceldir.

Halk bilinci, din ve folkloru aynı anda birleştiren noktalardan biridir. Bunlar her zaman bilinç formudur. Din hem çoktanrılı inançlar hem de tek tanrılı vahiyler gibi tüm durumlarda olduğu gibi insanın “konuşmasından geçerek” kelimelere dönüşür. Bu durumda, herhangi bir olayın aktarımı onu folklorlaştırır. Çünkü “folklor” kavramının amacı, düşüncenin sözel ifadesi ile ilgilidir. Bilinçte olan, sözlü anlatımla ifade edilen “varyantlaşma”, “kollektifleştirme” ve “doğaçlama” ifadeleri onu hem de folklor metnine dönüştürür. Böylece, dinin vahiy bilgisi, yani teozmik bilginin sözel ifadesi, onu folklor ile birleştirir. Böylece, dinle folklorun birleşik ilişkilerinin bir ilişkisi de mazmunla (din) içeriklik (ifade biçimi) gibi düşünülebilir.

Kamu bilinci, bireylerden oluşan toplumu genel olarak kapsayan toplam düşünce sistemidir. Bu sistem katmanlı bir yapıya sahiptir. Din, felsefe, folklor, edebiyat, bilim, sanat vb. kamu bilincinin biçimleridir. Bu formlar, aynı kamu bilincini farklı kodlar aracılığıyla ifade eder. Halk bilinci diakronik yapıya göre iki aşamadan oluşur: mitolojik ve tarihsel bilinç. Bilimde, toplum bilincinin iki aşaması farklılık arzeder: mitolojik ve tarihsel bilinç. Bunlar mekan-zaman bakış açılarına göre farklı sistemlerdir. Gerçekliğin yansıması mitolojik kavram içinde mekan-zaman, kapalı-tekrar bir yapıya sahiptir. Varlık ister tam olarak isterse de bileşen parçalarında bir noktadan başlayarak, kapalı bir yörünge üzerinde hareket eder ve bu noktada varlığını sona erdirir. Bundan sonra yeni kapalı devre başlar. Dolayısıyla, mitolojik dünya modelindeki gerçeklik kapalı, tekrarlanan mekan-zaman sistemi olarak düşünülmüştür. Tarihi bilinç modelinde, zaman ve mekanın kapalılığı bozulur ve bir yörünge üzerinde hareket eder.

Mitolojik bilincin tarihi, insan düşüncesinin tarihinde ilk aşama olarak kabul edilir. Bu aşamanın sonuna doğru, mitolojik bilinç bölünme dönemine girer. Onun parçalanarak dağılması ile din, folklor, bilim ve sanat birbirinden ayrılmaya ve bağımsız olmaya başlar. Dolayısıyla, mitolojik bilinç, yerini tarihi bilinç formlarına bırakır.

Mit, Mircea Eliade'nin yazdığı gibi, bileşik fenovendir: “Mitin öyle bir tanımını bulmak mümkün değildir, hem tüm bilim adamları tarafından kabul edilsin, hem de uzman olmayanlar için de anlaşılır olsun ... Bu, her zaman herhangi bir “yaratılış” hakkındaki hikayedir. Bize nasıl olduğu anlatır ve biz mitteki “neysenin” olup bittiği kaynaklarına yaklaşıyoruz. Mit, her zaman

doğrudan bahseder” (9, s. 33-34). (Элиаде М., Аспекты мифа, Москва, Академический проект, 2001. с. 240)⁶⁷

Efsanelerde en önemli nokta, gerçek ve gerçekçilikle ilgili kimliktir. Bu nokta, folklor-din ilişkilerinin incelenmesi için de önemlidir. Mitler dünyayı yorum ve şerh eden metinler gibi bakış açısı karakterlidir. Dini metinler de dünyayı açıklar ve yorumlar. Mit, açıklamalarını doğru olarak kabul ettiğinden, gerçek şu ki, dini düşüncenin amacı gerçektir.

Mitin hakikat iddiası da diğer araştırmacılar tarafından kabul edilir. Bu açıdan bakıldığında öncelikle M.İ.Stebliin-Kamenski'nin ünlü yaklaşımına dikkati çekmek gerekir. O, “Mit” adlı kitabında yazar ki, mit, ne kadar sivil gerçek olsa da, kurulduğu ve yaşadığı yerde gerçek olarak kabul edilen hikayedir” (8, s.4). (Стеблин-Каменский М.И., Миф, Ленинград, Наука, 1976, с.121)⁶⁸

Ya da, K. Lewis-Stros şöyle yazar: “Mit ne kadar mit olarak algılanır, o, mit olarak kalır” (7, p 19). (Леви-Строс К., Структурная антропология, Москва, Глав. Ред Вост. Лит., 1985, с.536)⁶⁹

Bu “basit fikir”in büyük anlamları vardır. Burada mitin özü, gerçeklik kavramı ışığında açıklanmaktadır. “Mit gibi kabul etmek” bu anlamda kastedilir. Yani, bir mitin metni gerçek olarak kabul edilir, o, mit olarak kalır. İnsanlar mitin “gerçeğine” olan güvenlerini kaybettiklerinde, o, bir folklor metnine dönüşür.

Kamu bilincinin gelişmesindeki en önemli konu, mitolojik bilincin tarihsel bilince geçişidir. Buradaki konuşma, mitolojik hayal sistemlerinin çöküşünden ve yeni bir hayal gücüne geçişten kaynaklanır. Bu geçit merhalesinin nasıl oluştuğunu hayal etmek ve tanımlamak zordur. Çünkü konu, tarihin en derinliklerindeki tabakalarla ve karanlık dönemlerle ilgilidir. Bize bu geçişi yansıtan doğrudan gerçekler ulaşmamıştır. Çünkü, biz tarihi bilinç taşıyıcıları olan insanların elindeki tüm olgular artık dönüşüm etmiş, yani mit olayı olmaktan çıkıp, tarihi bilinç olayına dönüşmüş belgelerdir. Bu nedenle felsefi tarihçiler, mitçiler, antropologlar, sosyologlar bu konuyla sadece *mantıksal* varsayımlarla ilgilenirler.

Biz burada “varsayım” kelimesinin karşısında “mantıksal” kelimesini italik olarak kullandık. Bunu yazarken, Allah'ın yarattığı maddi dünyanın değişmez yasalarına değindik. Yani bunlar yaratılış evrenine özgü olan varlık alemi için karakteristik özelliklerdendir ve kıyamete kadar değişmez kalacaktır. Bu aynı zamanda araştırmacılara “geçit” merhalesindeki olaylar için genel modelleri tarihsel geçiş sürecinde tatbik etmeğe zemin oluşturur.

⁶⁷ (Элиаде М., Аспекты мифа, Москва, Академический проект, 2001. с. 240)

⁶⁸ (Стеблин-Каменский М.И., Миф, Ленинград, Наука, 1976, с.121)

⁶⁹ (Леви-Строс К., Структурная антропология, Москва, Глав. Ред Вост. Лит., 1985, с.536)

Azerbaycan halk edebiyatında mitolojik bilinçten tarihi bilince geçiş konusuna dikkat çekmiş S.Rzasoy yazıyor ki, mitolojik bilinç ve tarihi bilinç insanlığın bilinç tarihinin iki seri gelişme merhalesi gibi son derece büyük zaman kesimlerini kapsamaktadır. Mitolojik bilinç, tarihi bilincden öncedir. Mitolojik bilinçten tarihsel bilince giden yol, dünyayı sürekli olarak psikolojik bir deneyime dönüştüren insan bilincinin evrimsel yoludur. Bilim ve diğer deneysel formların gelişmesiyle, insanın dünya hakkındaki görüşleri gelişir ve buna uygun olarak insanla dünya arasındaki ilişkilerin iletişim-bağlantı ile olan bilinç de içerik, kalite ve işlevsel açıdan gelişir (3, s. 184).(Rzasoy S., Şüurun İnkişaf Merhaleleri: Mitoloji ve Tarihi Bilinç, Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tetkikler, XLI kitap, Bakü, “İlm ve Tahsil”, 2013, s. 168-201)⁷⁰

Böylece, ne olduysa ara geçiş evresinde oldu. Bunlardan bazılarına dikkat edelim. Tanınmış Rus bilim adamları V.V.İvanov ve V.N.Toporov mitolojik bilinçten tarihi bilince geçişi tasvir ve tahlil ederken bu süreçte mitolojik ve tarihsel bilinç modellerinin birbirleriyle “kreolizasiya” ettiğini vurgulamış ve bunu “modellerin birbirine laylanması” gibi yorumlamışlardır (6, s. 8). (Иванов Вяч. Вс., Топоров В.Н., Славянские языковые моделирующие семиотические системы (древний период), Москва, Наука, 1965,с. 246)⁷¹

Bilim adamları tarafından “kreolizasiya” hadisesi çok önemli bir konudur. Bu, bize anlatıyor ki, mitik yapılar yok olmaz, dönüşüm edilir ve en önemlisi de dönüşüm sonucu ortaya çıkan yeni form kendi geçmişini korumaya devam eder. Yani mitik modeller yeni yapının ya derinliklerinde, ya periferik, az fonksiyonel yerlerinde kendilerini korumaya devam eder. İşte bu nokta araştırmacılara mitolojik geçmişi kurtarmak için, onun rekonstrüktif modellerini ortaya çıkarmaya izin verir.

Bildiğimiz gibi, mitolojinin bilinci “mit”dir. Yani biz mitolojik bilinç dönemini değerlendirirken her şeye mitin gözü ile bakar, her olayı mitin yapısı bağlamında değerlendiriyoruz. Bu da doğaldır. Biz toplumsal bilincin başlangıç dönemine sadece “mit” fenomenine göre “mitoloji” diyoruz. Bu durumda bizi ilgilendiren esas konu mitin geçiş dönemindeki kaderidir. Peki bu geçiş sürecindeki mitlere ne oluyor?

S.Rzasoy yazıyor ki, mitolojik bilinçten tarihi bilince geçiş mekanik yenilenme, ızsız yokolma biçiminde olmaz. Tarihsel bilinç, mitolojik bilince dayanarak gelişir. Bu sürece demifonizasyon denir. Demifologizasiya - harfî anlamda “demifleşme – mitsizleşme”, süre açısından mitolojik metnin mite mahsus işaretlerinden yoksun olması demektir ... Örneğin, ilkel kültürün ritüel mekanizmaları dini kullarda hemen hemen önceki, sanatta ise yeni - estetik işlevi yerine getirir. Kültürel kahramanın etkinliğini taşıma yolu ile gerçekleştirilen mitolojik metinler tarihi bilinç düzleminde destanlar için zemin oluşturur, çeşitli ekzoterik mitler masalları şekillendirir vb.

⁷⁰ (Rzasoy S., Şüurun İnkişaf Merhaleleri: Mitoloji ve Tarihi Bilinç, Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tetkikler, XLI kitap, Bakü, “İlm ve Tahsil”, 2013, s. 168-201)

⁷¹ (Иванов Вяч. Вс., Топоров В.Н., Славянские языковые моделирующие семиотические системы (древний период), Москва, Наука, 1965,с. 246)

dolayısıyla, mitolojik bilinçten tarihi bilince geçişin şekli renkli, içeriği geniştir” (3, s. 186). (Rzasoy S., Şüurun İnkişaf Merhaleleri: Mitoloji ve Tarihi Bilinç, Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tetkikler, XLI kitap, Bakü, “İlm ve Tahsil”, 2013, s. 168-201)⁷² Şunu da belirtelim ki, yazarın konuyla ilgili bilimde mevcut kaynaklara dayanarak genelleştirme yapmış, aynı zamanda kendi açıklamalarını da eklemiştir. Buna bir şey söyleyemeyiz. Esas konu olarak “demifoloji” dikkatimizi çeker.

2. MİTİN TARİHE KEÇİD MERHALESİ

2.1. Mitolojik ve İdeolojik Hedefler

Bu çok önemli bir konudur. S. Rzasoy bunu “mitsizleşme” olarak nitelendirdir. Bunu kabul etmekle birlikte, “demifologizasyon”un sadece “mitsizleşme” olarak değil, aynı zamanda “mitten (mit olmaktan) çıkış”, “mitten kopma” olarak da tanımlanabilir. Ancak, nasıl ifade edildiklerine bakılmaksızın, asıl mesele, dedikleri gibi, “mitten kopan mitin” kaderidir: Mit kendi mit kalıbından nasıl kurtulur? Bu soru doğrudan mit-din ilişkileri ile ilgilidir.

Aynı yazar şöyle yazar: “Mit tarihe geçit merhalesinde mitolojik ideolojik olarak farklı hedeflere ayrılıyor: Bu ideolojinin ilk biçimlerini oluşturan din, bu yörüngelerden en önemlisidir. Mitten sonraki dönem- tarihsel bilinç dönemi genellikle dinin çağını oluşturur. Mitolojik bilinçten tarihsel bilince geçiş, aslında tek tanrılığa giden bir yoldur. Antik ve Ortaçağ bilincinin tüm tezahürleri “din”dir. Tarihsel bilinç, bu dönemde, rasyonel-bilimsel kanallar tarafından aldıkları her türlü bilgiyi, dini doktrinlerin ışığında almıştır (3, s. 186-187). (Rzasoy S., Şüurun İnkişaf Merhaleleri: Mitoloji ve Tarihi Bilinç, Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tetkikler, XLI kitap, Bakü, “İlm ve Tahsil”, 2013, s. 168-201)⁷³

Yazarın bu fikri, bizim konumuz açısından günceldir. Bu nedenle, bu fikri mantıksal analize getirmek gerekir:

Rzasoy'un mitten tarihi geçit merhalesinde mitolojik ideolojiyi farklı yönlerde parçalara ayırması ve ilk biçimleri aynı dinin ideolojisinden oluşan dinin bu yönlerinden en önemlisini oluşturduğu düşüncesini fark ettiğimiz ve anladığımız anlar (yerler) var.

Her şeyden önce mitolojiden türeyen din sadece materyalisttir. Biz dini vahyi-kutsal bir ritüel olarak algılıyoruz. Bu, bizim tez konusu problemine en önemli ve özel metodolojik yaklaşımımızdır. Ancak, S.Rzasoy'un fikrine burada “hassas” yaklaşarak, onun kendi bakış açısında “ilahi başlangıç” düşüncesi yer alması ve mitolojik- din ilişkilerine, bir az sonra tahlil edeceğimiz gibi tamamen özgün görüşlerdir. Bu açıdan yazarın dini mitolojiden yararlanması hakkındaki fikri de tamamen materyalist bir görüş değildir. S. Rzasoy'a göre mitoloji ve din

⁷² (Rzasoy S., Şüurun İnkişaf Merhaleleri: Mitoloji ve Tarihi Bilinç, Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tetkikler, XLI kitap, Bakü, “İlm ve Tahsil”, 2013, s. 168-201)

⁷³ (Rzasoy S., Şüurun İnkişaf Merhaleleri: Mitoloji ve Tarihi Bilinç, Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tetkikler, XLI kitap, Bakü, “İlm ve Tahsil”, 2013, s. 168-201)

ayrılmaz bir fenomendir ve onlar hem diakronik-tarihi, hem de sinkronik düzeyde yaratım gerçeklerini onaylarlar.

Mit çağının tüm kültürel tezahürleri mitin rengine boyandığı gibi, tarihsel bilincin mitden sonra gelen ilk dönemi de dini semantika ve dini nitelik kazanır. Harfî anlamda politeizm-çoktancılık, monoteizm- tektanrıcılığı ifade eder. Zerdüştlük, Budizm vb. bu türden olan politeist inanç sistemidir. Bundan başka toplum tarihinden bellidir ki, inançların birbirleriyle yoğunlaşmasının tarihsel-kültürel olgulardan biri olduğu bilinmektedir. Toplumlar birlikte büyüdükçe, bu doğal süreçte birbirini içine alan doğal teist düşünce ve imgeler birbiriyle yüzleşmekte ve yeni modeldeki “teoslar”ın birleşmesi için yeni şartlar gerektirmektedir. Bu süreçte, güçlü toplumun teosu, yeni koşulların yarattığı modelin merkezi unsuru haline gelir. Geri kalan tüm teoslar kendi etkileme derecesinde çekirdek teosun etrafında toplanır. Tabi ki, içinde bulunduğu toplumun toplumsal-kültürel etkileri zayıf olan teoslar bu süreçte kaybolabilir. Dinler tarihinden, hatta büyük etnik gruplar kendi eski inançlarından koparak, yeni inanç ideolojilerini kabul ettikleri iyi bilinmektedir.

İşte çok güncel bir soru: yeni tarihi süreçte, başka sözle tarihi bilinç döneminde mitle din birbirleriyle nasıl ilişkide olur? Şunu da belirtelim ki, bilim hakkında ilginç fikirler vardır. Soruyu bu fikirlerin ışığında netleştirmeye çalışalım.

A.Y.Gureviç'e göre, orta çağlarda sembolizmin bünyesinde makrokosmla mikrokosm aynılaştırılması durur, şöyle ki, doğayla insanın onda Tanrı karakterinin izleyebileceği ayna olduğu anlaşıldı. Bu nedenle, filozoflar doğayı incelemek gerektiğini düşünmüşlerdir: insan doğayı anlayarak, kendisini onun içinde bulur, onun aracılığıyla ilahi düzeni ve Tanrı'nın kendisini anlamaya başladığını düşünür. Tanrı'nın suretine uygun ve onun gibi yaratılmış insan yaratılışın taçı olarak düşünülür: geri kalan her şey onun için yaratılmıştır (5, s. 71-73). (Гуревич А.Я., Категории средневековой культуры, Москва: Наука, 1984, с. 350)⁷⁴

Araştırmamız ışığında bilim insanının bu düşüncesini tahlil etme ihtiyacı duyduk. Gördüğünüz gibi, A.Y.Gureviç orta asrlar düşüncesini ilk önce sembolik düşünce tarzı olduğunu düşünüyor. Sembolizm, bir karakterin gerçek belirli bir alanının, elementinin sembolüdür. Gerçekten de, ortaçağ kültüründeki her öge sembolik bir işarettir. Hatta sufi şiirdeki şiirsel model bile tamamen sembolizm üzerine kurulmuştur.

Yazara göre, makrosomla mikrosomun özdeşliği bu sembolizme dayanmaktadır. Bu tez, konumuz açısından özellikle önemlidir.

Makrokosm - harfî anlamda “büyük dünya”, mikrokosm – “küçük dünya” anlamına gelir. “Makrokosm/büyük dünya” olarak adlandırıldığında-evren, “mikrokosm/küçük dünya” anlamına gelen-insandır. Ve Gureviç'ten görebileceğiniz gibi, ortaçağ sembolizmi evrendeki adamı tanımlar. Yani, çok basit bir dilde söylersek, evrenin yapısı insanda ve insanın da yapısı evrende tekrarlanır. Bunlar birbirinin büyük ve küçük versiyonlarıdır.

⁷⁴ (Гуревич А.Я., Категории средневековой культуры, Москва: Наука, 1984, с. 350)

Şunu söylemeliyiz ki, orta çağlarda Doğu-İslam düşüncesinde de aynen böyledir. Evren- “alem-i kebir”, insan-“alem-i sağır” olarak adlanır. Alem-i-Kebir - büyük dünya, alem-i sağır- küçük dünya demektir. Doğu-İslam düşüncesinde, bunların aynı olduğunu bildirmek için “kitap” istiaresi de kullanılmıştır. Evren –“büyük kitap”, insan – “küçük kitap”tır.

“Kitap” istiaresi, insanla evren arasındaki kimliğin ilahi bilgi olduğunu vurgulamak içindir. “Kitap”- Arapça bir kelimedir ve “yazı” demektir. Böylece, Doğu-İslam, aynı zamanda, tasavvufi-irfani düşüncede evren-büyük yazı, insan-küçük yazıdır. Bu ise doğrudan İlahi başlangıca -Allah’a (c.c) bağlıdır. Allah dünyanı ve insanı kelimelerden, yani bilgidен yarattı.

Biz bunun arketipini mitolojide buluyoruz. Mitolojide insan, dünya ve doğa aynı dizi olarak kabul edilir. “Kitab-i Dede Korkut” daki Oğuz isminin halkın, devletin, toprakların ve Oğuzların dedeleri olan Oğuz`u, hem de her bir Oğuz insanını bildirir. Oğuzunun atası olan Oğuz’dır.

“Felsefeye Giriş” kitabında şöyle denilir: “Ortaçağ düşüncesi, kendine göre teosentriktir: herkesin varlığını belirleyen gerçeklik onun için doğa değil, Allah’tır (4, s. 116) .(Введение в философию, В 2-х частях, Часть 1, Москва, 1989, с. 291).⁷⁵ Ortaçağ dili, genel fonksiyonel- işaret metni gibi ortaçağ dünya modelini onun tüm kodları üzere semiotik-işaret düzleminde projeksiyon ve dilin ayrı ayrı birimleri bu dünya modelinde şifrelenmiş bilgi kodlarının polisemantik şifresi - açar metni görevini üstlenir. (2, s. 50) (Rzasoy S., Nizami “Yeddi Güzül”i Metninde Modellşen Dünya ve Semiotik Mifoloji Fonksiyonlu İsimler, Genç Edebiyatçıların Respublika Konferansı (tezisler), Bakü, “İlm”, 1992, s. 50-51)⁷⁶

Mitlerin canlı olduğu dönemde konuşma dili gerçeklikden özel semiotik mesafe ile ayrılmamıştı, dolayısıyla onun bildirdiği nesne arasındaki köklü fark duyulmuyordu ... Sonraki gelişimde sözle eşyanın istiarik ayniyeti parçalanır, işaret ile cisim birbirinden keskin şekilde aralanır ve işaret ile cisim arasında büyük boşluk oluşur. Böylece, Ortaçağ kültüründe sözle cisim arasındaki büyük mesafe sayesinde yüksek soyutlaşmalar düzeltilir (1, s. 236-237). (Mehdiyev N., Orta Çağ Azerbaycan Kültürünün Bazı Etnik Esasları, Azerbaycan filololojisi Sorunları, 2. Yayını, Bakü, 1984, s. 236-241)⁷⁷

Böylece, Mitoloji toplumsal bilinç tarihinin ilk aşaması olarak kabul edilir. Mitolojik bilincin parçalanması ile ondan bir çok bilinç biçimleri gelişir. Din ve folklor da mitolojik bilinçten güncel değişme uğrayarak bağımsız tarihsel bilinç biçimlerine dönüşür. Kamu bilincinin gelişmesindeki en önemli konu, mitolojik bilincin tarihsel bilince geçişidir. Mit-tarih geçit merhalesini öğrenmenin zorlukları ilk önce bu sürecin mekan-zaman sınırlarını belirlemeğin zorluğu ile ilgilidir. Din bizim yaşamamızda tüm durumlarda vahiy - ilahi risalet olayıdır.

⁷⁵ (Введение в философию, В 2-х частях, Часть 1, Москва, 1989, с. 291)

⁷⁶ (Rzasoy S., Nizami “Yeddi Güzül”i Metninde Modellşen Dünya ve Semiotik Mifoloji Fonksiyonlu İsimler, Genç Edebiyatçıların Respublika Konferansı (tezisler), Bakü, “İlm”, 1992, s. 50-51)

⁷⁷ (Mehdiyev N., Orta Çağ Azerbaycan Kültürünün Bazı Etnik Esasları, Azerbaycan filololojisi Sorunları, 2. Yayını, Bakü, 1984, s. 236-241)

Mitoloji ve din bir-birinden ayrılmaz fenomenlerdir ve onlar hem diakronik-tarihi, hem de sinkronik düzlemde aynı bir yaratılış gerçeğini kabul ederler.

“Folklor ve İslam” sorununa arkaik-mitolojik düşünce bağlamında “dini folklor” terimine fikir bildirmek güncel konulardandır. Elbette, din hem de sözel yolla yayılır. Odur ki, kutsal hadislerin kendileri bile bu süreçte efsanelere, rivayetlere dönüşebilir. Ayrıca, özellikle tasavvufta çok dini rivayet ve efsaneler vardır. Bunların çoğu gerçek hayatla sadece metinlerdeki isimlerden başka hiç biri özdeşmez. Örneğin, tasavvuf geleneğinde Ali (as.) ile ilgili birçok efsane ve rivayetler vardır. Ve bunların büyük çoğunluğunun tarihi gerçeğe hiçbir ilgisi yoktur. Bunlar, kelimenin gerçek anlamında folklordur.

Böylece, folklor mitoloji ve din gibi toplumsal bilinç kavramıdır. Mitoloji, toplumsal bilincin başlangıç aşamasıdır, folklor mitolojik bilinçten tarihi bilince geçiş sürecinde ondan beslenir. Folklor, genelde, etnokozmik düşünce modeli, sanatsal kendini ifade ve davranış kodudur. O, mitolojiden beslense de, onun sadece devamı olarak ortaya çıkmaz: Mitik düşüncenin sözlülüğü, geleneğin ve kolektifin folklorun onda her zaman “rüşeym” halinde mevcutluğundan haber verir. Din, yaratılış ideolojisi, bakış açısı ve sosyal-kültürel davranış sistemi gibi folklor ile yakından bağlantılıdır. Vahiy dinleri, ilahi-kanonik olaydır. Vahiy metinlerinin sözlü anlatımla yayılımı folklor düzeyini oluşturur.

KAYNAKÇA

1. Mehdiyev N., Orta Çağ Azerbaycan Kültürünün Bazı Etnik Esasları, Azerbaycan filolojisi Sorunları, 2. Yayını, Bakü, 1984, s. 236-241
2. Rzasoy S., Nizami “Yeddi Güzül”i Metninde Modellşen Dünya ve Semiotik Mifoloji Fonksiyonlu İsimler, Genç Edebiyatçıların Respublika Konferansı (tezisler), Bakü, “İlm”, 1992, s. 50-51
3. Rzasoy S., Şüurun İnkişaf Merhaleleri: Mitoloji ve Tarihi Bilinç, Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tetkikler, XLI kitap, Bakü, “İlm ve Tahsil”, 2013, s. 168-201
4. Введение в философию, В 2-х частях, Часть 1, Москва, 1989, с. 291
5. Гуревич А.Я., Категории средневековой культуры, Москва: Наука, 1984, с. 350
6. Иванов Вяч. Вс., Топоров В.Н., Славянские языковые моделирующие семиотические системы (древний период), Москва, Наука, 1965, с. 246
7. Леви-Строс К., Структурная антропология, Москва, Глав. Ред Вост. Лит., 1985, с.536
8. Стеблин-Каменский М.И., Миф, Ленинград, Наука, 1976, с.121
9. Элиаде М., Аспекты мифа, Москва, Академический проект, 2001. с. 240

GULSHAN EMINOVA

Senior lecturer of Department of Pedagogy and

METHODOLOGY OF PRIMARY EDUCATION**AZERBAIJXHAN****INFLUENCE OF REPUTATION TO THE FORMATION OF TEACHER
PUPIL CONFLICTS**

The individuality of children affects their development in due manner. Its personal development is due to the character of its relationship with other children. When these subjective and psychological factors are solved in the children's attitude, those factors are of the essence in the system of relationships. That is why they are trying to learn the subjective position of each other while interacting with the teacher to make the relationship properly. The level of teacher and pupil relationships in the group can be considered as the socio-psychological climate. Teacher and pupil relationships are always different, but they have different content. The reason for this is that teachers and pupils seek each other's abilities, weaknesses. Obviously, a teacher must familiarize with his pupil as a unique person. Doubtless, should know everything about them. Even though the pupils may hear it, they try to see how the attire can influence their attitude toward them. Often, pupils learn from them until they try to find a teacher. Pupils give their teacher's main attributes a unique measure of skill. The teacher's benevolence, humanism, justice and objectivity are measured by the pupil's attitude. This valuation is enhanced with age, and coverage is expanded. At the same time, as the pupils grow, the teacher's thoughts change as well, but in their relationships with each other, the first thoughts and feelings go even further. This process is related to the reputation of the teacher. The reputation is the French word and means reputation - the review of thinking or criticism of any person's attitudes or deficiencies.

The teacher and pupil reputation is different. In relation to teachers: with school administrators, teachers and parents; relationships with pupils: reputation in relationships with teachers and classroom leaders, parents and spouses is appeared.

Pedagogical communication has its own characteristics. Each teacher should have some idea about his / her pupil. The teachers who are still in the class are empirically trying to understand. The pupils are eagerly listening to the teacher's words and join in the job. They try to please the teacher by every word. As teachers come to know the pupil as "good" or "bad", they either praise or condemn them. A good or bad idea is formed between the teacher and pupil collective about a pupil often praised or condemned by a teacher. This reputation "tracks" the pupils during their education, in the best case, leads to the expansion of its activities, and to the emergence of conflicts in the poorly-educated relationship. In many cases, teachers who share their opinions about this or that pupil are unwilling to defend one another. This means that a teacher's opinion

about a pupil makes a general opinion among all teachers. This reputation leads to the deepening of teacher-pupil conflict. K.Blaga and M.Shebekin note that the "teacher's room" plays an important role in establishing a certain opinion in the pedagogical staff about the pupil and influences the attitude of the teachers as a basic information for a long time. Prominent pedagogue A.M. Makarenko would give a pre-charge to each child who was admitted to the colony, and would give his burnt gift and change his clothes and bury it with his own hands. Thus it would have been "burned up" the bad past of the child. A.S.Makarenko did not consider the past of the children in the colony, hiding their biographical information intentionally from educators and colonists.

Unusual actions in the behavior of the majority of children are generated from negative attitudes of the teachers toward them. The phrases often referred to by teachers are "difficult children", "unwilling to read", "very illiterate" and "irresponsible". Teachers often see shortcomings in the pupil more quickly. They say that they are unforgiving words by linking the roots of these shortcomings to their families. Thus, they create conditions for the pupil to fall into the collective. The pedagogical barrier between the pupil and the teacher is broken. Pupils' attitude toward teachers leads to conflicts. Reputational conflicts are conditioned by the following reasons:

1. Frequent repetition of the deficiencies in the pupil;
2. The teacher cannot consider the characteristic of the pupil;
3. Penetration of the pupil behind the collective;
4. Formation of unpleasant ideas about the pupil in the staff of the teacher;
5. The pupil's appeal is not sincere.

There are also many things that make it difficult for teachers to communicate with their pupils and cause conflict. This queue includes the following:

1. The teacher's injustice;
2. Making differences between pupils;
3. A negligent attitude toward pupils;
4. Self-esteem;
5. Failure to ignore the wishes of the pupils;
6. Failure to listen to the pupil.

Parents also have a great role in teacher-pupil relationships. A parent who gives up his son to school also gives instructions on how to deal with his friends and teachers at school. The teacher is trying to look for the results of the parent's upbringing and investigates their mistake in the child. In this way, they face the reputation of the family and parents on the one hand, and on the other hand, the pupil.

Conflict in teacher-pupil relationships leads to aggression. Aggression is that human beings are "predicted" to implement such actions genetically and constitutionally. For this reason, the positive change in the social environment cannot prevent its formation. Notable psychologists L.Berkovich, R.Beron, R.Richardson, K.Chomy, V.Frankl also explain the essence of the aggression and explain the reasons for its creation. K.Chomy explains the cause of aggression as "neurological requirements are powerful": "This demand comes from the use of force, self-esteem for others, the baseless study, the power of praise, and the humbleness of weakness." Those who are afraid to show their power clearly, and the ability to control others through the superiority. The other option of this tendency is the need to rely on the power of will, K.Chomy reminds other "neurotic" aggressive drivers. These are "inclination to exploit someone else", "tendency to personal success" and etc.

Aggression can often be generated by the fact that the pupil teaches his friends a negative opinion, and with the reputation of self-manifestation, the pupil cannot reconcile with anybody, and he does not want to agree with the ill-treatment of his pupils. In this case, the teacher-pupil conflict rises to the final stage.

Naturally, teachers are not adequately perceived by all pupils. Someone cannot forget his sincerity, the other rigidity, the other in terms of his roughness. There is no conflict between the teacher and the pupil who is selected by sincerity and is in a friendly relationship with the pupils, if this is a temporary phenomenon. The pupil sees the wrong actions and does not hesitate to apologize to his tutor. However, there is a conflict between the pupils and the hard-working teacher, and this is a long-term problem. Such teachers are also trying to create negative emotions about their pupils in order to justify themselves. The most important factor that causes long-term conflicts is the reputation problem. From that perspective the teachers can be conditionally clustered as follows:

1. Teachers who believe wrongly about a pupil. Teachers of this kind are easily influenced by the misconceptions about the pupil, and take into account their behavior and attitude in this respect. They are only finding faults in their pupils, and they live in their own right to the end of their negative thoughts because they have not tried to see the positive aspects.
2. Teachers of the second type do not pay much attention to the negative opinions of the pupil, often criticize negative opinions, and objectively evaluate their behavior and attitude. Such teachers are trying to analyze the common opinion and create positive emotions in the pupils. Both “problematic” and “deviant” pupils are fairly and they do not make any difference to them.
3. Third-type teachers who tend to be unofficial. It should be noted that informal relations are not actually defined by anyone. When such relationships arise, it becomes an important psychological reality. Teachers communicating with pupils are chosen by pupils with their unofficial ideas, pupils' confidence in them decreases, unity is not observed in demand, and cannot reconcile unity. Unofficial relations cannot be regarded as ordinary. Such teachers penetrate into the collective with invisible wires of antipathy and have a certain impact on each

of its members, as well as on the collective's activities, and creates the appropriate psychological climate. Informal relationships can form pupils' opinions about each other or about some pupils. For example, in the lesson the teacher in the classroom says, "Why do you hide behind your comrades?" Or "Your group is different from school bad behavior. When will you learn to lead yourself as a true pupil?" Cannot form a positive opinion about a teacher. It reduces feelings of self-worth in the pupils.

4. Fourth class teachers who take a negative attitude towards their pupils are those who have a negative attitude towards children. Attitudes toward kinship or affiliation can also cause feelings of hatred, enmity, and hatred among pupils. The reasons why the pupils are being harassed are different:

- from the perspective of a teacher's psychology;
- the impact of the pupil's parent's conflict;
- dissatisfaction with the teacher because he is a "spontaneous" pupil;
- the pupils do not like him and are treated as "neglected".

It should be noted that the offense is primarily a phenomenon arising from human psychology. Teacher differs from others according to their interests and quality. A teacher who does not achieve anything in life has a sense of envy, disregard of the pupil's prospective parent. This leads to a feature of gradual stinginess.

Usually, it is not always the case that the teacher does not get involved with the idea of harassment. The role of objective factors here is also undeniable. Referring to the subjective factors that led to hatred and hostility among people, R.S.Nemov notes that in many cases, people cannot comprehend each other, leading to contradictions, different confessions in their era. Relationships between the teacher and the junior make it possible for the teachers and pupils, in all cases, to create a clandestine or open confrontation. Ultimately, all their behavior against each other will be directed at the first time to the mutual malice. The brutal situation between the teacher and the pupil was related to both generations: "A very rugged teacher, very kind." "A very spiteful pupil of the band", "Envy does not like eating except his heart. The envious is his own hangman. An envious heart, has agony and pain". It is reflected in thoughts such as "Its arrogance never stops against the teacher." Such thoughts lead to unpleasant reviews about teachers and pupils.

The crucial place in the teacher-pupil relationship is their perception of each other. In this case, it is even more important to have an initial idea about a pupil. The initial information obtained can create a positive or negative spiral effect on the pupil. Inappropriate information from the initial observation or other teacher creates such a negative opinion about a pupil who works in the subject matter. As a result, under the influence of this initial impression, they cannot understand the true quality of the pupil. They do not want to see their best behavior. This is the reason why the teacher creates a negative orchard about that pupil. The misconceptions about a poor, weak

pupil about a weak pupil cause the teacher to develop a positive orchard against the pupil. In the teacher-pupil relationship, reputation shows itself during the conflict, and also emerges in the formation of positive opinions about a pupil.

American educators J.Brophy and T.Gudda analyzed the teacher's "subjective" communication in the "Teacher and Pupil Relationship". They point out that teachers are often appealing to the pupils they like. The pupils who remain indifferent to the teacher's attention. Teachers have a good attitude towards "intellectuals", more disciplined, executive pupils, and passive pupils are in the second place, and independent, self-confident pupils are almost deprived of the teacher's sincerity, and this leads to a pupil-teacher conflict. The pedagogical process is completed with failures and is subject to class conflict.

J.Brophy and T.Gudda consider that if a teacher does not have a sense of communication with the pupils, considers itself a heavy burden such a teacher should left school.

References

1. L.N.Gasiimova, R.M.Mahmudova. Pedagogy. Baku: 2012.
2. A.K.Pahayev, F.A.Rustamov. Pedagogy. Baku: 2010.
3. M.A.Hamzayev, S.F.Amiraslanova. Communication psychology. Baku: 2007.
4. A.S.Bayramov, A.A.Alizade. Psychology. Baku: 2002.
5. H.A.Alizade. Actual problems of social pedagogy. Baku: 2003.

H. MUSTAFA PAKSOY - SADETTIN PAKSOY - B. DILEK ÖZBEZEK
Gaziantep University

TURQI

A CONCEPTUAL RESEARCH ON TRADE ETHICS IN TURKISH CULTURE

Abstract

Nowadays, with the globalization, trade ethics is increasingly important for the development and progression of countries in a highly competitive environment caused by rapid changes in information and communication technologies. The ethics is not only formal structures that regulate the harmony between human emotions and thoughts and behaviors in society, but also a set of informal rules. Ethics is therefore more connected to the culture of a society. Trade as a social field of activity is an economic activity that includes spiritual values and principles shaped by family and other social institutions and legal regulations aiming to measure the rights and obligations, attitudes and behaviors of individuals in order to preserve the environment of social trust, mutual love and respect. In fact, it cannot be overlooked that trade takes place within a social framework together with cultural factors. From this perspective, trade ethics as an attitude and behavior pattern can be dealt with in a sound framework by acting on certain social values and principles. The main purpose of this conceptually designed research is to examine the concept of trade in a social framework together with the cultural factors and to present a perspective on trade ethics in Turkish culture. For this main purpose, a research is founded on ethics, Turkish culture and trade as well as the akhism, beliefs and waqf systems that are constitute the historical dynamics of trade ethics in Turkish culture. First of all, the meaning expressed by ethics in the modern world, Turkish culture and trade will be explained. Later on, the akhism, beliefs and waqf systems that are effective in shaping the trade ethics in the Turkish culture will be explained.

Key words: Ethics, Trade, Trade Ethics, Akhism and Waqf.

H. MUSTAFA PAKSOY - SADETTİN PAKSOY - B. DİLEK ÖZBEZEK**Gaziantep University****TURQI*****Türk Kültüründe Ticaret Ahlâkı Üzerine Kavramsal Bir Araştırma*****ÖZET**

Günümüzde küreselleşme, bilgi ve iletişim teknolojilerindeki hızlı değişimlerin meydana getirdiği yoğun rekabet ortamında ülkelerin kalkınma ve ilerlemesi için ticaret ahlâkı giderek artan bir şekilde büyük önem arz etmektedir. Toplum içinde insanların duygu ve düşünceleri ile davranışları arasındaki uyumu düzenleyen ahlâk sadece resmi yapılar değil, aynı zamanda gayri resmi kurallar setidir. Bu nedenle de ahlâk daha çok bir toplumun kültürüyle bağlantılıdır. Sosyal bir faaliyet alanı olarak ticaret ise toplumsal güven, karşılıklı sevgi ve saygı ortamını korumak için toplumu oluşturan bireylerin hak ve yükümlülüklerini, tutum ve davranışlarını ölçülü hale getirilmesini hedefleyen hukuki düzenlemelerin yanı sıra aile ve benzeri diğer toplumsal kurumlar tarafından şekillendirilen manevi değerler ve ilkeleri de kapsayan ekonomik bir etkinliktir. Öyle ki ticaretin kültürel etkenlerle birlikte toplumsal bir çerçeve içerisinde gerçekleştiği göz ardı edilemez. Bu bakış açısı ile bir tutum ve davranış kalıbı olarak ticaret ahlâkı, belli toplumsal değerler ve ilkeler üzerinden hareket edilerek sağlam bir çerçeve içerisinde ele alınabilir. Kavramsal olarak tasarlanan bu araştırmanın temel amacı, ticaret kavramını toplumsal bir çerçeve içerisinde ve kültürel etkenlerle birlikte incelenerek, Türk kültüründe ticaret ahlâkına ilişkin bir perspektif ortaya koymaktır. Bu temel amaç doğrultusunda araştırma ahlâk, Türk kültürü ve ticaret yanı sıra Türk kültüründe ticaret ahlâkının tarihsel dinamiklerini oluşturan ahilik, inanç ve vakıf sistemleri üzerine kurulmuştur. İlk olarak, ahlâkın modern dünyada ifade ettiği anlam, Türk kültürü ve ticarete ilişkin açıklamalara yer verilecektir. Daha sonra Türk kültüründe bir tutum ve davranış kalıbı olarak ticaret ahlâkının şekillenmesinde etkili olan ahilik, inanç ve vakıf sistemleri açıklanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, Ticaret, Ticaret Ahlâkı, Ahilik ve Vakıf.

HAKAN ARIDEMİR & HACER ZORLU UĞUR

Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya

TÜRKİYE

BALKAN DİLLERİNDE TÜRKÇENİN KATMANLARI VE BAZI BÖLGE DİLLERİNDEN TÜRKİZM ÖRNEKLERİ

Özet

Balkan Yarımadası’ndaki dillere etki eden Türkçede birbiri arkasına yerleşen üç tabaka dil etkileri bulunmaktadır. Bunun birinci katmanını kuzeyden gelen Türk kavimlerinin dil bakiyesi oluşturmaktadır. İkinci dil katmanı ise 13.yüzyılda Anadolu’dan gelen Türkmenlerin Türkçesine aittir. Balkanlar’da bir dönüm noktası olan Osmanlı Türklerinin bölgeye gelmesi ile de üçüncü katman eklenmiştir. Osmanlıların Balkanlar’daki egemenliği birçok alanda olduğu gibi bölge dillerinde de güçlü etkiler bırakmış ve Türkçeden Balkan dillerine binlerce sözcük geçmiştir. 19. yüzyılın başlarından itibaren ortaya çıkan isyanlarda milliyetçi düşünceleri canlandırmak için Balkanlar’da etnik kimliğin en belirleyici özelliklerden birisi olan dil konusunda da çalışmalar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Dil katmanları, Dilbilim, Türkizm.

HAKAN ARIDEMİR & HACER ZORLU UĞUR
Dumlupınar University, Kutahya

TURKEY

***LAYERS OF TURKISH IN BALKAN LANGUAGES AND EXAMPLES OF
TURKISHISM IN SOME REGIONAL LANGUAGES***

Abstract

There are three layers of language influences settled in one after the other in Turkish on the Balkan Peninsula. The remaining language balance of the Turkish tribes that came from the north forms the first layer of this. The second language layer belongs to Turkmens who came from Anatolia in the 13th century. The third layer was added with the arrival of the Ottoman Turks to the region which was a turning point in the Balkans. Ottoman sovereignty in the peninsula, as in many other areas, has left a strong influence on the languages of the region and because of this there are thousands of Turkish origin words in the Balkan languages. Language would have been one of the most decisive feature of ethnic identity in the Balkans. Therefore studies in this area were also carried out to revive nationalist ideas in the revolts that started in the early 19th century.

Keywords: Balkans, Language Layers, Linguistics, Turkishism.

HAKAN ARIDEMİR & HACER ZORLU UĞUR

Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya

TÜRKİYE***BALKAN DİLLERİNDE TÜRKÇENİN KATMANLARI VE BAZI BÖLGE
DİLLERİNDEN TÜRKİZM ÖRNEKLERİ***

Balkan Yarımadası'ndaki dillere etki eden Türkçede birbiri arkasına yerleşen üç tabaka dil etkileri bulunmaktadır. Yarımada'daki ilk Türk varlığı oldukça erken sayılabilecek bir tarihte Asya içlerinden bölgeye olan göçlerle başlamış ve Osmanlılardan önce yarımada Türklerin yerleştikleri bir bölge haline gelmiştir. Hunların 4. yüzyılda bölgeye gelmesini daha sonraki yüzyıllarda diğer Türk kavimlerinin göçleri takip etmiş ve kuzeyden Avarlar, Bulgarlar, Vardar Türkleri, Peçenekler, Uzlar, Kumanlar-Kıpçaklar yarımadaya göç etmişlerdir.

Hunların 376 yılında Doğu Avrupa ufuklarında görünmesinden sonra, 558 yılında Avarlar Bizans'ı tehdit etmeye başlamış, Bulgarlar 670'li yıllarda Aşağı Tuna boylarına gelmiş, Peçenekler de 890'lı yıllarda İdil Nehri'ni geçerek Doğu Avrupa ve Balkanlar'da hüküm sürmüşlerdir. Balkanlar'a yerleşmiş olan Türk kavimlerinin en kudretlilerinden olan Kumanlar da Boğdan ve Ulahya yolu ile Tuna'yı geçerek 11. yüzyılın sonlarına doğru, Rodoplar ile bugünkü Makedonya'nın doğusuna yerleşmişlerdir. Aynı yüzyılda Peçenek Türkleri ile birlikte Bulgaristan'dan Makedonya'ya, Yeni Pazar, Kosova, Bosna-Hersek, Arnavutluk'u da kapsayan geniş bir alanda “*Kuman-Peçenek Türk Federasyonu*” nu kurmuşlardır.

11. yüzyılın ikinci yarısında Kıpçak/Kuman birliğinin doğmasıyla birlikte, Dinyeper ile Aşağı Tuna arasındaki stepler yaklaşık olarak 200 yıl Kuman egemenliği altına girmiş, Kumanların doğuda Aral Gölü'nden batıda Aşağı Tuna'ya kadar uzanan geniş imparatorluklarını belirtmek için Müslüman kaynaklarında *Deşt-i Kıpçak* adı kullanılmıştır.

İkinci katman ise Moğol idaresinden kaçarak Sarı Saltuk Baba ile İzzeddî'n Keykavus'un yanına gelen otuz-kırk Türkmen obasının Bizans imparatoru tarafından 1263'te Kuzey Dobruca'ya yerleştirilmesi ile oluşmuştur. 13. yüzyılda 10-12 bin kişilik bu Türkmen grubunun Dobruca'ya yerleşmesiyle bu bölgede var olan Türk nüfusunun üzerine Anadolu'dan gelen yeni bir katman eklenmiştir. Bizans'ta 1340'lı yıllardaki taht kavgaları sırasında Kantakuzenos lehine taraf olarak bölgeye birkaç kez gelen Aydın'daki Umur Bey de en az 100 bin ve ardından da Çaka Bey de yaklaşık olarak 54 bin kadar Türkmeni Balkanlar'a getirerek yerleşmelerini sağlamıştır. 1065-1340 yılları arasında Anadolu'dan getirilerek Balkanlar'a yerleştirilen Türkmenlerin sayısı 200 bine ulaşmıştır. Bunların arasında Bizans tarafından 11.yüzyılda Anadolu'dan yarımadaya getirilerek yerleştirilen Türk grupları da bulunmaktadır. Osmanlı fetihleri ile de 14. yüzyıldan itibaren bölgeye üçüncü Türk nüfus katmanı eklenmiştir.

Osmanlı fetihlerinin başladığı sırada bu Türk boylarının henüz izleri tamamen silinmemiş olduğundan bu dönemde birçok Türk menşeli yer ismine de rastlanmaktadır.

Bölgedeki Türk nüfusta farklı yönlerden farklı yüzyıllarda yapılan göçlerle katmanlar oluştuğu gibi Tuna havzasında konuşulan Türkçede de birbiri arkasına yerleşen üç tabaka dil etkileri bulunmaktadır. En eski tabaka kuzeyden gelen Peçenek ve Kumanların Türkçesine aitken ikinci dil tabakasını Osmanlı egemenliğinden önce bu bölgeye gelerek yerleşen Anadolu Türkmen grubunun kuvvetli dil bakiyesi oluşturmuş ve Osmanlılar dönemindeki göçlerle buralara yerleşenlerin dil bakiyesi de üçüncü dil tabakasını meydana getirmiştir.

Balkanlar’ın eski Yugoslavya kısmında yerleşen Sloven, Hırvat, Boşnak, Sırp ve Karadağlıların atalarına hükmeden ve devletlerini kaybedince zaman içerisinde Alman, Slav, Bulgar, Macar gibi bölge halkları arasında eriyen ancak 10. yüzyıl ortalarında Dalmaçya’da bile halen varlıkları devam eden Avarların diğer halklar arasında erimeleri aniden olmamıştır. Bosna, Avar kalıntılarının varlıklarını ve daha çok da Avarların bir dönem buraya yerleştirdikleri Kutrigurların bağımsızlıklarını korudukları yer olarak görülebilir. Orta Çağ boyunca ülkeyi yöneten ve Bosna ile özdeşleşen Kotroman sülalesinin aslı da Türklere dayanmaktadır.

Hem Slavlar ile birlikte hem de müstakil olarak Bosna’ya yerleşen ve Obri, Obruk, Obrobas gibi bazı yer isimlerinden hareket ederek uzun süre Bosna’da varlıklarını korudukları anlaşılan Avarların bölgede bıraktıkları en önemli miraslar arasında bir unvandan çok idari bir kurum olan *jupanlık* da yer almaktadır. Siyasi teşkilata karşılık gelen sözcükler arasında yer alan *boyar* da Türkçeden geçmemiştir.

Bölgeye yerleştikleri zamandan başlayarak Avarların Ural-Altay menşeli dillerinden barut, ban gibi bazı sözcükler de Slav dillerine girmiştir. Buna bir örnek daha vermek gerekirse günümüz Sırpçasında bulunan “*kaduna*” sözcüğü Avarlardaki “*katun*” (>hatun>kadın) sözcülüğüdür. Balkanlar’a gelen Avarlar zaman içerisinde büyük oranda yerli Slav kitleleri arasında eridiklerinden Balkan dillerinde bu döneme ait çok az sayıda kelime bulunmaktadır.

Vardar Nehri ise adını 9.yüzyılda İmparator Teofil tarafından Selanik ile Vodine arasına ve Vardar Nehri dolaylarına iskân edilen ve sonra Hristiyanlığı kabul eden Vardar Türklerinden almıştır. Karadeniz’in kuzeyinden bölgeye gelen Oğuzlar, Peçenekler, Kumanlar-Kıpçaklar zaman içerisinde eriyip gitseler de arkalarında pek çok kültür unsuru bırakmışlardır.

Brail ve Tulça’da; Baragan, Boca, Bucak, Karakal, Karayman, Tigine(Tekin), Komana, Kozla, Turbata (Tört-aba) gibi Avar, Kuman, Peçeneklerden kalma yer isimlerine rastlanmaktadır. Romen aristokrasisinin önemli bir kısmı, Orta Çağ’da Akbaş, Balaban, Burak, Buga, Gurban, Kazan, Ötemiş, Tarkan gibi Türk kökenli isimler taşımaktaydı. Bunun yanı sıra, Eflak devletinin kurucusu Toktemiroğlu Baseraba da Türkçe bir isme sahipti. Tıpkı Arslanapa, Urusoba, Terteraba, Kutluba gibi Kuman adlarında ve Tonuzoba gibi Peçenek adlarında olduğu gibi adın ikinci bölümü onursal bir unvandı.

Tuna’yı geçip Peçenekleri yendikten sonra ilk önce kuzey Bulgaristan’a ve sonra da güneye inerek yerleşen ve Balkanlar’a yerleşmiş olan Türklerin en güçlülerinden olan Kumanlar,

Hristiyanlığı kabul etmişlerse de dillerini korumuşlar ve dağıldıkları bölgelere coğrafi isimlerini vermişlerdir. Örneğin, Makedonya’daki Komanova, Sofya’da Komanıçe, Nevrekop’da Komanca, Kesriye’de Komanıçeve gibi mevki ve köy isimleri bunlar arasında yer almaktadır.

11 ve 12. yüzyıllarda Balkanlar’a göç eden Peçenek, Kuman (Kıpçak) ve Uz Türklerinin bir kısmının 15. yüzyıla kadar toplu olarak varlıklarını korudukları ve o dönemde Kumanlar ile ticaret yapan Avrupalılar için 2500 kadar sözcüğü içine alan bir Kumanca lugatın (Codex Cumanicus) hazırlanmış olduğu bilinmektedir.

Hunların, Avarların, Bulgarların, Peçeneklerin, Kumanların, Oğuzların ve en son Osmanlı Türklerinin bölgeye geliş-geçişini inceleyen tarihçilerden elde edilen dilsel veriler, Türkler tarafından bölgede verilen yer ve kişi adları yarımada’daki Türkçenin izlerinin tespiti açısından önemlidir. Kuman ve düşman sözcüklerinin Kuman Türkçesinden Balkanlar’a girdiği iddia edilmekte ve günümüzde Arnavutluk’ta Koman adlı bir bölgenin yanı sıra, Düşman, Su, Çetë ve Çorum köyleri gibi yer isimleri bulunmaktadır. Makedonya’da bulunan Kumanova kentinin yanı sıra, Romanya’da da Komeneşti adı, Voyvodina’da ise Kumane köyü bu konudaki örnekler arasında yer almaktadır.

1263’te Selçuklular döneminde 30-40 Türkmen obasıyla Anadolu’dan Dobruca bölgesine geçen ve gazi-derviş başka bir deyişle alperen tipinin en karakteristik örneği olan Sarı Saltuk’un etkisi ve izleri bugün bile hala Balkanlar’da varlığını sürdürmektedir. Menkıbeleri destanlaşmış, hikâyeye dönüşmüş veya rivayetler şeklinde anlatılmış, türbe ve makamlarına bağlı olarak bazı gelenekler, inanç ve ziyaret şekilleri oluşmuştur. Bunların yanında bazı yer adlarında da Sarı Saltuk’un etkisi vardır.

Kuzeyden gelen Türk kavimlerinin silik izlerinin ardından, 14. yüzyıldan itibaren Rumeli’ye geçen Osmanlılara ait maddi ve manevi kültürün izleri kalıcı olmuştur. Balkanlar’da Türk hâkimiyeti ile birlikte bölgenin iktisadi ve sosyal yaşamında köklü değişiklikler oluşmuş, Türkler ile birlikte yeni bir din, yeni bir egemenlik anlayışı ve düzeni, yeni sosyal ilişkiler, yeni kurumlar ve yeni bir dil gelmiştir. Anadolu’da gelişmiş ve Selçukluların mirası olan maddi ve manevi hayatın tüm ananeleri kısa sürede yarımada’ya taşınmıştır. 16. yüzyıla ait Türk kayıtları ve 19. yüzyıl salnâ melerine bakarak Türkçenin bu coğrafyada, yer isimlerinde ne kadar hâkim bir durumda olduğu görülebilmektedir.

Balkanlar’ın Osmanlılar tarafınca fethinden sonra Türk kültürünün etkin hale gelmesi ve Türkçenin halk diline yerleşmesiyle bölgede yaşayan halklar ortak ve melez bir kültüre sahip olmuşlardır. Todorova’nın belirttiği gibi “*Balkanlar’da Osmanlı mirasını aramak anlamsız bir şeydir. Bizzat Balkanlar Osmanlı mirasıdır.*” Balkan “*ormanlık dağ*”, *sıradağ* veya *dağlık* anlamlarına da gelen Türkçe bir sözcük olup diğer dağ oluşumları için de kullanılmış olmasına karşın, Bulgaristan’ın bir ucundan diğerine uzanan sıradağların da adıdır.

Balkanlar’daki beş yüzyıllık Osmanlı egemenliği sonrasında geride kalan kültür mirası içerisinde binlerce Türkçe kelime de yer almış ve Türkçe, Balkanlar’da sadece şehir ve kasabalarda yayılmamış, köylerde yaşayan insanların da tüm alanlarına girerek benimsenmiştir.

Osmanlı Devleti’nin resmi dili olan Türkçe, bölgedeki toplumlar arasında hem günlük hayatta hem de devletle olan ilişkilerinde kullanılmış ve zaman içerisinde Türkçe kelimeler bölge dillerine girmeye başlamıştır. Balkan milletleri arasında bir üst dil olarak benimsenen Türk diline ait unsurlar zamanla diğer kültürlerde etkisini göstermiş ve Türkçe, günlük konuşma dilinin yanı sıra, bölge halklarının folkloruna, halk edebiyatına ve yazı dillerine kadar etkili olmuştur.

14. yüzyılda Balkanlar’ın fethi ile birlikte bölgede Türk kültürünün yayılmaya başlaması ve günlük hayata dair kelimelerin benimsenmesinin yanında Osmanlıların yeni bir hiyerarşi sistemi getirmesiyle devlet idaresi ile orduya ait kelimeler de Balkan dillerine girmeye başlamıştır. Bu kelimelerden başka Osmanlı kültür ve medeniyeti, yerli manevi ve maddi hayata da etki ettiği için bu alanlardaki terimler de benimsenmiş ve bunların çoğu günümüze kadar gelmiştir.

İstanbul’un fethinden 10 yıl sonra Bosna’ya bir sefer yapan Fatih Sultan Mehmet, birkaç Sakson madenci şehri ile Güney Slav yerleşme merkezi dışında doğru dürüst bir şehri olmayan bir ülkeyle karşılaşmıştır. Osmanlıların Balkanlar’a geldikleri 14 ve 15. yüzyıllarda şehirler yeni kurulmaya başlanmış ve Osmanlı etkisi şehir hayatında da görülmüştür. Şehir planlamasına dair terimler Türkçeden alınmış ve bunların bazıları bugüne kadar gelmiştir. Fetihle birlikte şehirleşmemiş bölgelerdeki köyler önemli merkezlere dönüşmüş, bu imar hareketiyle de şehir planlaması ile ilgili “*avlu, baca, bahçe, basamak, bodrum, bostan, çardak, çeşme, çarşı, hendek, kafes, köprü, kule* gibi yüzlerce sözcük Sırp ve Hırvat dillerine geçmiştir.

Balkan dillerinde Türkçe asıllı sözcük sayısı Yunancada 3.000’in üzerinde, Bulgarcada 5.000 kadar, Sırp-Hırvatçada ise 9.000’dir. Bulgarcanın Makedon lehçesindeki binlerce Türkçe sözcük ise 700 sayfalık bir çalışma halinde tespit edilmiştir. Türkçe, etkileşimde olduğu diller arasında en yoğun olarak Güney Slavcaya etkilemiştir. Başkenti Saraybosna (Sarajevo), ikinci büyük kentinin ismi ise Tuzla olan Bosna-Hersek’te bu kentlerin en merkezi semtlerinin adları *Baščaršija ve Kapija*’dır ve bu Türk kültürünün ve dilinin bölgedeki işlevi hakkında bir fikir verebilmektedir.

Bölge dillerinin *yastık, yorgan, yatak, çarşaf, kilim, seccâde, halı vb.* gibi oda tefrişâ tı ile ilgili alanda Türkçeden etkilenmesinin yanında giyim kuşam eşyası da bu etki alanı içerisinde kalmıştır. Bunların yanı sıra, mutfak eşyası ve yemek isimleri, akrabalık belirten isimler, at ve binicilik deyimleri, esnaf ve çarşı teşkilatı ile ilgili isimler, çeşitli zanaat dalları ile ilgili sözcük ve terimler, bitki ve çiçek adları, hukuk, askeri ve mülki idare ile ilgili terimler ve bundan başka maddi ve manevi yaşamla ilgili pek çok terim ve sözcük Türkçeden Balkan dillerine geçmiştir. Bunların yanı sıra, Türkçe, halk edebiyatında, türkülerde ve epik şiirlerde de bölge dillerine etki etmiştir.

Balkanlar’a yeni bir cemiyet ve devlet yönetiminin kurucuları ve İslâm kültürünün taşıyıcıları olarak gelen Türkler ile birlikte bütün Balkan dillerinin halk hikâyelerine, köy masallarına, halk edebiyatına binlerce Türkçe kelime ve deyim girmiştir. Boşnak araştırmacı Abdullah Şkaliç, Sırp Hırvatçaya Türkçe yoluyla geçen kelimelerin anlamları bilinmiyorsa halk

hikâyelerini, halk türkülerini, atasözlerini, deyimleri anlamanın mümkün olmayacağını belirtmektedir.

Daha öncede belirtildiği gibi, Türkçe, epik şiirler konusunda da etkili olmuş ve şiirlerin içeriğine uygun olarak dini ve manevi hayat, kahramanlık, resmi yazışmalar, askerlik ve savaş ile ilgili kelimelerin ağırlıkta olduğu tespit edilmiştir. Yugoslav şair Martić, 1858 yılında düzenlediği bir halk şiiri antolojisinin ön sözünde, şiirlerdeki Türkçe kelimelerin çokluğuna ve halk tarafından benimsendiğine dikkat çekerek bunların eksikliğinin şiiri tıpkı baharatsız yemek gibi tatsız yapacağı düşünüldüğünden geniş halk kitlelerince anlaşılabilmesi için kitabın sonuna bir sözlük ekleme ihtiyacı duyduğunu belirtmiştir.

Eker'in Veljačić'ten aktardığına göre, Sırpça ve Hırvatçadaki yabancı kelimeler tasfiye edilirken Türkçeye karşı özel bir tutum takınılmamış, Türkçe kelimeler sempati ile karşılanmış, dili zenginleştiren ve renklendiren öğeler olarak kabul edilmiş ve hatta bu kelimelerin Sırpça ve Hırvatça eşanlamlıları kullanılmaz olmuştur. Bu sempati ve yoğun dil ilişkisi, Türkçe baklava kelimesinin yasaklanması üzerine yasağa uyulup uyulmadığını kontrol etmek için Sırp köyüne giden devlet görevlilerine köylülerin *baklava* yerine *tatli burek* (tatlı börek) demesi ironisiyle belirtilmektedir.

Sırbistan yaklaşık 500 sene kadar Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde kaldığından Sırpçadaki Türkçe kelimeler Hırvatçaya nazaran daha fazladır. En çok Türkçe kelime ise Bosna'da kullanılmaktadır. Slovencede ise Türkçe kelime çok azdır, var olanlar da Hırvatça aracılığı ile geçmiştir. Türklerin Makedoncaya tesiri ise büyük olmuştur.

Saraybosna'nın *Stari Grad* (Eski Şehir) semtinde bulunan *Başçarşıja* (Baş Çarşı) Türkçenin güney Slav dillerine söz varlığı ile nüfuz ettiği en önemli bölgedir. *Başçarşıja*; medrese, hamam, bezistan, cami, sebil, han ve Saat Kulesi, kazancılık, kuyumculuk vd. arastaları ile hâlâ ortak tarihin ve kültürün simgeleridir. Boşnak köyü de cami çevresinde yaşayan namaz, cenaze, mevlut, teravi, mukabele, tevhit ve mekteb vd. terimleri ve ritüelleriyle yine Osmanlı kültürünün devam ettiği alanlardır.

Osmanlılar Bosna'ya geldikten sonra Osmanlı'ya özgü; avlusu, âşık penceresi, kapıcığı, çardaklı bahçesi olan evlerden oluşan mahalle ve kent birimlerinin ortaya çıkması Balkan halk şarkılarının (Sevdalinka'nın) konusunu ve fonunu oluşturmaya başlamıştır. Sevdalinka şarkılarında birçok Türkçe sözcüğün yer alması Balkanlar'daki Osmanlı izlerinin en belirginlerindendir.

Farklı görüşler olmakla birlikte, Bulgarcada 10.000'den fazla Türkçe kelimenin bulunduğu ve bu durumun Makedonca için de aynı olduğu iddia edilmektedir. Romencede ise yaklaşık olarak 3000 dolaylarında Türkçe sözcük bulunmaktadır. Türkçe, Romenceye en çok kelime veren 6. dildir ve bu dilin alt veri tabanındaki kelimelerin yaklaşık %2'lik kısmı Türkçeden alınmıştır. Türkçeden geçen kelimelerin bir kısmını ev, ev yapısı ve ev hayatı ile ilgili kelimeler oluşturmaktadır.

Romencede Türkçe sözcükler kendi dil yapısına adapte edilerek kullanılmıştır. Bazı sözcüklerin yazılışı Türkçe aslına çok benzemese de ses benzerliği bulunmaktadır. Romence, Türkçeden tarım ve bitki örtüsü, yiyecek ve içecek, kıyafet, ticaret ile ilgili alanlarda da kelimeler almıştır ve bunların yanı sıra, Romen mutfağında da Balkanlardaki diğer ülkelerde olduğu gibi Türk etkisi görülmektedir. Buna çorba, pilav, sarma, köfte, baklava, helva, kahve, kaymak, çullama, güveç, imambayıldı, yahni, yoğurt, musakka, pastırma, rakı, salep, meze, afyon, turfanda kelimeleri örnek olarak verilebilir. Evlilikler yoluyla da kültürel etkileşimler yaşandığından özellikle Tuna havzası ve Dobruca bölgesinde Türkçe kökenli soy isimler bulunmaktadır. Romen dilinde rastlanılan Türkçe soy isimlerinden bazıları şunlardır: “Baba”, “Turcescu”, “Tuzla”, “Talaş”, “Eminescu”, “Eminovici”, “Paşa”, “Paşaluc” vb.

Arnavutçada ise bugüne dek yapılan araştırmalara göre Türkçeden geçen yaklaşık olarak 10.000 sözcük bulunmaktadır ve Arnavutların farklı Türk boyları ile temasları bu dilin temel özelliklerine derinden etki etmiştir. İlk temaslar Macar dilbilimci Istvan Schüts tarafından araştırılmış ve 10-14. yüzyıllar Türkçenin Arnavutçayı etkilediği yıllara dâhil edilmiştir.

Farklı dil ailelerine ait olan Arnavutça ve Türkçe ile ilgili dil ilişkilerini 14-20.yüzyıllar arasında sınırlayan görüşler de vardır ve Türkçe Arnavutçayı dilbilgisinin her dalında çok belirgin bir şekilde etkilemiştir. Bu yüzyıllarda diğer Balkan dilleri için de Prestijli Dil (Lingua Franca) olan Türkçe, edebiyatıyla ve idari, iktisadi, askeri terimleri ile daha gelişmiş olduğundan Arnavutçaya da sözcük veren dil olmuştur.

17-18. yüzyıllar Türkçe kelimelerin Arnavutçaya en yoğun olarak girdiği dönem olarak bilinmektedir. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu’na bağlı olan Arnavutluk, politik, dini ve kültürel konularda Osmanlının güçlü etkisi altındadır. Arnavutluk’un neredeyse tüm bölgelerini gezip dolaşan, halk ağzındaki Türkçe kelimeleri ve deyimleri derleme konusunda çalışmalar yapan Tahir Dizdari’nin hazırlamış olduğu sözlükte ise 4406 kelime bulunmaktadır. Günümüz Arnavutçasında 5000 kadar Türkçe kökenli sözcük bulunmakla birlikte Derjaj’a göre Arnavutçadaki deyim ve atasözlerinde saklanan Türkçe sözcüklerin sayısı 20.000’i geçmektedir.

Türkçe, türkülerde de canlı bir şekilde yer almakta, Kosova ve Makedon bölgelerinde yaygın olarak birden çok dilde söylenmiş halk türküleri bulunmaktadır. Bazı Kosova türkülerinde Arnavutça, Hırvatça, Türkçe sözcükler, tabirler, mısralar yer almakta ve bir grup türküde Türkçe ünlem ifadeleri ve nakarat mısraları karşımıza çıkmaktadır. Bazı türkülerin içinde ise birçok Türkçe mısra yer almaktadır.

Arnavutların İslamiyet ile ilk temaslarının ve bu dine girişlerinin izleri ise çok eski tarihlere dayanmakta olup Osmanlılar öncesi dönemde bazı Oğuz Türklerinin askeri ve dini amaçlarla bu bölgeye geldikleri bilinmektedir. İlk temaslar sınırlı olmasına rağmen bir başlangıç rolü oynamış ve Osmanlılar döneminde İslamiyetin genel kabulünü kolaylaştırmıştır. Arnavutçaya giren ilk Türkçe sözcükler, dua, cennet, cehennem, kurban, abdest, haram, namaz, imam, derviş... gibi eski Anadolu Türkçesi döneminin özelliklerini içeren dini verintilerdir. Arnavutçaya giren en eski sözcüklerde ikinci sırayı ise boru, asker, yeniçeri, top, fitil, kandil,

davul, bıçak, hançer, yatağan, satır gibi ordu ve askerlikle ilgili kelimelerin aldığı düşünülmektedir. Devlet idaresiyle ilgili olan kadı, hükümet, vali, dizdar, kale, bayraktar, ağa, bey, nizam, at... gibi verintiler de Türkçe kökenli sözcüklerin eskilik kronolojisine göre üçüncü grubu oluşturmaktadır. Osmanlı'nın Arnavutluk'taki uzun egemenlik yıllarında yalnızca idari birimler kurulmamış, bunun yanında Osmanlı ile birlikte yeni bir hayat düzeni, yaşam biçimi kazanılmış, özellikle de hukuk, eğitim ve kültür kurumları sıfırdan inşa edilmiştir. Arnavutçaya Türkçeden ilk sıralarda dini, askeri ve idari kelimelerin girmesinin ardından ev, aile, şehir hayatı, akrabalık adları, hayvan adları, gıda ve aşçılık, kozmetik ve süs eşyaları, müzik, ziraat, biyoloji, inşaat, gemicilik gibi konularda da birçok kelime girmiş ve Arnavutçaya yerleşen Türkçe kökenli sözcükler zamanla o dilin bir parçası olmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlar'dan çekilmesi ile beraber yarımada'daki halklar dillerindeki Türkçe kelimeleri atarak onlara karşı kampanya gibi hareketlerde bulunmuşlardır. Balkanlar'da ulus inşa çalışması yapanlar daha çok, bir ulusun asıl tanımlayanının dil olduğu, Alman modelini benimsemişlerdir. Osmanlı'nın egemenliği sırasında yarımada'da anadil sınırlı amaçlar ile kullanıldığından ulus kavramını yaratmadan önce bölge dilleri konusunda çalışmalar yapılmıştır. Balkanlar'da etnik bilincin devamının sağlanmasında hem din hem de dil önemli bir etken olmuştur. Bölgede ulus devletler kurulurken tarih ve dil etrafında birleşilmiş, geçmişin yeniden inşa edilmesi düşünülmüş ve ortak dil esas belirleyici etken olmuştur.

Farklı derecelerde olmakla birlikte bütün Balkan ülkeleri, dillerini ve yer isimlerini Türkçeden arındırma konusunda teşebbüslerde bulunmuşlardır. Tarihi seyir içerisinde Balkanlar'da kurulan ulus devletlerce kendi kimliklerini oluşturmak için Osmanlı mirasını inkâr ya da yok etme yoluna gidilmişse de toplum içerine yerleşmiş olan kültürel öğeler özellikle de dildeki etkileşim ayrıştırılamamıştır.

KAYNAKÇA

Tezler

DERJAJ, Adriatik. (2012), “Dil İçi ve Dil Dışı Düşünce, Doğu Temalı Deyimlere Dayanarak” Doktora Tezi, Tiran Üniversitesi Yabancı Diller Fakültesi, Tiran.

TOLAN, Öner. (2014), “Karadeniz’in Kuzeyinde ve Balkanlarda Türk Varlığı (IV.- X.Yüzyıl)”, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Ansiklopediler

KARPAT, Kemal H. (1992), “Balkanlar”, M.R. Balaban ve M. Beşir Ağa (Ed.), **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Vakıf Yayınları,c.V, İstanbul, ss.25-32.

Araştırma ve İnceleme Eserleri

AHMED, Oktay, (2018), “Makedonya Türk Ağızları: Geçmişi ve Bugünkü Durumu”, **Ulakbilge**, C.VI, Sayı: 29, Ankara, ss.1463-1482.

AKALIN, Şükrü Halûk, (2016), “Balkanlarda İslâm’ın ve Türklüğün Yayılmasında Bir Öncü: Sarı Saltuk”, **Balkanlarda İslâm Miadı Dolmayan Umut**, KAFKASYALI, Muhammet Savaş, (Ed.), **TİKA**, C.II, İnceleme Araştırma Dizisi Yayın No: 19, Ankara, ss.51-71.

AKOVA, Sibel, (2012), “Balkan Savaşları’ndan Günümüze Batı Balkanlar ve Kültürlerarası İletişim Bağlamında Türkiye ile İlişkiler”, ALTUN, Işıl, (Ed.), **Motif Akademi Halk Bilim Dergisi**, Balkan Özel Sayısı: 2012/2, İstanbul, ss.170-201.

BAYRAKTAR, Zülfikar, (2013), “Balkanlar’da Bir Arada Yaşama Kültürü Bağlamında Kimlik Çatışmasından Kültürel Entegrasyona Türk Dili ve Kültürünün Önemi”, **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı: 36, Ankara, ss.223-234.

BİRİNCİ, Necat, (1995), “Sırp, Hırvat, Arnavut ve Makedon Dilleri Üzerine Türkçenin Etkisi”, **İlmî Araştırmalar**, Sayı: 1, İstanbul, ss.83-90.

ÇAVUŞOĞLU, Halim, (2007), “Yugoslavya-Makedonya’ Topraklarından Türkiye’ye Göçler ve Nedenleri”, **Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, Bahar/2007, Sayı: 41, Ankara, ss.123-154.

DERJAJ, Adriatik, (2010), “Arnavutça Türkçe Dil İlişkileri”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, C.XVIII, No: 3, Kastamonu, ss.991-996.

DERJAJ, Adriatik, (2012), “Türkiye Türkçesi Ağzlarının Arnavutçadaki İzleri Üzerine”, **Diyalektolog**, Sayı:5, Denizli, ss.9-16.

DERJAJ, Adriatik, (2015), “Toplumdilbilim, Dilbilgisi ve Edebiyat Alanlarında Arnavutça ve Türkçe Arasındaki İlişkiler Üzerindeki Değerlendirmeler”, **Avrasya Etütleri**, Cilt: 47, Sayı: 1, Ankara, ss.155-182.

EKER, Süer, (2006), “Bosna’da Etno-Linguistik Yapı ve Türk Dili ve Kültürü Üzerine”, **Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi**, Yıl:18, Sayı:72, Ankara, https://www.researchgate.net/profile/Sueer_Eker/publication/287999630_BOSNA%27DA_ETN_O-LINGUISTIK_YAPI_VE_TURK_DILI_VE_KULTURU_UZERINE (27.01.2017).

EMGİLİ, Fahriye, (2012), **Yeniden Kurulan Hayatlar Boşnakların Türkiye’ye Göçleri (1878–1934)**, Bilge Kültür Sanat, 1.Basım, İstanbul.

GÖKÇEL, Ragıp, (2012), “Romen-Türk Kültürel Etkileşiminin Romen Diline Yansımaları”, ALTUN, Işıl, (Ed.), **Motif Akademi Halkbilimi Dergisi**, Balkan Özel Sayısı: 2012/2, İstanbul, ss.67-82.

GÖKDAĞ, Bilgehan A., (2012), “Balkanlar: Etnik Karmaşanın Dilsel Boyutları”, **Karadeniz Araştırmaları**, Sayı: 32, Ankara, ss.1-27.

HORATA, Osman, (2003), “Kuzey ve Batı Türklüğünün Kesişme Noktasında Küçük Bir Türk Topluluğu: Romanya Türkleri”, (Der.), **Balkan Türkleri Balkanlar’da Türk Varlığı**, TÜRBEDAR, Erhan, (Ed.), ASAM Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara, ss.151-167.

İNALCIK, Halil, (2016), “Türkler ve Balkanlar”, **Balkanlarda İslâm Miadı Dolmayan Umut**, KAFKASYALI, Muhammet Savaş (Ed.), **TİKA**, C.II, İnceleme Araştırma Dizisi Yayın No: 19, Ankara, ss.9-39.

İZETİ, Metin (2016), “Balkanlarda İslâm’ın Yapıcı ve Evrensel Paradigması ve Osmanlı Döneminden Günümüze İrfan Ocakları: Tekkeler ve Tarikatlar (Arnavutluk, Kosova, Makedonya Örneği)”, **Balkanlarda İslâm Miadı Dolmayan Umut**, KAFKASYALI, Muhammet Savaş, (Ed.), **TİKA**, C.II, İnceleme Araştırma Dizisi Yayın No: 19, Ankara, ss. 187-237.

KARATAY, Osman, (2013) “Avar Hâkimiyeti ve Balkanların Slavlaşması”, **Balkanlar El Kitabı**, GÖKDAĞ Bilgehan Atsız, ve KARATAY, Osman, (Ed.), Akçağ Yayınları, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Cilt: I Tarih, Ankara, ss.91-98.

KARPAT, Kemal H., (2004), **Balkanlar’da Osmanlı Mirası ve Ulusçuluk**, Boztemur, Recep, (Çev.), İmge Kitabevi Yayınları, 1. Baskı, Ankara.

KIENITZ, Friedrich-Karl, (1974), **Büyük Sancağın Gölgesinde**, Kakınç, Seyfettin Halit, (Çev.), Tercüman 1001 Temel Eser, İstanbul.

MORINA, İrfan, (2016), “Osmanlı Türkleri Vasıtasıyla Arap Yarımadasından Balkanlara Taşınan Kültürel Miras”, **Balkanlarda İslâm Miadı Dolmayan Umut**, KAFKASYALI, Muhammet Savaş, (Ed.), **TİKA**, C.II, İnceleme Araştırma Dizisi Yayın No: 19, Ankara, ss.239-254.

OCAK, A.Yaşar, (2002), **Sarı Saltık Popüler İslâm’ın Balkanlar’daki Destanî Öncüsü (XIII. Yüzyıl)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, VII. Dizi, Sayı: 203, Ankara.

ÖZTUNA, Yılmaz, (2014), **93 ve Balkan Savaşları Avrupa Türkiye’sini Kaybımız Rumeli’nin Elden Çıkışı**, Ötüken Neşriyat A.Ş., 16. Basım, İstanbul.

TODOROVA, Maria, (2013), “Balkanlar’daki Osmanlı Mirası”, (Der.). **İmparatorluk Mirası Balkanlar’da ve Ortadoğu’da Osmanlı Damgası**. BROWN, L.Carl, (Ed.), Çağalı Güven, Gül, (Çev.), İletişim Yayınları, 6. Baskı, İstanbul, ss.70-112.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, (1972), **Osmanlı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt: I, 3.Baskı, Ankara.

VÁSÁRY, István, (2008), **Kumanlar ve Tatarlar Osmanlı Öncesi Balkanlar’da Doğulu Askerler 1185- 1365**, Akkoyunlu, Ali Cevat, (Çev.), Yapı Kredi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.

PH.D., HMDALLAH SAFTI

Al-Eaz’har University, Kahire

EGJYPT

**BETWEEN THE ARABIC LANGUAGE AND THE OTTOMAN
LANGUAGE**

Islamic languages; In terms of its importance for historical studies, it ranks among Islamic languages after the Arabic language in terms of speaking and spreading in the world.

The Turkish language is considered a branch of the group of Altai Ural Turanian languages, spoken by about one hundred and seventy million people, belonging to the Turanian origin, starting from eastern Europe and the Ural Mountains in the west, to the dam of China in the east.

And the Ottoman Turkish language is the Islamic Turkish in Turkey, which developed and integrated during the days of the Seljuk rule in Anatolia, especially after the establishment of the Ottoman Empire, so it was called the Ottoman language

The aim of our study is to show some respective elements Arabic and Turkish

مظاهر الارتباط

بين اللغة العربية واللغة العثمانية

بقلم: د. حمد الله حافظ الصفتي

جامعة الأزهر الشريف

تعد اللغة التركية من اللغات الشرقية الهامة في العالم، وخاصة بين اللغات الإسلامية؛ من حيث أهميتها للدراسات التاريخية، ويأتي ترتيبها بين اللغات الإسلامية بعد اللغة العربية من حيث التحدث بها والانتشار في العالم.

وتعتبر اللغة التركية فرعاً من مجموعة لغات التاي أورال الطورانية، يتحدث بها نحو مئة وسبعين مليوناً من البشر، ينتمون إلى أصل طوراني، وذلك ابتداء من شرق أوروبا وجبال أورال في الغرب، إلى سد الصين في الشرق.

واللغة التركية العثمانية، هي التركية الإسلامية في تركيا التي أخذت تتطور وتتكامل أيام حكم السلاجقة بالأناضول، ولا سيما بعد تأسيس الدولة العثمانية، فسميت باللغة العثمانية نسبة إلى «عثمان خان» مؤسس الدولة، وأصبحت منذ نهاية القرن الخامس عشر الميلادي لغة أدب وثقافة، وكان تطورها ومدى تأثيرها متصلين برقي الدولة العثمانية من الناحيتين السياسية والثقافية حتى صارت من أهم لغات العالم الإسلامي.

وقد اكتسبت هذه اللغة العثمانية الفصيحة (المكتوبة بالحروف العربية) صفة اللغة القومية بعد أن بدأت الثقافة العثمانية تتجه صوب الغرب في عهد التنظيمات في القرن التاسع عشر الميلادي إلى أن سُميت بعد زوال الإمبراطورية العثمانية عام 1923م باللغة التركية الحديثة، وتغيرت حروفها إلى حروف لاتينية.

وعلى الرغم من اعتراف التركيبهويتهولغته، فإناللغةالعربية -حتى قبل دخولهالعثمانيينإلىالبلادالعربية- مثلتأحدأحجارالزوايةفيالمُكونالثقافيالعثماني؛ بلالمكونالفكريالعثمانيعلىاختلافمستوياته، ولأنهاللغةالقرأنفقدصارتمرتبطةعقائدياًبالضميرالجمعيالتركي، واتخذتمكاناًمقدساًلايتصادماًأو يتماس -أوحتىيقارنباإحبال- معاللغةالتركيةأو العثمانية، فصار تصورُلهويةالدينية.

وعندمابدأتتنثرسخالمنظماتالتعليميةالعثمانيةفيالدولةوتتخذالشكلالمؤسسي، كانتاللغةالعربيةسباقيةفياحتلالمكانةرفيعةفيمناهجالتعليم، وتمكنالمتعلمين، وحتىفيالتقسيماتالمنهجيللمدارسومسيمياتها، فصار تصورُلهويةالتعليميةوبناءالشخصية.

وقداستمرتاللغةالعربيةعلىمكانتهاحتىالأيامالأخيرةمنعمرالدولة، ولدىطبقاتهاالعلميانالطلابوالعلماء، وحتىالسلطاننفسه.

وقدبدأالعثمانيونالاهتمامباللغةالعربيةفي أيام مؤسس الدولة نفسه، فقد تولى عام 1281م، وحكم 37 سنة، وأحاطنفسهبعلماءومشايخقبيلته، الذينكانوايعنونبمحفظالقرآنالكريموتحفيظه.

فاللغةالعربيةلمتكنغربيةعناينيةالفكريةللدولةالعثمانية؛ فقدكانمفكروهاوعلماءهايرونفيهااللغةثقافتهمالأولى، فكانوايدونونهامولفاتهمالريسية، ويتكلمونهاقبلاًتسوددولتهمالبلادالعربية، ويتقنونها عبرالدراسةالمباشرةللقرآنالكريموعلموالدين، وعبرتريجمةأهمأهاتالكتبالعربيةالإسلاميةإلىاللغةالتركية، بلإلىاللغةالتركيةنفسهاالتيأثبتتوجودهاالمدونمنذالقرنالثالثعشرالميلاديذخرتبالمفرداتالعربية، واقتبسبعضقواعدهامنالعربيةدونتبالأحرالعربية.

وفيوثيقة عثمانية مؤرخة عام 1565م/973هـ رقم 2803
فيأر شيفطوبقو فيإستانبول، قائمة بالكتب المؤرخة على المدرسين في المدارس العثمانية. منها فيالفقهو اللغة: «الهداية - النهاية - E
غاية البيان - فتاوى قاضيخان - أصول البزدوي - شرح صحيح مسلم».

و علىالرغم مناتخاذ الدولة العثمانية اللغة التركية لغتها الرسمية للدولة؛ فإنها المتسعة إلى تغيير البنية اللغوية فيألولاياتنا العربية، ويتبدى هذا فيأولمظ
هر منمظاهر الحياة الفكرية، وهو التعليم، فقد كان دينياً فيألدرجاة الأولى؛ إذ إنالتعليم العربيالإسلامي منذنشأتها اتخذ مكاناً لها المسجدو الجامع، وكا
نالهدفالديني فيهوهو الأغلب.

و العثمانيون معاستخدامهم للغةالتركية فيألأعمالالحكومية، فإنهم لم يدرّسوا هذا اللغة للشعب فيألأقسام منالمؤسسات -
و فقاما كتبمؤرخالتربية التركية المشهور عثمانأر كين في كتابه «تاريخالتربية التركية»؛ فاللغة السائدةو المسيطرة فيالمدارسو الجامعات عندالعثم
انيين كانت اللغة العربية، ولم تنتج اللغة العربية عنالمكانة الأولى فيألأقسام منالمؤسسات التعليمية العثمانية إلا معإلغاء النظامالتركيويالعثماني عندما صدر قانون
نعام 1923م؛ أي معالنهاية الرسمية للدولة العثمانية و ميلادتركيا الجديدة.

و يعدد عثمانأر كينأسماء المدارس سفيعهد «اتخاذ التعليم العثماني اللغة العربية أساساً لغوياً»؛ فيذكر مدرسة إعداد الأُمراء، ومدرسة أندرون
(و هي مدرسة فيالقصر السلطانيلإعداد موظفين منالدرجة الأولى العالية لاستخدامهم فيالقصر والحيشو الحكومة)، والمدارس العسكرية، ومدا
رسالموسيقى العسكرية، ومدارسالفنونالعسكرية.

ولا شك في أن الأتراك بذلوا جهداً كبيراً في سبيل نشر الإسلام وثقافته، وبانتشار الإسلام بين الأتراك وإجادة علمانهم اللغة
العربية لغة الدين، امتزجت الشعوب العربية والتركية وانتشرت بينها روح الأخوة والمودة، وساد الاختلاط وظهرت المشاركة
في الحياة الفكرية والاجتماعية والاقتصادية، مما أدى إلى تأثير الشعوب الإسلامية بعضها في بعض، سواء في آدابها أو تقاليدها
وعاداتها، وخلف العلماء الأتراك آثاراً عربية وتركية كثيرة، كانت منهم مساهمة كبيرة في تشييد صرح الحضارة الإسلامية.

و يوجد في دور الوثائق المصرية، مثل دار المحفوظات ودار الوثائق القومية بصفة خاصة، وفي دور الكتب والوثائق في البلاد
العربية والأوربية بصفة عامة، عدد كبير من الوثائق التركية الهامة التي يجب على الباحث أن يستفيد منها في الكشف عن
حقائق تاريخية تهم الوطن العربي وتاريخه طيلة الحكم العثماني، وإن الوثائق التي تحتفظ بها دور الوثائق العربية وكذلك
عشرات الآلاف من المخطوطات العربية والتركية الموجودة في دور الكتب في تركيا تحتاج للترجمة والدراسة
توجد في اللغة التركية عدة آلاف من الكلمات العربية، ثم مئات من كلمات مركبة من (العربية والتركية) أو (التركية والعربية).
وتصل نسبة الكلمات العربية المستعملة في اللغة التركية أكثر من 30%. وقد جمع (قاموس الكلمات العربية في التركية
العثمانية) نحو ستة آلاف كلمة عربية خالصة ومئات من الكلمات المركبة من العربية والتركية.

وإني هنا أذكر أمثلة لبيان بعض الكلمات العربية المستعملة في اللغة التركية العثمانية بطريقة مختلفة في الشكل والمعنى،
ومتغيرة في طريقة كتابتها في اللغة التركية، وهي كالاتي:

(الإسلام - إسلام)، (القرآن - أداة التعريف (ال) في اللغة العربية لا تستعمل في اللغة التركية ولا يوجد لها بديل مثل (1)
قرآن)، و(العلم - علم)، و(الكتاب - كتاب).

(سعادة - سعادت)، و(جنة - جنت)، غالباً (التاء المربوطة) في الكلمة العربية تكتب (تاء مفتوحة) في اللغة التركية مثل (2)
و(حكومة - حكومت)، و(عزة - عزت).

(حقيقة - أحياناً (التاء المربوطة) في الكلمة العربية تكتب (تاء مربوطة) أيضاً في اللغة التركية بشرط أن تكون منونة مثل (3)
حقيقة)، و(علاوة - علاوة).

غالبًا (الهمزة) على الألف في الكلمة العربية لا تكتب في اللغة التركية مثل (4)

(أدب- ادب)، و(أخلاق- اخلاق).

أحيانًا (الهمزة المفردة) في آخر الكلمة العربية لا تكتب في اللغة التركية مثل (5)

(أدباء-أدبا)، و(علماء- علما)، و(ابتلاء- ابتلا)، و(صحراء- صحرا).

أحيانًا (الهمزة) في وسط الكلمة العربية تكتب (ياء) في اللغة التركية مثل (6)

(استنذان- استيذان)، و(ملائم- ملايم)، و(ائتلاف- ايتلاف)، و(تجزئة- تجزيه).

ويتبين لنا من هذه الأمثلة مدى تأثر اللغات التركية في آسيا الوسطى والتركية العثمانية في تركيا باللغة العربية، لغة الدين الإسلامي الذي تعتنقه الشعوب التركية البالغ عددها نحو 170 مليون مسلم، منهم نحو مئة مليون في الجمهوريات الإسلامية في بلاد تركستان ونحو 74 مليونًا في جمهورية تركيا وحدها.

* * *

HÜSEYİN HİLMİ YILDIRIM
Fern Universität in Hagen

GERMANY

EĞİTİM PSİKOLOJİSİNDE GÜNCEL GELİŞMELER

DR. HYSNIE HAXHILLARI
Universiteti "Fan S. Noli" Korçë

ALBANIA

NYJA E EMRIT NË RASËN GJINORE NË SHQIPE DHE RUMANIShte

Abstrakt

Nyja e emrit në rasën gjinore në gjuhën shqipe përbën një çështje mjaft të rrahur në gjuhësinë shqiptare. Kjo nyjë është studiuar dhe analizuar nga pikëpamja diakronike me qëllim gjetjen e burimit të saj, në mjaft raste e krahasuar edhe me nyjën e gjinore së gjuhës rumune me të cilën ka afërsi. Studimet krahasuese në këtë lëmi nuk kanë mbetur vetëm në rrafshin diakronik, por ato vijojnë edhe në rrafshin sinkronik. Pikërisht, punimi im do të sjellë në vëmendje një analizë të këtyre dy nyjave nisur nga pikëpamja gjenerative. Studimet e sotme, në kuadrin e gjuhësisë gjenerative dhe të teorisë së sintagmës, na japin dorë të analizojmë në një mënyrë të re dhe më adekuate sintaksën e nyjës së gjinore, si në shqipe, ashtu edhe në rumanishte. Në këtë punim do të trajtoj këto dy nyja duke u mbështetur në teorinë e Sintagmës Determinative, në të cilën këto nyja shërbejnë si caktuesorë gjenitivalë të sintagmës emërore. Nëpërmjet metodës krahasuese do të vihen re dallime dhe të përbashkëta që shfaqin këta caktuesorë të emrit në gjinoren e gjuhës shqipe dhe në gjinoren e rumanishtes.

Fjalët kyç: Shqip, Rumanisht, gramatikë, nyja e emrit

DR. IVELINA EFTIMOVA
Konstantin Preslavsky University of Shumen

BULGARIA

**THE ROLE OF REGIONAL CULTURAL INSTITUTIONS IN THE
PRESERVATION AND PROMOTION OF TURKISH LANGUAGE AND
CULTURE AMONG THE BULGARIAN TURKS IN RAZGRAD AND
RAZGRAD REGION**

Abstract

Culture (in its broadest sense) and language are the two strongest ethnically distinctive factors. They are the basis for building a sense of belonging to a particular ethno-cultural group. It is interesting how they are preserved when it comes to an ethno-cultural group living in a national state where it is officially recognized as a minority.

The report presents cultural institutions created to preserve and popularize Turkish culture and language, such as: the Turkish folklore music and dance group, The Deliorman Association for Turkish artists who write in Bulgarian and Turkish and the literary magazine "Tolerance," which is published in Turkish. All of them are active today in Razgrad, where a compact group of Turkish minority lives. A terrain ethnographic method was used, which includes interviews with the participants in the mentioned above cultural institutions as well as documents related to their creation and their history.

Key words: culture, text linguistics, Turkish , Bulgarian

PROF. AS.DR. MELEQ SHOPI
DR. DENIS HIMCI
State University of Elbasan

ALBANIA

STUDIUESIT SHQIPTARË DHE HUAZIMET TURKE NË GJUHËN SHQIPE

Abstrakt

Shqipëria dhe shqiptarët në rrjedhën e kohërave janë përballur me gjuhë dhe kultura të ndryshme të shumë vendeve, në Ballkan dhe në Evropë. Kjo, në radhë të parë, si rezultat i pushtimeve të ndryshme ku shtetet bashkë me pushtimet ushtarake kanë luftuar për asimilimin e kulturës dhe zakoneve përmes gjuhës. Së dyti, lëvizja e njerëzve për arsye ekonomike apo arsimimi etj., kanë sjellë bashkë me kulturën edhe fjalorin e gjuhës së “bukës”.

Artikulli ynë do të pasqyrojë prurjet gjuhësore të studiuesve shqiptarë, gjuhëtarëve tanë në fushën e leksikologjisë, si dhe historisë së gjuhës në lidhje me huazimet në gjuhën shqipe e më përkatësisht, huazimeve turke. Përmes një analize gjuhësore, përqasja midis dy gjuhëve, pasqyrimi në fjalorët e shqipes, përvetësimi dhe nënshtrimi sipas normës drejtshqiptimore dhe drejtshkrimore bazë të shqipes, huazimet nga turqishtja kanë zënë vend në truallin gjuhësor të shqipes dhe e kanë pasuruar atë edhe më tej. Turqishtja, si pjesë e gjuhëve ballkanike, ka pasur ndikimin e vet mbi popujt e Ballkanit, sidomos në vendet që u islamizuan si dhe në viset ku u vendosën kolonë turq, siç theksohet në literaturën gjuhësore. Ky ndikim shihet më shumë në fushën e leksikut.

Mbështetur në materiale studimore, gjuhësore të gjuhëtarëve tanë si: Çabej, Demiraj, si dhe gjuhëtarëve të huaj, Mikloshiçi, Sandfeld, Banfi etj., do të mundemi të shfrytëzojmë edhe studimet e bëra në dhjetëvjeçarët e fundit rreth huazimeve turke në gjuhën shqipe, si një ndër gjuhët e vjetra të Ballkanit.

Fjalët çelës: Gjuha shqipe, studiues shqiptarë, huazime nga turqishtja, kulturë, zakone.

PROF. AS.DR. MELEQ SHOPI**Dr. Denis Himci****State University of Elbasan****ALBANIA****Albanian scholars and Turkish borrowings in Albanian language**

Before we deal with this paper, we must emphasize that it is not about an unknown language material. Indeed, the article deals with a review and elaboration of the scientific contributions of many scholars from earlier times till now, regarding Turkish borrowings in Albanian.

The history of developing a language is closely related to a nation's history. It is and remains a mirror about the way through which its story passes. This is most clearly evidenced in the Albanian language in its relations with other languages of the Balkans and elsewhere, from early times until today. If the Albanian lexicon is searched, it is seen that one of the lexicon layers is the borrowed one, words that Albanian language borrowed during the time of conquests where the official language was that of the ruling state. Such historical relationships are found in the Albanian language body. As such, Turkish borrowings occupy a special place, regardless of how they entered in the Albanian language or the place they take in that language.

Therefore, this article deals with questions such as: when the Turkish borrowings have entered in the Albanian language? How did they enter and what is their use? Which ones have been out of use? Albanian scholars, namely linguists, have responded with their language studies on the one hand, but they have also argued scientifically that their relationship with the Albanian language is historical and that their lexical value in today's Albanian language has been made in the context of the Albanian lexicon.

Professor Eqrem Çabej in his study [*Përnjështresim kronologjik të huazimeve turke*] "For a chronological sequence of Turkish borrowings of Albanian" emphasizes...

With the study of Turkish borrowings in Balkan languages, of course, those elements (Arabic, Persian or other) that Turkish has borrowed are related to some of the principled issues. First of all, there is the question of the geographic extent of these borrowings in the special languages of the peninsula and in their dialects ... Another issue would be to know whether the Balkan languages were in-between, giving each other an element in the field of Turkish borrowings.

.... also important for the history of culture, is the work of distributing these borrowings in different fields of life and human activity.

... The assignment of a chronology to the acquisition of these lexical elements should be more important for linguistic history - both for Balkanism and for Turkishness - as well as for the cultural connections of different languages ⁷⁸...

From the linguistic point of view, Turkish borrowings have entered into Albanian in special historical circumstances. Analyzing the chronology of the Turkish borrowings of Albanian, the academic professor emphasizes *that for the Albanian language knowledge is in a favorable condition that can perform some stratification in the work of obtaining Turkish element.*⁷⁹

The conquest of the Ottomans in Albania, but also in the Balkans brought about the influence in the respective languages. This impact has mainly affected the vocabulary, the language lexicon. In the phonetic system and in the grammatical structure, in general terms, it could not have any influence. Thus, for Professor Çabej, there are two ways to analyze Turkish borrowing in Albanian:

a) Based on the data that can be drawn from the Arbëresh dialects of Italy;

*b) and by the works of old writers (Buzuku, Budi, Bardhi, Bogdani etc), he has reached a time frame of Turkish borrowings.*⁸⁰

He also analyzed Turkish borrowings before Arbëresh [also known as Albanian of Italy] emigration in Italy and before publishing world writers.

On the basis of these criteria he has highlighted the oldest class of Turkish borrowings:

*Daule, davul; dufek, duf, cufwk, xhufit (dyfek); fitil, gajtan, pexher etc., which are also encountered in the Arbëresh dialect of Italy.*⁸¹

In the old northern writers, he has extracted other turkeyisms, such as haram "çupahajdute" kallauz, cohë, dollamë, tepsia and some other.

- In the three works of Budi he distinguished the turkeyisms like: cohë me dertunë "vajtoj, ankohem (from Turkish derd "dert"), hesap, maskori (from Turkish "pajë", hajde, Pazar, raki, , sengjir "zinxhir", "shend" "gëzim" taminqar "imatur" temal e themel, terezi⁸².

⁷⁸Çabej, E., For a chronological sequence of Turkish borrowings of Albanian, Philological Studies, No. 4, Tirana, 1975, p.79

⁷⁹bid

⁸⁰bid p.80

⁸¹Philological Studies, Tirana, 1975, no. 14, p.81

⁸²bid, nr.4, p.83

Based on this analysis Professor EgeremÇabej concluded that *"Turkish influence on Albanian language was applied so much, and much more in the city life than in the village". This is evidenced by the circumstance that the terminology of agriculture and stockbreeding is very small compared to that of Turkish in the lexicon of civic districts. And he further elaborates on which areas of the vocabulary the Turkish language has most influenced.*⁸³

Professor JaniThomai, in terms of analyzing the features of Turkish borrowings, cites that:

*- The largest part belongs to the fields of social life, economic, administration, war, urbanism, clothing, religion, cuisine, customs, etc., so it was also unstable.*⁸⁴

So one of the issues related to Turkish language in Albanian language, besides that, the time, circumstances and place they occupy in Albanian is also the field of their use in different spheres of economy and Albanian activities.

The researcher TahirDizdari on *"Some Surveys on Turkish turkeyisms"* states that:

*"I have the obedience," he notes, "in our Albanian, there have been such Turkish borrowings that most defines (with concrete and abstract meaning) that were not known at first to the people to form synonyms or to express something different and engaging this in the treasure of our language ... there are no ordinary and simple words that have the equivalent of, such as[djepi, luga, ufulla, ura]..."*⁸⁵

*Thus, these linguistic elements prove to reflect the historical development and in keeping with historical circumstances are kept as part of the most elementary element of the lexicon of Albanian borrowed from Turkish*⁸⁶.

Also professor Çabej, in his writings and in the monographic study of *The Albanian language suffixes*, compiled along with Alexander Xhuvani, also pointed out the Turkish suffixes of the Albanian, which came with the words derived from that language and are generally in use only in the Turkish borrowings of Albanian: *merak-li, namuz-li, aga- llék, budalla-llekaraba-xhi, kurbet-ci, hajdu-çe, (<hajdut-ce) (turk-çe)* etc. . Professor Sh. Demiraj thinks that some of these borrowings are genuine Turkish words, but have also penetrated some of the vocalization suffixes.

⁸³ Bid nr.4, p.84

⁸⁴ Thomai, J., "Lexicology of the Albanian Language", Tirana, 2005, p.219-220

⁸⁵ Dizdari, T., Some observations on Turkish language in Albanian. First Conference of Albanian Studies, Tirana, November 15-21, November 1962; USHT, IHGJ, Tiranë 1965, p. 407

⁸⁶ Çabej, E., Philological Studies, Tirana, 1975, no. 4, p.84

Some of these suffixes have been extended to some words from non-Turkish sources⁸⁷. The use of borrowings shows the language culture of people on the one hand, but also the cultural and historical relations between peoples on the other hand.

Suffixes such as : *-li / -li*, such as: *merak-li, sevda-lli* etc. or *elbasan-lli*, (replaced by *-as*), *elbasan-as; vend-as*

- the suffixes: **-llëk/-llik**, si: *budalla-llëk, fukara-llëk, karshi-llëk, karshi-llik, dynja-llëk, dynja-llik* etj.

- suffixes: **-xhi/-çi**, si: *duhan-xhi, bejte-xhi, kalem-xhi, bixhoz-çi, sahat-çi, zanat-çi* etj.

-suffixes: **-çe/- as**, si: *ven-çe* (place), *hajdut-çe*, or replaced with the suffixes **-isht**, or **-sht**.

While the suffixes **-llare/-llere** along with the Turkish words in the lexicon of the Albanian language. Such as: *baba-llarë, pasha-llarë, apo efendi-lerë, bej-lerë*.

This suffix in names from non-Turkish sources in the plural does not run. But, the suffix *-* is used in a number of forms formed by the singularization of the theme of plural names of the type: *Muço-llari, Mujo-llari*⁸⁸

Also, Ottoman conquest in Albania brought at the same time many elements of Oriental culture and the way of lifestyle. Also, with the utmost influence on the Albanian people, the Turks practiced with their politics the spread of Islamic religion. According to historical records, the Ottoman occupation of the Albanian territories has started since the last decades of the 14th century, especially after the Battle of Kosovo (1389), where the coalition of Balkan peoples was abolished, which included many Albanians. This invasion, along with its military and socio-economic policy, did not have the same effect and left traces in Albania as well.

As mentioned above Turkish borrowings have entered early in the Albanian lexicon, the documented period continued to be introduced later in different periods according to the historical relations of the Albanian people, especially the strengthening of the Turkish rule and influence in Albania.

From the Turkish borrowings that have penetrated into all or most of the languages of the Balkan Peninsula, we are mentioning here:

⁸⁷Demiraj, Sh., The Albanian Language and Its History, Tirana, 1988, p.127 About borrowings from Turkish, Arabic and Persian sources in Albanian, Univers, 2001, 15-30

⁸⁸Demiraj Sh., Albanian Language and Its History, Tirana, 1988, p. 128

*Asqer, bakër, bakshish, basmë, bekçi, berber, bitis, bojë, bostan, budalla, çoban, daulle, dollap, dyfek, efendi, haber, hoxhë, inad, kadi, kaike,...*⁸⁹

In most of the cases, these borrowings have come together with the new things or phenomena that brought Turks into the everyday life of our country. Such are, for example, the words: *haraç, bej, pasha, vezir, kadi, mufti, çiftlig, vakëf, xhami etj*. Some other borrowings have entered without any need, as a result of the impact of the Turkish language, which was also the official language of the administration of the army and school. *Vakt (kohë-time), sene(vit-year), bahçe(kopsht-garden), bojë (ngjyrë-colour)..*⁹⁰

The research on Turkish borrowings in Albanian have not faded, especially those belonging to their oldest layer. Such belong to the vocabulary of Arbëresh settlements in Italy and in Sicily after the death of Scanderbeg. But they also belong to the earliest settlements of those of the Katanxaros Province. The old layer of Albanian turkeyisms belongs to that encounter with our old North authors. The number of these turkeyisms comes from one author to another, from Buzuku, Budi, Bardhi and Bogdani (See Çabej-Demiraj). Regarding to their spread in different countries or regions, turkeyisms have found use where the influence of oriental culture has been greater and not only but also the teaching of Turkish language in schools. Also mentioning that part of the Turkish language in Albanian language has emerged from the use of everyday life, as part of Turkish feudal-military rule, such as:

Bimbash, çaush, kadi, medrese, mytesarif, etj.

While borrowings related to everyday life are still used today in Albanian, even though they have been through the centuries, they find the use field in present-day generations. Among other things we find:

Beqar, amanet, çati, oxhak, kazan, zerdeli, hajat, borxh, xhep, zile, fodull etj.

Researchers, namely albanologists, in their studies on this field have come to the conclusion that Turkish borrowings in the language of the Albanian language have not touched the grammar system, even as linguists claim that the foreign influence on the morphological structure of the Albanian language is equal to zero (see Sh. Demiraj, in the Albanian language and its history).

- A special stitch associated with Turkish borrowings in Albanian language where names with concretes and abstract names dominate and are part of the Albanian language is also a stylistic aspect. Some are firmly embedded in the Albanian lexicon, while some have come out of the language for the reasons stated above.

⁸⁹Demiraj, Sh., Balkan Language, Skopje, 1994, p. 96

⁹⁰Demiraj, Sh.A., Albanian Language and Its History, SHBLU, Tirana, 1988, p. 124-125

The stylistic aspect concerns the use of turkeyisms in lecture styles, and more specifically in conversational and careless discourse. The period of the fall of Ottoman rule in Albania and then the Declaration of Independence in 1912, part of the Turkish borrowing fund came out of use and were soon forgotten. Today they have remained as terms that belong to a certain historical period. Such as *jeniçer*, *asqer*, *nizam etj*. The rest in a simple conversational discourse finds a field of use with stylistic values belonging to this lecture group. Such are: *muhabet*, *llaf*, *hall*, *bela*.

And other lexical orientalisms that relate to the emotional sphere or phenomenon of human values, find use in every aspect of social relationships.

*Since the broader sphere of Orientalism today is conversational language and careless discourse, they perform the same roles as well as other obsolete and colored words, namely characterization, the color of everyday life, to give the mentality of the layers of backwardness, to spark the imagination of the village or other people ...*⁹¹

More and more often, in everyday life every hour of the day, Orientalism is heard as a passion: *Mashallah! Medet! etc.*

So, we can say that Albanian language turkeyisms of present-day use are characteristic of popular-conversational discourse in all aspects of life and social activity, not standard language. But this idea is not absolute, because in literary creativity, poetry, prose in its kind, turquoises find use. Folklore and lyric songs, we find Orientalisms such as: *sevda*, *ashik*, *sevdali*, *ashik etj*.

Their permanency and use continues to be alive in conversational and casual discourse, as this process is closely related to some apparent dimensions of the development of Albanian language and culture in particular historical periods and circumstances. Professor Jani Thomai, about the features of lexicon borrowings from Turkish quotes:

... Many words sourced from Turkish to Albanian have taken emotional and stylistic coloration and some of them are stored in our linen for this color only. These loans are used in artistic literature.

*... Many words sourced from Turkish have remained in separate speeches and do not enter the lexicon of the literary language.*⁹²

Another aspect related to Turkish borrowings in Albanian is also the phrase logical phrases. Since turkeyisms are the layer of lexical lexicon in the lexicon of the Albanian language, they

⁹¹Lloshi, Xh., Albanian Language Styles and Pragmatics, Tirana, 2005, f.117

⁹²Thomai, J., Lexicology of the Albanian Language, Tirana, 2005, p.219-220

cannot be part of the construction of phraseological units as a separate unit, consisting of naming words.

Professor Jani Thomai's Phraseological Dictionary of Albanian Language, Tirana, 1999, will include a small category of phraseological units with Turkish terminology. Such as: *i ka dalë borxhit, ia bën hyzmetin, ma bëni hallall, u bë daulle, vë tellallin* etj.

Turkeyisms in their use in human lifestyles also stand as elements of dialect speech. Professor Adriatik Derjaj in his contemporary study on Turkish borrowings in Albanian, analyzes pronounced phraseological expressions for ordinary Albanian speakers who were unlikely to reproduce whole Turkish phrases of the type⁹³: (*me tw pyetur gjen Stambollin*) etc., but there are also special units, mainly inexcusable words, in the context of intentional efforts aimed at replacing Turkish borrowings such as *orëndreqës, shitore...* What attracts attention, analyzes the scholar ... is that in a large number of cases, names in Turkish have served as basis for constructing verbal phrase logical expressions associated with the name. For example: *:lë amanet, marr avdes*. Also, 50 proverbs⁹⁴, which have become an inseparable part of our nation, are a linguistic asset for Albanian as well. Such as: *Paraja e bardhështë për ditë të zezë, S'ka vdekur kush nga uria, Shihi nënën merri të bijën, Shihi rrobën merri djalin* etj.

Thus, as seen in addition to a common word fund, in the general language lexicon of the Balkans, where both Albanian and Turkish come, there are also phrase logical phrases, which are an integral part of the mentality and linguistic culture of these peoples. In this field of study⁹⁵, many scholars have been generated, but on their way they continue to give their help in terms of typology of expressions, phraseological units, values, areas of use, etc. And this work is crowned with dictionaries in Albanian as T. Dizdari "*Dictionary of Orientalisms in Albanian*", a dictionary which (initially as a script) was published after 33 years. However, the work of this work prompted interest in further revealing the linguistic and socio-cultural values of this stratum in the Albanian language but also in other Balkan languages. This article is in the wake of reflection on Orientalist studies among Albanians such as Sami Frashëri, Abedin Pasha Dino, Fan S. Noli, Hafiz Ali Korça, Tahir Dizdari, Vexhi Buharaja; by scholars and academics like

⁹³ Derjaj, A., Internal and external thinking in languages (Based on Oriental phraseology) Ph.D., Graduates IV, Tirana 2012.

⁹⁴ bid

⁹⁵ See Demiraj: Papahaxhi, 1908, Çabej 1936; Sandfeld 1930, 7V, 205V; Thomaj -Lloshi; 1967; Shidler: 1975, 200V; Bonfi: 1980, 109V, etj

Deniskaja, Miklosiçi, Xhuvani, Çabej, Shabani, Shkurtaj, Thomai, Samara, Lloshi, Lafe; as well as linguists like L. Latifi, A. Derjajand others.

Bibliography

1. Boetzki, N., *Sur la substitution des noms de profession d'origine turque en albanais në "Cahier balkaniques"* nr.2, 1981.
2. Çabej, E., *Për një shtresim kronologjik të huazimeve turke të shqipes, Studime Filologjike*, nr. 4, Tiranë, 1975.
2. Demiraj, Sh., *Gjuha shqipe dhe historia e saj, Tiranë 1988, Rreth huazimeve prej burimit turk, arab dhe persian në gjuhën shqipe*, Univers, 2001,
3. Demiraj, Sh., *Gjuha shqipe dhe historia e saj*, Tiranë, 1988.
4. Demiraj, Sh., *Gjuhësi ballkanike*, Shkup, 1994.
5. Derjaj, A., *Mendimi i brendshëm dhe i jashtëm në gjuhë (Mbështetur në frazeologjizmat orientale) Doktoratë*, kapitulli IV, Tiranë, 2012.
6. Demiraj: Papahaxhi, 1908, Çabej 1936; Sandfeld 1930, 7V, 205V; Thomaj –Lloshi; 1967; Shidler: 1975, 200V; Bonfi: 1980, 109V.
7. Dizdari, T., *Disa vëzhgime mbi turqizmat në shqipe*. Konferenca e parë e studimeve albanologjike, Tiranë, 15-21, Nëntor 1962; USHT, IHGJ, Tiranë 1965.
8. Kostallari, A., *Rreth depërtimit të turqizmave në gjuhën shqipe*, “Gjurmime albanologjike”, 1978.
9. Krajni, A., *Hyrja e turqizmave në shqipen dhe përpjekjet për zëvendësimin e tyre*, “St.fil. nr 1, 1965.
10. Lafe, E., *Persizmat në gjuhën shqipe*, Perla, nr.1, 2007.
11. Leteux, C., *Les Turcismes dans les noms des professionnels de l'albanais*, “Cahiers balkaniques”, nr.2, 1981.
11. Lloshi, Xh., *Stilistika e gjuhës shqipe dhe pragmatika*, Tiranë, 2005.
12. Thomai, J., *Leksikologjia e gjuhës shqipe*, Tiranë, 2005.

DR. MEMISHMERDAN
Konstantin Preslavsky University of Shumen

BULGARIA

**TURKISH PHILOLOGY SPECIALTY AT KONSTANTIN PRES LAVSKI
UNIVERSITY OF SHUMEN**

Abstract:

The present report aims to clarify some questions related to the creation, the educational and scientific activities, the material base and, above all, the teaching staff of the Department of Turkish Language and Literature at the Faculty of Humanities of Konstantin Preslavski University of Shumen. Chronologically, the present study covers the period since the founding of the Department (initially with the status Sector at the Russian Language Department) in 1992 to nowadays. For realization of this purpose we used generally documents stored in the archives of the Department of Turkish language and literature as well as some research devoted to the history of higher pedagogical education in Shumen, as well as works exploring the history of Shumen University and the history of the separate departments in it.

Key words: Turkish philology, didactics, literature.

DR.MERYEMSALIM-AHMED
Konstantin Preslavsky University of Shumen

BULGARIA

THE HISTORY OF THE LITERARY TURKISH AS A FIELD OF STUDY OF THE TURKISH LANGUAGE RESEARCHERS IN BULGARIA

Abstract

Literary language development is a lengthy and complex process that covers a long period of time. Turkish language began its development as a written and literary language in the beginning of the 13th century AD. The process of Turkish language formation has its roots deep in the distant past, but unfortunately, the deeper becomes the past, the scantier are the available sources of information. The interest in the Turkish and Ottoman languages in Bulgaria went through different stages. The studies and publications of the Bulgarian researchers of the Ottoman and Turkish language from the middle of the last century to present days outlined the general trends in the development of this branch of science, creating prerequisites for further development of the scientific studies in some fields, such as the language development studies, the problems of Ottoman diplomatic correspondence, the epigraphy and the translation of Ottoman documents.

The immediate task of the Turkic and Turkish language researchers is to perform extensive studies in the field of Historical Linguistics of the Turkish language. The development of Turkish language studies in Bulgaria has made a considerable progress in the recent years, but the number of the research works in this field still remains modest. Nowadays, Bulgarian researchers are focusing their studies on the broad fields of the Turkish historical phonetics, syntax, lexis and phraseology. The present work is an attempt to summarize the scientific literature and the studies in the field of historical linguistics of Turkish language made so far in Bulgaria.

Key words: Turkish language studies, historical linguistics, Bulgarian

PROF.DR. MIRJANA TEODOSIJEVIĆ
Belgrad Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Beograd

SERBIA

**ĐORĐE /ĐORĐIJE) M. PULJEVSKI’NIN “I. СРПСКО -АЛБАНСКИ II.
АРБАНСКИ-АРНАУТСКИ III. ТУРСКИ IV. ГРЧКИ” ADLI DÖRT DILLI
SÖZLÜK ÜZERİNE**

İki ve çok dilli Sırpça sözlükleri 1842 yılından beri yabancı dilleri öğrenmek amacıyla Sırbistan’da çıkmaya başlamıştır. Bunlar arasında Belgrad’da 1873 yılında basılan Đorđe (Đorđije) M. Puljevski’nin hazırladığı “Dört Dilli Sözlük. I. Sırpça-Arnavutça II. Arbanasça-Arnavutça III. Türkçe, IV Yunanca” adlı sözlüğü önemli bir yer almaktadır. Bu bildirede Sözlük’ün derinliğine incelenmesiyle bir tarihsel dönemdeki çok kültürlü bir toplumun maddi ve manevi kültürü, ekonomik gelişimi, günlük hayatının nasıl olduğu örneklerle gösterilecektir.

Anahtar kelimeler: çok dilli sözlükler, Sırpça-Arnavutça Sözlük, Sırpça-Arnavutça-Yunanca Sözlük

Prof.Dr. MIRJANA TEODOSIJEVIĆ

Belgrad Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Beograd.

SERBIA

Belgrad Üniversitesi Filoloji Fakültesi Doğu Dilleri Bölümü

Türk Dili Edebiyatı Ve Kültürü Anabilim Dalı

Belgrad Doğu Dilleri Bölümü Balkanlarda kurulan ilk Doğu Dilleri Bölümü olup Türkoloji çalışmalarının Belgrad Üniversitesinde uzun bir geleneği vardır. Türk dili, Belgrad Felsefe Fakültesinin Karşılaştırmalı Edebiyatlar Bölümünde Türk Dili 1925 yılından beri okutulmaya başlandı. Doğu Dilleri Bölümünün 17 Temmuz 1926 yılında resmen kurulmasından sonra dört yıllık Oryantal Filoloji diye adlandırılan Türk Dili ve Edebiyatı ile Arap Dili ve Edebiyatı eğitim programlarını kapsayan ana bilim dalı açılmıştır. Bölümün kurulması, doktorasını Viyana’da yapan ve 1949 yılına kadar Bölümün tek öğretim üyesi olan Prof. Dr. Fehim Bajraktarević’in (1889-1970) adına bağlanmaktadır. İkinci Dünya Savaşına kadar yalnız on kadar öğrenci Dr Fehim Bajraktarević’in derslerine katılıyordu.

Dr. Fehim Bajraktarević’in ilk asistanı ünlü Türkolog Dr. Marija Đukanović idi. Daha sonra Bölümde bir ara ya da uzun yıllar çalışan Türklük dünyasında isimler yapmış ve çalışmış olan ünlü Türkologlar şunlardır: Dr Dušanka Bojanić-Lukač, Dr. Ljubinka Rajković, Dr. Milan Adamović ve Dr. Slavoljub Đindić. Prof. Dr. Slavoljub Đindić’ten sonra Bölümde Mirjana Teodosijević çalışmaya başladı. Bugün öğretim üyesi olarak çalışan bütün hocalar ve asistanlar onun öğrencileriydiler: Prof. Dr. Ksenija Aykut, Prof. Dr. Mirjana Marinković- (Osmanlıca ve Türk Edebiyatı dalında), Yrd. Doçent, Dr. Saša Bradašević, asistan master Smiljana Ristić Bojanić, asistan Dr. Tarık Duran, asistan master Aleksandra Vulović, ve okutman Dr. Gürkan Yavaş. Bölümde Prof. Dr. Ljiljana Čolić de Osmanlıca ve Osmanlı Paleografya ve Diplomatika profesörü olarak görev almaktadır. Türk dili öğreniminde ve Türkolojinin gelişmesinde büyük emek veren ve 1965 yılından beri Türkiye’den gelen değerli Türk dili okutmanlarımızın bölümümüzün tarihinde önemli yeri vardır.

Bugün Türk Dili Edebiyatı ve Kültürü Grubu (Anabilim dalı) Doğu Dilleri Bölümüne bağlıdır. Doğu Dilleri Bölümünün 1926 yılında kurulduğu zaman iki gruptan oluşuyordu: Türk Dili ve Edebiyatı Grubu ve Arap Dili ve Edebiyatı Grubu’ndan. Daha sonra 1974 yılında Çince, 1976 yılında ise Japonca bölümümüzde iki sene seçmeli ders olarak okutulmaya başlandı. 1985 yılında bu iki dil dört senelik programlarını Çin hükümeti ve Japon hükümetinin desteğiyle geliştirerek Çin Dili ve Edebiyatı ve Japon Dili ve Edebiyatı grupları haline gelmişler.

Bugün Doğu Dilleri Bölümünde dört anabilim dalı mevcuttur. Bunlar Türk Dili Edebiyatı ve Kültürü, Arap Dili Edebiyatı ve Kültürü, Çin Dili Edebiyatı ve Kültürü ve Japon Dili Edebiyatı ve Kültürü. Bunlardan başka Korece ve Farsça Lektörlükleri (iki senelik) de faaliyet göstermektedir.

Her sene Türkolojiye 40 öğrenci kaydını yaptırabiliyordu. 2018/2019 eğitim yılında 60 öğrenci kaydını yaptırdı. Bölümün kuruluşundan bugüne kadar mezun olan öğrencilerin sayısı beş yüzün üstündedir.

2007 yılından beri Belgrad Üniversitesi Bologna sürecini göre bütün programlar değiştirilmiştir. Derslerin çoğu tek sömestrelilik olup beşinci yıl (yani master programı) ilave edildi. Master programını tamamlayan öğrenciler iki sene süren doktora programına devam edebilecektir. Buna uygun olarak Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında lisans programında Türkolojiye Giriş, Türk Folkloru, Osmanlı Tarihi, Türklerin Kültür Tarihi, Sırpça’da Türkçe Alıntılar, Sırpça - Türkçe Karşılaştırmalı Analizi, seçmeli ders olarak Türkçe gibi lisans programında yeni dersler ilave edildi. Bölümde okutulan derslerin çoğu fakültenin bütün öğrencilerinin seçmeli ders olarak seçebilecekleri dersler haline gelmiştir. Türk dili ile ilgi dersler başka dilleri okuyan öğrencilerin ilgisi çekmektedir. Örneğin her sene Mirjana Teodosijević’in Türkolojye Giriş adlı dersine 60 Türk Dili öğrencinin yanı sıra başka bölümlerden 400-500 kadar öğrenci katılmaktadır.

Doğu Dilleri Bölümünün resmi bir yayını yoktur. Ancak bölümün kuruluşunun 70. yıldönümü dolayısıyla Dr. Rade Božović ve Dr. Mirjana Teodosijević’in redaktörlüğünde 1997 yılında “Orientalistika 70” adlı bir dergi çıkarıldı.

Dr. Mukadder GÜNERİ**TÜRK DİLİNİN SÖZ VARLIĞI TÜRKİYE ÖZBEKİSTAN LEHÇELERİNE KISA BİR
BAKIŞ****TURKEY****ÖZET**

Türk dili, dünya üzerinde çok geniş bir coğrafyaya yayılmış, milyonlarca kişinin konuştuğu bir dildir. Bağımsız devlet, özerk bölgeler açısından bakıldığında, Türk dili denilince ilk olarak Türkiye, Azerbaycan, Başkurt, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tataristan, Türkmenistan, Çin Uygur bölgesi akla gelmektedir. Geçmişten bugüne farklı coğrafyada konuşula gelen Türkçe, gelişme sürecinde, Köktürk, Uygur, Soğd, Latin, Kiril, Mani, Brahmani, Tibet, Süryani, Arap, Grek, Ermeni, İbrani olmak üzere bilinen on üç farklı alfabe ile yazılmıştır. Uygurlar döneminde, Sanskritçe, Toharca, Soğudca, Çincenin, Selçuklu ve Osmanlı devletleri döneminde, Arapça, Farsçanın, sonraki yıllarda İngilizce, Fransızcanın etkisinde kaldığı görülür. Bu nedenle geçmişte, bugün anlatım, yazım bakımından dilde farklılıkların olmaması mümkün değildir. Öte yandan, bir dil hangi coğrafyada konuşulursa konuşulsun, söz varlığı o dilin zenginliğini gösterir. Türk diline, söz varlığı açısından bakıldığında, zengin söz varlığına sahip olduğu görülür. Bu zengin söz varlığı, Türkçenin lehçeleri ortak anlatım ve yazım açısından incelendiğinde, üç farklı sonuç ortaya çıkmaktadır. 1. Aynı olanlar, 2. Kök Birliği, 3. Diğer. Bu sonuçtan hareketle, coğrafi uzaklık ve yakınlık dikkate alınarak, Türkiye Türkçesi ile Özbekistan Türkçesi, ortak anlatım, yazım açısından incelenmiştir.

Bu çalışma, bugün ve gelecekte Türk diliyle ilgili çalışmalara katkı sağlaması ümidiyle yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, Dil Birliği, Söz Varlığı, Türk Dili, Türk Lehçeleri,

DR. MUKADDER GÜNERİ**The Vocabulary Of Turkish Language
Turkey And Uzbekistan To The Turkish Brief Overview****TURKEY****Abstract**

The Turkish language is a language that is spread over a very wide geography in the world, speaks to millions of people. From the perspective of independent states and autonomous regions, the Turkish language known as the first Turkey, Azerbaijan, Bashkurt, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Turkmenistan, China Uygur comes to mind. In the development process of Turkish language, which has been spoken in different geographies, it has been written in thirteen different alphabets known as Kopturk, Sogd, Latin, Cyrillic, Mani, Brahmani, Tibet, Assyrian, Arab, Greek, Armenian, Syriac, Hebrew. In the Uighurs, Sanskrit, Sogdian, Chinese were under the influence of Arabic, Persian in the period Seljuk, Ottoman States and in English, French in later years. Turkish language has very rich vocabulary. 1. The Same Ones, 2. Root Unity, 3. Others. This ultimately the move, geographical distance and closeness, considering Uzbekistan, Turkish and Turkish of Turkey were examined. This study was carried out with the hope that it will contribute to the studies on Turkish language today and in the future.

KeyWords: Azerbaijan, Language Unity, Turkish Language, Turkish Dialect, The Vocabulary.

MÜMIN MÜMİN

Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği. Western Thrace Minority University
Graduates Association

GREECE

IN OTTOMAN CENTURIES, THE LIVES OF THE POETRY AND WRITERS WHO LIVED IN THE CITIES OF GREECE

Abstract

1923 prior to the proclamation of the Republic of Turkey, the Balkans today as it was in the half-island territory of Greece also belonged to the Ottoman Empire. In all Central Asia, as in Anatolia, the literary torch and art movement lived in its most brilliant period in Balkan lands. In the Ottoman centuries, the legacies of the people who will give immortal works in the field of literature and art will reach to the present day. These works will be transferred from generation to generation and will inspire many literary and artistic figures.

In the Ottoman centuries, Balkan geography is the birthplace of important figures in the fields of literature, art, science and culture. These people have created remarkable and immortal works. They have shed light with their works, words, currents. The artifacts created within the borders of Greece in the Ottoman centuries continue to exist in the remotest corners even today. The literary works were created with great inspiration from the Balkan geography. This inspiration from time to time is full of sorrows, pain, sadness. However, some of the works from time to time were the works of exile. All the people who created these literary works lived in the Ottoman centuries, and the works they created were read as written today. With the withdrawal of the Ottoman Empire from the Balkans after the Balkan wars, literary figures began to leave these lands too. However, works with artistic value continue to exist within the borders of Greece.

In the cities within the borders of today's Greece, from the 14th century to the proclamation of the Republic, many people from the field of literature were born. In this study, we studied important, valuable literary figures who were born in the cities of Greece until the Republican period. We have also included in our study the life stories of those who have been sent to exile in the Greek islands of the present and who have died in these lands

Key words: Greece, Ottoman centuries, Poetry, Writers, Greek Poetry.

Mümin MÜMİN

YUNANISTAN

Osmanlı Asırlarında, Bugünkü Yunanistan Sınırları İçinde Kalan Şehirlerde Yaşamış Şair Ve Yazarların Hayatları

Özet

1923 Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanından önce, tüm Balkan Yarım Adası'nda olduğu gibi bugünkü Yunanistan toprakları da Osmanlı İmparatorluğu'na aitti. Tüm Orta Asya'da, Anadolu'da olduğu gibi Balkan topraklarında da edebiyat meşalesi, sanat akımı en parlak dönemini yaşamaktaydı. Osmanlı asırlarında edebiyat ve sanat alanında ölümsüz eserler verecek şahsiyetlerin mirasları günümüze kadar ulaşacaktır. Bu eserler nesilden nesile aktarılacak, ardından gelen birçok edebiyat ve sanat şahsiyetine ilham kaynağı olacaktır.

Osmanlı asırlarında, Balkan coğrafyası da, edebiyat, sanat, bilim, ilim ve kültür alanlarında çok önemli şahsiyetlerin doğum yeridir. Bu şahsiyetler kayda değer ve ölümsüz eserler oluşturmuşlardır. Yaşadıkları döneme eserleri, sözleri, akımları ile büyük ışık tutmuşlardır. Osmanlı asırlarındaki Yunanistan sınırları içinde oluşturdukları eserler, bugün bile ücra köşelerde varlıklarını sürdürmeye devam etmektedir. Balkan coğrafyasının vermiş olduğu büyük ilham ile edebi eserler oluşmuştur. Bu ilham zaman zaman acılar, kederler, üzüntüler ile doludur. Fakat zaman zaman oluşan eserlerden bazıları ise sürgün eserleri olmuştur. Bu edebi eserleri oluşturan tüm şahsiyetler Osmanlı asırlarında yaşamış, oluşturdukları eserler bugün yazılmış gibi okunmaktadır. Balkan savaşlarının ardından Osmanlı'nın Balkan coğrafyasından çekilmesi ile birlikte edebi şahsiyetlerde bu topraklardan ayrılmaya başlamıştır. Fakat sanatsal değeri olan eserler bugünkü Yunanistan sınırları içinde varlığı devam ettirmektedir.

Bugünkü Yunanistan sınırları içinde bulunan şehirlerde de 14. yüzyıldan başlayarak Cumhuriyet'in ilanına kadar birçok edebiyat alanında önemli kişiler dünyaya gelmiştir. Biz bu çalışmamızda Cumhuriyet dönemine kadar şimdiki Yunanistan şehirlerinde doğmuş önemli, değerli edebiyat şahsiyetlerini inceledik. Ayrıca sürgün yoluyla şimdiki Yunanistan adalarına gönderilmiş ve bu topraklarda hayata veda etmiş kişilerin de hayat hikâyelerine çalışmamızda yer verdik.

Anahtar Kelimeler: Yunanistan, Osmanlı Asırları, Şair, Yazar, Yunanistanlı Şairler.

ASSOC.PROF.DR. NELYA POTAPOVA

Socio-humanitarian Academic Department, Yeoju technical institute in Tashkent

UZBEKISTAN

**REPORT, COMPARATIVE ANALYSIS OF AMERICAN PUBLIC
DIPLOMACY AND SOUTH KOREAN PUBLIC DIPLOMACY IN THE
FIELD OF FINE ARTS**

Abstract

As is well known, public diplomacy includes knowledge, faith, art, morality, and other possibilities and traditions of society.

If we carry out a comparative analysis of the public diplomacy of America and Korea, then we can say that there is much in common, but there are distinctive features. The basic principles are respected, but there are differences.

Key words: Comparative analysis, public diplomacy, South Korea, America

The principles of America's public diplomacy are to support the achievement of goals and foreign policy objectives, to promote national interests and strengthen national security, by informing and influencing the foreign public, and by expanding and strengthening relations between the people and the US government and the rest of the world. The Undersecretary of State manages public diplomacy programs, which include connections with international audiences, cultural programs, research grants, educational exchanges, US visiting programs and the efforts of the US government to counter ideological support for terrorism.⁹⁶

In the 1950s and 1960s, the United States government made it a priority to organize and conduct exhibitions that demonstrate the achievements of American art. It is known that during this period, the CIA invested tens of millions of dollars in the «Congress for Freedom of Culture» and related projects.⁹⁷

During the Cold War, America's image was positive for many countries, but after the collapse of the Soviet Union, public diplomacy faded into the background, and only after 11.09.2001 did US public diplomacy begin to work on the mistakes.

The programs of exchanges and grants of W. Fulbright, Edmund S. Muskie, H. Humphrey promoted the dissemination and popularization of American values, ideals, culture and science in the world.

In 2005, a report by the US State Department Public Diplomacy Commission was published, which recommended increased efforts in public diplomacy.

There is the so-called cultural part of US public diplomacy, which consists of 14 programs. One of the main programs: "Partnership between the public and private sectors." In 2014, \$ 10.2 million was allocated to these programs. In fiscal year 2015, up to \$ 8.344 million.⁹⁸ Those 14 programs include Dance motion USA, American Film Showcase, American Music Abroad, Art Envoys Program, American Arts Incubator, Art in Collaboration.⁹⁹

American public diplomacy in the field of culture has its own strategic goals:

1. Increasing Understanding of US Politics and Culture
2. Increasing favorable opinion towards the United States

⁹⁶Under Secretary for Public Diplomacy and Public Affairs //http://www.state.gov/r/ (24.06.2018)

⁹⁷Vasilenko E. Cultural diplomacy as an instrument of the "soft power" of the state./ Василенко Е.

Культурная дипломатия как инструмент «мягкой силы»

государства. http://www.perspektivy.info/rus/ekob/kulturnaja_diplomatija_kak_instrument_magkoj_sily_gosudarstva_2015-11-23.htm (09.07.2018)

⁹⁸ Katherine Brown, Chris Hensman, PalakBhandari 2015 Comprehensive Annual Report on Public Diplomacy and International Broadcasting Focus on Fiscal Year 2014 Budget Data http://sir.ac.ir/uploads/1274151_300.pdf (17.07.2018)

⁹⁹Brown, Katherine, Chris Hensman, and PalakBhandari, eds. 2015. 2015 Comprehensive Annual Report on Public Diplomacy. Foad Izadi US Public Diplomacy: A Theoretical Treatise.// The Journal of Arts Management, Law, and Society 2016. VOL 46. № 1. P. 4 and International Broadcasting. Washington, DC: United States Advisory Commission on Public Diplomacy.

3. Increasing US influence in the world¹⁰⁰

American public diplomacy has its own economic indicators. For example, in only one Leadership Program (IVLP), a foreign visitor contributes \$ 52 million to the US economy.¹⁰¹

To enhance the favorable opinion in relation to the United States, there are cultural exchange programs among artists who participate in the program and then collaborate with American artists or include American style in their art and music.¹⁰²

Today, the public diplomacy of the United States is in Africa, East Asia, the Pacific, Western Europe, Eastern Europe, the Middle East and South Asia.¹⁰³

America, a country that has a long history of creating a platform for exploring artists from all over the world, is art schools, exhibitions, biennials, art shops, patronage activities that are inextricably linked with this type of art. It's no secret that all the artists of the world seek to exhibit their work in America, to get an education, to learn from the experience of artwork.

How Americans work with the art market can be demonstrated by the example of the National Center for the Study of Arts SMU (NCAR), its mission is to provide evidence-based leading supplier that allows representatives of the art world and cultural leaders to overcome difficulties and increase impact.

To assess the dynamics of art in America, this center examines the state of affairs in three main parameters: supply, demand and public support for art per capita. They evaluate the supply of suppliers of all art, the demand for data from the total amount of non-profit art dollars in the community, and public support as state and federal funding for the arts.

In 2016, San Francisco celebrated the opening of the Museum of Modern Art, which has now become the largest museum of modern art in the country.

The Pittsburgh Grand Arts Council (GPAC) launched the Artsburgh Arts website dedicated to online art events to help thousands of artists.

Korea's current public diplomacy projects are worth 410 billion won, provided by 15 city councils and nine central administrative bodies. These projects exclude official development assistance (ODA) and other foreign projects in the field of investment and economic cooperation.

¹⁰⁰ Public Diplomacy Model for the Assessment of Project Directed by Kenneth Matwiczak, PhD A report to the U.S. Advisory Commission on Public Diplomacy by The LBJ School of Public Affairs, University of Texas at Austin September 2010 p.66 <https://www.state.gov/documents/organization/149966.pdf> (28.07.2018)p.11

¹⁰¹ Dr Katherine Brown. Challenges in measuring public diplomacy p. 120 https://softpower30.com/wp-content/uploads/2018/07/The_Soft_Power_30_Report_2017-1.pdf

¹⁰² Public Diplomacy Model for the Assessment of Project Directed by Kenneth Matwiczak, PhD A report to the U.S. Advisory Commission on Public Diplomacy by The LBJ School of Public Affairs, University of Texas at Austin September 2010 p.66 <https://www.state.gov/documents/organization/149966.pdf> (28.07.2018)p.39

¹⁰³ Public Diplomacy Model for the Assessment of Project Directed by Kenneth Matwiczak, PhD A report to the U.S. Advisory Commission on Public Diplomacy by The LBJ School of Public Affairs, University of Texas at Austin September 2010 p.66 <https://www.state.gov/documents/organization/149966.pdf> (28.07.2018)

According to the ministry, the plan for the implementation of public diplomacy consists of 49 tasks in six areas, including infrastructure, politics, knowledge and culture. In terms of content, it includes about 320 cultural projects, 200 knowledge-related projects, and 190 policy-oriented projects. It is planned to actively participate in public diplomacy of the private sector, which will help strengthen the networks of professionals in the field of art.¹⁰⁴What is required for this is bold and resourceful entrepreneurs with a long-term vision for creating interesting and innovative cultural products, such as television dramas and popular music, especially for the global market, and a government that seeks to develop the cultural industry and promote its popular culture.¹⁰⁵

Established in 2009, the Council serves as a control point for government public diplomacy. Its initiatives are divided into three main components:

- 1) to act as a state control,
- 2) support effective national branding projects and,
- 3) strengthen and expand public collaboration and participation.

The vision of the Council, “Reliable and Decent Korea”, should be achieved by strengthening Korea’s role and global responsibility, understanding Korea’s cultural values, strengthening understanding between Korea and the world, and encouraging citizen participation.

Every year, the Ministry of Culture, Sports and Tourism presents an award for the special achievements of Korean music and art, for its contribution to the “Hallua Wave”.

The activities of the Hallua Wave are sponsored by the National Branding Committee, the Korean Communications Commission, the Information Service and the Korean Foundation. In 2009, the Korean government established the Korean Creative Content Agency (KOCCA) to develop and promote South Korean cultural industries. In March 2012, KOCCA began offering financial support for all Korean artists seeking to perform abroad.

Today, Korean public diplomacy is managed by the Presidential Council on National Branding, the Ministry of Foreign Affairs and Trade, the Ministry of Culture, Sports and Tourism, the Ministry of Education, Science and Technology and more than twenty other affiliated agencies.

On July 17, 2017, the Ministry of Foreign Affairs held the opening ceremony of the Center for Public Diplomacy.

The Republic of Korea practices its own specific approaches in the use of soft power in diplomacy in the international arena. Various educational programs, the leading leader in which

¹⁰⁴ Rachel Lee Gov’t sets up public diplomacy plans //

https://www.koreatimes.co.kr/www/nation/2017/12/356_241672.html (28.03.2018) 2017-12-29

¹⁰⁵ Steven Kim. Korea’s Cultural Juggernaut is a Soft-Power Strategy Worth Copying. //The National Interest.

August 4, 2016. <https://nationalinterest.org/feature/koreas-cultural-juggernaut-soft-power-strategy-worth-copying-17246?page=0%2C1> (03.08.2018)

is the organization KOIKA.¹⁰⁶ Participation of various funds in cultural, scientific and personnel exchanges, here is the leader of Korea foundation,¹⁰⁷ and support for various projects related to the media sector and so on. Informal exchanges involving non-governmental organizations (NGOs), universities, and private companies that play a role in areas such as academic diplomacy.

The Korea Foundation offers program support to eligible museums for the presentation of Korea-related exhibitions, Korean cultural programs, events, as well as the publication of relevant catalogs and materials for museum visitors.¹⁰⁸

Measures have been taken to organize exhibitions, biennials, fairs, to build museums and other events, with the financial support of various funds and, importantly, private individuals. It can be stated that Korean art has played with new colors and, has become not only world famous, but also quite popular.

Public diplomacy does not end only with the presentation of work in the international arena, it is necessary to create an infrastructure for building a business in order to have a future. In the context of this trend in Korea, an annual exhibition of contemporary art “Kiaf” is held, which is an extensive infrastructure with a large number of private galleries, art centers, public and private museums.

Comparing the public diplomacy of both countries, let us highlight a few specific points: America’s public diplomacy is different because it is based on a neoliberal approach, focuses more on the participation of ordinary Americans themselves in the prosperity of public diplomacy, although they are patronized by South Korea far less. In Korea, on the contrary, public diplomacy is built, to a greater extent, on constructivist foundations, where national interest is at the forefront, and a great initiative belongs to the state power, although there is a private sector and individual representatives, but their participation has a slightly different nature. This participation does not arise naturally, it is proposed by the state: “with a stiff hand in a velvet glove.” But, judging by the fact that centers are opened under the auspices of state power, it still has a dominant role, and the initiative of the citizens of Korea is not yet sufficient, and sometimes there are not enough material bases. It cannot be said that in America power is involved to a minimum, but as far as the cultural aspect of public diplomacy in the field of fine arts is concerned, here, the lion's share of participation belongs to the public itself and private individuals.

¹⁰⁶KyeWoo Lee, GiHoonPark “FromAnEvaluationofKorea’s 20-Year ODA”, KoreanDevelopmentReviewVolume 29, No 2., 2013, P-81.

¹⁰⁷ <https://en.kf.or.kr/?menuNo=3812>

¹⁰⁸ <https://apply.kf.or.kr/selectNoticeAndApplicationView.nkf?anucNo=A1G0000140&pageIndex=1>

ASSIST.DR.NEVRIE CHUFADAR
Episkop Konstantin Preslavski University of Shumen

Faculty of Humanities/ Department of Turkish language and literature.

BULGARIA

MITOLOGICAL INDICATORS OF A HORSE IN KOROGLOU EPIC

Abstract

The cult of the horse in many studies of myths and epics is seen as a totem trail where the image of the horse often carries signs of deification. In the present epic, the wonderful horse of the hero possesses a number of indicators allowing him to be defined as a mediator and a magic helper. In most cases, the hero's horse has an extraordinary origin: he comes from a tulpar, a sea stallion, often with wings and a special color, testifying to his ability to travel between the worlds, to maintain a mystical relationship with his owner. Koroglu's horse in the collective consciousness of Turks is his second hypostasis or brother, associated with him by the Milky Brotherhood, and in some cases it symbolizes the intuitive knowledge and helps his owner to make the right decisions.

On the basis of a comparative analysis of different versions of the epic, a saturation of mythological elements in the Middle Asian versions of the epic are ascertained, whereas in Bulgaria, Istanbul, Anatolian and Gagauz versions, a vital knowledge of the horse's features is fixed as a riding animal and a true friend of his owner.

Key words: Koroglou, epic, myth, horse

DR. RUDINAXHILLARI

University of Tirana, Foreign Languages Faculty

ALBANIA

STRATEGIES IN TRANSLATING TURKISH LOANWORDS FROM ALBANIAN INTO ENGLISH

Abstract

Turkish loanwords can be found in the Albanian language as a result of the five-century long Ottoman dominion. Some of these words are now part of the standard Albanian language, having a respective native synonym and sometimes no native synonym.

The influence of Turkish loanwords is evident in many pieces of Albanian literature. The authors have used these words as directly related with the topic, words from the military, administrative and institutional area and also for character individualization purposes pertaining to a certain historic period.

The prevailing translation strategy used for the translation of loanwords is mainly borrowing, but there are also other techniques used with the aim of not losing the Turkish setting of the works and transferring the term and the requisite specific detail depending on the readership like: transference, expansion, explanation etc.

The paper provides different examples of the translation of Turkish loanwords from Kadare's translation of masterpieces from Albanian into English: 'The Siege', 'Chronicle in Stone' etc.

Key words: Turkish loanwords, borrowing, translation techniques, expansion

ALGERIA

ALGERY

تجربة جامعة الأمير عبد القادر للعلوم الإسلامية

في تدريس اللغة التركية - الواقع والمأمول-

الملتقى الدولي : اللغة التركية الماضي الحاضر والمستقبل.

كلية اللغات الأجنبية الجامعة الدولية – تيرانا ألبانيا.

28-30 مارس 2019

تقديم: أ.د : سمير جاب الله

جامعة الأمير عبد القادر للعلوم الإسلامية ، قسنطينة الجزائر.

بسم الله الرحمن الرحيم والصلاة والسلام على نبيه الكريم.

لا شك أن العلاقات الاجتماعية والثقافية والسياسية بين الجزائر وتركيا تمتد إلى أعماق التاريخ، فبين الدولة العثمانية و الجزائر علاقات تاريخية كبيرة، إذ كانت تعد الجزائر إيالة عثمانية منذ أن استنجد أهلها بالأسطول العثماني الذي كان يقوده بربروس وبابا عروج سنة: 1516م ومنذ ذلك الحين أصبح للبلدين تاريخ مشترك امتد ثلاثة قرون واستمر إلى سقوط الجزائر في براثن الاستعمار الفرنسي سنة: 1830م. لذلك فإن تدريس اللغة التركية في الجزائر ليس عملية تعليمية أكاديمية بحتة كما تدرس اللغات الأخرى كالإسبانية والألمانية والإيطالية وغيرها ، وإنما هي جزء من التاريخ وسبيل من سبل معرفة الذات، لأن الكثير من الأعراف الجزائرية اليوم والكثير من الكلمات والتسميات والأكلات أصلها تركي ومن بقايا قرون التعايش المشترك بين الشعبين الشقيقين ، إضافة إلى المراسلات التي كانت بين بابيات الجزائر والباب العالي وهذا يقتضي منا ضرورة تعلم اللغة التركية وعدم اعتبارها مجرد لغة كسائر اللغات.

أهداف تدريس اللغة التركية بالجامعة:

1- الاطلاع على المخزون الحضاري والتراث التاريخي والثقافي والسياسي المشترك بين البلدين وترجمته إلى علاقات ودية مع الدولة التركية.

2- تكوين مترجمين من اللغة التركية إلى اللغة العربية والعكس قصد ترجمة المراسلات الرسمية

3- تكوين متخصصين في الدراسات التركية بمختلف مجالاتها كما هو في الدول المتقدمة: دراسات لغوية وتاريخية وسياسية واجتماعية وحضارية

4- تبادل الخبرات العلمية وتسهيل التواصل وانتقال الطلبة والأساتذة بين المؤسسات العلمية والجامعية

5- فتح نافذه علمية جديدة في الجامعة الجزائرية تمكن الدولة والمجتمع من التعامل مع المحيط الثقافي والسياسي الدولي على أسس علمية وبإمكانات ذاتية وبطريقة مباشرة.

6- توطيد العلاقات الثقافية والسياسية والاجتماعية بين الجزائر وتركيا كما تنص على ذلك الاتفاقيات المبرمة بين الجانبين.¹⁰⁹

7- توطيد العلاقات التجارية بين البلدين ، خاصة وأن التبادلات التجارية مع تركيا أصبحت مهمة ومعتبرة..

مراحل تدريس اللغة التركية بالجامعات الجزائرية.

لقد مر تدريس اللغة التركية بالجزائر بثلاث مراحل:

المرحلة الأولى: وهي مرحلة غير رسمية، حيث بادر قسم التاريخ بجامعة الجزائر في مطلع السبعينيات، إبان الإصلاح التعليم الجامعي سنة 1971 بإدخال اللغة التركية في برامج الدراسة وكانت المادة غير رسمية يختارها الطلبة ولا تخضع لامتحان في نهاية السنة

المرحلة الثانية: مرحلة الترسيم ، فمع الإصلاح التعليمي سنة 1978 اعتمدت اللغة التركية كمادة رسمية بقسم التاريخ لطلبة السنة الثالثة والرابعة وكان على الطلبة أن يختاروا بينها وبين اللغة الفارسية ، لكن نظرا لتاريخ الجزائر المشترك مع الخلافة العثمانية ونظرا للقواسم المشتركة بين الشعبين كان توجه معظم الطلبة نحو اللغة التركية ، وكانت أول دفعة تخرجت سنة 1983 بجامعة الجزائر وجامعة قسنطينة.

وكان قسم التاريخ بجامعة الأمير عبد القادر للعلوم الإسلامية ثالث قسم في الجزائر يعتمد تدريس اللغة التركية وذلك ابتداء من 1992م،

والملاحظ على هتين المرحلتين الاضطراب و الانقطاع في تدريس مادة اللغة التركية وذلك راجع لقلّة الأساتذة المؤطرين لأن بعض الأساتذة كانوا أجانب وبمجرد رجوعهم إلى بلدانهم تنعثر المادة، كما أنه لا توجد سياسة تعليمية واضحة تعنى بهذه المادة وبتكوين المؤطرين ، مما أدى إلى تعثر تدريسها وعدم نجاحها بشكل واضح.

المرحلة الثالثة: إنشاء أقسام خاصة باللغة التركية ولم تعد تدرس كمادة في قسم التاريخ، بل أصبحت تخصصا منفردا يتعلم فيه الطالب القواعد، والتعبير والترجمة و الخطوط العثمانية ، والنصوص الأدبية، والادب التركي القديم والحديث وغيرها من المواد، وقد بدأت هذه المرحلة سنة 1999م، حيث تم تأسيس أول قسم للغة التركية بجامعة الجزائر، كما تم اعتماده بجامعة الأمير عبد القادر وسمي بقسم اللغات الشرقية والترجمة ، لكن افتتاحه وبداية التدريس فيه كان بعد الإصلاح التعليمي الثالث أو ما يعرف بنظام ل م د ، حيث افتتح قسم اللغات والترجمة ، شعبة اللغة التركية في مطلع السنة الدراسية 2013_2014،⁽¹¹⁰⁾

الدفعات المنتسبة بجامعة الأمير عبد القادر:

منذ فتح شعبة اللغة التركية بجامعة الأمير عبد القادر للعلوم الإسلامية سنة 2013 بدأ الطلبة يتوافدون على هذا القسم، ففي أول سنة التحق بالقسم 22 طالبا وطالبة، لكن مع مرور السنوات بدأت الأعداد في تزايد نظرا لإدراك الناس بأهمية اللغة التركية، إلا

- مأخوذ من عرض تكوين ليسانس أكاديمي المعدل، المقدم من طرف جامعة الأمير عبد القادر للعلوم الإسلامية لوزارة التعليم العالي والبحث العلمي ¹⁰⁹ سنة: 2013-2014، ص: 07.

العثمانية والحديثة): خليفة حماش: 13_17، منشورات كلية الآداب والحضارة الإسلامية ، جامعة الأمير عبد القادر (قواعد اللغة التركية¹¹⁰ للعلوم الإسلامية ، 1437هـ، 2016 م.

أن عدم وجود إمكانيات علمية وأكاديمية لتأطير الطلبة فإن الجامعة لا تستطيع أن تقبل الأعداد الكبيرة، ورغم ذلك فإن العدد في ارتفاع حيث بلغ سنة 2016 مائة وخمسة عشر طالبا، ثم بعدها تم فتح مرحلة الماجستير ، وقد تخرجت أول دفعة سنة: 2018، وبلغ عدد الطلبة الإجمالي-ليسانس ماجستير- بحلول سنة 2019 حوالي: 150 طالبا.

برنامج تدريس اللغة التركية بجامعة الأمير عبد القادر
مرحلة الليسانس وتتكون من ثلاث سنوات مقسمة على ستة سداسيات على النحو التالي:.

السنة	المواد المدرسة	الحجم الساعي	طبيعة المادة
الأولى	1-مدخل إلى اللغة التركية العثمانية- وتهدف إلى التعرف على كتابة اللغة التركية قبل الإسلام، وتوزيع اللهجات التركية وجغرافيتها، وتاريخ استخدام الحرف العربي في كتابة اللغة التركية، وظهور اللغة التركية العثمانية ومصادرها وقواعدها وقواميسها وخصائصها. وهي مادة سنوية.	88س	سنوية
	2- مدخل إلى اللغة العثمانية الحديثة، ، وتهدف إلى التعرف على تاريخ اللغة التركية الحديثة وأهميتها في الدراسات المحلية والإقليمية وخصائصها وحروفها وكيفية نطقها وقواعدها الأولية، وهي مادة سنوية.	176	سنوية
	3- تعبير كتابي بالتركية الحديثة: وتهدف إلى تعليم الطالب تركيب الجمل والفقرات وتطبيقات نحوية وصرفية والإملاء واستعمال القاموس اللغوي.	128	سنوية
	4- تعبير شفوي بالتركية الحديثة، 128، وتهدف إلى تعليم تقنيات التعبير وتكوين الجمل البسيطة والتعبير الوصف.	128	سنوية
	5- تاريخ الأتراك ما قبل العهد العثماني	48	سداسي أول
	6- تاريخ الأتراك في العهد العثماني ويشمل تأسيس الدولة التركية والحياة السياسية والاجتماعية والثقافية والحضارية في العهد العثماني	48	سداسي ثاني
	7- جغرافية تركيا العامة، وتشمل الجغرافيا التاريخية و البشرية والاقتصادية والسياسية.	32	سداسي ثاني
الثانية	1- اللغة التركية العثمانية نصوص، وتشمل على نصوص أدبية نثرية وشعرية قصد التعرف على مختلف الأساليب اللغوية.	128	سنوية
	2- تاريخ الأدب التركي في العهد العثماني،	48	سداسي أول
	3- قواعد اللغة التركية الحديثة	128	سنوية
	4- تاريخ الأدب التركي في العهد الجمهوري	24	سداسي ثاني
	5- تعبير كتابي	128	سنوي
	6- تعبير شفوي	128	سنوي
	7- مصادر ومناهج البحث في اللغة التركية	48	سداسي أول

سنوية	128	8- قواعد اللغة التركية الحديثة،	
سنوي	44	1- اللسانيات	
سنوي	90	2- أدب تركي حديث (نثر)	
سنوي	45	3- تعبير كتابي	
سنوي	45	4- تعبير شفوي	
سداسي	22.5	5- مدخل إلى الترجمة	
سداسي	22.5	6- ترجمة تطبيقية	
سداسي	22.5	7- الخطوط العثمانية	الثالثة

وبعد مرور ثلاث سنوات على تدريس هذا البرنامج وفي إطار توحيد البرامج مع جامعة الجزائر عدل هذا البرنامج: وأصبح يشمل علم الصوتيات، والحضارة العثمانية، وعروض كتابية وعروض شفوية، وترجمة فورية، و قراءة نصوص تاريخية، وفنون عثمانية.¹¹¹

مرحلة الماجستير: تخصص : لغة وثقافة تركية، وفي هذه المرحلة يعمق الباحث معلوماته التي أخذها في مرحلة الليسانس ، ويجري التركيز فيه على التعبير الشفوي حجم: 135س، والتعبير الكتابي حجم: 45س،، وعلى اللسانيات حجم: 135س، والأدب التركي الحديث حجم: 90س، والفن العثماني، حجم: 30س، ونصوص علمية: حجم: 90 فيركز الباحث على الجانب التطبيقي أكثر من الجانب النظري⁽¹¹²⁾ .

تبقى هذه المواد مستمرة في السداسي الثالث بالحجم الساعي ذاته، وفي السداسي الرابع يعد الطالب مذكرة تخرج باللغة التركية.

وبالجملة فإن الطالب لا يتعلم اللغة التركية فحسب من حيث النطق بها أو كتابتها، أو قواعدها وإملاؤها وإنما يتعلم كل ما يتعلق بها من تاريخ وحضارة وفنون وأجناس وجغرافيا سياسية واجتماعية وثقافية وغيرها، فالإلمام باللغة هو إلمام بحقيقتها وبتاريخها وحاضرها ومستقبلها وأن يعيشها المتعلم فكرا ونطقا وثقافة.

مرحلة الدكتوراه: لم نفتح مسابقة الدكتوراه لغة تركية لأسباب بيداغوجية وأكاديمية تتعلق بالتأطير، مع العلم أن بعض الطلبة المتخرجين قد استفادوا من منح شخصية لمواصلة الدراسة بتركيا

تأطير اللغة التركية بجامعة الأمير عبد القادر للعلوم الإسلامية:

يؤطر بقسم اللغة التركية أساتذة جزائريون وأتراك، أما الجزائريون فهم خريجو قسم التاريخ الذين كانوا يدرسون اللغة التركية كمادة من المواد، أم من قسم اللغة العربية وسافر إلى تركيا من أجل إتمام الدراسة ثم عاد إلى الجزائر واستفادة الجامعة من إتقانه للغة التركية.

أما الأتراك فهم أساتذة مختصون ، منهم من هو مقيم في الجزائر منهم من تستقدمهم الجامعة في إطار بروتوكولات تعاون مع جامعات ومراكز تركية ، وقد أطر لحد الآن تسعة أساتذة أترك منهم من يحمل درجة دكتوراه في الأدب التركي.

- انظر: عرض تكوين ليسانس أكاديمي المعدل، المقدم من طرف جامعة الأمير عبد القادر للعلوم الإسلامية لوزارة التعليم العالي والبحث العلمي ¹¹¹

سنة: 2013-2014، ص: 13-18.

- عرض تكوين جديد ماجستير، ميدان الأدب واللغات الأجنبية، شعبة: اللغة التركية، تخصص: لغة وثقافة، ، المقدم من جامعة الأمير عبد القادر للعلوم الإسلامية للوزارة، سنة: 2016-2017، ص: 16-18،

الاتفاقيات مع جامعات ومراكز تركية:

من أجل ضمان مستوى تعليمي لائق للطلبة في مختلف المستويات، قامت الجامعة بتوقيع عدة بروتوكولات تعاون مع جامعات تركية منها جامعة مرمره كلية الألهيات بإسطنبول بتاريخ: 2014/09/10، جامعة محمد الفاتح الوقفية بإسطنبول بتاريخ: 2016/05/05، جامعة مانيسا بتاريخ: 2018/03/20، كما وقعت على بروتوكول مولانا مع جامعة مرمره كلية الألهيات.

والغرض من هذه الاتفاقيات تعزيز العلاقات العلمية بين الجامعتين، سواء من حيث تبادل الطلبة والأساتذة، وحتى الكوادر الإدارية، و الاشتراك في النشاطات العلمية كالملتقيات والندوات والمناقشات، والاشتراك في البرامج العالمية كبرنامج إيراسموس EURASMUS، وكذا تبادل الخبرات والمطبوعات، وتعد هذه الاتفاقيات عامة تشمل قسم اللغة التركية وغيرها من الأقسام.

وتعد أهم اتفاقية التي تعنى بتدريس اللغة التركية هي الاتفاقية مع معهد يونس إمرة بأنقرة التي وقعت بتاريخ: 2016/09/04 وهي خاصة بتزويد المعهد المذكور الجامعة بكل ما يحتاجه قسم اللغة التركية من أساتذة وبرامج وخبرات ومطبوعات وغيرها. وتنص الاتفاقية في البند الثاني على ما يلي:

- "...قيام أساتذة أترك بدعم أنشطة التدريب وتعليم اللغة التركية بقسم اللغات والترجمة بكلية الآداب والحضارة الإسلامية ومركز التعليم المكثف للغات بجامعة الأمير عبد القادر للعلوم الإسلامية.
- قيام الأساتذة الأترك بمساعدة قسم اللغات والترجمة بإعداد مخطط تكوين في ليسانس (LMD) مع برنامج مفصل يتضمن الحجم الساعي ومعاملات التقييم، ثم برنامج للماستر في مرحلة ثانية وبرنامج دكتوراه في مرحلة ثالثة.
- ضمان المعهد في إطار الإمكانيات المتاحة تزويد قسم اللغات والترجمة بكلية الآداب والحضارة الإسلامية بمطبوعات حول مواضيع اللغة والأدب التركي، وكذا تزويده بوسائل السمعي البصري والوسائل المكتوبة اللازمة لتعليم اللغة التركية للأجانب.
- قيام المعهد بتسهيل التكوين والتربصات والاستقبال للموظفين الإداريين والدارسين (التأشيرة، بطاقة الإقامة...).
- يسهل المعهد مهمة مشاركة المحاضرين الأترك في الملتقيات والندوات ومختلف الأنشطة المقامة في جامعة الأمير عبد القادر للعلوم الإسلامية في ميدان اللغة والأدب التركيين.
- ومن جهتها تلتزم التزامات جامعة الأمير عبد القادر للعلوم الإسلامية بعدة أشياء منها:
- توفر كل التسهيلات اللازمة للأساتذة والطلبة.
- مساعدة الأساتذة والطلبة والإداريين الأترك في المسائل المتعلقة بالحصول على التأشيرة.
- تستشير المعهد في إعداد برامج الدروس الخاصة باللغة التركية في جميع المستويات التعليمية.
- إنشاء جناح بمكتبة كلية الآداب والحضارة الإسلامية خاص باللغة والثقافة التركية.
- نشر أعمال مختلف الأنشطة المشتركة في موقع الجامعة.....".
- وتعد هذه الاتفاقية مهمة للغاية لما لها من الأثر البالغ في إنجاح العملية التعليمية، إذ لولاها لما استطاع الأساتذة الجزائريون تأطير كل هذه الدفعات على اختلاف مستوياتها وعلى تزايد أعداد الطلبة سنويا، لأن الأساتذة الأترك الموفدين من أصحاب الشهادات العليا في تخصص اللغة التركية ومنهم من يحمل درجة الدكتوراه.

الصعوبات التي تواجه تعلم اللغة التركية بجامعة الأمير عبد القادر.

لقد واجه قسم اللغة التركية بجامعة الأمير عبد القادر للعلوم الإسلامية مشاكل أكاديمية وعلمية.

أولاً: المشاكل الأكاديمية وتتمثل في عدم وجود استقرار في الكوادر المؤطرة، فالكوادر الجزائرية غير متخصصة في تعليم اللغة التركية، وإن كانوا يتقنونها أداء إلا أنهم لا يحملون شهادات في اللغة التركية تؤهلهم للتأطير في المستويات العليا كالماستر والدكتوراه.

أما بالنسبة للأساتذة الأتراك فهم غير مستقرين، ففي كل سنة يرسل معهد يونس إمرة أساتذة جدد ويسحب أساتذة قدامى، وهذا لا شك يؤثر على مستوى الطلبة وعلى العملية التعليمية، لأن الأستاذ الجديد يحتاج إلى تأقلم مع الطلبة ليعرف مستوياتهم حتى يتفاعل معهم أخذاً وعطاء، وليتأقلم مع الجامعة والإدارة ومع المحيط والبيئة .

ثانياً: المشاكل العلمية، أخذتها⁽¹¹³⁾ من مذكرة ماستر تقدم بها الطالب : عبد اللطيف طراد، تحت عنوان: "الصعوبات اللغوية في تعلم اللغة التركية كلغة أجنبية-جامعة الأمير عبد القادر بقسنطينة-قسم اللغة التركية أنموذجاً -دراسة ميدانية"،⁽¹¹⁴⁾ فقد قام الطالب بدراسة عينة من الطلبة اللغة التركية بلغ عددهم 105 طالباً، من مرحلتين الليسانس والماستر، وقد توصل إلى معرفة هذه الصعوبات، والمتمثلة في الكتابة، القراءة، المحادثة، السمع، القواعد والترجمة)

أولاً: الكتابة: لقد وحد الباحث أن نسبة 63,81% من طلبة اللغة التركية يجدون صعوبة في الحروف الصائتة سواء في الكتابة أو في الإملاء خاصة في التفريق بين الحروف (u-ü), (ö-ü), (o-u), (o-ö), (e-ö), (ı-i), (e-i), (e-i) . أما بالنسبة للحروف الصامتة نجد أن نسبة 70,48% يجدون صعوبة خاصة في التمييز بين الحروف (ğ-y), (s-z), (ç-ş), (c-j) السبب في ذلك:

- أن هذه الحروف تتشابه في الكتابة مثل u-ü, o-ö كما أنها تتشابه في النطق ğ-y,

-أن هذه الحروف جديدة بالنسبة للطلبة ولم يسبق لهم معرفتها سواء في اللغة العربية وحتى في اللغات الأجنبية التي سبق وأن تعلموها من قبل مثل اللغة الفرنسية، الإنجليزية، الألمانية وغيرها وهذا الحروف هي ı و ğ .

-نقص الرصيد اللغوي ونقص الممارسة والمجهودات الفردية من طرف الطلبة من خلال عدم التمرن على الكتابة باللغة التركية ،

- عدم وجود منهجية مناسبة لتعليم الطلبة كيفية الكتابة في اللغة التركية من خلال الأساليب والطرق المناسبة

-عدم الفهم الجيد للقواعد اللغة التركية باعتبار أن الطلبة يفكرون باللغة العربية أثناء تركيب الجملة التركية .

ثانياً: القراءة: أغلبية الطلبة أي نسبة 99,05% يعتمدون على كتاب معهد يونس إمرة لتعليم اللغة التركية yediiklimtürkçe ، بالرغم من أن هذا الكتاب يساعد على تحسين مستوى الطلبة في القراءة إلى أن الطلبة يواجهون صعوبات في النطق والقراءة الجيدة للأسباب التالية:

- عدم تخصيص مادة خاصة بالقراءة وعدم وجود حجم ساعي كافٍ لها ، بل تدرس خلال حصّة المحادثة،

- المذكورة أنجزها الباحث باللغة التركية، فطلبت منه أن يلخص لي أهم الصعوبات ويجعلها باللغة العربية، بعد أن كانت رئيسة قسم اللغة التركية د: ¹¹³ حبيبة ضيف الله قد اتصلت به وأخبرته برغبتي في هذا الملخص لأشارك فيه بالملتقى، فاستجاب لطلبي مشكوراً، خدمة للعلم ولقسم اللغة التركي فجزاه الله عني كل خير.

- وهي مذكرة ماستر، تخصص لغة وثقافة تركية. إعداد عبد اللطيف طراد، وأعضاء المناقشة: الأستاذ: علي كويونجو مشرفاً ومقرراً، ود: إحسان ¹¹⁴ صبري تشيبي مناقشاً، د/ عائشة كيك عضواً مناقشة ، وكلهم موفدون من معهد يونس إمرة .

- نقص كتب المطالعة الحرة (روايات، كتب، مجلات، قصص) سواء في المكتبة الجامعية أو خارج الجامعة مما يقلل نسبة المقرئية عند الطلبة.

ثالثاً: المحادثة: أدى نقص الحجم الساعي لمادة المحادثة إلى عدم إعطاء الفرصة الكافية لجميع الطلبة للمشاركة في الدرس إذ يبلغ نسبة الطلبة المشاركين في المحادثة في كل حصة: 18 %،

أما الحروف التي يجد الطلبة فيها صعوبة في النطق بها فهي ö, ü, u, i, ğ, h, r, v, وهذه الصعوبة تجاوزت نسبة 74,29% أما الحروف المتقاربة: فهي:

- الحروف الصائتة (e-i), (i-i), (e-ö), (e-ü), (o-ö), (o-u), (ö-ü), (u-ü).

- الحروف الصامتة (b-p), (c-j), (c-ç), (ç-ş), (s-z), (y-ğ).

رابعاً: السمع:

بالنسبة للحروف التي يجد فيها طلبة اللغة التركية صعوبات أثناء السمع فقد لاحظ الباحث:

1. بالنسبة للحروف الصائتة نجد أن نسبة 73,33% لديهم صعوبات خاصة في التمييز بين الحروف: (e-i), (i-i), (e-ö), (ö-ü), (o-u), (u-ü).

2. بالنسبة للحروف الصامتة نجد أن نسبة 80,95% لديهم صعوبات خاصة في التمييز بين الحروف: (b-p), (c-j), (ç-ş), (v-), (f), (s-z), (ğ-y). ويمكن تفسير هذه النتائج بأن هذه الحروف متقاربة في السمع مثل (o-u), كما أنها متقاربة في النطق ومخرج الصوت مثل (ğ-y) (ç-ş) (e-i) ولهذا يجد الطلبة صعوبات في السمع.

- أما بالنسبة للسؤال المتعلق بنسبة لفهم واستيعاب الطلبة عند سماع دروس صوتية أوبرا مج مختلفة باللغة التركية فإننا نجد أن نسبة 18,10 % فقط يمكنها الفهم ما بين 75-100 وهذا حسب مستويات اللغة المعروفة (A1, A2, B1, B2, C1, C2) وهي نسبة ضعيفة جداً.

- كما أن نسبة 98,09 % يعانون من: سرعة الكلام،

- اللغة التركية لغة لواحق لذلك يعني الطلبة منها خاصة عندما تكون لواحق كثيرة في جملة واحدة.

خامساً: قواعد اللغة :

نسبة 80.95% من الطلبة لديهم صعوبات مع القواعد، خاصة المفعول به، المفعول لأجله المضاف والمضاف إليه، الأسلوب المباشر وغير مباشر، الظروف (ظرف الزمان، المكان، الصفات...)، صيغة الفعل (صيغة الفعل المبني للمجهول، صيغة فعلا لمشاركة....)، عناصر الجملة التركيبية، تركيب الجملة وغيرها، ويمكن تفسير هذه النتائج بما يلي :

1. أن اللغة التركية لغة لخواص لهذا فإن الطلبة يجدون صعوبة في فهمها والدروس.

2.

أنهم القواعد تتشابه مع قواعد اللغة العربية ولكن بنوعيات مختلفة، كما أن الطلبة عند تصديا غتهم لقا عدم عينة يكون تفكرهم باللغة العربية وهذا ما يصعب عليهم الأمر.

الترجمة :

-بالنسبة للمصادر التي تعتمد عليها طلبة اللغة التركية في الترجمة وشرح المصطلحات والكلمات نجد أن 95,24% يعتمدون على القواميس الإلكترونية بينما نجد نسبة: 41,90% يعتمدون على القواميس الورقية ويرجع السبب في ذلك :

أ. سهولة الحصول على القواميس الإلكترونية من التطبيقات التي هي متوفرة في الهواتف الذكية

ب. توفير الوقت والجهد.

ج. النقص الفادح للقواميس الورقية التركية في الجزائر. وسوء في مكتبة الجامعة أو حتى في المكتبات العمومية باعتبار أن اللغة التركية لغة جديدة في البلد.

-أما بالنسبة للصعوبات التي تواجهها الطلبة في الترجمة من اللغة التركية إلى اللغة العربية أو من اللغة العربية إلى اللغة التركية فراجع إلى:

أ. نقص الرصيد اللغوي والممارسة عند الطلبة.

ب: اللغة التركية تنتمي إلى مجموعة الأورالتاويو اللغة العربية تنتمي إلى مجموعة اللغات السامية

ج. عدم وجود حصص كافية للترجمة أو إعدادها كما هو الحال بالنسبة للطلبة الماستر.

المأمول والغايات:

بعد هذه الوقفة التقييمية والتحليلية لواقع تعليم اللغة التركية بجامعة الأمير عبد القادر للعلوم الإسلامية، وبعد الوقوف على بعض المشاكل التي تعترض هذه التجربة نخلص إلى أن اللغة التركية حققت نجاحات كبيرة في الجامعة وحسبنا أن الطلبة يتكلمونها بطلاقة ويعدون مذكرات الماستر باللغة التركية، كما أن الكثير منهم ذهبوا إلى تركيا من أجل إتمام مرحلة الدكتوراه. يبقى الأمل كبيرا في استمرار هذا الإنجاز، فتعلم أي لغة من لغات العالم مكسب لا ينبغي التفريط فيه، ويعد استراتيجية لكل جامعة ولكل دولة، وأقترح من أجل الاستمرار في المشروع:

- زيادة الاهتمام بهذه اللغة من حيث الاستراتيجية التعليمية لوزارة التعليم العالي والبحث العلمي من حيث تشجيع التكوين وتوجيه الطلبة لدراساتها.

- توفير كل الإمكانيات المادية واللوجستية اللازمة حتى نتحصل على الاكتفاء الذاتي في المؤطرين دون الاعتماد على الكفاءات الخارجية.

- دعم البرامج ومراجعة المناهج التعليمية من حيث المضمون العلمي والحجم الزمني حتى تحقق أهداف التكوين.

- تشجيع النشاطات العلمية المختلفة، من معلقات حائطية أو نوادي ثقافية طلابية، أو معارض ، أو مجلات علمية أو ملتقيات أو ندوات باللغة التركية.

- دعم مكتبة الجامعة بالمؤلفات والمراجع والقواميس والرسائل الجامعية المتعلقة باللغة التركية.

- فتح فرص عمل متعددة في مجال الترجمة لمرافقة المؤسسات التجارية الجزائرية المتعاملة مع المؤسسات التركية.

- وكذا فرص عمل في مجال دراسة الأرشيف المتعلق بالتاريخ المشترك بين البلدين حتى يتمكن الطلبة المتخرجون من التوظيف.

- ربط صلات علمية مع جامعات تركية من أجل الاستفادة من الخبرات وذلك من خلال تكثيف بروتوكولات تعاون بين الجامعات.

- تبادل الأساتذة والطلبة والاستفادة من البرامج العالمية كبرنامج مولانا أو برنامج أوراسميس من أجل تشجيع هذه الحركة

وفي الختام هذه إطلالة على واقع وآفاق تدريس اللغة التركية في جامعة الأمير عبد القادر للعلوم الإسلامية، وهي تجربة فنية تحتاج إلى تشجيع ودعم، أتمنى كل النجاح والتوفيق لهذا المشروع العلمي والحمد لله رب العالمين.

أ.د سمير جاب الله

نائب مدير جامعة الأمير عبد القادر للعلاقات الخارجية

والتعاون والتنشيط والاتصال والتظاهرات العلمية

PHD C. SEYHAN MURTEZAN İBRAHİMİ
International Balkan University, Skopje

MAQEDONI

**Luan Starova’nın Eserlerinde Sinira Bağlı (Maruz) Kalan Ve Yasanın
Eşiğinde Bekleyen “Baba”**

Özet

Kimlik, bir çırpıda oluşan bir olgu değildir, hayat boyunca gelişen ve değişen bir kavramdır. Bir kimlik önce kendisini hayali bir bölgeye ait hisseder daha sonra da gerçek bilgileri, değerleri içine alarak oluşur. Bir bilim olarak, değerlerimizi bir yerden başka bir yere taşıyabilmemiz için çok özel bir köprüyü oluşturan edebiyat da insanların ait oldukları bölgelerdeki temel mitleri ortaya çıkaran bir anlatıma, kökeni hakkında hikayelere, imgelere, tarihi sabit yorumlamaya ihtiyaç duymaktadır. Osmanlı’nın uzun zaman hakim olduğu Balkan topraklarından çekilmesiyle birlikte, boşlukta kalan milletlerde ‘kimlik arayışı’, ‘kimlik belirlenmesi’, ötekileştirilip göçe zorlanan aile imajı karşımıza çıkmaktadır. Öyküler ve hikayelerdeki olaylarda, çizilen ‘sınırlarla’ insanların özgürlük bölgesinin nasıl kısıtlandığı anlatılmaktadır. Çünkü kimlik insanı dünyaya bağlayan bir aynadır. Sınırlar sadece bölgesel olarak çizilen çizgilerdir, coğrafi ve sembolik anlamda iki bölgeye müdahale eden bir yasadır. Çalışmamızın konusunu, Arnavutluktan Makedonya’ya yaşamış oldukları zorunlu göçle sürgün edilmelerindeki süreci gerçek bir anlayışla ele alan Luan Starova’nın romanlarındaki köklerini arama ilkesine sıkı sıkıya bağlı olan bir “Baba” karakteri oluşturmaktadır. Starova eserlerinde hayat hikayesini ve yerel kültürün siyasi tarihlerle olan karmaşık ilişkisini, ortaya çıkan tarihi, siyasi, ideolojik, kültürel biçimlendirmelerin isteksizce nasıl değiştiği tespit edilmektedir. Edebiyat metinleri genellikle tarihin akışında unutulmuş olanları hatırlattığından, araştırmamız süresince de bunun romanlara nasıl yansıdığı görülmektedir. Çalışmamızın sonucunda göç sonucu yapılan yolculukların, zorunlu veya değil insanları iki sınır arasında yaşamaya, sınırın eşiğinde özlemle beklemeye mahkum ettiğini görüyoruz.

Anahtar kelime: Göç, kimlik, sınır, edebiyat, Luan Starova.

PROF. DR.TAŞPOLOT SADIKOV
Bişkek Sosyal Bilimler Karasaev Üniversitesi

KIRGIZİSTAN

TÜRKÇEDEKİ ÜNLÜLERİN SES TÜRETİM TABANI ÜZERİNE

Özet

Ünlüler sistemini incelerken ilk önce ünlü ve ünsüz sesleri arasında yer alan farklılıkların net olarak belirtilmesi gerekir. Bu bakımdan Türk dillerindeki ünlü sesler ünsüzlerden dört yönden fark gösterir:

1. Aküstik yönden ünlüler sadece tondan oluşurken ünsüzler ise sadece gürültüden, veya gürültüyle tonun birleşiminden oluşur. Bu yönden ünlüler tonlu sesler denir, ünsüzler gürültülü sesler denir.

2. Oluşum yönünden ünlüler söylendiğinde akciğerden çıkan hava akımı ağız boşluğunda herhangi bir engelle uğramadan çıkarken ünsüzler söylendiğinde akciğerden çıkan hava akımı ağız boşluğunun bir yerinde meydana gelen engelle mutlaka uğrar. Ünlüler engelle uğramadan söylendiği için oluşum noktası olmayan ses denir. Ama ünsüzlerin oluşum noktası mutlaka olur. Bu yönden ünlüler engelsiz ses denirken ünsüzler engelli ses denir. Diğer taraftan ünlüler oluşum noktası olmayan, ama oluşum kaynağı olan seslerdir, ünsüzler ise oluşum noktası hem de oluşum kaynağı olan seslerdir. Aynı zamanda ses tellerinin titreşiminden oluşan temel ve ek tonlar, bunun yanında gırtlak, ağız, burun boşluklarından yankılanan yankı tonları ünlülerin oluşum kaynağı olarak sayılır. Ağız boşluğunda meydana gelen engel ise ünsüzlerin hem oluşum kaynağı, hem de oluşum noktası olarak sayılır. Bunun yanında bazı geniz ünsüzleri için geniz boşluğu, yumuşak ve geniz ünsüzleri için ses telleri ek kaynak niteliğini taşır.

3. Dildeki gerçekleştiren görevine göre ünlü sesler en küçük konuşma birimi olan heceyin temelini oluştururken ünsüzler ise hecenin ek unsurunu oluşturur. Bu yönden ünlüler hecesel sesler ve ünsüzler hecesiz sesler denir.

4. Semiotik yönden ünlüler hece vasıtasıyla sözcük ve ekin söylenişine hizmet ederken ünsüzler ise sözcük ve ekin anlamını taşır. Demek ki ünsüzler ilk önce anlam yüklenir. Örneğin, olumsuzluk ekinin -sız, -siz, -suz, -süz gibi dört göstergesinin başında ünsüz gelirken ortasında ı, i, u, ü ünlüleri ve sonunda z ünsüzü gelir. Ünlüler değişerek ekin anlamıyla dolaylı bağlanır ve sözcük ve ekin söylenişine hizmet eder, ünsüzler ise değişmeyen halde anlam ile direkt bağlanır. Demek ki, bu özellikten böyle bir temel sonuç meydana gelir: ünlü sesler hece vasıtasıyla sözcük ve ekin söylenişine hizmet ederken ünsüz sesler sözcük ve ekin anlamına

direk bağlanarak dildeki anlam taşıyan birimlerin görevini yapar. Sonuç olarak kök ve ekin ses yapısı ilk önce ünsüz seslerden ve ondan sonra ünlü seslerden oluşur. Böylece, Türkçedeki ünlü sesler ile ünsüzlerin arasındayken alan farklılıklar açıklandıktan sonra sistemolojide ünlülerin inventarını, farklılık belirtilerini, ses türetim tabanını, opozisyonlarını ve nitelik içeriğini belirtme meselesi ortaya çıkar.

Anahtar Kelimeler: Türk Dili, ünlüler sistemi, farklılık belirtileri, ses türetim tabanını, opozisyonları.

DR. YUSUF SAYIN¹¹⁵**TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA DİPLOMATİK BİR ARAÇ OLARAK TÜRKÇE’NİN
KULLANIMI VE YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ ÖRNEĞİ****TURKEY****Giriş**

Ülkelerin ana dillerinin dış politika yapımı ve diplomasi uygulamasında bir yumuşak güç ve kamu diplomasisi aracı olarak kullandığı varsayımından hareketle; iki binli yıllarla birlikte Balkanlar özelinde olmak üzere Türk diplomasisinin uygulanmasında Türkçe, hem bir yumuşak güç unsuru olarak hem de kamu diplomasisi faaliyetlerinin bir türevi olarak etkili olmuştur. Bilhassa bu süreçte, tüm dünyada olduğu gibi Balkan coğrafyasında da Türkiye’nin kültürel mirasını, dilini, kültürünü ve sanatını tanıtmak ve bölgedeki ülkelerle kültürel alışverişi artırmak amacıyla Yunus Emre Enstitüsü, Türkiye’nin Balkanlarda uygulamaya çalıştığı kamu diplomasisi faaliyetlerinde önemli bir araç işlevi görmektedir. Türkiye, bu adımıyla kültür, sanat ve yabancılara Türkçe öğretimi faaliyetleriyle dünyanın birçok bölgesinde ve Balkanlarda faaliyetler gerçekleştirmeyi ve işbirlikleri ihdas etmeyi planlamakta; Balkan uluslarının ve devletlerinin Türkiye’yi daha yakından tanımasını sağlamayı hedeflemektedir. Bu çalışmanın amacı; Türkçe’nin Türk Dış Politikasının yapımında nasıl bir diplomatik araç haline geldiği, Yunus Emre Enstitüsü özelinde irdelenmeye çalışmaktır.

Yunus Emre Enstitüsü ve Türk Dış Politika Yapımı

Yunus Emre Enstitüsü, 5 Mayıs 2007 tarihli ve 5653 sayılı kanunla 11. Cumhurbaşkanı Abdullah GÜL’ün döneminde ve himayelerinde Yunus Emre Vakfına bağlı olarak faaliyetlerini yürüten bir kuruluş olarak teşkil edilmiştir. Dünyada tesis edilen kültür merkezleriyle bir yandan Türkçe eğitimi verirken, diğer taraftan da Türkiye’nin sahip olduğu binlerce yıllık sanat, tarih, kültür ve medeniyet birikimini bu merkezler aracılığıyla dünya halklarına ulaştırmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Yunus Emre Enstitüsü merkezlerine verdiği destekle Enstitü, her geçen gün Türkiye’nin uygulamış olduğu kültür diplomasisinde çok önemli bir yönü temsil etmektedir. “2009 yılında faaliyetlerine başlayan Enstitü, ilk yurtdışı merkezini Saraybosna’da açmış olup Avrupa, Asya, Ortadoğu, Uzakdoğu, Afrika ve Amerika’da olmak üzere (2017 itibarıyla) 8 yıl içerisinde 40 farklı ülkede 50 Türk Kültür Merkezi sayısına ulaşmıştır” (Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Eğitimi Kitapçığı, 2017).

¹¹⁵ Doktor Öğretim Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, ysayin@erbakan.edu.tr.

Yunus Emre Enstitüsü’nün görevi, 5653 sayılı kanunun amaçlarını gerçekleştirmek üzere, eğitim ve öğretim faaliyetleri ile bilimsel araştırma ve uygulamaları yürütmektedir. Enstitü, kuruluş amaçları doğrultusunda Türk kültürünün, tarihinin, dilinin ve edebiyatının daha iyi tanıtılması ve öğretilmesi için çalışmalar yapmak; farklı kurumlarla işbirliği içerisinde girerek bilimsel çalışmaları desteklemek ve ortaya çıkan sonuçları çeşitli yayınlar vasıtasıyla kamuoyuna duyurmak amacına yönelik faaliyetler gerçekleştirmektedir. Yunus Emre Enstitüsü, yurtdışında gerçekleştirdiği eğitim-öğretim ve kültür-sanat faaliyetleriyle Türkiye’nin tanıtımına katkıda bulunmaktadır (Yunus Emre Enstitüsü Katalog, 2014: 1-8).

Amacı; dünyanın dört bir yanındaki çok sayıda Kültür Merkezleri aracılığıyla bu ülkelerdeki kültürel programların hazırlanması ve icrasını sağlamak, yurtdışında enstitüler, üniversiteler ve STK’larla birlikte kültürel faaliyetlerde bulunmak ve işbirliği yapmak ve yerel kültürlerle köprüler oluşturmak olan Yunus Emre Enstitüsü, Kabil’den Brüksel’e, Londra’dan Astana’ya ve Varşova’dan Amman’a kadarki merkezleri vasıtasıyla kültürler arası etkileşim ve paylaşımı sağlamaktadır. Enstitü, klasik Türk sanatları eğitimleri ve icralarıyla, konserleri, sergileri ve atölye çalışmalarıyla Türkiye’nin yurtdışında bir bakıma kültür elçiliği vazifesini üstlenmektedir. Türk müziği ve folklorunun en nadide eserleri ve icralarıyla her geçen gün daha çok dünya halklarıyla buluşan Enstitü, Türkiye’nin sesini dünyanın her köşesine ulaştırmayı hedeflemektedir.

Yunus Emre Enstitüsü, Kültür Merkezlerinde talepler doğrultusunda çeşitli seviyelerde farklı gruplara yönelik Türkçe kursları sunmaktadır. Merkezlerde genel Türkçe kurslarına ilave olarak, iş Türkçesi, çocuklar için Türkçe, çeviri sınıfları, basın ve medya Türkçesi gibi özel amaçlı kurslar da tertiplemektedir. Yunus Emre Enstitüsü, “Tercihim Türkçe Projesi” kapsamında Türkçenin seçmeli yabancı dil olarak resmî müfredatlara girişi¹¹⁶ konusunda çalışmalar yapar, müfredat oluşturur ve ilk ve ortaöğretime yönelik yabancı dil olarak Türkçe öğretim setleri hazırlarken, “Yerinde Türkçe Öğretimi” çalışmalarıyla da Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ile işbirliği halinde Türkiye bursunu kazanan öğrencilerin, Türkiye’ye gelmeden önce ülkelerinde bulunan Enstitü merkezlerinde Türkçe öğrenmelerine imkân sağlamaktadır. Her yıl düzenlenen Türkçe Yaz Okulu programlarını yurtdışında faaliyet gösteren Yunus Emre Enstitüsü kursiyerleriyle yurtdışındaki Türkoloji bölümlerinde öğrenim gören farklı ülkelerden misafirlerin katılımıyla gerçekleştiren Enstitü, “Uzaktan Türkçe Öğretimi” hizmetleriyle de zaman ve mekândan bağımsız olarak Türkçe öğretmeyi amaçlamaktadır. Yunus Emre Enstitüsü, alanın ihtiyaçları ve hedef kitlenin nitelikleri doğrultusunda, çağdaş dil öğretim yöntemleri temel alınarak müfredat ve materyal geliştirme çalışmaları icra ederken, uluslararası

¹¹⁶ Yunus Emre Enstitüsünün girişimleri doğrultusunda Bosna-Hersek, Gürcistan, Polonya, Japonya, Mısır, Karadağ ve Romanya gibi ülkelerin ilk, orta ve yükseköğretim kurumlarında Türkçe seçmeli veya zorunlu ikinci yabancı dil dersi olarak okutulmaktadır (Yunus Emre Enstitüsü Türkçe Eğitimi Kitapçığı, 2017).

ölçekte yılda 3 defa uygulanan“Türkçe Yeterlilik Sınavı (TYS)”de başarılı olan adaylar, Türkiye’de eğitim alma hakkı kazandıklarında hazırlık sınıfı okumaktan muaf tutulmakta ve iş başvurularında büyük avantaj elde etmektedirler. (Yunus Emre EnstitüsüTürkçe Eğitimi Kitapçığı, 2017).

Çocuklara yönelik eğitimleri ve hazırladığı materyallerle, düzenlediği bilimsel toplantılarla, eğitimcilerin de eğitimlerini ihmal etmeden çok sayıda Türkçe öğretimi tabanlı projeyi yürüten Yunus Emre Enstitüsü, Türkiye’nin dış politikası ve diplomasisinde uyguladığı yumuşak gücü dolayısıyla oldukça önemli işlere imza atmaktadır.

Türk dış politikasında diplomatik bir araç ve yumuşak güç (*soft power*) unsuru olarak Yunus Emre Enstitüleri tarafından kullanılan Türkçe’nin, ülkenin dış politika yapımına etkisi olduğu kadar, kamu diplomasisi uygulamalarında da önemli bir yere sahiptir. Yumuşak güç kavramını uluslararası ilişkilerde literatüre kazandıran Joseph Nye,yumuşak gücü, işbirliği halinde, dikkat çekici unsurları değerlendirerekkarşısındakine dolaylı yoldan arzularını yerine getirme gücü olarak tanımlamaktadır (Nye, 1990: 166).

Kavramı literatüre kazandıran Nye, yumuşak gücün üç temel kaynağının olduğunu belirtmekte; bunlar arasında ilk sırada kültüre yer vermektedir. Birçok bileşeni olan kültür ise genel olarak alt ve üst kültür şeklinde ele alınmaktadır. Zira bir ülkenin sahip olduğu kültürel değerlerin başka halklarca cazip ve çekici bulunduğu durumlarda söz konusu ülke lehine yumuşak güç oluşturduğu ifade edilmektedir. Konuya bu çerçevede bakıldığında, Türkiye’nin de kendi yumuşak güç potansiyeline önemli katkı sağlayan bir kültür zenginliğine sahip olduğu görülecektir (Sancak, 2016: 16).

Türkiye de bu kapsamda dış politikasında takip ettiği rasyonel politikalarla diğer ülkeleri ikna etmeye çalışmaktadır. Bu perspektifle Türkiye, özellikle de Ortadoğu’nun yükselen gücü olarak sahada bir yer edinmeye çaba göstermektedir. Ekonomik ve ticari alanda yaşanan gelişmeler, çeşitli ülkelerle vizelerinkarşılıklı kaldırılışı, devlet resmi ziyaretlerinde yaşanan artış, Türkiye menşeli dizi ve filmlerininizlenmesi ve ihracı, THY seferlerinin eklenen yeni destinasyonlarla arttırılması, Yurtdışı Türkler ve AkrabaTopluluklar Başkanlığı (YTB), Yunus Emre Vakfı, TİKA ve Kızılay vasıtasıyla yürütülen proje ve yardımlarla ve dünyanın farklı bölgelerinde meydana gelen kriz ve sorunlarda Türkiye’nin arabuluculuk rolünü üstlenmesi gibi dış politik ve diplomatik gelişmeler,Türkiye’nin takip etmeye çalıştığı yeni vizyonunun ipuçlarını sunmaktadır (Tarcan ve Diğ., 2018: 253).

Türkiye’nin sahibi olduğu yumuşak güç, hem biçim hem de kapsam itibariyle diğer ülkelerden farklılıklar arz etmektedir. Balkanlar özelinde, Orta Asya’nın iç kesimlerine kadar uzanan Türkiye’nin yumuşak güç potansiyelinin askeri yahut teknolojik üstünlükten ziyade tevarüs ettiği

tarih ve kültür derinliğinden kaynaklandığı ifade edilebilir. Bilhassa Türk tarih ve kültürünün halen canlı bir şekilde yaşandığı Balkan coğrafyası, Türkiye’nin yumuşak gücünün en çok tebarüz ettiği alan olduğu söylenebilir (Bayraktar, 2012: 1-2). Osmanlı bakiyesi olarak görülebilecek Balkan topraklarında Türkiye’nin Enstitü gibi yumuşak güç unsurlarının hayli etkin oluşunun nedenleri arasında Osmanlı’nın tarihsel olarak Balkanlarda adalet ve hoşgörü temelinde takip etmiş olduğu yönetim idealinin etkisini yadsımak mümkün değildir.

Sonuç

Sonuç olarak; dış politika yapımı, devletler açısından sistemik ve bir o kadar da karmaşık bir süreçle gerçekleşmektedir. Bu süreçte başta devlet/resmi kurumlar olmak üzere çok çeşitli kurum, kuruluş, şahıslar ve organizasyonlar işin içinde bulunmaktadır. Türk dış politikasının yapımında da Yunus Emre Enstitüsü bu inşacı kurumlar arasında yer almaktadır. Enstitü, dünya çapındaki sosyo-kültürel ve lengüistik faaliyetleriyle Türk diplomasisinin gerçekleşmesine önemli ve değerli katkılar sunmaktadır. Balkanlar özelinde olmak üzere, dünyanın farklı alanlarına yansıyan Türk dış politikası inşası için önemli misyonlar üstlenmektedir. Dilin ve geleneklerin sosyal ve siyasal hayat üzerindeki belirleyiciliği göz önüne alındığında, yukarıda da zikredildiği üzere, dünya genelinde, Balkanlar özelinde düzenlediği sosyal, kültürel ve dilsel etkinlik, kurs, ders vs. ile Enstitü, Türkiye ile Balkan milletleri arasında dostluk köprüleri kurmaktadır.

Kaynakça

Bayraktar, Z. (2012). “Türkiye’nin Balkanlardaki Yumuşak Gücü Türk Kültürü”, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, Sayı. 35, s. 181--189, http://www.karam.org.tr/Makaleler/1349847497_bayraktar.pdf (01.05.2019).

Nye, J. (1990). “Soft Power”, *Foreign Policy*, No. 80, Twentieth Anniversary (Autumn, 1990), pp. 153-171.

Sancak, K. (2016). “Yumuşak Güç Kaynağı Olarak Kültür ve Türkiye’nin Yumuşak Gücünde Kültür Faktörü”, *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 02 (4), http://www.ibaness.org/bnejss/2016_02_04/02_sancak_new.pdf (15.04.2019).

Tarcan ve Diğ. (2018). “Ahmet Davutoğlu Dönemi Türk Dış Politikası”, *International Academic Journal*, [Econder], No. 2 (2), s. 250/271.

Yunus Emre Enstitüsü Katalog (2014). <https://www.yee.org.tr>, (12.02.2019).

YEE Türkçe Eğitimi Kitaplığı (2017). <https://www.turkce.yee.org.tr> (12.02.2019).

YUSUF SAYIN & ZEHRA KORKMAZ
NecmettinErbakanUniversity

TURKEY

THE FACT OF INTERNATIONAL IMMIGRATION AND THE LEADING EFFECTS: THE EXAMPLE OF SYRIAN MIGRATION

Abstract

The fact of violence appears to be the greatest obstacle for people who live together in a society to reach the being social, and in this context, to show the necessary effort as a form of behavior what is obtained and learned socially and culturally. As to the subject area of the work; the fact of violence of which dimensions start to become more and more evident with globalization manifests as a behavior of a person or group toward using physical force for another individual or group at micro and macro level. The main result of the study is that violence, an obtained behavior in context of social and cultural, is exhibited as “diseased motivations” which are generally showed by underdeveloped or underdeveloped societies, and as a result of immigration movements that make oneself feel its results and effects in a very deeply manner today. The purpose of study is to deal with the issue of immigration as a problem, with presupposition that it is a global problem, in special for Syrian immigration, and to examine the results of behavioral tendency which occurs as a behavior in the example of Syrian immigrants who live in Turkey. In the study, it will give a place to the role of international organizations that work for humane intervention and aid to the crisis of Syria, and the attitude of United Nations in particular and the view of point of the mechanism of international law in general to the Syrian conflict will be evaluated under the study

Key words: Immigration, international law, United Nations, societies

ZEHRA KORKMAZ KÖKDERE
NecmettinErbakan University

TURKEY

TURKISH TV SERIES AS A TOOL OF SOFT POWER

Abstract

In recent years, due to its soft power, Turkey has increased its appearance in various regions around the world. The increase in this appearance is by means of various tools used by Turkish governments in terms of soft power such as the activities of some institutions, investments of Turkish businessmen, and educational relations with other countries. Among these practices, as being an unintended soft power tool, Turkish TV series have also made a great contribution to Turkish foreign policy. Since soft power is defined by Joseph Nye as the ability to shape the preferences of other in terms of attraction, TV series are effective tools to be analyzed due to their wide audiences. Therefore, after introducing the concept of soft power and soft power tools used by Turkey, the aim of this paper is to evaluate in detail the impacts of Turkish TV series on other parts of the world where Turkish TV series are mostly watched. So, this study will try to answer the questions of “How Turkish TV series are effective in other regions?” and “How does Turkish Foreign Policy benefit from the spread of Turkish TV series?”

Key Words: Soft Power, Turkish Foreign Policy, Turkish TV Series

ASSOC.PROF.DR. ZULFIYYA MAHARRAM KARIMOVA
ASPU-BAKU

AZERBAIJHAN

MIDDLE AGES AND AZERBAIJAN TRAVELERS
(Азербайджанские путешественники в средние века)

ABSTRACT - Резюме

Азербайджанский народ не только смог сохранить свою историю древней культуры, но и еще более развил его и вырастил ученых мировой славы. Среди них не малую часть составляют ученые и путешественники, которые сыграли большую роль в развитии географии как науки. Один из них – известный путешественник, географ и астроном Востока средних веков, проживавший во второй половине XIV – начале XV вв. был Абдурашид ибн Салих ибн Нури аль-Бакуви. А.Бакуви действительно смог собрать множество материалов, относящихся к своей эпохе, определить долготу и широту множества городов и стран, дать в краткой форме их описание. Произведения А.Бакуви являются весьма ценными материалами для географов, историков, этнографов, экономистов, востоковедов, искусствоведов.

ASSOC.PROF.DR. ZULFIYYA MAHARRAM KARIMOVA

ASPU-BAKU

AZERBAIJXHAN

MIDDLE AGES AND AZERBAIJAN TRAVELERS

Study of the native land willy-nilly turns to the need pupils' going out from the boundaries of the school. Within the school they master information on our morality, past and today our fight for freedom and territorial integrity, our flora and fauna, historical personalities and etc. it is very important to enlarge them, to get familiarized with our motherland, the territory where we live. This is more necessary for increasing the needs for loving it, being proud for it, protecting it and the responsibility feeling for it.

A number of efficient forms, ways and means to bring up the growing generation in the spirit of love to the motherland have been formed and developed.

One of the most useful means of studying the rich historic past of our people is to collect and study the materials on ethnography.

To make the children love the native land, its nature, people, history and historical monuments from little ages strengthens in them the feeling of love to the motherland.

Azerbaijan having the history of culture of 4 thousand years is one of the most ancient countries of the world. The geographical position of Azerbaijan, its location in the center of commercial ways of the world, over the silk route has caused growing and gaining popularity of the ancient cities as Gabala, Beylagan, Barda. Ganja, Shaki, Nakhchivan, Shamakhi, Shabran, Baku and etc which has played certain role in its economic development and their turning to one of the greatest commercial centers.

Azerbaijan people not only preserved its ancient cultural history, but also further developed it and has grown up world famous scientists. The scientists and travellers who played a role in development of geography science were many among the scientists.

Abdurrashid iban Salih ibn Nuri al – Bakuvi who has lived in the second half of the XV: century and in the beginning of the XV century has been the well-known traveller, geographer and astronomer of the middle age East. A.Bakuvi wrote in the 90th page of the section under the title “Baku” of his book titled “Talkhis al – Asar va ajaib al – malik al - gahhar” (summary of monuments and miracles of powerful ruler) which he wrote in 1403: “Baku is the native land of

me and my father – the scientist imam Salih ibn Nuri. He was the Imam of Baku and died in 806 of Hijri calendar (1403-1404) when he was 77 years old.”

A.Bakuvi belonged to the ruling class of his period, he has come from Baku Imam’s ecclesiastic-scientist family. He got his education from his father and prominent scientists of Baku. Bakuvi was one of the people with high education and knowledge of his period. It is clear from the fact that he has seen many places, has given the complex geographical descriptions in cities and countries from Andalus in the west to China in the east, from western Africa to Ireland and Russia in the north, as well as he has closely familiarized with the valuable works of geography, astronomy, history, literature and other works of Al – Yagubi, Gudama ibn Jafar, al-Masudi, Abu Ishag, Ibrahim ibn Mahammad al-Farsi, al-Istakhri, Biruni, Abu Sina, Yagut Hamavi, Bahmanyar, Nizami Ganjavi, Afzaladdin Khagani, Mujiraddin Beylagani and tens of other scientists, philosophers, physicians and poets and given references to them in necessary parts of his works.

A.Bakuvi has indeed collected many new materials relating his period, defined the width and length circles of many cities and countries and given the full description of them in brief.

Furthermore, the information is provided on the objects, commercial and other things made in separate countries in the works of Bakuvi, which was not encountered in other works.

Works by Bakuvi are very valuable for geographers, historians, ethnographers, economists, orientalists, art critics and etc. Bakuvi in his work titled “Talkhis al - asar” provides interesting information on history, ethnography, art critics, minerals, mineral products, precious stones, various goods, architectural monuments, mausoleums, countries and cities. In particular, he gave wider part to description of cities as Baku, Tabriz, Isfahan, Bagdad, Kudus (Beyt ul - Mugaddas), Medina, Mecca, Cairo and the countries and provinces as Kuhistan, Persia, Syria, Mesopotamia, Arabia, Egypt and etc. Probably, as Bakuvi has been to these places in person, he was able to give description of them more widely.

Bakuvi’s book titled “Talkhis al – Asar va ajaib al – malik al - gahhar” consists of introduction and seven chapters. He praises the God and Mohammed the prophet and prays to them in order to give him power to successfully complete the work he started. It is very interesting that Bakuvi courageously noted that all events in the nature was due to the impact of the Sun in the period when the Islamic religion dogmatism in the whole East was reigning. He wrote that various lands, blocks and zones form on the earth due to the impact of the sun, rain and wind.

He listed the places distinguishing from each other for natural conditions and noted the possibility of finding minerals and precious stones in these places. Also he stated that the

population groups of these places are distinguished from each other. Bakuvi wrote in the beginning of the introduction that the nature obliges people to communicate with each other.

Then he explained the reasons of formation of handicraft, building of villages and cities, and the defense castles around the cities.

Bakuvi approached to formation of cities in social terms. The cities were built in coasts, in the places defended from north winds. The Shahs have built strengthened walls around the cities and placed many gates in order to prevent crowd for entry to and exit from the city. They allocated the best places within the city for government and common works and the remaining places for mosque, bazaars, karvansara, bath and residential places of ordinary people.

Bakuvi allocated separate title on “the chapter of re-production” in the introduction and provided wide information on minerals (gold, silver, copper, sulphur, mercury, oil and etc), plants (date, bananas, nut, spices and etc), fauna (elephant, buffalo, squirrel, sable, ostrich, nightingale, sparrow and etc).

Bakuvi provides more accurate and correct information on the economy, oil of his native city Baku, raise of level of Caspian sea and etc. Baku is the city built of stone in the coast of the Caspian sea. The water of the sea washed its walls and some parts remained under the water and the water approached to the mosque.

Furthermore, Bakuvi described the ancient city as such: “most of the houses were built on the rocks. Its lands are stony, its weather is good and its water is sweet. Sweet water is extracted from the wells drilled over the rocks. The productivity of the grain is low. Most part of the grain is brought here from Shirvan and Mughan. There are a lot of fig, pomegranate and grapes here. The gardens are far from the city. City population visit there in summer and return back after living there for some time. The population repeats it every year.”

The city has two strengthened castle walls. The greatest one of them is near the sea. The waves wash its walls. This is the same castle which the Tatar could not occupy. The second castle is higher than the first one. The top side of it was laid with bricks unevenly.

The main characteristic of this city is that the wind blows either in the night or in the daytime. Sometimes, when the wind is very strong, the people could not go in its direction. In the winter, when the wind blows, even the horses and sheep could not stand in their places, the wind draws them to the sea.

Baku is well-known with its oil fields and availability of resin. More than 200 camel loads of oil is extracted every year. Furthermore, there is another source that whitish-lilac colored paraffin is extracted without break. Its rental is about one thousand dirhams. There is soil like solid

substance near the eruption source. It burns like candle. They cut pieces and took to the city, and use them for heating houses and bathes.

There is ever burning flame in the distance of one parsang from the city. This is natural gas. The temple of fire-worshippers is situated on it. Then he notes that “the peasants situated near this flame burn the limestone and bring to the city by vehicles. They produce salt from the salt lakes and send to other countries.”

Bakuvi better described the Pirallahi island, situated in Caspian sea. He writes: “there is an island with people near the city. They were hunting seals there. They remove their skin and melting their fat. They put and burn the fat in the lamps. They make wineskin from their skins and filled it with oil and send to other countries in the ships. There are many gazelles there and there is not so much gazelles in elsewhere. In some years, the flame coming out from the sea and raising very high is seen. This is seen from one day distance and even from farther distance. This flame is burnt for long period and then went out. Bakuvi probably provided for the mud volcano here. When the volcanoes erupted, the extracting gas is flamed and the flame raises high.”

Bakuvi writes about Ganja (Ganza) that it is the strengthened city and castle of the Muslim in the border of Georgia in Aran. Ganja is prosperous, the grain is much, its population loves renovation, they are skilled craftsmen in growing silkworm and preparing silk. There is Harak named castle with beach, flowing water and beautiful gardens in the distance of one destination from the city. The weather of there is nice in summer. The population of Ganja moves to this place in summer. There is a plant named Hur resembling the Syrian mulberry. It cures the liver disease. This plant is not grown in other place than Ganja and Shirvan. The great poet, thinker, genuine master Abu Mahammad Nizami Ganjavi was born there. He is the author of well-known works as “Divan”, “Khosrov and Shirin”, “Leyli and Majnun”, “Sirlar Khazinasi”, “Haft peykar” (Yeddi Gozal). But, Bakuvi did not speak about the disastrous earthquake happened in Ganja in 1131 and the death of one hundred thousands of people in the result of it. The great poet Nizami Ganjavi has dedicated one of his poems to this earthquake, the dangers arising out from it.

Bakuvi writes about Nakhchivan being one of the most ancient and cultural cities of Azerbaijan: “Nakhchivan was built in the high place within the plain. The river Araz is seen from there. There are a lot of gardens and forests here, the fruits and grain are much, the weather is clean and the water is tasty.”

As seen from the description of Bakuvi, there were many forests in Nakhchivan at that time. Unfortunately, those forests did not remain until our time. Now, the forest remained there in a small area in Bichanak pass in the form of park.

The information provided by Bakuvi on the ancient cities of Azerbaijan as Beylagan, Mughan, Gabala, Shabran and etc is of great historic-geographic importance. These cities were destructed in the result of repeated destructive attacks of various invaders to rich, prosperous and beautiful country of Azerbaijan. That's why, the information of ancient and middle ages on these cities is of great importance for science. Such cities that disappeared on the earth are many in Middle Asia, Iran, Iraq, North Africa and other countries. It is possible to find information on them in the works of Bakuvi.

That's why, Bakuvi's work titled “Talkhis al – Asar va ajaib al – malik al - gahhar” is very valuable historic-geographic source for modern historians, archeologists, ethnographers and etc.

A.Bakuvi travelled a lot and has been in many countries and cities. He has many works. He wrote the book titled “Talkhis al – Asar va ajaib al – malik al - gahhar” in 1403 which is kept in the national library of France and took it to Paris in 1683. The world scientists call this book “World Geography”. Because, he gave the brief description of many countries and cities in his book titled “Talkhis al – Asar va ajaib al – malik al - gahhar”.

A.Bakuvi has provided wide information on the provinces, cities and villages of Middle Asian Republics. There is a lot of information on Fargana, Jurjaniyya, Taraz, Khajarasb, Kharasm and etc in his book. Kharasm is one of the most ancient states of the world. There was Kharasm state there until th attack of Chingiz khan. It had healthy climate, sweet water and plenty and tasty fruits. The greatest river of it is the Jeyhun (Amu-darya) river flowing from Badashkhan. He wrote wide on starting point of Amu-darya, its reaching to Kharasm lake (Araz lake) passing through the territories and pouring in Kharasm lake. He noted the distance from Kharasm to the lake. He spoke about the curing importance of the lake. He wrote that water-melon shaped stones are taken from the lake. They have great curing importance. One of them cures the kidneys.

Bakuvi also provided information on Jurjaniyya city being the center of Kharasm. Jurjaniyya is situated in the bank of Jeyhun river. Its population is engaged in handicraft. The women make nice and delicate clothes and sew them with golden threads. The melon grown there is deemed to be one of the miracles of Kharasm. Bakuvi wrote when describing the nature of the surrounding of the city that surrounding of the city was surrounded with sand drifts moving in the wide area. There are a lot of thorns there. The thorn is indeed well grown in there and other places of the Middle Asia, because the roots of this plant goes very deep and supplies itself with humidity.

Then he provided interesting information on growing of melon here. He wrote that the people comes from Kharasm here when the melon is planted. Each of them allocate the area by laying stones around the lands without owner. They cut the thorn from top, place melon seeds within its

root and then leave. The juice within the thorn germinates and feeds the seeds. That's why, the melon does not need watering and care. When the melon is grown, they come and see that the area is full of melon. Such sweet and tasty melon is not in any other country. Its is very cheap. They cut the melon in slices and dry it and send to various places as present.

Study of native land and collection of materials on ethnography is also important for that, if the pupil getting familiarized with them tries to remember and remind them and has difficulty in reminding those information in his memory, it remembers those independently which he sees with his eyes and coordinates them with teaching materials.

All of them provides grounds to come to the conclusion that how clear the ethnography material is, so well they will be understood and mastered and not forgotten so long. So, the patriotism training consists of the territory where the pupil lives, the country which he is the citizen of, mastering the republic comprehensively and good familiarization with it.

The travels of middle age Azerbaijani travellers and the works written by them today play the role of valuable source for the students of either school or higher schools.

University of Tirana
Faculty of Foreign Languages
Department of Slavic and Balkan Languages
Turkish Language Branch

INTERNATIONAL REGIONAL STUDIES
AND TURKISH LANGUAGE CONGRESS
“The past, the present and the tomorrow of
Turkish Language in Albania”
Within 20th anniversary of Turkish Language Branch.

On 28-30 March 2019

AGENDA

Godina Liria

OPENING CEREMONY

09:30 - 10:00	-----	Registration
10:00 - 12:00	-----	Opening Speech & Greetings
12:30 - 13:30	-----	Catering

28 Thursday

Salla Evropa

Moderator: Assist.Prof. Dr. HAKAN ARIDEMIR

14:00 - 14:15	-----	Prof.Dr. Alaeddin Yalcinkaya
Ottoman Language and the so-called Armenian Genocide
14:15 - 14:30	-----	Assist.Prof.Dr. Hakan Aridemir, Ma. Hacer Zorlu
The Components Of Turkish Language In Balkan Language
14:30 - 14:45	-----	Ma. Mumin Mumin
The Live Of Poets And Writers Who Lived In The Cities Of Western Thrac,
During The Ottoman Period
14:45 - 15:00	-----	Ma.Seyhan Murtezan Ibrahim
The Father who remains by the border and is on the brink of the law
in the Novels of Luan Starova

Salla Evropa

Moderator : Assist.Prof.Dr. ALTA AZIZI HALUCI

15:00 - 15:15	-----	Assoc.Prof.Dr.Monika Hasani
The Turkisms On Cameria Dialect
15:15 - 15:30	-----	Assist.Prof.Dr. Alta Azizi Haluci
Terms For Literary Types Of Ottoman Tradition In Dizdari Vocabulary
15:30 - 15:45	-----	Dr.Edlira Çekrezi
Shortly on the roman of Orhan Pamuk " Benim adim Kirmizi
15:45 - 16:00	-----	Dr. Belfiore Qose
The Fictionalization Of History, The Relations With The Ottoman Empire
In The Novel "The Palace Of Dreams" By I. Kadare

Bibloteka Rozafa

Moderator: Assist.Prof.Dr.YUSUF SAYIN

14:00 - 14:15	-----	Assoc.Prof.Dr. Osman Emin
Turkish Teaching As A Special Teaching Field And Its Problems In Macedonia
14:15 - 14:30	-----	Ma. Zehra Korkmaz Kökdere
Turkish Tv Series As A Tool Of Soft Power
14:30 - 14:45	-----	Assist.Prof.Dr. Yusuf Sayin
Türk Dış Politikasında Diplomatik Bir Araç Olarak Türkçe'nin Kullanımı ve
Yunus Emre Enstitüsü Örneği
14:45 - 15:00	-----	Ma. Antinela Delia
The difficulties of pupils of Asim Vokshi school in learning Turkish

28 Thursday

Bibloteka Rozafa

Moderator: Assoc.Prof.Dr. EDA SHEHU

15:00 - 15:15	-----	Assoc.Prof.Dr. Sofia Delijorgji – Dr. Daniela Carmen Stoica
The Present State Of The Turkish Borrowings In Contemporary
Neo- Greek And Romanian Languages
15:15 - 15:30	-----	Assoc.Prof.Dr. Eda Shehu
The Verbs Of Movement Of Russian Comparing With Albanian And English
15:30 - 15:45	-----	Ma. Argita Nako – Ma. Ajdi Xhixha
Irrealis And Modality As A Problem In Translation
15:45 - 16:00	-----	Ma. Krisilda Seranlari
A view on Turkish and Albanian Social-realism and their features

Bibloteka Argjiro

Moderator: Prof.Dr MUSTAFA PAKSOY

14:00 - 14:15	-----	Assit.Prof.Dr. Embie Kyazimova
Comparative Analysis Of The Methods Used In Writing Turkish And Bulgarian
Grammars Published In Istanbul During The Ottoman Period
14:15 - 14:30	-----	Assit.Prof.Dr. Nervie Shuffadar
Mitological Indicators Of A Horse In Koroglou Epic
14:30 - 14:45	-----	Dr. Ivelina Eftimova
The role of regional cultural institutions in the preservation and promotion of
Turkish language and culture among the Bulgarian Turks
in Razgrad and Razgrad region
14:45 - 15:00	-----	Prof.Dr. Mustafa Paksoy, Prof.Dr. Sadettin Paksoy, B.Dilek Özbezek
A Conceptual Study On The Culture Of Turkish Trade Moral

Bibloteka Argjiro

Moderator: Assoc.Prof.Dr Raqi Bello

15:00 - 15:15	-----	Assoc.Prof.Dr. Raqi Bello
The Turkish suffix -xhija/-chija in a Bulgarian speech of Albania
15:15 - 15:30	-----	Ma. Memish Merdan
Turkish philology specialty at Konstantin Preslavski University of Shumen
15:30 - 15:45	-----	Ma. Miranda Bello
The influence of Turkish language on the blessings and good wishes of
Bulgarians in Albania
15:45 - 16:00	-----	Assoc.Prof.Dr. Meryem Salim-Ahmed
The History of the Literary Turkish as a Field of Study of the Turkish Language
Researchers in Bulgaria

28 Thursday

Auditor 213

Moderator: Assoc.Prof.Dr. XHEMILE ABDIU

14:00 - 14:15	-----	Dr.Mukadder Güneri
Approaches on loan words of Turkish and Turkic dialects
14:15 - 14:30	-----	Ma.Mustafa Ergin Kilic
Modern Elite Dynamic Poem (the new style poem with cannnotation images and different structures, multiple meaning verses etc
14:30 - 14:45	-----	Dr. Hysnie Haxhillari
Features of name in dative in Albanian and Romanian
14:45 - 15:00	-----	Ma. Elham Jashari
Migration problem in Istanbul's 18th Century and Albanians

Auditor 213

Moderator: Dr. Hakan Aridemir

15:00 - 15:15	-----	Dr. Salian Çullhaj
Essen und Trinkenalswichtige Elemente der interkulturellen Landeskunde
15:15 - 15:30	-----	Dr.Elvis Bramo
Richness of the subjective synonymic verse from theDictionary of Orientalisms in Albanian of T.Dizdari
15:30 - 15:45	-----	Dr.Martin Mato
Parallels on Turkish and Albanian emigration literature

Auditor 214

Moderator: Ma. Alba Beqaj

14:00 - 14:15	-----	Ma. Albion Zilfa
The Other In Trebeshina's Prose Writings, The Albanian-Turkish Relation
14:15 - 14:30	-----	Ma. Alba Beqaj
Sociolinguistical Evaluations on Language and Gender
14:30 - 14:45	-----	Ma. Albana Ferko, Ma. Anila Caci
Cultural Turn Across Languages

28 Thursday

Auditor 214

Moderator: Assoc.Prof.Dr. SPARTAK KADIU

14:00 - 14:15	-----	Assoc.Prof.Dr. Diana Kastrati The Use Of Turkisms In Artistic Translation
14:15 - 14:30	-----	Assoc.Prof.Dr. Maklena Nika The Turkish Stereotype in Lena Mandra novel
14:30 - 14:45	-----	Assoc.Prof.Dr. Alma Pinari Interjections, universality and their national specifics in Albanian and Russian languages
14:45 - 15:00	-----	Assoc.Prof.Dr. Spartak Kadiu A new perspective on the studies of Turkish elements in Balkan Peninsula
15:00 - 15:15	-----	Prof.Dr. Ahmet Günşen A general view on Turkish-Albania relationship from the window of turkology

29 Friday

Biblioteka Rozafa

Moderator: Prof.Dr. OMAR CHABANI

10:00 - 10:15	-----	Prof.Dr. Omar Chabani
Turkish language in the Islamic Maghreb History and prospects
10:15 - 10:30	-----	Assist.Prof.Dr. Rachid Boughezala
Turkish and Arabic between affection and interaction
10:30 - 10:45	-----	Assist.Prof.Dr. Samir Djaballah
The experience of the University of Prince Abdul Qadir –Islamic Sciences-,
in studding and teaching Turkish
10:45 - 11:00	-----	Ma. Sedat Mahmudaj
Approach On Islam Civilization In Albania

Biblioteka Rozafa

Moderator: Assoc.Prof.Dr. ISIDA FOÇI (METAJ)

11:00 - 11:15	-----	Dr.Enida Mataj
The typology of semantical developments of diathesis catego
11:15 - 11:30	-----	Ma. Edlira Jorgaqi
Contrastive approach on Turkish elements of Greek and Albanian
11:30 - 11:45	-----	Assoc.Prof.Dr. Leonard Xhemani
The Latin words in Albanian scientific terminology
11:45 - 12:00	-----	Assist.Prof.Dr. Isida Foçi (Metaj)
On the optimal use of syntax in second language didactics
12:00 - 12:15	-----	Assoc.Prof.Dr. Adriatik Derjaj
Turkish as a Business Language in Afro-Eurasia Region

Salla Evropa

Moderator: Dr. RUDINA XHILLARI

10:00 - 10:15	-----	Dr. Vjollca Tabaku
New perspectives on teaching English as foreign language in 9th grade
10:15 - 10:30	-----	Dr. Iris Kokoli
Turkish words in drama translation
10:30 - 10:45	-----	Dr. Esmeralda Strori
Phraseological Units Formed With Turkisms
10:45 - 11:00	-----	Dr.Rudina Xhillari
Strategies in Translating Turkish Loanwords from Albanian into English

29 Friday

Salla Evropa

Moderator: Dr. ESMERALDA SUBASHI

11:00 - 11:15	-----	Ma. Elvana Tufa
Ka Like Kafka, Kant Or Kars?
The Associative Mystic Of The Character In The Novel "Snow" Of Orhan Pamuk
11:15 - 11:30	-----	Dr. Sonila Piri
Authentic material as a bridge between LS student and literature text
11:30 - 11:45	-----	Dr.Esmeralda Subashi
Themes of violence and death in Tennessee Williams
11:45 - 12:00	-----	Assoc.Prof.Dr. Adriana Dervishaj
Practicality of the differing forms of applied theatre and interactive drama in creative education teaching

Biblioteka Argjiro

Moderator: Assist.Prof.Dr SERXHO RAMA

10:00 - 10:15	-----	Dr. Marsela Likaj
Interkulturelle aspekte in der Turkish-Deutschen Migrations literatur
10:15 - 10:30	-----	Dr. Flavia Kaba
The reception of Don Quixote in Albanian
10:30 - 10:45	-----	Dr. Viola Biti
Information and communication technologies (ICT) as a didactic supporting method in teaching & learning FL
10:45 - 11:00	-----	Assist.Prof.Dr. Serxho Rama
Ortografia De Nombres Propios Traducidos Del Espanol

Biblioteka Argjiro

Moderator: Assist.Prof.Dr. ALBAN FOÇI

11:00 - 11:15	-----	Assist.Prof.Dr. Yusus Sayın, Ma. Zehra Korkmaz
The Fact Of International Immigration And The Leadings Effects:
The Example Of Syrian Migration
11:15 - 11:30	-----	Dr. Neyla Potapopa
Comparative analysis of American public diplomacy Korean public Diplomacy in the field of fine arts
11:30 - 11:45	-----	Assoc.Prof.Dr. Meleq Shopi, Dr. Denis Himci
Albanian Sholars And Turkish Loans in Albanian
11:45 - 12:00	-----	Assist.Prof.Dr. Alban Foçi
On Albanian Literature Written in Ottoman Period
13:00 - 17:00	-----	Tour at Kruja City

30 Saturday

Salla Evropa

Moderator: Assoc.Prof.Dr ADRIATIK DERJAJ

10:00 - 10:15	-----	Prof.Dr. Amina Siljak Jesenkovic
The contributions of Bosnians on Ottoman Literature
10:15 - 10:30	-----	Prof.Dr. Taspilot Sadikov
The basis of vocal generation in Turkish
10:30 - 10:45	-----	Prof.Dr. Eldar Hacıyev
Linguistic Features of the concept "Nasip" fatein Turkic languages
10:45 - 11:00	-----	Assoc.Prof.Dr. Nuran Malta Muhaxheri
Kosova'da yaşayan Anadolu Türkçesi
11:00 - 11:15	-----	Assoc.Prof.Dr. Aida Gjinali
Authentic material as a bridge between LS student and literature text

Salla Evropa

Moderator: Assit.Prof.Dr. TANER GÜÇLÜTÜRK

11:00 - 11:15	-----	Dr. Hakkı Can
Teaching Turkish in Albania
11:15 - 11:30	-----	Prof.Dr. Mustafa Balci
The Turkology in Albania
11:30 - 11:45	-----	Prof.Dr. Özlem Fedai
The Function Of Literary Texts On Turkish Language Education
11:45 - 12:00	-----	Assoc.Prof.Dr. Bekir İnce
La politique d'expansion de la Turquie au cours des dernieres annees et influence de la langue turc sur celui-ci

Salla Rozafa

Moderator: Assoc.Prof.Dr. SOFIA DELIJORGJI

10:00 - 10:15	-----	Assist.Prof.Dr. Taner Güçlütürk
New Novel in Kosovo Turkish Literature
10:15 - 10:30	-----	Assist.Prof.Dr. Emete Gözügüzelli
Some views on public diplomacy in Cyprus
10:30 - 10:45	-----	Dr. Malik Elmahdi
The importance of today turkish and its connection to the future, a brief paper
10:45 - 11:00	-----	Fatımabibi N. Dautlet
Face As A Key Concept Of The Chinese Genetic Code

30 Saturday

Salla Rozafa

Moderator: Assoc.Prof.Dr. GALIP SAYILOV

11:00 - 11:15	-----	Assoc.Prof.Dr. Zulfıyya Maharram Karimova Middle ages and Azerbaijan Travelers
11:15 - 11:30	-----	Ma. Aygun Samadzada A short view of folk names an onomastic principle with comparative-translation
11:30 - 11:45	-----	MA.Gülşan Eminova Influence of reputation to the formation of teacher pupil conflicts
11:45 - 12:00	-----	Assoc.Prof.Dr. Galib Sayilov 'Folklore and islam' in the archaic Mytology thinking context, A view to problem
12:00 - 12:15	-----	Dr. Adelina Albrahimi CAT tools - a need, or a must for students and practicing professionals

Salla Evropa

Moderator: Prof.Dr. MIRJANA TEODOSIJEVIĆ

10:00 - 10:15	-----	Ma. Hüseyin Hilmi Yıldırım New developments on Educative Psychology
10:15 - 10:30	-----	Ma. Araz Ahmadoghlu The Heroic Codes in the Book of Dada Qorqud
10:30 - 10:45	-----	PDr. Hamdallah Safti The Connections Between Turkish And Arabic Language
10:45 - 11:00	-----	Prof.Dr. Mirjana Teodosijević On the dictionary of Đorđe /Đordije M. Puljeviski
12:00 - 13:00	-----	Conclusion of Congress

NOTE: Conclusions of the congress and the photos & videos related to it, will be published on our web.

GÜNDEM

Haftalık Siyasi ve Aktüel Gazete

Gündem oku, gündemi yakala...

[Ana Sayfa](#) [Haberler](#) [Yazarlar](#) [Batı Trakya](#) [Künye](#) [Arşiv](#) [İletişim](#)

Tiran'da Uluslararası Türk Dili ve Bölgesel Çalışmalar Kongresi

04-04-2019

Arnavutluk Tiran Devlet Üniversitesi ev sahipliğinde “Türkçenin Dünü, Bugünü ve Yarını” kongresi, 28 – 30 Mart tarihleri arasında Türkiye ve Balkan ülkelerinden yoğun katılımı ile gerçekleşti.

Tiran'da Uluslararası Türk Dili ve Bölgesel Çalışmalar Kongresi

[Facebook'ta Paylaş](#) [Tweetle](#)

Fotoğraflar

Kongreye, Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği adına Genel Sekreter Mümin Mümin katıldı.

Tiran Devlet Üniversitesi'nde Türk Dili Bölümü'nün 20. kuruluş yıl dönünü nedeniyle yapılan kongre, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Bakü Qızlar Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Priştine Üniversitesi, Bahçeşehir Kıbrıs Üniversitesi, Uluslararası Balkan Üniversitesi, Gostivar Vizyon Üniversitesi tarafından desteklendi.

Kongrenin açılış konuşmasını Arnavutluk Milli Eğitim Bakan Yardımcısı Lorena Haxhiu yaptı.

Kongre düzenleme kurulu adına söz alan Tiran Devlet Üniversitesi Balkan Dilleri Bölüm Başkanı Doç. Dr. Adriatik Derjaj, Türk dilinin prestij dili seviyesine yükselmekte olduğunu dile getirdi. Derjaj, Arnavutluk'ta ve Balkan coğrafyasında Türk dilinin bir iş dili olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurguladı.

Kongreye katılan, Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilliler Derneği Genel Sekreteri türkolog Mümin Mümin yaptığı konuşmada, azınlık eğitimi, azınlığın sosyo-kültürel yapısı, gelenek ve görenekler, dernek faaliyetleri, Batı Trakya Türk edebiyatını ve dili hakkında bilgi verdi.

Mümin ayrıca, “Osmanlı Asırlarında, Bugünkü Yunanistan Sınırları İçinde Kalan Şehirlerde Yaşamış Şair ve Yazarların Hayatları” adlı bir sunum yaptı.

Kaynak: Gündem
Ekleyen: HH

TUESDAY, NOVEMBER 10, 2020

RODOP *Rüzgârı*

ANASAYFA BATI TRAKYA LOZAN TÜRK - YUNAN HABERLERİ HABERLER HABER ARŞİVİ FOTO GALERİ

Uluslararası Türk Dili ve Bölgesel Çalışmalar Kongresi

28-30 Mart tarihlerinde Tiran Devlet Üniversitesi ev sahipliğinde, "Türkçenin Dünyada Bugünü ve Yarını" temasıyla organize edilen ve İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Bakü Qızlar Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Priştine Üniversitesi, Bahçeşehir Kıbrıs Üniversitesi, Uluslararası Balkan Üniversitesi, Gostivar Vizyon Üniversitesi tarafından desteklenen kongreye Türkiye ve Balkan ülkelerinden yoğun bir katılım gerçekleşti.

Tiran Devlet Üniversitesi'nde Türk Dili Bölümünün 20.kuruluş yıldönümü vesilesiyle organize edilen kongrenin açılış konuşmasını Arnavutluk Millî Eğitim Bakan Yardımcısı Lorena HAXHIU yaptı. Kongre düzenleme kurulu adına söz alan Tiran Devlet Üniversitesi Balkan Dilleri Bölüm Başkanı Doç.Dr.Adriatik DERJAJ Türk Dilinin prestij dili seviyesine yükselmekte olduğunu dile getirdikten sonra Arnavutluk'ta ve Balkan coğrafyasında Türk Dilinin bir dili olarak değerlendirilmesi gerektiğini vurguladı. Ardından Tiran Devlet Üniversitesi Yabancı Diller Fakültesi Dekan Yardımcısı Yrd.Doç.Dr. Alban FOÇI, Marmara Üniversitesi Uluslararası Bölüm Başkanı Prof.Dr. Alaeddin YALÇINKAYA, Kosova Filoloji Fakültesi Dekanı Doç.Dr.Lindita RUGOVA ve Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilililer Derneği Genel Sekreteri Türkolog Mümin MÜMIN söz alarak bölgesel işbirliğinin artırılması ve bölgede var olan tarihsel,kültürel ve sosyolojik bağların geliştirilmesi açısından kongrenin önemine dikkat çektiler.

Kongreye doksan beş farklı kurum, kuruluş ve Üniversiteden Bilim insanları, Akademisyenler, Türkologlar, Araştırmacılar ve Lisansüstü öğrencileri bildiri sunmak için katılım sağladı. Katılımcıların kırk beşi ise Tiran Devlet Üniversitesi davetlisi olarak yurt dışındaki Üniversite ve Kurum, Kuruluşları temsil etmektedir.

Batı Trakya Azınlığı Yüksek Tahsilililer Derneğini ve Batı Trakya Azınlığını temsil eden dernek Genel Sekreterimiz uzman Türkolog Mümin MÜMIN katılmıştır. MÜMIN, Tiran Devlet Üniversitesi özel davetlisi olarak davet edildi. Açılış oturumunda derneğimizi ve azınlığımızı temsil etti.

28 Mart Perşembe günü saat 10:00 ile 12:00 arasında, Tiran Devlet Üniversitesi Kongre salonunda gerçekleştirilen açılış programında Genel Sekreterimiz derneğimiz ve azınlığımız adına özel oturumda yer aldı. Selamlama konuşmasında, Batı Trakya Müslüman Türk Azınlığı hakkında geniş bilgi verdi. Azınlık eğitimini, azınlığın sosyo-kültürel yapısını, gelenek ve göreneklerini, derneğimizin faaliyetlerini, Batı Trakya Türk edebiyatını ve dilini katılımcılara aktarma fırsatı buldu. Açılış programında Tiran Devlet Üniversitesi öğretim üyeleri, akademisyenler, öğrenciler ve yurt dışından kongreye katılan katılımcılar yer aldı.

Aynı gün ise öğleden sonra bildiri sunumlarına geçildi. Eş zamanlı farklı konularda altı oturum gerçekleştirildi. Her oturumda beş farklı bilim insanı bildiri sunusunu gerçekleştirdi. Genel sekreterimiz, Uzman Türkolog Mümin MÜMIN'de saat 14:00 ile 15:00 arasındaki oturumda "Osmanlı Asırlarında, Bugünkü Yunanistan Sınırları İçinde Kalan Şehirlerde Yaşamış Şair ve Yazarların Hayatları" adlı bildirisini Avrupa Toplantı salonunda yoğun katılımli bir dinleyicisi grubuna sunmuş oldu. Aynı oturumda Türkiye'deki Üniversitelerden gelen üç farklı akademisyenin de sunumları gerçekleştirildi.

29 ve 30 Mart 2019 tarihleri ve günlerinde de Makedonya, Kosova, Bulgaristan'dan gelen akademisyenlerin de sunumları yapıldı. Eş zamanlı toplamda farklı 26 oturumda Dil, Edebiyat, Felsefe, Uluslararası ilişkiler alanında uzman 108 akademisyenin bildirimlerini sunması gerçekleştirildi. Akademik alanda Türk Diline ve Türkoloji konularına bilimsel çerçevede katkılar sağlanmış oldu.

30 Mart 2019 Cumartesi günü ise öğleden sonra kapanış programı ve genel değerlendirme ile kongrenin sonuç toplantısında ortaya çıkan değerlendirmelerin Arnavutluk Bilim Akademisi, TDK, TÜBİTAK gibi kurumlarla paylaşılması kararlaştırıldı.

E djeshmja, e sotmja dhe e ardhmja e gjuhës turke në Shqipëri

Me rastin e 20-vjetorit të hapjes së degës së gjuhës turke në Fakultetin i Gjuhëve të Huaja të Universitetit të Tiranës, drejtues të këtij fakulteti organizuan kongresin ndërkombëtar me temë: “E djeshmja, e sotmja dhe e ardhmja e gjuhës turke në Shqipëri”

16.04.2019 ~ 09.11.2020

Me rastin e 20-vjetorit të hapjes së degës së gjuhës turke në Fakultetin i Gjuhëve të Huaja të Universitetit të Tiranës, drejtues të këtij fakulteti organizuan kongresin ndërkombëtar me temë: “E djeshmja, e sotmja dhe e ardhmja e gjuhës turke në Shqipëri”.

Në hapje të aktivitetit ishin të pranishëm **zv.ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë e Shqipërisë, Lorena Haxhiu**, **zv.dekani i Fakultetit të Gjuhëve të Huaja, Alban Foçi**, përfaqësues të institucioneve turke në Shqipëri, profesorë nga Turqia, Azerbajxhani, Gjermania, Belgjika, Rusia, Uzbekistani, Algjeria, Egjipti, Greqia, Bullgaria, Maqedonia e Veriut dhe Kosova.

Në fjalën e saj, Haxhiu tha se gjuhët e huaja të ofruara nga universitet shqiptarë janë një mjet i fuqishëm për shkëmbimet ndëruniversitare dhe ndërshtetërore.

“Përparësitë e politikës gjuhësore të Ministrisë së Arsimit, Sportit dhe Rinisë të Shqipërisë prekin dy aspekte të rëndësishme të fushës së gjuhëve: Promovimin dhe ndërgjegjësimin për identitetin

evropian bazuar në vlerat e përbashkëta dhe duke kapërcyer diferencat në kultura. Sigurimin e një sistemi arsimor me përparësi shumëgjuhësinë dhe shumëkulturën. Mësimi me cilesi i gjuhës amtare dhe ofrimi i të gjitha mundësive për fëmijët në diasporë janë prioriteti jonë”, tha ajo.

Sipas Haxhiut, **Shqipëria po bashkëpunon ngushtë me shtete mike si Turqia** që gjuha shqipe të ofrohet në sistemin turk arsimor.

“I jemi mirënjohës shtetit turk që ka ofruar mësimin e gjuhës shqipe në Turqi. Edhe në Shqipëri gjuha turke po rritet gradualisht në sistem. Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë e Shqipërisë po sheh mundësinë e shtrirjes së gjuhës turke në sistemin parauniversitar si gjuhë e dytë, krahas shkollave të gjuhëve të huaja”, theksoi Haxhiu.

Ndërsa, **zv. dekani i Fakultetit të Gjuhëve të Huaja pranë Universitetit të Tiranës, Alban Foçi**, tha se marrëdhëniet mes popullit shqiptar dhe popullit turk janë të shtrira në shekuj.

Duke folur për marrëdhëniet gjuhësore dhe kulturore mes dy popujve, Foçi tha se ato kanë qenë të ngushta. “...Mjafton të theksojmë që ende sot **në gjuhën shqipe mund të gjejmë pa problem mbi 1500 fjalë të ardhura nga turqishtja...**”.

Duke folur për të ardhmen e mësimin të turqishtes në Shqipëri, Foçi tha se e ardhmja duket e ndritur, pasi numri i studentëve vjen duke u rritur çdo ditë.

“E ardhmja duket e ndritur me numrin e studentëve që po rritet, me numrin e programeve që po shtojmë në master, me bashkëpunimet dypalëshe që po zhvillojmë jo vetëm me universitetet turke, por edhe me institucione të tjera, që kanë në fokusin e tyre gjuhën dhe kulturën turke”, deklaroi Foçi.

Në fjalën e tij përshëndetëse në kongres, **profesori i Universitetit të Marmarasë në Turqi, Prof. Dr. Alaeddin Yalçinkaya** tha se falënderimi më i madh shkon për nxënësit që kanë mbushur sallën.

“Në bazë të atyre që kemi mësuar në histori të gjithë njerëzit e mëdhenj të historisë të çdo lloj kombësie apo feje, duke filluar nga Aristoteli kanë ditur 7 gjuhë. Njerëz të këtyre përmasave i kanë mësuar këto gjuhë në moshë të re”, tha Yalçinkaya.

Duke folur për **Shtetin Osman**, Yalçinkaya tha se **ka qenë shumë dimensional në aspektin e trashëgimisë**.

Kongresi i cili u zhvillua para pak ditëve në Tiranë me mbështetjen e disa institucioneve arsimore turke dhe shqiptare dhe me pjesëmarrjen e studiuesve nga vende të ndryshme pati në fokus të punimeve të tij fushat e osmanishtes, gramatikës dhe letërsisë turke, gjuhësisë, didaktikës, komunikimit kulturor dhe fusha të tjera. Gjuhët e prezantimit janë turqisht, shqip, anglisht, gjermanisht, frëngjisht, arabisht, dhe të gjitha gjuhët e Ballkanit.

- Përgatiti për TRT Shqip, Arben HALLUNI, Shqipëri -

Fjalët Kyçe: #Universiteti i Tiranës, #Fakulteti i Gjuhëve të Huaja, #Dega e Turqishtes, #kurset e gjuhës turke, #Lorena Haxhiu, #Alaeddin Yalçinkaya, #Alban Foçi

PROF. DR. A. YALÇINKAYA

ARNAVUTLUK: BALKAN JEOPOLİTİĞİNİN KİLİT ÜLKESİ

Arnavutluk: Balkan Jeopolitiğinin Kilit Ülkesi

Alaeddin Yalçinkaya

Balkan jeopolitiğinde her bir devletin ayrı bir kıymeti vardır. Bu yüzden her siyasi/askeri dönüşümle birlikte büyük çatışmalar yaşanmıştır. Arnavutluk için ise bu önem jeostratejik olduğu kadar, tarihi boyutuyla da derinlik kazanmıştır. Bu bağlamda Arnavut kimliğinin anlamı önemlidir.

Balkanlardaki bir anlamda ilk uluslaşma İskender Bey önderliğindeki Arnavutlar için gerçekleşmiştir. İskender bey, Edirne’de Osmanlı sarayında yetiştiği halde Sultan II. Murat ve çocukluk arkadaşı Fatih Sultan Mehmet’i yaklaşık çeyrek asır uğraştırmıştır. Fatih’in gönderdiği orduları mağlup edebilen bu liderin askeri başarıları özellikle Osmanlı cephesinden hazmedilmesi zordur. Ancak birçok örnekte olduğu gibi burada da tarihin bir cilvesi karşımızdadır.

İskender bey, diğer güzide komutanları gibi askeri ve idari bakımdan iyi bir eğitim almıştır. Osmanlı sultanına bağlı olarak Kroya merkezli Arnavutluk’u yönetme talebi uygun bulunmayınca isyan etmiştir. Osmanlı güçleri yanında Venedik’ten ve diğer komşularından gelen saldırılara da karşı koymuştur. Netice itibarıyla başta Papalık olmak

üzere Avrupa güç odaklarının takdirini kazanmış, kutsanmıştır. Kroya kalesindeki İskender bey müzesi, Arnavut ulus kimliğinin “erken” doğum yeridir.

Sözkonusu Arnavut milli kimliği sayesinde bu coğrafya, İtalya’nın, Yunanistan’nın, Sırpların, Bulgarların, hatta Sovyetlerin yayılmacı politikalarına karşı direnç noktası haline gelmiştir. Günümüzde de bu gerçek geçerli olup Türkiye açısından değerlendirilmesi gereken bir husustur.

Yaklaşık 40 yıl boyunca Enver Hoca, etrafı dağlarla çevrili ülkede, izolasyon stratejisinin en başarılı örneklerinden birini gerçekleştirmiştir. Mabetlerin kapatıldığı bu dönemin ardından çoğunluğu Müslüman olan halk günümüzde inancını yaşamak isterken birçok tuzakla karşı karşıyadır.

Berat kalesindeki onlarca kilisenin Osmanlı hakimiyetinde de varlığını sürdürmesini, mihmandarımız, Osmanlının farklı inançlara saygısının ispatı olarak anlatıyor. Geçen süre zarfında yıkılan bu kiliselerin yedisi Hristiyan devlet ve kuruluşlarınca restore edilmiştir. Duvarları halen görülebilen Bayezid ve Fatih camileri başta olmak üzere kaledeki hiçbir cami henüz restore edilmemiştir. Yunanistan’ın Çamlık bölgesinden, Müslüman Arnavutlara karşı soykırımdan kaçarak kaledeki bir eve yerleşmiş olan Mevlüde nine bizi heyecanla karşılıyor. Fatih camiinin yıkık duvarlarını öperek bildiği duaları okuyor ve Türklerin niçin bunu tamir etmediğini soruyor. Enver Hoca devrinde “Allahü Ekber” demenin yasak olmasına karşın babasının bu yıkıntılar üzerinden ezan okuduğunu ağlayarak anlatıyor.

Kaleden ovaya inince Berat nehrinin bir tarafı Müslüman mahalleleri olup diğer tarafta Ortodokslar sâkindir. Yunan hükümeti Ortodokslara, ekonomik krizde dahi ayda 300 dolar göndermiş Avrupa’ya gidip yerleşmesini önlemeye çalışmıştır. Bu destek halen devam etmektedir. Hristiyan mahallesinde hiçbir cami olmadığı halde Müslüman mahallelerinde koca koca kiliseler yapılmıştır. TİKA tarafından restorasyonu 2014’de tamamlanmış olan Kurşunlu camiine uğruyoruz. Mihmandarımız, masrafı Türkiye’den geldiği halde inşaat işinin Körfez şirketlerine verilerek Vehhabi tarzında restore edildiğinden şikayet ediyor. Cami içinde lafza-i celal, ism-i nebi, hulefâ-ı râşidin isimlerinin ve ayetlerinin olmadığını söylüyor. Körfez ülkelerindeki inşaat işlerinin dahi Türk şirketlerince yapıldığını hatırlatıyor, şikayetinden birşey anlamadığımızı söylüyoruz. Camiden çıkarken üzeri sıvayla kapatılmış olan Sultan tuğrasını ve ayetleri gösterince verecek cevabımız kalmıyor.

Tiran Üniversitesi, Slav ve Balkan Dilleri Bölümü, Türkçe programınca düzenlenen “Uluslararası Türk Dili ve Bölgesel Çalışmalar” kongresi vesilesiyle gittiğimiz bu ecdat

yâdigârı coğrafyadan sevinç ve mutluluk yanında hüznün ve şaşkınlıklarla dönüyoruz. Bu birimin daha 2000’lerin başında TİKA’nın desteği ile fiziki altyapısının hazırlandığını, kütüphane ve sınıflarının donatıldığını öğreniyoruz. Bölümü gezerken Türkiye’den gelen bazı arkadaşlar bu hizmeti gıptayla karşılayarak “TİKA, bizim üniversiteye de uğrasa” esprisini yapıyor.

Türkiye’de eğitim alan Arnavut öğretim üyeleri, yıllardır burada Türk dili ve kültürünü öğretirken aynı zamanda iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin sağlam temellerini atıyor. 28-30 Mart 2019 tarihleri arasındaki kongreye üniversite ve şehir yöneticileri yanında Kültür Bakanı da katılıyor. Arnavutluk Devlet Televizyonunun, kongrenin amacı, sonuçları ve Türkiye ile ilişkiler konusunda iyi bir hazırlık ekibi ile düzenlediği toplantısına katılıyoruz. Bütün bunlara karşın bir avuçluk şehirdeki bu toplantıya gerek Türk Büyükelçiliği’nden gerekse yüz metre ötedeki Yunus Emre Enstitüsü’nden kimse katılmıyor!

Program yöneticileri, aynı fakültedeki örneğin Bulgar Dili bölümünce bir saatlik program dahi hazırlansa mutlaka Bulgaristan Büyükelçisinin katıldığını söylüyor. Ancak Türk yetkililerin bu konudaki soğukluklarını anlayamadıklarını söylüyor. “Fetöcü kuruluşlarla bağlantınız oldu mu?” sorumuza bilakis bu kuruluşların Türkiye ve İslam karşıtı faaliyetlerine karşı her fırsatta (15 Temmuz öncesinde de) mücadele ettiklerini söylüyorlar. Bu şikayetlerini yazacağımı ve Dışişleri Bakanlığı ile Yunus Emre Enstitüsü yetkililerinden alacağım bilgiyi paylaşacağımı söylüyorum. Çünkü bu tür etkinliklere destek olmak bu temsilcilerin yasal görevleri arasındadır. Bu ilgimiz karşısında şikayetler artıyor: Türkiye’den yardımlar geliyor, emniyet mensuplarının elbiseleri Türkiye’den, birçok sağlık kuruluşu desteği Türkiye’den, afetlerde ilk yardımlar Türkiye’den gelir... Ancak bunlar halka duyurulmaz, Türkiye dostları da tesadüfen öğrenir. Son olarak Türkiye’nin desteği ile açılan bir sağlık birimini, Arnavutluk kabinesinde Yunan kontenjanından görev alan Sağlık bakanı, Yunan yardımı olarak duyurmuş! Bu tür bilgilendirmeler ve tanıtımların Kamu Diplomasisi açısından önemini belirtmeye gerek yok.

Yunanistan ile birçok sorunumuz var. Acaba Makedonya ve Arnavutluk’ta yeni sorun pencereleri açmayalım, orayı komşumuza bırakalım politikası mı gündemde. Böyle bir politika güdüldüğünü düşünmek dahi saçma ama çoğunu yazamadığımız şikayetler dikkate alındığında başka bir izah tarzı kalmıyor.

Öncevatan, 5 Nisan 2019

Cip Katalogimi në botimin BK Tiranë

Fakulteti i Gjuhëve të Huaja

Tiranë- Jupiter Group-2020

Editorë: Artur SULA, Adriatik DERJAJ, Hakan ARIDEMIR

Grafika: Flamur SOKOLAJ

ISBN 978-9928-4618-3-4

Konferencë Shkencore:

1.Gjuhë Turke, 2. Studime Rajonale, 3. Ballkanistikë,

4. Komunikim Ndërkulturor, 5. Didaktikë